

Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava meetme "Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu" eesmärgipärasuse ja tulemuslikkuse vahehindamine

LÕPPARUANNE

Tellijaja:

Haridus- ja Teadusministeerium
(reg nr 70000740)
Munga 18, 50088 Tartu

Hindaja:

Civitta Eesti AS (reg nr 11092241)
Lõõtsa 8, 11415 Tallinn
Riia 24a, 51010 Tartu

SISUKORD

JOONISTE JA TABELITE LOETELU	3
SISSEJUHATUS.....	4
MÕISTED JA LÜHENDITE SELGITUSED	5
LÜHIKOKKUVÕTE	6
EXECUTIVE SUMMARY.....	7
I OSA – VAHEHINDAMISE TAUST.....	9
1. METOODIKA LÜHIÜLEVAADE	9
2. VALDKONNA ÜLEVAADE.....	11
3. MEETME RAKENDAMISE ÜLEVAADE	13
II OSA – VAHEHINDAMISE TULEMUSED	17
4. TEGEVUS 2.7.1 „EBAVÕRDSETE OLUDE MÕJU VÄHENDAMINE, TÕRJUTUSE ENNETAMINE JA NOORTE TÖÖHÕIVELISUSE TOETAMINE, SH LISATOE PAKKUMINE NEET NOORTELE“	17
4.1. Tegevus 6.1 „Noorsootöö teenuste kättesaadavuse suurendamine ja tõrjutusriskis noorte kaasamine“	18
4.2. Tegevus 6.2 „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“	25
4.3. Tegevus 6.3 „Raskemates oludes (NEET) noorte jaoks tugimeetmete käivitamine“	34
4.4. Tegevus 6.4 „Teadmiste suurendamine noortest ja noortele suunatud tegevuste mõjust“	41
4.5. Tegevus 6.5 „Kommunikatsiooni- ja teavitustegevus“	43
5. TEGEVUS 2.7.2 „ÕIGUSRIKKUMISE TAUSTAGA NOORTE TÖÖTURULE KAASAMINE“	44
6. TEGEVUS 2.7.3 „RISKIS OLEVATELE NOORTELE ARENGUVÕIMALUSTE PAKKUMINE PROGRAMMI SPIN ABIL“	52
7. TEGEVUS 2.7.4 „RISKIKÄITUMISE ENNETAMINE NING VÕRGUSTIKUTÖÖ MEETODIL RISKIS OLEVATE PEREDE PROBLEEMIDE VÄLJASELGITAMINE JA LAHENDAMINE NING TURVALISE ELUKESKKONNA ARENDAMINE“	59
7.1. Alategevus 2.1 „Käitumisriskide Mängu arendamine ja laiendamine õpilaste koolis toimetuleku parandamiseks ja riskikäitumise ennetamiseks“	60
7.2. Alategevus 2.2 „Andme- ja teabevahetuslahenduse loomine võrgustikutöö tõhustamiseks“	69
7.3. Alategevus 2.3 „Lähisuhtevägivalda all kannatavate noorte ja perede kindlakstegemine ning nende probleemide lahendamine võrgustikutöö meetodil“	71
7.4. Alategevus 2.4 „Maakondliku võrgustikutöö edendamine turvalisuse suurendamiseks“	79
8. KOKKUVÕTE JA HINDAMISTULEMUSED	83
8.1. Hindamistulemused.....	90
8.2. Soovitused	92
9. SUMMARY IN ENGLISH	96
9.1. Evaluation results	104
9.2. Recommendations.....	106
10. KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU.....	110
LISA 1. UURIMISKÜSIMUSED	112

JOONISTE JA TABELITE LOETELU

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Vahehindamise läbiviimise protsess	9
Joonis 2: Tegevuse 6.1 vastavus hindamiskriteeriumitele.....	25
Joonis 3: Tegevuse 6.2 vastavus hindamiskriteeriumitele.....	34
Joonis 4: Tegevuse 6.3 vastavus hindamiskriteeriumitele.....	41
Joonis 5. Programmist väljumine kuu lõikes (2016-2018), n=108	47
Joonis 6. Tegevuse 2.7.2 hindamistulemus	51
Joonis 7. Tegevuse 2.7.3 hindamistulemus	58
Joonis 8. VEPA-ga liitunud koolid, 09.01.2019.....	66
Joonis 9. Alategevuse 2.1 hindamistulemus	69
Joonis 10. Alategevuse 2.2. hindamistulemus.....	71
Joonis 11. Alategevuse 2.3 hindamistulemus	79
Joonis 12. Alategevuse 2.4 hindamistulemus	82

TABELITE LOETELU

Tabel 1: Meetmetegevused ja nende alamtegevused.....	14
Tabel 2. ÜKP rakenduskava ja VV korralduse meetmete nimekirja seos	15
Tabel 3: Meetmetegevuste eelarve	16
Tabel 4. Rakenduskava tulemusnäitajad ja nende täitmine	17
Tabel 5 . TAT tulemusnäitaja (VV korralduse väljundnäitaja).....	18
Tabel 6. Meetme tegevuse 2.7.1. raames rakendatavad tegevused ja nende alamtegevused.....	18
Tabel 7. Tegevuse 6.1 tegevuse spetsiifilise väljundnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2014—2023	22
Tabel 8. Tegevuse 6.2 tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2014—2023	32
Tabel 9. Tegevuse 6.3 rakenduskava tulemusnäitaja ning tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2014—2023.....	38
Tabel 10. Tegevuse 6.4 tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2014—2023	42
Tabel 11. Tegevuse 2.7.2 väljundnäitajate ja tulemusnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2015—2021.....	47
Tabel 12. Tegevuse 2.7.3 väljundnäitajate ja tulemusnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2015—2021.....	54
Tabel 13. Alategevuse 2.1 väljundnäitajate ja tulemusnäitajate sihttasemed ja nende täitmine 2015—2021	64
Tabel 14. Alategevuse 2.3 väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2015—2021	74
Tabel 15. Alategevuse 2.4 väljundnäitaja sihttasemed ja nende täitmine 2015—2021	81
Tabel 16. Vabariigi Valitsuse 31. jaanuari 2019. a korralduse nr 34 “Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja” kinnitamine” lisas seatud vahe-eesmärkide saavutamise	86
Tabel 17. Vahehindamise tulemused meetmetegevuste ja hindamiskriteeriumite lõikes	91
Table 17. Fulfilment of Interim Goals Set Out in Annex to Order no. 205 of 23 August 2018 of the Government of the Republic ‘Approving the “List of Structural Funds Measures for the Period of 2014-2020”’	100
Table 18. Results of the interim evaluation in terms of the activities and evaluation criteria.....	105

SISSEJUHATUS

Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) tellimusel viis Civitta Eesti AS läbi ESF meetme „**Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu**“ (**edaspidi noortemeede**) rakendamise vahehindamise. Meetme eesmärgiks on vähendada vaesusest tulenevat mõju haridus- ja karjäärivalikutele, ennetada noorte sotsiaalse tõrjutuse ja tööturuprobleemide tekkimist ja toetada noorte aktiivsete eluhoiakute kujunemist. Meetme raames rakendavad HTM (tegevus 2.7.1) ja Siseministeerium (SIM) (tegevused 2.7.2, 2.7.3 ja 2.7.4) nelja tegevust vastavalt oma haldusala eesmärkidele:

- 2.7.1 „Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele“;
- 2.7.2 „Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“;
- 2.7.3 „Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“;
- 2.7.4 „Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“.

Meetme vahehindamise eesmärgiks oli hinnata meetme ja selle tegevuste asjakohasust ja eesmärgipärasust, tulemuslikkust ning tõhusust ja jätkusuutlikkust. Hinnatav periood oli 2015–2018. Käesolev vahehindamise lõpparuanne annab ülevaate hinnatavast meetmest ja selle alamtegevustest, kasutatud metoodikast, kirjeldab meetme alamtegevusi ja eesmarke ning toob ära vahehindamise tulemused ja nende põhjal tehtud soovitusel.

Vahehindamise aruandel on kaks osa. Aruande **esimeses osas** on antud ülevaade vahehindamise läbiviimiseks kasutatud metoodikast, vahehindamise valdkonnast ja meetme rakendamisest üldiselt. Aruande **teisese osas** on toodud vahehindamise tulemused. Esmalt on kirjeldatud ellu viidud tegevusi, seatud eesmarke ning vahehindamise tulemusi kõikide meetme alamtegevuste lõikes. Iga tegevust kirjeldava ploki järel on toodud hinnangud asjakohasuse ja eesmärgipärasuse, tulemuslikkuse ning tõhususe ja jätkusuutlikkuse osas. Aruanne lõpeb kokkuvõttega, kus on toodud peamised vahehindamise tulemused ja soovitusel.

MÕISTED JA LÜHENDITE SELGITUSED

Mõisted

Huvirühmad tegutsevad samuti noortevaldkonnas, kuid nende läbiviidavad tegevused või pakutavad teenused ei ole rahastatud Euroopa Sotsiaalfondi (edaspidi ESF) vahenditest.

Meede – „Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu“.

Meetme ja meetmetegevuste planeerijad ja nende elluviimise eest vastutajad ehk rakendajad – Haridus- ja Teadusministeerium ning Siseministeerium.

Meetmetegevused – meetme eesmärkide saavutamiseks planeeritud ja ellu viidavad tegevused.

Meetmetegevuste elluviija partnerid ehk toetuse andmise tingimustes määratletud partnerid, s.o Vabaühenduste Liit, SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus, MTÜ SPIN, Tervise Arengu Instituut, Politsei- ja Piirivalveamet ning Sotsiaalkindlustusamet.

Meetmetegevuste elluviijad ehk Siseministeerium ja Eesti Noorsootöö Keskus. Elluviijate ülesanne on juhtida tegevust ja suunata selle sisu, toetada ja jälgida oma partnereid ülesannete täitmisel.

Meetmetegevuste läbiviijad (sh hankepartnerid ja teenusepakkujad), s.o Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus (Tugila programm, „Nopi Üles“ projektikonkurss), Eesti Noorsootöötajate Kogu (noorsootöötaja ametit tutvustav kutselabor), Merkuur OÜ (puidu- ja metallisektori ameteid tutvustav kutselabor), Civitta Eesti AS (õe ja bioanalüütiku ametit tutvustav kutselabor) ja Tartu Tervishoiu Kõrgkool (õe ja bioanalüütiku ametit tutvustav kutselabor). Meetmetegevuste läbiviijate hulka on arvatud ka teenusepakkujad, nt Tugila programmi puhul noortekeskused.

Meetmetegevuste sihtrühmad on noored, nende lähivõrgustik või nendega kokku puutuvad spetsialistid, seejuures on iga meetmetegevuse sihtrühm erinev.

Noored – 7 kuni 26-aastased isikud

Noortevaldkond – noortepoliitika ja noorsootöö tegevused

Lühendid

DASH - *Domestic Abuse, Stalking and Harassment and Honour Based Violence*

EL – Euroopa Liit

ENTK – Eesti Noorsootöö Keskus

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

FG – Fookusgrupiintervjuu

GI – Grupiintervjuu

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

KOV – Kohalik omavalitsus

MARAC - *Multi-Agency Risk Assessment Conferences*

MARO – Maakondlik arendusorganisatsioon

MKM – Majandus – ja Kommunikatsiooniministeerium

MTN – Maakondlik turvalisuse nõukogu

MTÜ – Mittetulundusühing

N (n) – Arv

NEET – noored, kes ei tööta, ei õpi ega osale koolitustel (not in employment, education or training)

PI – Personaalintervjuu

PPA – Politsei- ja Piirivalveamet

SA – Sihtasutus

SIM – Siseministeerium

SKA – Sotsiaalkindlustusamet

SMIT – Siseministeeriumi infotehnoloogia- ja arenduskeskus

STAK – Siseturvalisuse arengukava

SOM – Sotsiaalministeerium

TAI – Tervise Arengu Instituut

TAT – Toetuse andmise tingimused

VEPA – lühend sõnadest „veel parem“

LÜHIKOKKUVÕTE

Vahehindamise tulemused näitavad, et noortemeetme raames loodud tegevused vastavad täielikult neile seatud eesmärkidele. Tegevused suurendavad noorte tööhõivevalmidust, aitavad vähendada tõrjutust ja ebavõrdsust läbi noortele arenguvõimaluste pakkumise, nende motiveerimise, sotsiaalsete oskuste parandamise ning võrgustikutöö edendamise noorte ja nende perede toetuseks. Meetme eesmärkide täitmisele aitab kaasa noorte rahulolu loodud tegevustega, mida kinnitas vahehindamises osalenud noorte või nendega töötavate spetsialistide positiivne tagasiside. Arenduskohana ilmnes, et senisest enam võiks tegevustes läbivalt olla käsitletud tööturu toimimise teema (sh miks töö on vaja käia, milline on seaduslik tööaeg, -tasu ja -korraldus, miks ja kui palju on vaja maksta makse). Kitsaskohana ilmnes vaid, et osad tegevused ei ole kättesaadavad üle Eesti, kuna need on planeeritud aset leidma vaid valitud maakondades ning kompleksprobleemidega noortel oleks vaja senisest enam tuge, sh psühholoogilist abi, sõltuvusnõustamist, võlanõustamist või tööd terve perega.

Vahehindamine näitas, et tegevused vastavad nii Euroopa Komisjoni ÜKP fondide rakenduskava suuna „Sotsiaalse kaasatuse suurenemine“ seatud eesmärgile kui ka Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üld- ja alaeesmärkidele. Tegevused annavad noortele kogemusi ja suurendavad valmisolekut tööturule edukaks sisenemiseks, aitavad vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsuste olude mõju, ennetada tõrjutusriski või suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust ning aktiveerida NEET noori. Noortemeetme tegevustega on parandatud noorsootöö kättesaadavust, laiendatud noortele suunatud tegevuste hulka ning parandatud noortevaldkonna toimimist uute koostöövormide ja võrgustikutöö läbi. Perioodil 2014–2018 on liigutud ÜKP fondide rakenduskava kahe tulemusnäitaja 2023. a lõpptaseme saavutamise suunas plaanipäraselt. Meetme tegevustele 2018. aastaks seatud väljundnäitajate sihttasemete osas on esinenud nii ala- kui ületäitmist. Vahe-eesmärkide saavutamist on mõjutanud erinevad sisemised ja välised tegurid. Mitmed tegevused olid Eestis uued ning nende käivitamisele ja siinsele sihtrühmale kohandamisele kulus oodatust kauem aega. Mõnede tegevustele avaldas negatiivset mõju 2017. a lõpus aset leidnud haldusreform, mille käigus korraldati ümber senised koostöösuhted või töökorraldus. NEET-noortele suunatud tegevuste vahe-eesmärkide täitmist mõjutas asjaolu, et nende noorte puhul on tegu raskesti kättesaadava sihtrühmaga. Selle kõrval avaldas nii tegevuste elluviimisele kui ka seatud vahe-eesmärkide saavutamisele positiivset mõju eelkõige suur nõudlus ja sihtrühmade suur huvi tegevuste järele. Pea kõikide meetme tegevuste puhul võib vahehindamise tulemuste põhjal eeldada nii ÜKP fondide rakenduskavas kui meetme tegevustele seatud lõpp-eesmärkide täitmist. Lõppeesmärkide saavutamist soodustab eelkõige see, et kõik tegevused on end praeguseks sisse töötanud ning senise elluviimise käigus on tähelepanu pööratud tegevuste ilmnenu kitsaskohtadele, mille lahendamiseks on tegevuste korraldusse sisse viidud vajalikke muudatusi, et sihtrühmade vajadustele paremini vastata või protsesse tõhustada.

Vahehindamine näitas, et kõiki meetme tegevusi tuleks ka struktuurivahendite rahastuse lõppemisel jätkata. Mitme tegevuse elluviimise käigus on loodud koostöö- ja/või rahastusmudelid, mis aitavad tagada tegevuse jätkusuutlikkust. Kõigile tegevuste elluviijatele on seatud kohustus tagada tegevuste jätkusuutlikkus, kuid paljudel puudus vahehindamise läbiviimise ajal veel kindel visioon, kuidas seda kindlustada. Mitmete tegevuste elluviijate nägemuses peaksid jätkusuutlikkuse tagama KOV-id, kes tegevused üle võtavad. Samas nähtus, et kõik KOV-id ei ole selleks veel suutelised ja vajavad jätkuvat võimestamist ja tuge. Mitmete tegevuste läbiviijad leidsid aga, et keerulisest sihtrühmast ja temaatikast tulenevalt peaksid tegevused tulevikus olema vähemalt osaliselt rahastatud riigieelarvelistest vahenditest. Vahehindamise käigus ilmnes läbivalt, et vaja on tõhustada koostööd formaalse ja mitteformaalse hariduse vahel ning suurendada koostööd tervisevaldkonnaga. Vahehindamine näitas, et kuigi pikemas perspektiivis on planeeritud teenuste mahtude vähenemist, on teenuste järele suur nõudlus. Seepärast tuleks tegevuste mahtude osas järjepidevalt hinnata sihtrühma suurust, arvestada nõudlusega ning pakkuda sellele vastavas mahus teenuseid.

EXECUTIVE SUMMARY

The results of the interim evaluation indicate that the activities created within the framework of the youth measure completely correspond to the set objectives. The activities improve the employability of young people and help decrease exclusion and inequality by offering development opportunities for young people, motivating them and improving their social skills as well as promoting agency work to support young people and their families. The objectives of the measure are encouraged by the satisfaction of the young people, which was confirmed by the positive feedback given within the interim evaluation by young people or specialists working with them. The subject of the functioning principles of the labour market should be discussed more thoroughly within the framework of the activities (incl. reasons of working, legal worktime, workload and arrangement, reasons and need to pay taxes). One particular issue identified was that some activities are not available across Estonia because they have been planned to be implemented only in selected counties, and young people with several problems need more support, including psychological support, addiction, financial, and debt counselling or work with the whole family.

The results of the interim evaluation show that the activities of the youth measure completely correspond to the objective of the operational programme axis 'Reinforcing social inclusion' of the European Commission Cohesion Policy Funds and the general objectives of the Youth Field Development Plan 2014-2020. The activities give young people relevant experience and increase their readiness to enter the labour market successfully, help reduce the effect of poverty or other unequal conditions, prevent exclusion risk or improve the social inclusion of young people at risk of exclusion, activate NEET young people. The activities have improved the availability of youth work and extended the volume of activities designed for young people. In the period of 2014-2018, the progress toward the fulfilment of the two result indicators of the Cohesion Policy Funds operational programme has been made according to plan. There has been both under - and - over - performance on the output targets set for 2018. Fulfilment of the interim goals were influenced by various internal and external factors. Several activities were new in Estonia and more time than expected was spent on launching and adapting them to the local target group. The administrative reform undertaken in the end of 2017 had a negative impact on some of the activities, resulting in rearrangement of former cooperation relationships or organisation of work. Fulfilment of the interim goals of the activities directed at NEET young people was influenced by the factor that this target group is very hard to reach. On the other hand, the high demand and great interest of target groups positively affected the implementation of the activities and achieving the set interim goals. The interim evaluation results indicate that almost all final goals set in the operational programme of the Cohesion Policy Funds and for all the activities of the measure can be achieved. A facilitating factor in achieving the final goals is that all the activities are functional and issues arisen in the course of the implementation of the activities have been addressed by making necessary changes to better meet the needs of target groups or improve the efficiency of the implementation process.

The interim evaluation showed that all the activities of the measure should be continued after the financing from the structural funds ends. Even so, there were activities with cooperation and financing models in place that help ensure the sustainability of the activities. The organisations who implement the activities are obliged to ensure sustainability of the activities but at the time of the interim evaluation many lacked a concrete vision on how to ensure sustainability. Several implementing organisations hold a vision that sustainability should be secured by local authorities who will take over the activities once the financing from the structural funds ends. However, not all local authorities have the capacity to take over these activities and require continued empowering and support. Many of those implementing the activities found that due to a complicated target group and subject, the activities should be financed, at least partly, from the state budget. During the interim evaluation, the need to enhance cooperation between formal and non-formal education and healthcare field constantly appeared. The interim evaluation showed that although a reduction in the volume of the services is planned in the long term, there exists a high demand for the services. Consequently, the size of the target group in terms of activities' volume should be

consistently assessed and the demand should be taken into account and services should be offered in the relevant volume.

I OSA – VAHEHINDAMISE TAUST

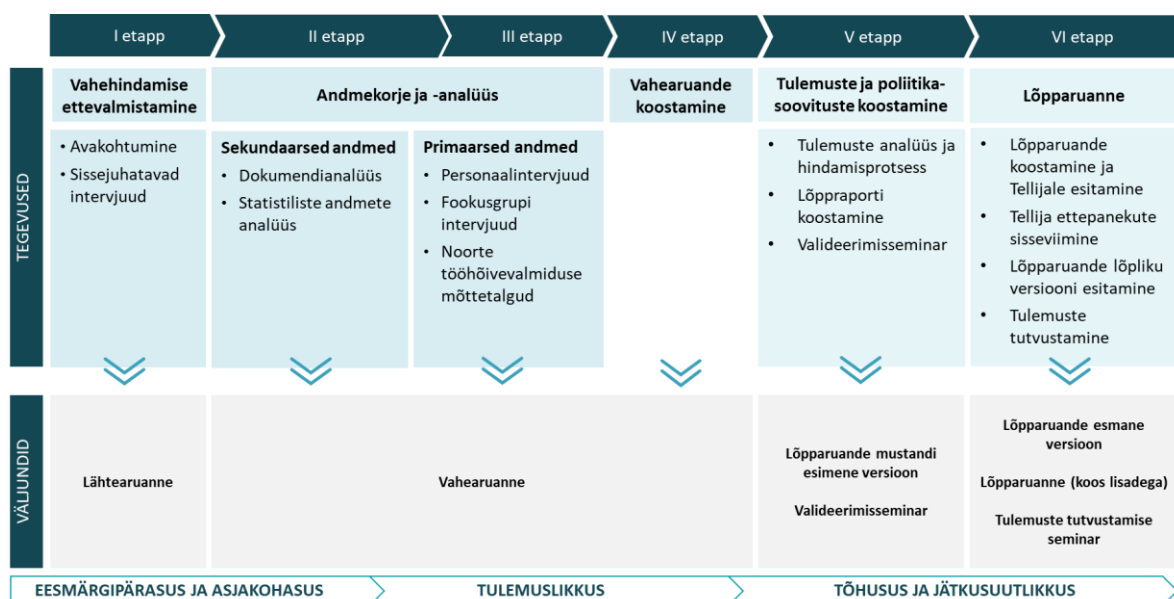
1. METOODIKA LÜHIÜLEVAADE

Vahehindamise aluseks on Tellija poolt püsitatud uurimisküsimused, millele vastuste leidmiseks jagati metoodika kuueks etapiks (vt Joonis 1 ja Lisa 1). Kõikides etappides **järgiti läbivalt kolme hindamiskriteeriumi**:

- **Asjakohasuse ja eesmärgipärasuse** kriteeriumi hindamisel vaadati kuivõrd meetmetegevustele püsitatud eesmärgid on terviklikud ja omavahelises kooskõlas ning vastavad sihtgruppide vajadustele. Hinnati, kas ellu viidud tegevuste fookus on hoitud perioodi jooksul asjakohasena ning kas vajadusel on sekkutud.
- **Tulemuslikkuse** hindamisel vaadati eelkõige meetmetegevusega kaasnevaid väljundeid (mil määral planeeritud tulemused ja muudatused on saavutatud) ja tulemusi ning hinnati, kuivõrd on need seotud osutatud tegevuste ülesehituse või muude asjaoludega. Samuti vaadati, kas tegevustele seatud mõõdikud on täidetud, ning milline on olnud sihtgruppide rahulolu. Lisaks hinnati kui suure tõenäosusega ja mis tingimustel seatud eesmärgid saavutatakse meetme rakendamise perioodi lõpuks.
- **Tõhususe ja jätkusuutlikkuse** hindamisel oli keskseks küsimuseks rakendussüsteemi toimimine ja tulemuste püsivus ning kasutatavus peale tegevuse lõpetamist. Tõhususe aspekti hindamisel keskenduti igale tegevusele eraldi. Hinnati kogu meetmetegevuse protsessi erinevaid etappe, nt juhtimine, otsustamine, koostöö, järelevalve, ressursside jagamine jne ning toodi välja protsessi toimimise positiivsed aspektid ja probleemkohad.

Järgnevalt on antud lühiülevaade vahehindamise raames läbiviidud andmekogumis- ja analüüsist. Käeoleva lõpparuande juurde on koostatud eraldiseisev metoodikaraport, kus on põhjalikult kirjeldatud erinevad andmekogumise etapid, intervjuueritid osapooled, intervjuude läbiviimisel kasutanud kavad jms olulised aspektid.

JOONIS 1. VAHEHINDAMISE LÄBIVIIMISE PROTSESS

Sissejuhatavate intervjuude tulemusel kaardistati meetmetegevuste rakendajate või elluviijate poolt meetmetegevuste väljatöötamisel aluseks võetud materjalid, meetmetegevuste elluviimise raames kogutud täiendavad olemasolevad andmeallikad, täpsustati potentsiaalsed intervjueeritavad ning saadi üldine ülevaade meetmetegevuste väljatöötamisest, senisest rakendamisest ja hetkeseisust.

Dokumendianalüüsi käigus töötati läbi vahehindamisele kuuluvate ESF meetme ja meetmetegevuste dokumentatsioon, eesmärgiga olemasoleva informatsiooni ja andmete põhjal tuvastada, millistele uurimisküsimustele vastamiseks on olemas toetavat informatsiooni ning millistele küsimustele vastamiseks informatsioon või andmed puuduvad või on lünklikud ning mida on vaja täiendavalt koguda vahehindamise raames planeeritud andmekogumise raames. Peamiselt koguti meetmetegevuste kohta infot toetuse andmise tingimustest (TAT), nende seletuskirjadest ja seirearuannetest. Samuti kasutati varasemaid uuringuid ja analüüse.

Statistiliste andmete analüüsi kasutati valdkonna hetkeülevaate andmiseks (aluseks Statistikaameti avalikke andmeid noorte kohta erinevate teemavaldkondade lõikes). Lisaks sellele kasutati ka ESF STEP-programmi andmekorje andmeid. Teiste meetmetegevuste raames ESF andmekorjet tegevustes osalevatele noortele ei rakendata.¹

Vahehindamise raames viidi läbi kvalitatiivne andmekogumine personaal- ja fookusgruupiintervjuude näol. Tegu oli vahehindamise kõige mahukama etapiga. Intervjuudes osalesid nii meetmetegevuste elluviijad, elluviijate partnerid, tegevuste läbiviijad kui ka tegevuste sihtrühmad. Kvalitatiivse andmekogumise ja -analüüsi eesmärgiks oli koguda meetmetegevuste elluviimise kohta detailset informatsiooni ning saada elluviijate, elluviijate partnerite, tegevuste läbiviijate ning sihtrühma esindajate hinnang vastavate tegevuste eesmärgipärasuse ja asjakohasuse, tulemuslikkuse ning tõhususe ja jätkusuutlikkuse kohta. Kokku viidi läbi 33 personaalintervjuud, 5 grüpiintervjuud ja 17 fookusgruupiintervjuud. Intervjuude raames kaasati vahehindamisse kokku 181 inimest, sh 81 noort.

Sekundaarandmete analüüsi tulemusel ja intervjuude läbiviimisel tõstatunud olulisemate teemade süvendatud aruteludeks ning juba tuvastatud kitsaskohtadele võimalike lahenduste pakkumiseks viidi läbi noorte tööhõivevalmiduse mõttetalgud. Üritusel osales 43 inimest. Mõttetalgutel oli kaks teemapüstitust - riskinoored ja koostöö, mis tulenesid vahehindamise raames seni läbiviidud andmekorje ja -analüüsi esmastest tulemustest. **Kokku kaasati vahehindamise raames läbi viidud intervjuude ja mõttetalgutega üle 200 inimese.**

Vahehindamise esmaste tulemuste valideerimiseks viidi läbi **valideerimisseminar**. Seminaril osalesid HTM-i, SIM-i ja ENTK esindajad. Valideerimisseminaril tutvustati vahehindamise esmaseid tulemusi ning tehtud soovitusi. Seminaril osalejad arutlesid kuivõrd olulise mõjuga võivad olla väljatoodud kitsaskohad ja pakutud lahendusettepanekud meetme tulemuslikkusele. Seminari tulemusi arvestati vahehindamise lõplike tulemuste ja soovitude sõnastamisel. Vahehindamise **lõpparuande kvaliteedi tagamiseks** saadeti mustandversioon kirjaliku tagasiside kogumiseks HTM-ile, SIM-ile ja ENTK-le. Saadud tagasisidele tuginedes on tehtud muudatused käesolevas lõpparuandes.

Vahehindamise tulemused on esitatud 9-punkti skaalal, mis jaguneb hinnanguteks: „alla ootuste“, „ootuspärane“ ja „üle ootuste“. Seejuures näitab tegevusele antud hindamiskoor, kas tegevus vastab hinnangule osaliselt või täiel määral. Tulemusi on esitatud hindamiskriteeriumite lõikes iga alamtegevuse kohta ning meetmeüleselt kokku.

¹ Andmekorje andmed kajastavad infot nende meetmetegevuste kohta, mille kestus on vähemalt 32 kontaktundi.

2. VALDKONNA ÜLEVAADE

Statistikaameti andmetel² elas **2018. aastal Eestis 276 800 noort**³, moodustades kogu rahvastikust **21%**. Mõlemad näitajad on Eesti Vabariigi ajaloo väikseimad. Noorte arv Eestis **on aasta-aastalt vähenenud** ning **sarnast trendi** on näha ka teistes Euroopa Liidu riikides. Statistikaameti prognooside kohaselt väheneb noorte osakaal kogu rahvastikust aastani 2020 ning seejärel hakkab tasapisi trend muutuma ning noorte arv kasvama.

Noorte puhul on Eestis aktuaalsed sellised teemad nagu **kõrge töötuse määr, väljaränne, suur mitteõppivate, mittetöötavate ning koolitustel mitteosalevate noorte arv, piirkondlik ebavõrdsus** ning ka **tervisega seotud probleemid**. Eesti Noorteseire Aastaraamatus 2018⁴ on välja toodud, et **erilist rõhku tuleks pöörata mitteaktiivsete noorte toetamisele, et nad jõuaksid tagasi haridusse või tööellu**. Noorte tööhõive on oluline teema just seepärast, et **noorte töötusel võivad olla pikaajalised ning kaugeleulatuvad isiklikud ja sotsiaalmajanduslikud tagajärjed**. Uuringute kohaselt on inimestel, kes ei leia noorena tööd, raskusi töö leidmisega ka hiljem ja lisaks sellele teenivad nad suurema tõenäosusega madalat palka ning võivad hilisemas elus jääda töötuks. Samuti on Eestis vananevat rahvastikku silma pidades oluline iga töötaja ning just seetõttu peab noori inimesi aitama tööturule. Eriti palju tuge vajavad noored, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitustel, on õigusrikkumise taustaga või tulevad riskis olevatest peredest.⁵

Kuigi noorte töötus on viimastel aastatel vähenenud – **2015. aastal oli 15–24-aastaste töötuse määr 13,1%** ja **2018. aastal 11,8%** – on see siiski kõrgem üldisest töötuse määrast, mille puhul on samade aastate näitajad vastavalt 6,2% ja 5,4%.⁶ Tööturul hõivatud noorte arvu osas ei ole ka tuleviku prognoos kuigi positiivne. Nimelt **väheneb** järgmiste aastate jooksul MKM-i poolt 2018. aastal avaldatud tööturu prognoosi⁷ kohaselt **tööturule sisenevate noorte arv**. Prognoosiperioodil (arvestatud aastani 2026) on tööturule sisenevate noorte arv umbes 10 000 võrra väiksem kui tööturult väljuvate inimeste arv.

Noorsootööd korraldavad ja reguleerivad Eestis õigusaktidest „**Noorsootöö seadus**“⁸ ja „**Huvikooli seadus**“⁹. Noorsootöö läbi võimaldatakse noortele väljaspool kooli-, töö- ja pereelu iseseisvalt tegutseda ning areneda. Sealjuures püütakse võrdseid võimalusi pakkuda kõikidele noortele, kuid eriti suurt rõhku pööratakse nende toetamisele, kelle võimalused on piiratud. **Noortevaldkonna arengukava 2014–2020** 2018. aasta tulemusaruande kohaselt oli 2018. aastal Eestis 280 avatud noortekeskust, nendest 205 KOV ning 75 mittetulundusühingute või sihtasutuste poolt hallatavad asutused¹⁰. Haridusstatistika keskkonna HaridusSilm¹¹ andmete järgi on Eestis 2019. aasta 1. jaanuari seisuga 750 huvikooli ning võrreldes aastatagusega on see arv kasvanud 100 huvikooli võrra. Neist 29 on tehnika-, loodus-, loome- ja huvimaja või -keskust, 296 on spordikoolid, 147 muusika- ja kunstikoolid ning 278 muu valdkonna huvikoolid.

Noortevaldkonda on Eestis strateegiliselt juhitud alates 1999. aastast. Hetkel kehtiv „Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“, mille ellu viimise eest vastutab HTM, võeti vastu 2013. aasta detsembris. Kaasatud on ka SOM, SIM, KOV-id, ENTK ja mitmed teised osapooled. Arengukava **üldeesmärgiks** on

² <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=RV0241#>

³ Käesolevas vahehindamises peetakse „noore all silmas 7 kuni 26-aastaseid isikuid.

⁴ Noorteseire aastaraamat 2017-2018. Noored ja osalus, kättesaadav: https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSHOGZmJYy-MDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzlwMTgucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2017_2018.pdf

⁵ Kasearu, K. ja Trumm, A. (2013). NEET – „Noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi“. Noorteseire Eestis. Poliitikaülevaade 5/ 2013.

⁶ Eesti Statistikaamet

⁷ https://www.mkm.ee/sites/default/files/toojouprognosis_2026_lyhikirjeldus.pdf

⁸ Noorsootöö seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017039?leiaKehtiv>

⁹ Huvikooli seadus. <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017036?leiaKehtiv>

¹⁰ https://www.hm.ee/sites/default/files/tulemusvaldkonnad_2018_koond_loplik.pdf

¹¹ HaridusSilm. <https://www.haridussilm.ee/>

pakkuda 7–26-aastatele noortele võimalusi arenguks ja eneseteostuseks, et toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist. Arengukavas on lisaks neli alaeesmärki¹²:

1. Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks.
2. Noorel on väiksem risk olla tõrjutud.
3. Noore osalus otsustes on rohkem toetatud.
4. Noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

Noortevaldkonna arengukava üldeesmärgi saavutamise **indikaatoriks** on seatud õpinguid mittejätkavate noorte osakaalu ja noorte töötuse määra vähendamine. Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 2018. aasta tulemusaruande¹³ kohaselt on viimastel aastatel **hoogsalt paranenud noortele pakutavate võimaluste ning teenuste kättesaadavus** ning samuti **on hakatud rohkem tähelepanu pöörama eelpool nimetatud negatiivsete trendide põhjustele ning nende ennetamisele**.

Lisaks aitab Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 eesmärke saavutada **Noortegarantii** rakendamine¹⁴. Noortegarantii puhul on tegemist EL Nõukogu soovitusel, mille eesmärk on tagada, et alla 25-aastased noored saaksid hiljemalt nelja kuu möödudes töötuks jäämisest või formaalharidusest lahkumisest kvaliteetse töö-, hariduse jätkamise, õpipoisiõppe või praktikapakkumise. Noortegarantii rakendamise ja haldamise eest vastutavad SOM ning HTM. SOM vastutab täiendavalt eri tasandite (sh sektorite vaheliste) partnerluste koordineerimise eest. Lisaks SOM-le ning HTM-le on Noortegarantii rakendamisega seotud Eesti Töötukassa, ENTK ja mitmed teised asutused. Noortegarantii tegevustega alustati 2015. aastal. Noortegarantii raames pakutakse noortele tööturгу tutvustavaid töötubasid ning pakutakse teenust „Minu esimene töökoht“¹⁵ (SOM haldusala tegevus). Samuti on käivitatud tugimeede NEET-noortele ning erinevad noorte tõrjutusriski ennetavad ja noorte tööalast teadlikkust suurendavad tegevused (HTM-i haldusala tegevused).

¹² Noortevaldkonna arengukava 2014–2018, Haridus- ja Teadusministeerium, kättesaadav: www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

¹³ https://www.hm.ee/sites/default/files/htm_aruanne_2018.pdf

¹⁴ Tegevuskava Euroopa Liidu Noortegarantii elluviimiseks, Sotsiaalministeerium; <https://www.sm.ee/et/noortegarantii>

¹⁵ Töötukassa programm vähese töökogemusega noorte tööturule sisenemise toetamiseks <https://www.tootukassa.ee/content/toetused-ja-huvitised/minu-esimene-tookoht>

3. MEETME RAKENDAMISE ÜLEVAADE

Eesmärgiga vähendada vaesusest tulenevat mõju haridus- ja karjäärivalikutele, ennetada noorte sotsiaalse tõrjutuse ja tööturuprobleemide tekkimist ning toetada noorte aktiivsete eluhoiakute kujunemist, kutsuti 2014. aastal EL-i struktuurivahendite toel ellu **meede „Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu“ (ehk noortemeede)**.

Meetme raames rakendavad **HTM ja SIM nelja tegevust** (edaspidi ka meetmetegevused) vastavalt oma haldusala tegevussuundadele ja eesmärkidele järgmiselt:

HTM haldusala meetmetegevused

- 2.7.1 „**Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele**“, mille eesmärk on noorte kaasamine ja tööhõivevalmiduse parandamine noorte (sh tõrjutusriskis noorte) seas.

SIM haldusala meetmetegevused

- 2.7.2 „**Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine**“, mille eesmärk on suurendada õigusrikkumise taustaga noorte tööhõivet ning toetada nende otsust asuda tööle või õppima ja püsida tööl või õppimas.
- 2.7.3 „**Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil**“, mille eesmärk on spordil põhineva kogukondliku ennetusprogrammi SPIN abil luua noortele lisavõimalused sisustada oma vaba aega, osaleda sporditegevuses ning omandada eluks vajalikke oskusi.
- 2.7.4 „**Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine**“, mille eesmärk on võimaldada maakondliku ja kohaliku tasandi juhtidel ja valdkondlikel spetsialistidel omandada paremaid oskusi, töövahendeid ja -meetodeid, et aidata kaasa õnnetuste ja õigusrikkumiste vähenemisele ning ennetada laste käitumisprobleeme.

HTM-i ja SIM-i esindajate selgituste kohaselt on meetmetegevuste sisu ja eesmärkide planeerimine ning lõplik määratlemine otseselt tulenenud „Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“ seatud suundadest ja eesmärkidest. Meetmetegevusi kavandati paralleelselt arengukava koostamisega. Otsuste tegemiseks viidi läbi eelanalüüsid, kaasati eksperte ja võeti aluseks sobivaid välisriikide praktikaid. Meetmetegevused panustavad eelkõige arengukava meetmesse 2 „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ ja 4 „Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine“.

Meetmetegevuse **2.7.1 rakendamise eest vastutab HTM** ning tegevusi viib ellu **ENTK**, kelle partneriks on **Vabariiklaste Liit**. Meetmetegevuste **2.7.2, 2.7.3 ja 2.7.4 rakendamise eest vastutab SIM** ning tegevusi viib ellu **SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond** koostöös partneritega (SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus, MTÜ SPIN, TAI, PPA ja SKA). Kõikide meetmetegevuste **rakendusüksuseks on SA Innove**.

HTM-i poolt rakendatava meetmetegevuse 2.7.1 elluviimine toimub TAT-i „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ alusel. SIM-i poolt rakendatavate tegevuste elluviimine toimub TAT-ide „Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“ (tegevus 2.7.2), „Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“ (tegevus 2.7.3) ning „Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“ (tegevus 2.7.4) alusel.¹⁶

Noortemeetme raames elluviidavad tegevused on täpsemalt kirjeldatud allolevas tabelis (vt Tabel 1).

¹⁶ TAT-id on kättesaadavad: www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/meetmepohised/2014-2020.

TABEL 1: MEETMETEGEVUSED JA NENDE ALAMTEGEVUSED

MEETMETEGEVUS	ALAMTEGEVUSED
2.7.1 Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele	6.1 Noorsootöö teenuste kättesaadavuse suurendamine ja tõrjutusriskis noorte kaasamine
	6.2.1 Kogukonna arengut toetavad tegevused
	6.2.2 Noorte töösuvi
	6.2.3 Kutseid ja ameteid tutvustavad laborid
	6.2.4 Noorte omaalgatuse toetamine
	6.2.5 Noorteinfo kättesaadavuse tagamine
	6.2 Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine
2.7.2 Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine	6.3 Raskemates oludes (NEET) noorte jaoks tugimeetmete käivitamine
	6.4 Teadmiste suurendamine noortest ja noortele suunatud tegevuste mõjust
	6.5 Kommunikatsiooni ja teavitustegevus
2.7.3 Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil	Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine sihtsuunitlusega programmi abil
2.7.4 Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine	Noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil
	2.1 Käitumisoskuste Mängu arendamine ja laiendamine õpilaste koolis toimetuleku parandamiseks ja riskikäitumise ennetamiseks
	2.2 Andme- ja teabevahetuslahenduse loomine võrgustikutöö tõhustamiseks
	2.3 Lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede kindlakstegemine ning nende probleemide lahendamine võrgustikutöö meetodil
	2.4 Maakondliku võrgustikutöö edendamine turvalisuse suurendamiseks

Noortemeede kuulub ühtekuuluvuspoliitika fondide 2014–2020 rakenduskava prioriteetse suuna **nr 2 „Sotsiaalse kaasatuse suurendamine“** alla ja see panustab rakenduskava suuna EL-i vahendite kasutamise eesmärgi **nr 7 „Kaasamine ja tööhõivevalmiduse parandamine noorte, sh tõrjutusriskis noorte, seas“** saavutamisse. Eesmärgid on tulenenud vajadusest varasemast enam toetada kogemusteta ja kvalifikatsioonita noori, kuna tegu on haavatava sihtrühmaga, kes võib ilma lisatoeta tööturult eemale jääda aastateks. Samuti suurendavad noorte tõrjutusriski (ja sellest tulenevat riskikäitumist ja madalat konkurentsivõimet) ebapiisav sotsiaalne teadlikkus, aktiivsus või eakaaslaste puudumine ja piiratumad arenguvõimalused. Noorsootöö tegevused kui noortega kokku puutuvate ametkondade koostöö ja ühine andme- ja teabevahetus aitavad ühelt poolt mõista paremini noorte probleeme, sekkuda süsteemselt ning teisalt seeläbi aidata noortel omandada tööturule sisenemiseks vajalikke teadmisi oskusi, mis läbi suureneb nende sotsiaalne kaasatus ja NEET noored asuvad uuesti õppima või sisenevad tööturule.¹⁷

ÜKP rakenduskava eesmärgini jõudmise mõõtmiseks on rakenduskavas seatud **kaks tulemusnäitajat** ja **kaks väljundnäitajat**. Meetme rakendamisel jälgitakse lisaks ka tegevuste spetsiifilisi väljundnäitajaid. Järgnevas tabelis (Tabel 2) on välja toodud, kuidas ja millises ulatuses meetmetegevused 2.7.1, 2.7.2 ja 2.7.3 tulemusnäitajatesse panustavad (tegevus 2.7.4 rakenduskava tulemusnäitajatesse ei panusta). Samuti on näidatud, kuidas tegevused panustavad rakenduskava väljundnäitajatesse ning millised on tegevuste spetsiifilised väljundnäitajad.

¹⁷ Rahandusministeerium. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020, kättesaadav: www.struktuurifondid.ee/sites/default/files/uhtekuuluvuspoliitika_fondide_rakenduskava_2014-2020_211218_0.pdf.

TABEL 2. ÜKP RAKENDUSKAVA JA VV KORRALDUSE MEETMETE NIMEKIRJA SEOS

NÄITAJA		2023 EESMÄRK / TEGEVUSE OSAKAAL EESMÄRGIST (%, INIMESTE ARV)		TEGEVUSED, MIS NÄITAJASSE PANUSTAVAD
Rakenduskava tulemusnäitaja				
1.	Osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtgrupile suunatud tegevused läbinud;	89%	99,5%	2.7.1 Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele
			0,5%	2.7.3 Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil
2.	Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15-26) osakaal, kes 6 kuud peale tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest	50%	97,6%	2.7.1 Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele
			2,4%	2.7.2 Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine
				
Rakenduskava väljundnäitaja				
1.	Noorsootöö teenustes osalejate koguarv	199 000	198 000	2.7.1 Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele
			1000	2.7.3 Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil
2.	Teenust saanud NEET noorte arv	15 000		2.7.1 Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele
3.	Teenust saanud riskinoorte arv (vanuses 15-26)	360		2.7.2 Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine
4.	Ennetusteenustest kasusaajate arv	4300		2.7.4 Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine
				
Tegevuste spetsiifilised väljundnäitajad				
1.	Noorsootöö teenustes osalejate koguarv	198 000		2.7.1 „Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele“
	sh teenust saanud NEET noorte arv (vanuses 15–26 a)	15 000		
2.	Programmi teenust saanute arv	360		2.7.2 „Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“
	sh programmi läbinud noorte arv	120		
3.	Programmi teenust saanute arv	1000		2.7.3 „Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“
	sh programmi läbinud noorte arv	700		
4.	Ennetusteenusest kasusaajate arv	7800		2.7.4 „Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“

Allikas: Rahandusministeerium. Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014- 2020; „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ elluviimiseks“, Haridus- ja teadusministri 29. juuni 2015. a käskkiri nr 281; „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“, Siseministri 01. jaanuari 2016 käskkiri nr 1 3/5; „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“, Siseministri 03. juuli 2015 käskkiri nr 1-3/145; „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“, Siseministri 18. septembri 2015 käskkiri nr 1-3/170.

Meedet rahastatakse ESF-ist ja riigieelarvest riikliku kaasfinantseeringuga. Noortemeetme raames planeeritud tegevuste kogumaksumus on 20,2 miljonit eurot, mida rahastatakse ESF-st 17,2 miljoni euro ulatuses (85%) ja riiklik kaasfinantseering on 3,03 miljonit eurot (15%) (vt Tabel 3).

TABEL 3: MEETMETE TEGEVUSTE EELARVE

MEETMETE TEGEVUS		EL TOETUS	RIIKLIK KAAS-FINANTSEERING	MEETME TEGEVUSE KOGUMAKSUMUS
2.7.1	Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatöö pakkumine NEET noortele	13 893 118	2 451 727	16 344 845
2.7.2	Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine	586 500	103 500	690 000
2.7.3	Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil	1 103 938	194 812	1 298 750
2.7.4	Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine	1 608 232	283 805	1 892 037
		EL toetuse summa kokku (85%)		17 191 787
		Riiklik kaasfinantseering kokku (15%)		3 033 844
		Meetme kogueelarve		20 225 632

Allikas: Vabariigi Valitsuse 31. jaanuari 2019. a korralduse nr 34 „Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja kinnitamine“ lisa

II OSA – VAHEHINDAMISE TULEMUSED

Arvestades noorte tööhõive olulisust viidi läbi noortemeetme vahehindamine, et analüüsida meetmetegevuste tulemusi, mõju sihtrühmadele ning vajadusel teha soovitusi tegevuste elluviimise osas, et tegevused vastaksid veelgi paremini sihtrühmade vajadustele. Täpsemalt oli **käesoleva vahehindamise eesmärgiks hinnata meetme ja selle tegevuste asjakohasust ja eesmärgipärasust, tulemuslikkust ning tõhusust ja jätkusuutlikkust**. Hinnatav periood oli 2015–2018.

Järgnevalt on esitatud vahehindamise tulemused noortemeetme nelja tegevuse lõikes.

4. TEGEVUS 2.7.1 „EBAVÕRDSETE OLUDE MÕJU VÄHENDAMINE, TÕRJUTUSE ENNETAMINE JA NOORTE TÖÖHÕIVELISUSE TOETAMINE, SH LISATOE PAKKUMINE NEET NOORTELE“

Meetme tegevuse 2.7.1 alategevused panustavad ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava järgnevatessse tulemusnäitajatesse (vt Tabel 4):

- osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtgrupile suunatud tegevused läbinud,
- tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud peale tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest

Näitaja „Osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtgrupile suunatud tegevused läbinud“ 2018. aasta vahe-eesmärgiks oli seatud 87,5% ning näitaja „Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud peale tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest“ vahe-eesmärgiks 40%. Seega olid 2018. aasta lõpuks jõutud mõlema näitaja vahe-eesmärgini ning jõutud ka 2023. aasta sihttasemeni.¹⁸

TABEL 4. RAKENDUSKAVA TULEMUSNÄITAJAD JA NENDE TÄITMINE

Tulemusnäitaja nimetus	Algtase 2013	Vahe-eesmärk 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2023
Osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtgrupile suunatud tegevused läbinud	86%	87,5%	89,3%	89%
Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud peale tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest	36%	40%	68,1%	50%

Allikas: Toetuse andmise tingimused „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“.

¹⁸ Vahe-eesmärk on seatud HTM käskkirja „Haridus- ja teadusministri 29. juuni 2015. a käskkirja nr 281 „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ elluviimiseks“ muutmise“ lisaga „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ toetuse andmise tingimused“.

Lisaks jälgitakse meetme tegevuse „Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele“ tulemusnäitajana **noorsootöö teenustes osalejate koguarvu (sh teenust saanud 15–26-a NEET noorte arvu)**. 2018. aasta kavandatud sihttasemeks oli seatud 130 000 noort (sh 8600 NEET noort). Noorsootöö teenustes osalenud noorte koguarv ületati - 2018. aastaks oli kaasatud 132 913 noort; kuid NEET noorte osas ei jõutud kavandatud sihttasemeni – kaasatud oli 7893 NEET noort (vt Tabel 4).

TABEL 5 . TAT TULEMUSNÄITAJA (VV KORRALDUSE VÄLJUNDNÄITAJA)

Tulemusnäitaja (VV korralduse väljundnäitaja)		Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Noorsootöö teenustes osalejate koguarv, sh teenust saanud NEET noorte arv (vanuses 15–26-a)	Noored	0	130 000	132 913	198 000	198 000
	Sh NEET noored	0	8 600	7 893	15 000	15 000

Allikas: „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01. 2015-31.12.2017 ja 01.01.2018-31.12.2018 kohta.

Vahehindamise tulemused näitavad, et tegevus toetab noortevaldkonna arengukava üldeesmärki ja selle nelja alaeesmärki. See tähendab, et tegevuse tulemusel aidatakse noorel mõista oma arengupotentsiaali, väheneb tema risk olla tõrjutud, tema osalust otsustes toetatakse ning läbi võrgustikutöö aidatakse kaasa ka noortevaldkonna toimimise parandamisele.

Järgnevates peatükkides antakse ülevaade kõikide meetme tegevuste ja alamtegevuste ning nende spetsiifiliste väljundnäitajate kohta. Tegevuste ja alamtegevuste jagunemisest annab ülevaate Tabel 6.

TABEL 6. MEETME TEGEVUSE 2.7.1. RAAMES RAKENDATAVAD TEGEVUSED JA NENDE ALAMTEGEVUSED

MEETME TEGEVUS	ALAMTEGEVUSED	
2.7.1 Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele	6.1 Noorsootöö teenuste kättesaadavuse suurendamine ja tõrjutusriskis noorte kaasamine	
	6.2 Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine	6.2.1 Kogukonna arengut toetavad tegevused
		6.2.2 Noorte töösuvi
		6.2.3 Kutseid ja ameteid tutvustavad laborid
		6.2.4 Noorte omaalgatuse toetamine
		6.2.5 Noorteinfo kättesaadavuse tagamine
	6.3 Raskemates oludes (NEET) noorte jaoks tugimeetmete käivitamine	
	6.4 Teadmiste suurendamine noortest ja noortele suunatud tegevuste mõjust	
	6.5 Kommunikatsiooni ja teavitustegevus	

4.1. TEGEVUS 6.1 „NOORSOOTÖÖ TEENUSTE KÄTTESAADAVUSE SUURENDAMINE JA TÕRJUTUSRISKIS NOORTE KAASAMINE“

Tegevuse eesmärgiks on noorsootöö teenuste jõudmine uute noorteni ning noorte noorsootöös osalemise võimaluste laiendamine. Nimetatud eesmärgi saavutamiseks suunati KOV-id omavahel koostööd tegema. Koostööpiirkondade moodustamisel võeti aluseks AS Ernst & Young Baltic abil 2014. ja

2016. aastal valminud analüüsid¹⁹. Koostöögruppide moodustamise ettepanekute tegemisel toodi välja piirkonnad, mille noored olid omavahel seotud (nt üldhariduskoolides käimise, pendelrände kaudu). Sellele lisati piirkonna sotsiaalmajanduslikud näitajad (tõrjutusriski hindamiseks) ning teadaolev info haldusreformi käigus toimuvate valdade ja linnade ühinemise kohta. Samuti võeti arvesse selliseid asjaolusid nagu eelnev koostöö ning ajaloolised sidemed. Sellise koostöövormi loomise ning KOV-ide ressursside liitmise eesmärk oli laiendada noorte noorsootöös osalemise võimalusi ning suurendada noorte kaasamist, et vähendada ebavõrdsust. Tegevussuuna käivitamisel seati KOV-idele tingimus, et tegevused peavad jätkuma peale ESF-i rahastuse lõppemist. KOV-id pidid kirjeldama rahastatud tegevusi ning nende jätkusuutlikkuse tagamist piirkonna ühises tegevuskavas ning raamlepingu lisana kaasnevas koondaruandes.²⁰

Tegevuse rakendamisel on lähtutud põhimõttest, et **esimesena alustasid koostööd KOV-id, kus noorte tõrjutusrisk oli suurem, noorsootöös osalevate noorte hulk väiksem ning noorsootöö võimalusi vähem ning viimasena alustasid koostööd KOV-id, kus noorte tõrjutusrisk oli madalam ning noorsootöö võimalusi rohkem**. Ühtlasi keskenduvad viimasena koostööd alustanud KOV-id innovatsioonile eesmärgiga töötada välja uuenduslikud noorsootöö teenuste mudelid kohaliku tasandi noorsootöö korraldamiseks. KOV-ide koostööd toetas SA Archimedese Noorteagentuuri poolt läbi viidud arenguprogramm, mille eesmärk oli toetada KOV-e valdkonna kitsaskohtade ja arenguvajaduste kaardistamisel ning ühise arengustrategia ja koostöögrupi tegevuskava loomisel.

ASJAKOHASUS JA EESMÄRGIPÄRASUS

KOV koostöögruppide puhul on tegemist **asjakohase ja eesmärgipärase tegevusega** ning rakendamisel on fookuses olnud **ebavõrdsuse vähendamine**, mis on üheks suurimaks kitsaskohaks noortevaldkonnas. Ebavõrdsena nähakse erinevate piirkondade noorte võimalusi teenustes ja tegevustes osalemiseks, mis omakorda suurendab ebavõrdsust kogevate noorte tõrjutuse riski. Vajadust ebavõrdsuse vähendamiseks läbi süsteemse lähenemise ning KOV-ide toetamise on välja toodud ka RAKE uuringus²¹, mis kaardistas huvitegevuses osalemise võimalused Eestis. Kuigi ebavõrdsus erinevate Eesti piirkondade vahel on endiselt aktuaalne, on meetmetegevus intervjueeritud osapoolte sõnul seda leevendanud, tõendades tegevuse eesmärgipärasust ja asjakohasust. Intervjuudes osalenud erinevad osapooled (elluviija, KOV koostöögruppide esindajad) peavad KOV koostöögruppide loomist asjakohaseks ning vajalikuks noorte olukorra parandamisel.

„Julgen väita, et [noorte olukord] tervet Eestit vaadates on paranenud. See TAT-i panus on võrdustanud olukorda.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse elluviija)

„Meil said noored palju uusi tegevusi, avatud noorsootöö paranes, noored on ise aktiivsemaks muutunud. Koostöö paranes. Ja on pilt mitte ainult oma valla noortest ja ka laiemalt. Raskused sidusid meie koostöögruppi. Just pilt on laiemaks läinud ja koostöö ka paremaks.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Intervjuude analüüsi põhjal on selgunud, et tegevus on loodud selliselt, et ta oleks kooskõlas noorte vajadustega – uute võimaluste loomisel on **kaasatud ka noori** ning arvesse on võetud noorte huve ning ootusi. Samuti on oluline välja tuua, et fookusgrupis mainiti ühe osaleja poolt ka noorte volikogu mobiliseerumist, seega on koostöögruppide rakendamine vähemalt selle koostöögrupi esindaja omavalitsuses omanud **positiivset mõju noorte osalusele**.

¹⁹ Avaliku teenuse osutamise toimepiirkondade määratlemine (2015). Aruanne. Ernst & Young Baltic AS ja Ettepanekud piirkondade määratlemiseks noorsootöö osutamiseks (2016). Aruanne. Ernst & Young Baltic AS

²⁰ Haridus- ja teadusministri käskkirja „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööõivevalmiduse parandamine“ toetuse andmise tingimused“ 2018. aasta muutmise eelnõu kohaselt muudeti tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja 6.1. 2020. aasta sihttasest. Uueks sihttasemeks sai: „tegevusse kaasatud omavalitsuste arv on vähemalt 50% tegutsevatest omavalitsustest“. Muudatus oli põhjustatud 2017. aasta haldusreformist mille tulemusel moodustus Eestis 79 omavalitsust, mistõttu ei ole eelnevalt seatud sihttase, kaasata tegevusse 100 omavalitsust, enam saavutatav.

²¹ Huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad ning noorsootöötajad kohalikes omavalitsustes (2016). Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE.

„Meil oli see just üks oluline asi, öeldi, et peame [noori] kaasama. Iga linnaosa eraldi tegid omad analüüsid piirkonnast lähtuvalt ja pidime sihtrühma ise intervjuerima. See oli oluline punkt, lisaks noored olid siis töögruppis.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

„Noortevolikogu hakkas uuesti algust saama. Tundsid, et noortetuba on selline koht, kus nad saavad käia. Täna on nad teinud põhimääruse.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

TULEMUSLIKKUS

Tegevuse **tulemuslikkust** näitab fookusgrupi intervjuudes osalenud KOV esindajate kinnitus, et läbi koostöögruppide rakendamise loodi nende omavalitsustes uusi teenuseid ja tegevusi noortele ning loodi noorsootöötaja ametikoht seal, kus seda varem polnud. Samuti on mitmes omavalitsuses esmakordselt koostatud **noorsootöö arengukava**. Samuti on koostöögruppide rakendamine võimendanud väiksemaid KOV-e, kellel iseseisvalt võimekust noortele suurt tegevuste valikut pakkuda ei ole. Fookusgrupiintervjuudes tuli välja, et mõne väiksema KOV-i esindaja sõnul oli programmi ajastus hea, sest haldusreformi toimudes kardeti fookuse koondumist keskustesse, kuid tekkinud koostöögrupid aitasid seda leevendada.

„Kolmest piirkonnast ühes polnud noorsootööd varem olnud, sai avatud siis seal noortekeskus ja töötaja ka sinna võetud.“ (KOV koostöögrupi esindaja)

„Meil tekkis koostöögrupi raames noorsootöö arengukava.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

„Mis oli veel hea, see projekt tugeva koostöö mõttes pani jalgu alla pisikestele maakatele. Kui haldusreformi pauk käis ja tahes tahtmata läheb rohkem keskustesse, on need äärel seal nüüd tugevamad, võrgustik ja suhtlemine on ka hea, tagantjärele mõelda. Et hea ajastus oli.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Lisaks on koostöögruppidega seotud inimesed arvamisel, et **koostöö erinevate omavalitsuste vahel muutus efektiivsemaks**, vähenes omavaheline konkureerimine ning tänu tihedamale suhtlusele suudeti noortele pakkuda rohkem võimalusi, sealhulgas ka väljaspool omavalitsusi, kus noored elavad. Läbi tegevuse rakendamise tekkis **noorsootöövõrgustik**, mis sai oluliseks toeks just väiksematele KOV-idele. KOV koostöögruppide tegevuse positiivset mõju läbi võrgustike tekkimise ja koostöö suurenemise on välja toodud ka uuringus „Kohalike omavalitsuste koostöögruppide Tallinna tegevussuuna tulemused²²“.

„Meil ka tegevused laienesid ja koostöö inimeste vahel paranes. Nüüd saavad noored erinevates linnaosades liikuda ja tegevustes käia, enam ei ole seda, et hoitakse oma linnaosas.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Tegevus **aitas muuta ka hoiakuid noorsootöö vajalikkuse osas** KOV juhtide seas läbi positiivsete muutuste tõestamise andmetele toetudes. Elluviija sõnul töötati pidevalt omavalitsustega ja toodi esile tegevustes osalenud noorte arvu ning selle ülesmärgi liikumist, tõendamaks KOV-ide juhtidele tegevuste olulisust.

„Nüüd kui on nähtud tulemusi, võetakse noorsootööd tõsisemalt. Enam ei vaadata nii viltu.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Fookusgruppides osalenud KOV koostöögruppide esindajate sõnul on **noorteni tegevuste info jõudnud piisavalt hästi** ning kõige efektiivsemalt on info levitamine toimunud vahetu suhtluse kaudu ning läbi koolide külastamise. Traditsioonilist info jagamist ning ka sotsiaalmeedia kaudu teenuste kohta teadlikkuse tõstmist peetakse üldiselt vähem efektiivseks.

„Üks tunni vahetund käia klassis, kohe saad kontakti, saavad ära kuulata.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

²² Kohalike omavalitsuste koostöögruppide Tallinna tegevussuuna tulemused (2019). MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik. Kättesaadav: <https://www.tallinn.ee/est/noorteinfo/raport-2019.pdf>

Tegevuse elluviimist on asjaosaliste sõnul kohati mõjutanud asjaolud, mida elluviija ei saa mõjutada. Takistuste osas on intervjuudes välja toodud järgnevat:

Intervjueeritud osapooled olid valdavalt arvamusel, et **haldusreformi periood raskendas koostöögruppide sujuvat rakendamist**. Kui omavalitsuste liitmisel omavalitsused laienesid ning piirid muutusid, tekkis olukordi, kus uue valla erinevad osad olid erinevate koostöögruppide koosseisus. Sellistes olukordades vahetusid ka inimesed ja koostöögruppide koordinaatoritel tuli uute omavalitsusjuhtidega suhelda, et põhjendada ESF suunal alanud tegevuste jätkusuutlikkusega kaasnevat kohustust. Samuti loodi haldusreformi järgselt omavalitsustes uusi struktuure ning nende kujunemine pidurdas tegevussuuna rakendamist. Haldusreform raskendas ka kolmandana koostööd alustanud KOV-ide innovaatiliste ettepanekute esitamist, sest KOV-id vajasisid haldusreformi järgselt tuge laiemalt noorsootöö valdkonna planeerimisel.

„Haldusreform pani põntsu ka meil, vald laienes tunduvalt ja see, kellega olla kontaktis, on segane. Abivallavanemad muutusid kogu aeg.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Samuti **võttis tegevussuuna käivitamine planeeritust kauem aega**, kuna KOV-ide koostööle suunamine oli äärmiselt mahukas ja aeganõudev ettevõtmine. Elluviija sõnul ei olnud võimalik ette teada, kuivõrd palju selgitustööd tegevuse rakendamisega tegelikult kaasnes ning tihti oli vaja koostöö käima lükata omavalitsuste vahel, kes eelnevalt ei olnud omavahel suhelnud.

„Mingid tegevused olid vahepeal paari kuu võrra nihkes, sest selgitustöö ja koostööle saamine võttis aega. Pidime selgitama, miks me teeme, kuidas me teeme. Oli esmakordne sellises mahus KOV-e koostööle panna.“ (Persoonalintervjuus osalenud meetmetegevuse elluviija)

Lisaks töid elluviija ja koostöögruppide töös osalenud KOV esindajad takistusena välja **noorsootöö vähetähtsaks pidamist mõningate KOV juhtide poolt** tegevuse algusfaasis. Elluviija leiab, et oluline on noorsootöö tõsiselt võtmine ning selle olulisuse mõistmine nende KOV ametnike poolt, kes teevad strateegilisi otsuseid. Koostöögruppide rakendamise käigus oli elluviija sõnul näha suhtumise muutust ning seda näitas ka elluviija poolt läbi viidud analüüs²³ tegevussuuna mõjust KOV-ide koostööle ja regionaalsele arengule. Analüüsist selgus, et tegevussuunas osales kokku 55 KOV juhti ja tegevuste jätkudes hakati enam mõistma noorte ning noorsootöö tähtsust piirkonna jätkusuutlikkuse tagamisel.

„Milliseid väärtusi on juhtidel, sellest oleneb, kas peetakse noorsootööd oluliseks. Noorsootöö tõsiseltvõetavaks muutmine on teema.“ (Persoonalintervjuus osalenud meetmetegevuse elluviija)

Tegevuse „**Noorsootöö teenuste kättesaadavuse suurendamine ja tõrjutusriskis noorte kaasamine**“ tegevuse spetsiifilise väljundnäitajana jälgitakse tegevusse kaasatud omavalitsuste arvu. **2018. aasta sihttasemeks oli tegevusse kaasata 40 KOV-i ning see eesmärk täideti**. Toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse toetamine“ kinnitamise hetkel oli tegevuse 2020. aasta sihttasemeks seatud tegevusse kaasata 100 KOV-i, kuid haldusreformi järgselt ei olnud see eesmärk enam saavutatav, mistõttu sihttasest muudeti²⁴ (vt Tabel 6). Kokkuvõtvalt, perioodil 2015–2018 on tegevusse kaasatud 78 Eesti KOV-i. Vastavalt 2018. aasta seirearuandele on KOV-ide koostöö tulemusel noortele loodud 893 uut tasuta võimalust noorsootöös osalemiseks, millest on osa saanud 86 770 noort. **2018. ning 2020. aastaks seatud tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja ületamine tõendab, et tegevus on üle ootuste tulemuslik.**

²³ Meetmetegevuse elluviija poolt läbi viidud analüüs KOV KTG tegevussuuna mõju KOV-ide koostööle ja regionaalsele arengule. Tegemist on ENTK ekspertide hinnanguga, mis tugineb suhtlusel KOV-idega. Analüüs valmis perioodil, mil I etapi koostöögrupid olid juba alustanud tegevuste elluviimisega ning II etapi koostöögrupid osalesid arenguprogrammis.

²⁴ Haridus- ja teadusministri käskkirja „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ toetuse andmise tingimused“ 2018. aasta muutmise eelnõu kohaselt muudeti tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja 6.1. 2020. aasta sihttasest. Uueks sihttasemeks sai: „tegevusse kaasatud omavalitsuste arv on vähemalt 50% tegutsevatest omavalitsustest“. Muudatus oli põhjustatud 2017. aasta haldusreformist mille tulemusel moodustus Eestis 79 omavalitsust, mistõttu ei ole eelnevalt seatud sihttase, kaasata tegevusse 100 omavalitsust, enam saavutatav.

TABEL 7. TEGEVUSE 6.1 TEGEVUSE SPETSIIFILISE VÄLJUNDNÄITAJATE SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014—2023

Tegevuse spetsiifiline väljundnäitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Tegevusse kaasatud omavalitsuste arv	0	40	78 (208 ²⁵)	Vähemalt 50% tegutsevatest omavalitsustest (100 ²⁶)	Vähemalt 50% tegutsevatest omavalitsustest (100 ²⁷)

Allikas: „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01. 2015-31.12.2017 ja 01.01.2018-31.12.2018 kohta.

Tegevuse spetsiifilist **väljundnäitajat peetakse sobilikuks**, sest see võimaldab jälgida kaasatud omavalitsuste arvu ning hinnata tegevuse rakendamise kulgemist. Küll aga oli vajalik näitaja korrigeerimine haldusreformi tõttu, sest eelnevalt seatud sihttase ei olnud enam asjakohane KOV-ide arvu vähenemise tõttu liitumiste tagajärjel. 2018. aasta lõpu seisuga oli tegevusega liitunud 78 omavalitsust. Tegevusest oli välja jäänud vaid üks omavalitsus, millel ei olnud võimalik liituda inimressursi puuduse tõttu.

Seega näitab vahehindamine, et KOV koostöögruppide tegevuse tulemused on vastanud ootustele. Vaatamata haldusreformile on 2018. aastaks KOV koostöögruppide tegevusse kaasatud planeeritud 40 asemel 78 KOV-i. Seetõttu on KOV koostöögruppide tegevuse tulemuslikkust hinnatud „üle ootuste“.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Jätkusuutlikkuse puhul on oluline välja tuua, et **noorsootöö korraldamine kohalikul tasandil on KOV-ide ülesanne** ning riik saab luua seadusliku ja strateegilise raami, kuid KOV-idele jääb seadusega sätestatud kohustus korraldada noorsootööd ning planeerida eelarvelised vahendid. Meetmetegevuse elluviija poolt on jätkusuutlikkus tagatud läbi tegevussuuna käivitamise, koostöövõrgustike loomise ning tegevuste jätkumise nõude kehtestamisega.

Enamus KOV esindajaid, kes fookusgrupis osalesid, kinnitasid, et **suuremale osale noortele pakutavatele tegevustele on leitud jätkamise võimalus**. Samuti mainiti, et ESF-i rahastuse eest soetatud vahendid võimaldavad paljusid tegevusi jätkata.

„Meil ka mitmed asjad jätkuvad, noorsootöötaja koht jääb. Noorte ettevõtlusprogramm jääb. Ka inspiratsioonikonverents, see läks nii hästi. Õnneks omavalitsus pani raha ka sinna.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

„Töötasime välja 3 noortetuba, kus see töötaja ongi siis liikuv noorsootöötaja. Noortepäev, sellest kasvas välja kogukonnafestival, mis on jätkusuutlik. Samuti korraldasime inspiratsioonifestivali ja need üritused plaanime ühendada.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

„Ma lisaks ka veel positiivsena, et miks meie piirkonnas koostöö oli oluline. Hakati tundma, et sul on inimesi, kellega suhelda, sest väikses piirkonnas ju tehakse üksi. Ja see oli oluline ka noortele. Need üritused mis tehti koos, olid alati kõige populaarsemad, sest noortele meeldib näha kedagi uut või minna uude kohta külla. Ja mõtlesime, et meil võiks isegi koostöögrupp olla suurem ja võiks ikkagi edasi käia mingi regulaarsusega.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Sellegipoolest ilmnas vahehindamise käigus osade KOV-ide puhul **teadmatus koostöövõrgustike edasise toimimise ning noortele suunatud teenuste jätkumise mahu osas** peale rahastusperioodi lõppu. Kuigi KOV-idele oli seatud kohustus jätkusuutlikkuse osas, oleneb loodud võimaluste maht ja sisu ESF rahastuse lõppemise järgselt KOV-idest endist ning nende tahtest ja võimekusest noortele suunatud võimalusi edasi

²⁵ Vt allmärkus 1

²⁶ Vt allmärkus 1

²⁷ Vt allmärkus 1

arendada. Elluviija sõnul on üheks olulisemaks küsimuseks just **valdkonna edasi arenemine** KOV-ide endi toel ja eestvedamisel ning juba loodud koostöövõrgustike püsima jäämine. Juhul kui tegevuste jätkumist ei suudeta tagada, on oht, et tegevuste geograafiline ulatus väheneb ning ebavõrdus erinevates piirkondades suureneb.

„Sellises mahus ei saa, programm on äge, aga korduvalt mõtlesime, et KOV rahakotis ei suuda me kunagi sellises mahus jätkata.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Intervjueeritavate hulgas leidsid ka neid, kes tõdesid, et **koostöö on soiku jäänud** peale tegevuse perioodi lõppemist. KOV esindajate sõnul oleks tegevuste täies mahus jätkamiseks vajalik välise rahastuse abi, sest enamik KOV-e ei suuda enda vahenditest teenuste täies mahus jätkumist tagada. Jätkusuutlikkuse osas leidsid enamik KOV-ide esindajad, et tegevuse mõju pikaajalisuse tagamiseks oleks tähtis pikemas perspektiivis planeerimine ning erinevate fondide rahastusperioodide pikem kestvus. Eelnevalt mainitud uuringus „Kohalike omavalitsuste koostöögruppide Tallinna tegevussuuna tulemused“ on välja toodud, et Tallinna tegevussuuna (Lasnamäe, Mustamäe ja Põhja-Tallinna linnaosade koostöö) puhul on jätkusuutlikkust suudetud tagada läbi standardiseeritud ülesehitusega ning eelnevalt läbi proovitud programmide rakendamisega.

„Meil lõppesid tegevused ja ei ole enam mingit koostööd.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

„Laiemalt järjepidavust üldse, et programm tuleb 1-2 aastat, tore, aga mis edasi tuleb? Uus euroraha periood ju tuleb, aga praegu null teadmist, et mis tuleb? Heitlik rahastamine on see, mis probleem, järjepidev rahastamine on see, mis oleks vaja. Kui natuke pikemalt suudaks ette planeerida ja teada, kust tuge saada. See on see mure, kõik tuleb äkki, eile tuleb teada.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Üheks väljakutseks programmi rakendamisel on olnud motiveeritud **noorsootöötajate vähesus** või tihe vahetumine teatud piirkondades, mis takistab kvaliteetsete teenuste pakkumist noortele. Sarnaselt üldistele tööhõivega seotud trendidele, on spetsialiste lihtsam leida suuremates linnades ja keskuste lähedal, samas kui väiksemates kohtades ei ole selles valdkonnas sobivate töötajate valikut.

„Kõige tugevam piirkond on see, mis jääb Harjumaa ümbrusesse. Harjumaal saab tööandja valida endale noorsootöötajaid, siis Kallaste linnas näiteks ei ole võimalik.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetgevuse elluviija)

Koostöögruppide rakendamisel osalenud KOV esindajaid tõid välja ka programmi rakendamise jooksul kogetud **raskendavaid asjaolusid ning kitsaskohti**. Paljud leidsid, et eelarvete koostamine oli väljakutse ning selle jaoks ei olnud piisavalt aega, mistõttu osad tegevused said KOV-ide esindajate sõnul „huupi“ planeeritud. Seetõttu tuli ette olukordi, kui planeeritud kulud olid reaalsest väiksemad, mistõttu hiljem esines raskusi määratud eelarves püsimisega. Toodi välja, et planeeritud tegevustele summade täpsemaks määramiseks oleks vaja olnud rohkem aega, et võtta tegevustega seotud tellitavatele teenustele pakkumisi (näiteks transport).

„Summade määramine käis liiga kiiresti, pidime kahe minuti jooksul paika panema aga ma ei kujuta ette kui palju transport jms ju maksab. Kohe oli vaja ja pärast ju täpselt niipalju peabki kuluma.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöögrupi esindaja)

Kohati tundus intervjueeritud KOV esindajatele, et elluviija **koordinaatoritel ei olnud ühtset arusaama** tegevuse rakendamisest ning seetõttu anti informatsiooni edasi erinevalt. Omavalitsuste esindajad oleks soovinud rohkem selgust indikaatorite ning nende saavutamiseks ette nähtud ajaperioodide osas. Intervjuudes osalenud KOV koostöögruppide esindaja tõi näiteks järgmise olukorra: kui selgus, et elluviijaga kokku lepitud indikaatoreid ei jõuta täita, võimaldati elluviija poolt ajapikendust, kuid hiljem selgus, et ajapikendust ei olnudki võimalik saada.

„Meil oli ka segadus. Tundus, et ei jõua indikaatoreid täita ja tahtsime pikendada. Tegelikult koordinaator ise andis võimaluse pikendada, et anname teile suve lõpuni aega. Ja siis võtsime

rahulikult ja siis hoopis selgus, et ei saagi pikendada ja peab aasta lõpuga ära tegema.”
(Fookusgrupiintervjuus KOV koostöörupi esindaja)

Tegevuse rakendamisega seotud **lepinguid ja aruandlust peeti kohati samuti liialt keeruliseks** ning aeganõudvaks. Näitena toodi fookusgrupis välja paberkandjal registreerimislehti, mille põhjal arvutipõhise aruandluse tekitamine oli osalejate meelest vaevaline. Seepeale mainisid osad fookusgrupis osalenud, et neile võimaldati korraldada noorte üritustele registreerimist logiraamatu kaudu mugavalt tahvelarvutis. See aga tekitas omakorda küsimusi nende KOV esindajate hulgas, kellele koostöörupi koordinaator seda ei võimaldanud. Siinkohal on oluline mainida, et Logiraamat ei ole üle-Eesti ühtlaselt kasutusel ja on võimalik, et need, kes ei saanud logiraamatu vahendusel noori registreerida olid KOV-ide esindajad, kelle piirkonna noortekeskuses logiraamatut veel ei kasutata. Paberkandjal registreerimislehtede osas saadi negatiivset tagasisidet ka noortelt endilt ning nende vanematelt. Veel mainiti erinevate allkirjastatavate lepingute suurt hulka ning samuti tundus mõnele intervjuus osalenule, et lepingus KOV-idele seatud tingimused olid liialt karmid arvete esitamise tähtaegade osas. Veel leiti, et erinevad lepingud, mida tegevuste rakendamise käigus oli vaja, tekitasid ebamõistlikku lisatööd ning suuremat koormust nii KOV-ide koostööruppides osalejatele kui raamatupidajatele. Üldiselt jäi fookusgruppidest kõlama, et tegevuse rakendamisega kaasnenud aruandlus ning lepingud oleksid võinud osalejate hinnangul olla lihtsustatud, selgemad ja rohkem KOV-ide raamatupidamise spetsiifikat arvesse võtvad. Intervjueeritavate tagasiside võib tuleneda sellest, et sõlmiti riigihanke lepinguid, mitte tegevustoetuse lepinguid ja seetõttu tekkis tegevusega seotud osapooltel arusaamatusi. Kuigi antud tagasiside ei pruugi seetõttu olla asjakohane, on see märk sellest, et lepingute tingimuste osas peaks tulevikus sarnaseid tegevusi ellu viies veelgi rohkem rõhku panema lepingute tingimuste ja nõuete selgitamisele.

„See muutus aruande ja indikaatorite jahtimiseks, mitte see, et mida me noortele pakume. See kaldus lõpuks eesmärgiks kõrvale ja muutus väga bürokraatlikuks.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöörupi esindaja)

„Kui räägime lepingust, ebavõrdne. Mina sain aru, et oleme partnerid ja võrdsed. Meie teeme palju tööd. Aga meil on nii, et periood lõpeb siis sul on 10 päeva aega esitada arved. Aga nendel menetlemise aeg 90 päeva. Ja sa ei tea, millal nad sulle vastavad.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöörupi esindaja)

„Palju paindlikum võiks olla. Olin noortekeskuse ehitamise kõrval, põhimõtteliselt anti mill kätte, ehita. Kõik oli lihtne, mitte mingit aruandlust. Võrreldes selle projektiga oli nii palju raskeks aetud. Ütlen ausalt, täiesti ebamõistlik aruandlus. 7a laste allkirjad. Jupitamine, kuna allkirjad, kuna rahad.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöörupi esindaja)

Tuleviku osas näevad KOV esindajad prioriteedina **koolide, huvikoolide ja noortekeskuste vahelise koostöö parandamist**, noorsootöötajatele kvaliteetsemate koolituste võimaldamist, palkade ühtlustamist ning noortega tegelevate töötajate sagedase lahkumise vältimist.

„Mina näen, et huvikoolid ja noortekeskused, neil puudub koostöö. Huvikoolide õpetajad on ka mingis mõttes noorsootöötajad, nad ei saa sellest aru.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöörupi esindaja)

„Koolid oleks pidanud olema rohkem koostööaltimad. Ja minu arust senimaani peetakse noorsootööd kooliväliseks teemaks. Ega pedagoogid taha võtta lisatööd. Koduvallas ei tihatud ära öelda, aga ikka raskuste ja põhjendamistega sai neid.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöörupi esindaja)

„Noortekeskuste infot tihti ei jagata koolides, seal ei teata. Infoväli on võibolla kuidagi mitte ühtne. Koolid ja noortekeskused peavad kuidagi paremini koostööd tegema. Kui omavalitsus rohkem tähelepanu ka sellele suunaks. Kui kooliaasta alguses meil isegi toimuvad kohtumised koolijuhtide või huvijuhtidega, siis aasta jooksul ei toimu ikka midagi.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud KOV koostöörupi esindaja)

KOKKUVÕTE

KOV koostöögruppide rakendamise **asjakohasust ja eesmärgipärasust** hinnatakse ootuspäraseks. Vastavalt intervjuueeritud osapoolte arvamustele saab järeldada, et tegevus mõjus KOV-idele positiivselt ning koostöö eri piirkondade ning töötajate vahel paranes. Toodi välja, et koostöögruppide vaheline koostöö on leevendanud konkurentsi KOV-ide vahel ning loonud noortele rohkem võimalusi eri piirkondades teenuste kasutamiseks. Samuti nähti positiivsena seda, et on juurde loodud noorsootöötajate ametikohti ning seeläbi on paranenud arusaam noorsootöö vajalikkuse osas nii juhtide kui ka kogukondade inimeste seas.

Tegevuse „Noorsootöö teenuste kättesaadavuse suurendamine ja tõrjutusriskis noorte kaasamine“ tegevuse spetsiifiline väljundnäitaja on ületatud. Vaatamata raskustele mida koostöögruppides osalenud KOV-ide esindajad kogesid, suudeti 2018. aastaks planeeritud 40 KOV-i asemel laieneda 78 KOV-i. Seega on tegevus olnud **üle ootuste tulemuslik**.

Kuigi KOV koostöögruppide rakendamise algusest on fookuses olnud ka jätkusuutlikkus, ei ole seda kõikide KOV koostöögruppide raames loodud võimaluste puhul olnud võimalik tagada. Hinnatava meetmetegevuse osas on jätkusuutlikkuse tagamine seotud KOV-ide võimekusega ning omavalitsustele on seadusega sätestatud kohustus korraldada oma linnas või vallas noorsootööd, planeerida eesmärgid ja vastav rahastus. Kuna meetmetegevuse elluviija on loonud teadlikkuse ning eeldused tegevuste toimimiseks ja jätkumiseks, ning selles suunas tehakse jätkuvalt samme, saab tegevuse **tõhusust ja jätkusuutlikkust hinnata ootuspäraseks**.

JOONIS 2: TEGEVUSE 6.1 VASTAVUS HINDAMISKRITEERIUMITELE

	ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
<i>Asjakohasus ja eesmärgipärasus</i>			
<i>Tulemuslikkus</i>			
<i>Tõhusus ja jätkusuutlikkus</i>			

4.2. TEGEVUS 6.2 „NOORTE KONKURENTSIVÕIME TÕSTMINE JA NOORTE TÖÖELUGA KOKKUPUUTE SUURENDAMINE“

Tegevuse eesmärgiks on anda noortele kogemusi ning oskuseid, mis suurendavad nende konkurentsivõimet tööturul. Tegevus jaguneb omakorda järgneviks viieks alamtegevuseks:

- 6.2.1 Kogukonna arengut toetavad tegevused
- 6.2.2 Noorte töösuvi
- 6.2.3 Kutseid ja ameteid tutvustavad laborid
- 6.2.4 Noorte omaalgatuse toetamine
- 6.2.5 Noorteinfo kättesaadavuse tagamine

Alamtegevused ning nende täpsemad eesmärgid ja panus väljundnäitajasse on kirjeldatud järgnevalt.

6.2.1. KOGUKONNA ARENGUT TOETAVAD TEGEVUSED

Kogukonna arengut toetavate tegevuste eesmärgiks on pakkuda noortele võimalusi tutvuda vabaühenduste tegevusega ning osaleda nende töös, täites mõnd noorele jõukohast ja huvipakkuvat ning vabaühendusele vajalikku ülesannet kogukonnas. Tegevusse on kaasatud koolid, omavalitsused ning praktikakohti pakkuvad vabaühendused. Meetmetegevuse elluviija partner tegevuse 6.2.1. ellu viimisel oli Vabaühenduste Liit, kes viis tegevusi läbi kogu perioodi jooksul kogukonnapraktika koolide ja

vabaühenduste koostöömodelit rakendades ning osalevate vabaühenduste ja juhendajate tegevust koordineerides.

Kogukonnapraktika käigus läksid õpilased enda poolt valitud kogukonnapraktika tegevusega liitunud vabaühendustesse lühipraktikale saamaks töökogemust ning kujundamaks arusaama vabaühenduste tegevuse olulisusest. Tegevuse paremaks elluviimiseks teavitas partner noori osalemisvõimalustest, analüüsis tegevuste tulemusi ja korraldas teavitustööd tulemuste osas. Partneri sõnul kulges tegevuse elluviimine plaanipäraselt ning geograafiliselt laieneti kõikidesse Eesti maakondadesse. Küll aga leidis partner, et osades koolides oli osalevate õpilaste arv väike ning programm võiks olla rakendatud rohkemates klassides. Selle saavutamise osas sõnas partner, et pikemas perspektiivis võiks eesmärgiks olla kogukonnapraktika kohustuslik rakendamine kõikides koolides.

Balti Uuringute Instituudi poolt 2018. aastal läbi viidud uuringust²⁸ selgus, et kogukonnapraktikat peeti nii õpetajate, õpilaste kui ka juhendajate poolt üldiselt väga väärtuslikuks. Peamiste mõju suurendamise võimalustena toodi välja õpilastele praktika olulisuse sügavamat selgitamist ning kõikide osapoolte ettevalmistusele suurema rõhu asetamist. Lisaks juhiti tähelepanu sellele, et Vabaühenduste Liidu poolt pakutud tugimaterjalid (sh koolitused ja ettekanded) oleksid pidevalt ajakohased. Uuringus osalejad tõid välja ka seda, et praktikapäevik võiks olla elektrooniline. Tegevuse elluviija partneri sõnul selle soovitusena arvestati ning praktikapäevik viidi üle elektroonilisele kujule. Kogukonnapraktika ühe suure väärtusena toodi välja mõju ühiskonnale laiemalt, seda läbi õpilaste vabatahtlikkuse töösse ja abivajajatesse suhtumise paranemise. Enamus uuringus küsitletuist näitasid valmisolekut programmis ka edaspidi osaleda.

Kokkuvõtvalt, perioodil 2015–2018 osales kogukonnapraktika tegevuses 2600 noort, 222 vabaühendust ning 43 kooli.

6.2.2 NOORTE TÖÖSUVI

Töösuve eesmärgiks on pakkuda noortele esimese töökogemuse saamise võimalusi erinevate tööalade raames ning suurendada noorte teadlikkust tööalase seadusandluse osas. Tegevuse sihtrühmaks olid noored vanuses 7–26 aastat (eelkõige noored vanuses 13–18 aastat). Eesmärgi täitmiseks, malevakohtade loomiseks ning olemasolevate ja potentsiaalsete uute tööandjate leidmiseks viis elluviija läbi teavitus- ja tugitegevusi, sh selleks, et edendada koostööd malevakorraldajate ning tööandjate vahel. Tegevuse käivitamisel seati eesmärgiks korraldada malevaid piirkondades, kus neid meetme tegevuse elluviija poolt 2015. aastal tehtud kaardistuse põhjal varem korraldatud ei olnud. Elluviija sõnul korraldati tegevuse läbiviimise perioodil malevaid 32 omavalitsuses (haldusreformi järgne arvestus), kus neid varem toimunud ei olnud. Katmata jäid 15 KOV-i (Vormsi vald, Vinni vald, Viljani linn, Sillamäe linn, Ruhnu vald, Rapla vald, Rakvere vald, Põltsamaa vald, Muhu vald, Kose vald, Kihnu vald, Keila linn, Kadrina vald ja Häädemeeste vald).

Elluviija sõnul ei mõjutanud 2017. aasta haldusreform töösuve rakendamist. Peamiste raskustena malevate korraldamise osas on välja toodud KOV-ide ja ettevõtete vähest motiveeritust ja suutlikkust ning piiratud ressursse noortele palkade maksmiseks. Samuti on elluviija sõnul olnud raske leida võimekaid malevakorraldajaid, kellel oleks piirkondlikult laiem regionaalne haare ning seetõttu oli tihti vaja läbi viia mitu hankekonkurssi malevate läbiviijate leidmiseks.

Kokkuvõtvalt, perioodil 2016–2018 osales töösuve tegevuses 975 noort. Malevaid korraldati 32 omavalitsuses, kus neid enne tegevuse elluviimist toimunud ei olnud, pakkudes seeläbi malevas osalemise võimalust noortele, kellel varem seda võimalust ei olnud.

6.2.3 KUTSEID JA AMETeid TUTVUSTAVAD LABORID

Kutseid ja ameteid tutvustavate laborite eesmärgiks on pakkuda kutsete ja ametitega tutvumise võimalusi nii noortele kui ka noortega töötavatele spetsialistidele. Läbi kutselaborite loodi noortele

²⁸ Kogukonnapraktika tagasiside analüüs (2018). Balti Uuringute Instituut. Kättesaadav: https://heakodanik.ee/wp-content/uploads/2018/12/Kogukonnapraktika-anal%C3%BC%C3%BCS-FINAL_kodukale.pdf

võimalus tutvuda erinevate ametitega töötubades, kus osalejad said läbi praktiliste ülesannete või VR-tehnoloogia proovida erinevate ametitega seotud tegevusi. Meetme tegevuse hankepartner puidu- ja metallisektori ametite tutvustamisel oli OÜ Merkuur, õe- ja bioanalüütiku ametite tutvustamisel AS Civitta ning noorsootöötaja ameti tutvustamisel Eesti Noorsootöötajate Kogu.

Puidu- ja metallisektori ning tervishoiusektori töötubade loomiseks kutsuti meetme tegevuse elluviija poolt 2015. aastal kokku valdkonna ekspertidest koosnev tööühm, et valdkonna partnerite teadmisi ja kogemusi töötubade ideede kavandamisel võimalikult hästi rakendada. Tööühmas osalesid Eesti Avatud Noortekeskuste ühendus, SA Innove, Töötukassa, Kutsekoda, Eesti Noorteühenduste Liit, HTM, MKM, Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Tööandjate Keskliit, PARE, Tallinna Ettevõtlusamet ja Eesti Teadusagentuur. Prioriteetsete valdkondadena kaardistati metallitööstus, puidutööstus ning tervishoid, sh võttes arvesse tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA raportite tulemusi nimetatud valdkondades. Puidu- ja metallisektori ning tervishoiusektori kutseid ja ameteid tutvustavad laborid valmisid 2017. aastal. Kuna need osutusid noorte seas väga populaarseks, siis töötati 2018. aastal täiendavalt veel välja noorsootöötaja ametit tutvustav töötuba, kus noortel on võimalik virtuaalreaalsuse ning liitreaalsuse abil tutvuda noorsootöötaja ameti mitmekülsusega.

2018. aastal valmis Eesti Uuringukeskuse uuring „Mobiilsete töötubade tulemuslikkuse hindamine²⁹“. Uuringust selgus, et mobiilseid töötubasid hinnati õpetajate ja noorsootöötajate poolt väga oluliseks noortele erinevate ametite tutvustamisel. Soovitustena toodi välja, et metalli-, puidu- kui ka tervishoiu töötubade raames oleks võinud rääkida rohkem haridusvõimalustest, tutvustamaks noortele selliste ametite õppimisvõimalusi. Lisaks toodi välja, et erinevates vanustes noored näevad töötoa väärtust erinevalt ja pigem mõjutab töötoas osalemine just vanemate noorte karjäärivalikuid. Üldiselt aga arvas suurem osa uuringus osalenud noortest, et töötoas osalemine nende edaspidiseid karjäärivalikuid oluliselt ei mõjutanud ning seda kogeti rohkem ühekordse juhusliku kogemusega. Seetõttu soovitasid uuringus osalenud, et töötubadel võiks olla järeltegevusi ning võiksid toimuda ka jätkutöötoad. Konkreetsete võimalustena pakuti välja õppekäikude võimaldamist kohalikes ettevõtetes või kutsekoolides ning töötubade sidumist õppekavadega. Tegevuse suure tugevusena toodi veel välja töötubade mobiilsust, kuna paljudel koolidel ei ole võimalust õpilasi koolivälistele õppekäikudele viia. Nõrkustena toodi välja töötubade väikest mahutavust, praktilise osa lühikest aega ning seda, et noore kohta oli kohati vähe töövahendeid, näiteks uuema tehnoloogiaga töövahendeid. Sellegipoolest olid mobiilsed töötoad ja ametite tutvustamisel VR-lahendust rakendavad töötoad hästi vastu võetud ja saanud positiivset tagasisidet nii noortelt kui noorsootöös osalevatelt isikutelt. Puidu- ja metallivaldkonda tutvustavad mobiilsed töökojad on pälvinud ka tunnustust (ajujahi sotsiaalse ettevõtluse eriauhind, teaduse ja tehnoloogia populariseerimise uue algatuse II eripreemia ja Eesti Masinatööstuse Liidu 2017 aasta tegu).

Kokkuvõtvalt, perioodil 2017–2018 viidi läbi 256 töötuba (metalli- ja puidusektori ametite tutvustamiseks, õe ja bioanalüütiku ameti tutvustamiseks ning noorsootöötaja ameti tutvustamiseks). Töötubades osales kokku 4565 noort.

6.2.4 NOORTE OMAALGATUSE TOETAMINE

Noorte omaalgatuste toetamise eesmärgiks on pakkuda noortele koostöös noorsootöö organisatsioonide ja ühingutega võimalusi viia ellu omaalgatusel põhinevaid tegevusi. Meetme tegevuse elluviija hankepartner tegevuse 6.2.4. elluviimisel oli MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus. Tegevuse raames viidi läbi projektikonkurss „Nopi Üles“, mille sihtgrupiks olid noored vanuses 7–26, kes moodustasid vähemalt 2-liikmelise grupi (lisaks olid kaasatud nende tugiisikud, mentorid ja juhendajad). Projektikonkursil oli võimalik taotleda toetust ideedele/projektidele, mida sooviti oma kogukohas ellu viia. Selleks pidid noored esitama projektikonkursile enda idee ja tegevuskava ning seejärel said nad nõustamist idee arendamiseks ja tegevuskava viimistlemiseks. Seejärel pidid noored looma enda projekti tutvustava video või postri ning laadima selle üles tegevuse Facebooki lehele. Noored said toetuse juhul kui nende

²⁹ Mobiilsete töötubade tulemuslikkuse hindamine (2018). Eesti Uuringukeskus OÜ. Kättesaadav: https://entk.ee/sites/default/files/ENTK_Mobiilne_t%C3%B6%C3%B6tuba_raport-2.pdf

projekt kogus programmi Facebooki lehel kahe nädala jooksul 200 meeldimist (vähemate meeldimiste korral hindab projekte komisjon). Meetme tegevuse elluviija hankepartneri sõnul oli teenus kujundatud paindlikuks ning noortele pakuti projektide osas nõustamist Skype'i teel, et jõuda kõikide taotlejateni.

Kokkuvõtvalt, perioodil 2016–2018 esitati „Nopi Üles“ projektikonkursi raames 392 noorte omaalgatuslikku ideed, millest rahalise toetuse said 141. Projektimeeskondades osales kokku 598 noort. Projekte viidi läbi 28 erinevas omavalitsuses. Vastavalt 2018. aasta seirearuandes³⁰ esitatud infole on lisaks projektimeeskondades osalenud noortele tegevuste kaudu jõutud veel 8330 nooreni, kes on osalenud projektide tegevustes või tegevuseraames korraldatud üritustel.

6.2.5 NOORTEINFO KÄTTESAADAVUSE TAGAMINE

Tegevuse eesmärgiks on tagada noorteinfo kättesaadavus noorte teadlikkuse ja informeerituse tõstmiseks. Selleks korraldas meetme tegevuse elluviija koos sidusvaldkondade spetsialistidega noorte vajadustele vastavate infomaterjalide väljatöötamise, levitamise ning noorteinfosündmuste korraldamise, sh rahvusvaheliste praktikatega tutvumise. Noorteinfo arendamisel lähtuti muuhulgas Ernst & Youngi poolt läbi viidud „Noorteinfo teenuse kättesaadavuse ja kasutajamugavuse tõstmise analüüs“³¹ tulemustest, mille põhjal täiendati noorteinfo kontseptsiooni ja koostati noorteinfo arendamise rakenduskava.

Noorteinfo levitamiseks korraldati noorte infomessi Teeviit, mille eesmärk oli noortele pakkuda keskkonda õppimisvõimaluste ja töömaailma tundmaõppimiseks ning edasiste karjääriotsuste tegemiseks. 2017. aastal viidi läbi „Noorte infomessi Teeviit 2017“ tulemuslikkuse hindamine³², millest selgus, sellises formaadis ürituse korraldamine ei ole enam otstarbekas ning noortele info edastamine peaks toimuma teistel viisidel. Leiti, et ühekordse infomessi asemel on olulisem, et noored saaksid neile vajalikku infot pidevalt, mistõttu muudeti Teeviit noorteinfot edastavaks portaali. Ka noored ise said Teeviida portaali sisuarendusse panustada. Selleks korraldati 2018. aastal noorsootöö nädala raames ideetubasid, kus käsitleti noorte infovajaduse, portaali noortesõbralikkuse jt teemasid.

Kokkuvõtvalt, perioodil 2016–2018 osales erinevatel noorteinfosündmustel 29 495 noort. Meetme tegevuse 6.2. spetsiifilise väljundnäitaja hulka loetakse neist 2063 noort³³. Edasiste tegevustena planeeritakse tulevikus jätkata noorsootöö nädala raames noorteinfo sündmuste korraldamisega, samuti positiivset tagasisidet saanud lahendustega (nt veebiseminarid, samuti *podcast*id, kui noored võtavad meetodi hästi vastu) ning noortepäeva raames teavituskampaaniate korraldamisega noorte jaoks olulistel teemadel. Lisaks planeeritakse jätkata uuenduslike lahenduste väljatöötamist noorte vajadustest, huvidest ja kogemustest lähtuvalt.

ASJAKOHASUS JA EESMÄRGIPÄRASUS

Kõikide tegevuse 6.2 alamtegevuste raames intervjueritud osapoolte hinnangul (elluviija, meetmetegevuste läbiviijad ja tegevustes osalenud noored) on tegemist noortele vajalike teenustega ning tegevusi peetakse asjakohasteks ja eesmärgipärasteks. Peamiste positiivsete mõjudena läbi pakutud tegevustes osalemise nähakse noortele **kasuliku mõju avaldumist erinevate oskuste arendamisel**. Näiteks on välja toodud, et läbi tegevuste poolt võimaldatud kogemuse paraneb noorte aja planeerimise oskus, suhtlusoskus, meeskonnatöö oskus ning suureneb kokkupuude erinevate praktiliste tööülesannetega. Samuti on tegevuste partnerite sõnul osadel tegevustel olnud mõju ka noorte tulevikuotsuste ja karjäärivalikute suunamisel. Ka eelnevalt läbi viidud uuringute järeldused (eelpool viidatud uuringud kogukonnapraktika ning mobiilsete töötubade kohta) kinnitavad noortele suunatud tegevuste positiivset mõju.

³⁰ Projekti „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanne perioodi 01.01.2018–31.12.2018 kohta

³¹ Noorteinfo teenuse kättesaadavuse ja kasutajamugavuse tõstmise analüüs (2016). Ernst & Young Baltic AS. Kättesaadav: https://ank.ee/wp-content/uploads/2017/02/EY_HTM_noorteinfo_aruanne_12.10.16.pdf

³² „Noorte infomessi Teeviit 2017“ tulemuslikkuse hindamine (2018). Eesti Uuringukeskus OÜ. Kättesaadav: https://entk.ee/sites/default/files/ENTK_Teeviit_l%C3%B5ppraport_250318_0.pdf

³³ Tegemist on noortega, kes osalesid meetme tegevuse elluviija poolt korraldatud veebiseminarides ja noorteinfo ideekorjes.

„Aja planeerimine – esimene ja hästi oluline asi. Kui on kokku lepitud, sa ei jää hiljaks, ei unusta ära ja tuled kohale. Teine asi – tegevuste planeerimine, et millest alustad, kuidas on kõige optimaalsem, et asjad saaks võimalikult lühikese aja jooksul tehtud.“ (Personaalintervjuus osalenud kogukonnapraktikaga seotud õpetaja)

„On olnud noori, kes tulevad ja ütlevad peale töötuba, et nad ei olnud kindel mida nad tahavad õppida aga peale töötuba tahavad noorsootööd õppida.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Fookusgruppides osalenud noored olid üldiselt kõikide tegevuste osas positiivselt meelestatud ning tundsid, et on läbi erinevate tegevuste saanud kasulikke kogemusi. Noored pidasid oluliseks infot ja kogemusi, mis neil tulevikus aitaks paremini ametit valida. Näiteks kogukonnapraktikas ning kutseid ja ameteid tutvustavates töötubades osalenud noorte hulgas oli neid, kes tundsid, et said läbi kogemuse paremini aru, millised oskused neil on ja milline töö neile tulevikus võiks sobida. Lisaks töid noored välja, et tegevused võimaldasid neil teha praktilisi asju, millega nad koolis kokku ei ole puutunud. Noortega tehtud intervjuudest tuli veel välja, et erinevatel tegevustel on positiivne mõju venekeelsetele noortele, kes osalevad tegevustes eesti keele oskuse parandamise eesmärgil.

„Noorele oluline kindlasti projekti kirjutamine, eelarve koostamine ja elluviimine. Ja hiljem ka aruandluse täitmine. Kõik see koos on selline, mida sa koolis ei õpi.“ (Fookusgruppiintervjuus osalenud noor)

„Ma ütles järele, et see meiliga ühenduse võtmine, meilisuhklus ja et oskad aega planeerida. Ja kuidas arhiivis asju otsida, et kui tulevikus vaja läheb uurimustööks. Ja ma polnud varem kuskile uude...nagu seal oli hästi palju töötajaid. Kõigiga pidi mingil määral suhtlema.“ (Fookusgruppiintervjuus osalenud noor)

Tagamaks tegevuste eesmärgipärasuse on neid planeerides keskendutud sellele, et need oleks **kättesaadavad võimalikult paljudele noortele erinevates Eesti maakondades**. Näiteks Töösuve puhul oli eraldi eesmärgiks pakkuda malevaid piirkondades, kus neid varem toimunud pole. Kui tegevuses osalemise katkestamine intervjuueeritud osapoolte sõnul probleemiks ei ole, leidis intervjuueeritud noorte sõnul nende sõprusringkonnas ka noori, kes malevas osaleda ei soovi. Nende arvates on mitteosalemine tingitud pigem nende konkreetsete noorte vähesest huvist ja motiveeritusest, mitte sellest et info tegevuste kohta neile kättesaadav ei oleks.

„Nõuame partneritelt, et kõik piirkonnad oleks kaetud maakonna tasandil ja KOV-i tasandil olenevalt rahalisest ressurssist, aga et oleks erinevad KOV-id kaetud.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse elluviija)

„Lihtsalt ei viitsita [malevasse tulla], istud kodus arvutis pigem.“ (Fookusgruppiintervjuus osalenud noor)

TULEMUSLIKKUS

Tegevuste tulemuslikkust kinnitab erinevate tegevuste edukas rakendamine kõikides Eesti maakondades, **jõudes seeläbi suure hulga noorteni**. Noorte huvi on erinevate tegevuste vastu olnud suur ja osalemise aktiivsus on kohati ületanud tegevuste elluviijate ja läbiviijate ootused. Kõikide tegevuste elluviijad on intervjuudes leidnud, et noored on saanud teadlikuks neile pakutavate tegevuste ning teenuste osas ja nõudlus nende järele on suur. Lisaks on erinevad osapooled leidnud, et üldsuse teadlikkus noorsootööst ja selle vajalikkusest on kasvanud ning läbi tegevuste planeerimise KOV tasandil on rohkem hakatud arvesse võtma ka noorte endi arvamust. Noorsootöö suurem väärtustamine ühiskonnas mõjutab kindlasti positiivselt kõikide tegevuste tulemuslikkust ning annab tõuke noorsootöö ning noortele pakutavate teenuste arengule laiemas pildis.

„Tänu ESF-i rahastusele on olukord noorsootöös palju paranenud ja noored teavad neist võimalustest.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse elluviija)

Tegevuste rakendamist **mõjutava asjaoluna** on erinevad osapooled välja toonud **vähese inimressurssi**. Näiteks kogukonnapraktika puhul leidis elluviija partner, et programmi rakendamine oli vähese inimressurssi tõttu aeglustatud. Inimeste puudust kui asjaolu, mis pärsib tulemusteni jõudmist, mainiti ka teiste alamtegevuste puhul, kuid samas nenditi, et inimressurss on otseselt seotud tegevustele ette nähtud eelarvetega. Üldiselt jäi intervjuudest kõlama, et suurem töötajate arv võimaldaks rohkem teha ja tulemusteni kiiremini jõuda, kuid tegevusi rakendatakse antud võimaluste piires ja ei nähtud, et inimeste arv elluviija poolt seatud konkreetsete eesmärkide saavutamist takistanud oleks.

„Meil on 15 maakonda ja üle 40 kooli, siis iga kooli külastamine on ühele inimesele palju. Mõned tulemused tuleksid kiiremini võibolla, kui saaks inimene kohal käia.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Samuti on kahe tegevuse (malevad ja kogukonnapraktika) puhul tulemuslikkust mõjutavate teguritena välja toodud **mõningate tegevustesse kaasatud partnerettevõtete vähese motivatsiooni** või puudulikku planeerimist noorte kaasamisel. Näiteks malevate puhul selgus, et kui tööandja pole malevaste ülesandeid läbi mõelnud, võib malevas tekkida hetki, kus noortel pole midagi teha. Seetõttu ei ole malevas veedetud aega kasutatud optimaalselt ning noortele pakutud kogemus võib jääda puudulikuks. Selliste olukordade vältimiseks on oluline, et tööandjad ise mõistaksid maleva kogemuse tähtsust ning oleksid motiveeritud noortele täisväärtuslikku töökogemust pakkuma. Kogukonnapraktika puhul toodi välja, et vabaühendused ei ole alati motiveeritud programmis osalema, sest näevad seda kui kohustust, millega ennast siduda ei taheta. Samuti heideti osalenud vabaühendustele ette, et vahel ei ole nad õpilaste vastuvõtmiseks piisavalt motiveeritud, mistõttu õpilasi ei rakendata efektiivselt ning seetõttu jääb osalenud õpilasele pigem negatiivne kogemus. Seetõttu on elluviija ning partneri sõnul oluline tegeleda tööandjate ja partnerorganisatsioonidega juurutamaks arusaama, et noortele täisväärtusliku kogemuse pakkumine ning nende arendamise osas panuse andmine on kasulik ka ettevõtetele endile.

„Meil see töö siin ei ole eriti järjepidev, ongi selline uina-muina, tööandjal ei ole midagi nagu anda teha. Lastele on see ka halb, et nad on nagu tulnud midagi tegema, aga kui midagi pole teha, siis on neil igav.“ (Personaalintervjuus osalenud maleva rühmajuht)

„Tööandjad peaks rohkem mõtlema selle peale, et nad pakuks noortele seda töökogemuse võimalust, siis on neil tööandjatel endal ju ka hiljem hea kui noored tööturule tulevad.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Nagu mainitud, olid noored tegevuste osas enamjaolt positiivselt meelestatud ning kitsaskohti toodi välja üksikute noorte poolt. Ühe sellisena töid paar fookusgrupis osalenud noort kogukonnapraktika puhul välja, et nende arvates oli **kohalike vabaühenduste valik väike** ning kaugemale minemine oleks nõudnud rohkem ajalist ressurssi. Seega valisid nad lõpuks ikkagi kohaliku vabaühenduse, mille vastu tegelikult võibolla huvi polnud. Samuti tundsid mõned noored, et kooli ja vabaühenduse poolt pakutud piiratud ajad ei võimaldanud neil kodukandist kaugemal kogukonnapraktikat sooritada.

„Ma tahtsin Viljandis loomade varjupaika minna, aga need ajad lihtsalt ei sobinud. Ma oleks pidanud koolist ära tulema.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud noor)

Tulevikus soovitud uute teenuste osas sõnasid intervjuueeritud noored, et eelistavad kindlasti selliseid tegevusi, mille puhul rohkem **rõhku pannakse just praktiliste oskuste**, mida neil elus realselt vaja läheb, arendamisele. Lisaks soovisid noored, et erinevate tegevuste raames jagataks rohkem infot, mis aitab neil karjäärivalikuid teha.

„Noortele võiks olla rohkem võimalusi, et lähed kuskile kohale ja saad käe ise külge panna. Kui sa teed realselt midagi, siis jääb meelde ka ja lihtsam õppida. Et ei oleks alati loengu vormis. Et kui näiteks keegi tuleb räägib eelarvete koostamisest, siis näidatakse realselt. Et pigem õpituba, mitte lihtsalt loeng.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud noor)

Vaahendamise käigus selgus ka asjaolu, et töötubade läbiviijatel **ei ole võimekust neid venekeelsena läbi viia**. Intervjuude käigus selgus, et läbiviijad ei ole eraldi eesmärgina planeerinud tegevusi venekeelselt pakkuda, kuna on arvestatud, et kõik noored räägivad eesti keelt ning enamasti on see nii ka olnud.

Töötubade puhul on aga elluviijatel ette tulnud ka olukordi, kus töötoas osalevad vaid vene keelt kõnelevad noored ning tänu töötoa juhendaja võimekusele on neid läbi viidud vene keeles. Enamus teiste tegevuste läbiviijatest ei näinud venekeelse võimekuse puudumises otseselt probleemi, kuid arvasid, et venekeelsete noorteni jõudmise kui eraldi eesmärgi peaks mõtlema, sest muidu võib juhtuda, et ei jõuta ikkagi teatud piirkondade (nt Ida-Virumaa) noorteni, kelle eesti keele oskus ei ole piisav tegevustes edukalt osalemiseks.

„Vene noorteni otseselt ei pidanud ise minema aga tegime küll venekeelseid ja endal oli see võimekus olemas.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Noorte **teadlikkus erinevate tegevuste kohta** on üldiselt hea. Fookusgruppides, kus keskenduti konkreetsetele teenustele ja noorte kogemustele, uuriti noorte käest ka seda, kas nad teavad teistest meetme raames hinnatavatest tegevustest. Suurem osa noori oli teadlik neile pakutavatest teenustest ning oli vähemalt ühes ka osalenud. Vahehindamise raames intervjuueeritud noored leidsid, et kõige paremini levib info tegevuste kohta noorelt noorele ja näiteks Nopi Üles projektitaotlusega seotud noored mainisid, et nad oleks nõus oma piirkonnas enda kogemust jagama või teistele konkursil osaleda soovivatele noortele isegi mentoriks olla. Samas pakkusid noored välja, et veelgi enamate noorteni oleks võimalik jõuda, kui projektitaotlust oleks võimalik esitada ka neil, kes Facebookis aktiivsed ei ole.

Tulemuslikkuse tõstmise osas on erinevad osapooled välja toonud, et sellele aitaks kaasa **koolide suurem kaasamine tegevuste rakendamisel** ning tegevuste osas teadlikkuse suurendamisel.

„Ma arvan, et kuidagi Haridusameti poolt anda sisend juhtidele, et kutsuge oma kooli või kogukonda noortele. Oleks lihtsam kui see tuleks rohkem ülevalt alla. Kui see tuli, siis alguses oli infot aga võiks otse koole mõjutada. Näiteks karjääriõpetuse raames koolides võiks pakkuda. [...] Juhtkond peab tahtma, õpilaste tahtest ainult ei piisa. Samuti ülevalt poolt mõjutada KOV-sid. Teha neile selgeks, et noorsootööd on vaja.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Lisaks toodi välja, et teatud tegevusi, näiteks kutseid ja ameteid tutvustavaid töötubasid, võiks **regulaarselt läbi viia koolides**. Töötubade osas on fookusgruppides osalenud noored arvamusel, et erinevate ametite valikut võiks rohkem olla. Samuti leiti Nopi Üles tegevuse puhul, et selline formaat võiks koolis olla rakendatud ettevõtluskursuse raames.

„Arengu kohta on see, et programm on kasutusel väikses mahus osades koolides, tahame jõuda selleni, et võimalikult paljudes koolides osaleks võimalikult palju õpilasi. Et ikka terved klassid osaleksid. Selle kaudu on programmi mõju ka piirkonnale suurem. Siin on põhiline koolide ja õpetajate veenmine, et nad näeksid programmi kasulikkust.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

„Iga ameti kohta võiks selline töötuba olla.“ (fookusgruppiintervjuus osalenud noor)

„Siis tead, mida tulevikus edasi teha. Kõik ei ole ennast leidnud ja ei tea, mida edasi teha. Et siis läbi nende töötubade saab leida, et mis sulle meeldib.“ (fookusgruppiintervjuus osalenud noor)

„Idealis oleks tore, kui sama formaat oleks koolis ettevõtluskursuse raames. Siis oleks see laiemalt üle Eesti.“ (fookusgruppiintervjuus osalenud noor)

Samuti on kogukonnapraktikat enda koolis juhendava intervjuus osalenud õpetaja arvates vajalik **vabatahtliku töö varasem juurutamine**, näiteks läbi analoogsete programmide juba alg- ja põhikoolis. Tema nägemuses aitaks see vabatahtliku töö ning kogukonda panustamise tähtsuse mõistmist noorte seas tõsta. Ka teine intervjuus osalenud kogukonnapraktikat juhendav õpetaja on arvamusel, et vabatahtliku töö tegemine läbi kogukonnapraktika programmi võiks olla õppekavas rakendatud, näiteks ühiskonnaõpetuse raames.

„Võiks olla juba algklassides midagi, siis põhikoolidele suunatud. Ja siis ta julgeb minna gümnaasiumis üle Eesti laiali. Sealt tuleb see initsiatiivikus, me ei saa oodata, et kõik oleks kohe avatud ja valmis minema. Samm-sammult kasvatamine.“ (Personaalintervjuus osalenud kogukonnapraktikaga seotud õpetaja)

Tegevuse „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“ tegevuse spetsiifilise väljundnäitajana jälgitakse noorte konkurentsivõimet ja tööeluga kokkupuudet suurendavatesse tegevustesse kaasatud noorte arvu (vt Tabel 8). Esialgu tegevusi planeerides seati näitaja 2018. aasta sihttasemeks 3000 noore kaasamine ning 2020. aasta sihttasemeks 5000 noore kaasamine, kuid tegevuste käigus selgus, et 2018. aasta sihttasemeni jõutakse oluliselt varem ning seetõttu sihttasemeid muudeti.³⁴ Uueks 2018. aasta sihttasemeks sai 7000 ning 2020. aasta sihttasemeks määrati 8500. **Vastavalt 2018. aasta seirearuandes esitatud arvule oli väljundnäitaja aasta lõpuks üle täidetud**, sest indikaatorit planeerides ei osatud selle nii kiiret täitmist ette näha. Sihttaseme kiire täitmiseni viis suur nõudlus ning noorte poolne huvi tegevuste osas. Samuti võib positiivseks teguriks pidada üleüldist noorte ning noorsootöö väärtuse paremini mõistmist Eesti ühiskonnas, mis aasta-aastalt on kasvanud. Vahehindamise käigus ei selgunud tegevuse „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“ vahe-eesmärkide täitmist takistanuid tegureid. Tegevuse tulemuslikkust tõendavad 2018. ja 2020. aasta sihttasemete ületamine.

TABEL 8. TEGEVUSE 6.2 TEGEVUSE SPETSIIFILISE VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014—2023

Tegevuse spetsiifiline väljundnäitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Noorte konkurentsivõimet ja tööeluga kokkupuudet suurendavatesse tegevustesse kaasatud noorte arv	0	7000	9481	8500	8500

Allikas: „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01. 2015-31.12.2017 ja 01.01.2018-31.12.2018 kohta.

Tegevuste spetsiifilisi väljundnäitajaid peavad tegevuste läbiviijad asjakohasteks. Elluviija sõnul on indikaatorina mõistlik tulemuslikkuse hindamiseks jälgida kaasatud noorte arvu. Kuigi tegevuste läbiviijate arvates on indikaator sobilik, on intervjuudes välja toodud ka seda, et oluline on arvesse võtta ka noorte tagasisidet ja positiivseid kogemusi just tegevuste mõju paremini mõistmiseks.

„Mõju ei saa samamoodi hinnata iga projekti puhul. Noored annavad tagasisidet aruannetes. Aga mõju arvudega ei hinda.“ (personaalintervjuus osalenud meetmetevuse läbiviija)

Seetõttu näitab vahehindamine, et tegevuse 6.2 tulemused on vastanud ootustele. Tulenevalt sihtrühmade suurest nõudlusest ja positiivsest tagasisidest on tõstetud tegevuse 2018. a sihttasemeid enam kui kahekordselt, mis on ületatud. Seetõttu on tegevuse tulemuslikkust hinnatud „üle ootuste“.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Tõhususe ja jätkusuutlikkuse osas saab positiivse aspektina välja tuua **head koostööd** meetmetevuse alamtegevuste läbiviijate vahel. Intervjuude põhjal saab väita, et tegevuse läbiviijad näevad seost eduka koostöö ning noortele parimate võimaluste pakkumise vahel ja omavahel konkurentsi ei tunnetata. Samuti on tegevuse elluviija poolt tagatud infovahetus tegevuste läbiviijate vahel läbi korraliste kohtumiste ning tegevuste omavahelist koostöö toetamist peetakse oluliseks.

„Kogukonnapraktikaga oleme teinud koostööd, oleme ka ise juhendajad. Kasutame ka nende materjale. Inimeste tasandil on nendega väga hea koostöö. Tutvustame ise teisi [ESF meetmest rahastatavaid] tegevusi noortele.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetevuse läbiviija)

„On pidev suhtlus ja arusaam, et noortele kasulik, konkurentsi ei ole.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetevuse läbiviija)

³⁴ Tegevuse tulemusnäitaja 2018. aasta sihttase muudeti 3000-lt 7000-le ning lõplik sihttase 5000-lt 8500-le Haridus- ja teadusministri 3.07.2018 käskkirja nr 1.1-2/18/274 alusel.

„Ja et rohkem omavahelist sidusust toetada, on meil kord kvartalis erinevate teenusepakkujatega kohtumised kus saab sidusukohti luua ja märgata.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse elluviija)

Erinevate osapoolte sõnul võib tõhusust ja jätkusuutlikkust mõjutada **piiratud ressurss**, mis võimaldab küll noortele suunatud tegevusi rakendada, kuid ei jäta palju ruumi erinevatele arendustegevustele. Elluviija, kogukonnapraktika tegevuse partner ja teiste tegevuste läbiviijad on ühtsel arvamusel, et tegevuste jätkamine on noortele vajalik. Tegevuste läbiviijatele teeb muret see, mis saab peale ESF-i rahastusperioodi lõppemist, sest tegevuste täies mahus jätkumine ilma ESF-i või riigi toetuseta on kahtluse all. Kuigi tegevuste partnerile ja läbiviijatele on ette nähtud jätkusuutlikkuse tagamiseks võimalike lahenduste väljapakkumine, on tegevuste partneri ja läbiviijate seas valdavalt suur ebakindlus ning teadmatus tulevikuperioodi rahastuse ning tegevuste jätkumise osas. Intervjuudes osalenud meetmetegevuste läbiviijad ei suutnud intervjuude toimumise ajal välja tuua kindlaid lahendusi ning konkreetseid ettepanekuid rahastusmodelite osas jätkusuutlikkuse tagamiseks.

Mõningate tegevuste puhul on meetmetegevuste läbiviijate meelest **jätkusuutlikkust võimalik tagada loodud vahendite kasutuselevõtu läbi**. Näiteks on erinevad kutseid ja ameteid tutvustavate töötubadega seotud osapooled leidnud, et paigas peaks olema võimalused, kuidas noortekeskused olemasolevat tehnikat ning tarkvara ise saaksid kasutada. Teatud samme olid tegevuste läbiviijad jätkusuutlikkusele mõeldes juba teinud. Näiteks Nopi Üles projektikonkursi läbiviija kaardistas KOV-e, kellele oleks võimekust tegevust jätkata ja läbiviijale oli elluviija poolt eesmärgiks seatud 4 KOV-is tegevuse jätkamise tagamine. Kogukonnapraktika tegevust rakendava partneri arvamus oli, et niivõrd hea tegevuse jaoks ei tohiks olla keeruline leida rahastust erinevatest fondidest ning täpsema strateegia paika panemisega ei oldud veel vahehindamise toimumise ajal alustatud. Jätkusuutlikkuse osas saab positiivse näitena välja tuua mobiilsete töötubade läbiviija Merkuur OÜ, kes peale hankelepingu lõppemist on suutnud töötubasid jätkuvalt läbi viia tänu erinevatele rahastusallikatele. Riiklikku rahastust on võimalik taotleda malevakorraldajatel, seega ei sõltu selle tegevuse jätkumine ainult ESF-i rahastusest.

„Ja samas on see, et kuidas seda edasi teha. Et kui projektiaeg saab läbi, kuidas siis seda suuremale hulgale kasutada anda. Juhend on välja töötatud ja noorsootöötajad saaksid ise läbi viia. Et jah, mis on siis selle tulevik.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Koguaeg mõtleme, mis teha saaks. Kaardistame KOV-ide võimalusi ja paljud ütlevad, et nad on huvitatud. Tegime küsitluse. Peame ENTK-le esitama parimad mudelid, juunis töötame välja. 4 KOV-i saaksid neid tegevusi jätkata. KOV-id peavad aru saama, et see on omavalitsuse teha. Palju neid ei ole, kes hea meelega katsetaksid aga liigub paremuse poole. Pingutame nende KOV-idega, kes on rahastust taotlenud, seal on huvi suurem. 4 KOV-i – see oli riigihanke tingimustes sees. Nemad saavad piloteerida. Ise loodame, et mingi riiklik rahastus jääb.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Täna me ju tegelikult endiselt pakume seda paljudes kohtades ja nõudlus on suur. Nt kui praegu käime malevates, need ei ole ESF-i poolt rahastatud, KOV-id toetavad. Aga osaliselt peab see toetatud olema. Ideid on kõvasti, aga rahastust on raske saada. Ise otsisime ka rahastust, nt Ajujaht – saime 5000 eurot. Siin on palju keerulisi asju, vahepeal tahetakse et oleksid OÜ või MTÜ või haridussüsteemis. Need on need kitsaskohad. Õiget finantsinstrumenti ei ole.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Intervjuudest on välja tulnud ka seda, et juhul kui tegevused ei saa edaspidi rahastust ning jätkusuutlikkust ei suudeta tagada, jääb **soiku ka areng teenuste rakendamise seotud tehnika osas**, näiteks kutselaborite puhul. Intervjuus osalenud tegevuse läbiviijate arvates on praegu töötubades kasutatav VR tehnika mõne aasta pärast juba ajale jäänud.

„Mulle tundub, et see tehnika pool. Me paneme noortele VR prillid koos selle telefoniga ette, aga vahel ikka midagi juhtub, et näpp läheb valesti või midagi. Ma tean, et on ka sellised, kuhu see telefon ei käi. Kvaliteetsem tehnika. Aga see ei ole takistanud midagi.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Tehnika ka muidugi vajaks arendamist mingi hetk.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

KOKKUVÕTE

Tegevuse 6.2 „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“ puhul on tegemist **eesmärgipärase ja asjakohase tegevusega**. Alategevused on planeeritud selliselt, et kaasatud saaks võimalikult suur hulk noori ning selles osas on eesmärgid täidetud. Samuti on noortele võimaldatud tegevused töövalmidust suurendava fookusega, andes noortele uusi oskusi ja teadmisi ning valmistades neid paremini ette tööturule astumiseks.

Tegevust saab hinnata **üle ootuste tulemuslikuks**, sest suurest nõudlusest tingituna on ületatud tegevuse „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“ spetsiifiline väljundnäitaja 2018. aasta sihttase ning samuti ka 2020. aasta sihttase. Samuti on olnud positiivne noorte tagasiside erinevate alamtegevuste osas ning vaatamata mõningatele väljatoodud kitsaskohtadele peetakse tegevusi nii noorte kui teiste sihtrühmade poolt väga väärtuslikeks ning suurt mõju omavateks.

Tõhususe ja jätkusuutlikkuse seisukohast võib tegevusi ohustada väiksemas mahus rakendamine, sest paljude tegevuste hankepartnerid ei näe võimalust rahalise toetuse puudumisel tegevusi samas mahus edasi rakendada. Sellegipoolest hinnatakse tegevuse **tõhusus ja jätkusuutlikkus ootuspäraseks**, sest meetmetegevuste läbiviijatele on seatud kohustus läbi mõelda tegevuste jätkusuutlikkuse tagamise võimalused rahastusperioodi lõpuks ning erinevaid plaane ja tegevusi selles suunas on rakendatud.

JOONIS 3. TEGEVUSE 6.2 VASTAVUS HINDAMISKRITEERIUMITELE

	ALLA OOTUSTE	OOTUPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			

4.3. TEGEVUS 6.3 „RASKEMATES OLUTES (NEET) NOORTE JAOKS TUGIMEETMETE KÄIVITAMINE“

Raskemates oludes (NEET)³⁵ noorte jaoks tugimeetmete käivitamise eesmärgiks on saada kontakt raskemates oludes noortega ning pakkuda neile tuge, et toetada nende naasmist õpingutesse või tööle. Tegevuse **sihtrühmaks** on 15–26-aastased noored, kes ei osale tööturul, õpingutes ega koolitustel (NEET).

Meetme tegevuse elluviija hankepartner tegevuse 6.3. elluviimisel on **MTÜ Eesti Avatud Noortekeskuste Ühendus (EANK)**, kelle koordineerimisel pakutakse NEET noortele tugiteenuseid erinevates avatud noortekeskustes üle eesti (nn Noorte Tugila programm). **Eesmärk** on NEET noored üles leida (nt kasutatakse ühe meetodina noorteni jõudmiseks mobiilset noorsootööd, mida on programmi raames arendatud ning mis tegevusega seotud osapoolte sõnul on efektiivne viis noorteni jõudmiseks), noori motiveerida (noorsootöötajad aitavad noortel oma soovides ja väljakutsetes selgusele jõuda), jõustada ning noortele neile individuaalset tuge pakkuda ja koostöös kohaliku võrgustikuga aktiivsetesse tegevustesse suunata (nt kooli, tööturule, noortevaldkonna tegevustesse jne). Noore programmi väljumisel **jääb noorsootöötaja noorega kontakti veel kuueks kuuks**, et vastavalt vajadusele noort täiendavalt toetada. Tugila programmi läbiviijate poolt on loodud juhend³⁶, mida saavad rakendada Tugila

³⁵ NEET – not in employment, education or training

³⁶ <https://ank.ee/noorsootoo/noorte-tugila-juhend/>

spetsialistid. Palju rõhku pannakse Tugila programmis töötavate NEET noortega tegelevate spetsialistide toetamisele ja koolitamisele. Tegevusega seotud osapooled leiavad, et NEET noortega töötavad spetsialistid on kõrgelt motiveeritud ja seepärast on eriti oluline nende toetamine.

Meetme tegevuse elluviija hankepartner kasutab Noorte Tugila programmi rakendamisel **logiraamatut**, mis võimaldab saada ülevaateid Tugila programmis osalenud noortest, sh hinnata Tugila programmi tulemuslikkust. Alates tegevuse käivitamisest 2015. aasta lõpus on logiraamatu andmetele tuginedes läbiviidud erinevaid analüüse.³⁷ Muuhulgas on nendest analüüsides selgunud, et Tugila programm jõuab noorteni, kes on suures riskis, kuid kes võivad jääda teiste riiklike programmide ulatusalast välja. Tugila programmi ühe tugevusena on analüüsides välja toodud selle mitmepalgelisus – lai koostööpartnerite valik ning tegevuste ja teenuste mitmekesisus. Leiti, et tihti oleneb koostööpartnerite kaasamine konkreetse juhtumi keerukusest ning paljudel juhtudel koostööpartnereid ei kaasata. Samas tõdeti, et see ei tähenda, et nn „lihtsamal olukorras“ olevate noortega tegeletakse vähem. Pigem nähakse seda asjaolu loomulikuna, sest keeruline juhtum vajabki mitmete koostööpartnerite kaasamist. Uuringutega on noorte Tugila programmi positiivselt hinnatud ning programmi tegevusi eesmärgipärasteks ja toimivateks peetud.

ASJAKOHASUS JA EESMÄRGIPÄRASUS

Erinevate intervjueeritud osapoolte sõnul on Tugila teenus eesmärgipärane ja asjakohane ning on **võimaldanud aidata kõige raskemates oludes noori**. Programmiga on liitunud üle poole Eesti KOV-idest, mis samuti näitab programmi vajalikkust ning olulisust. Programmi tegevusega on kaetud kõik maakonnad. Meetmetegevuse läbiviija sõnul on Tugila teenus planeeritud toetudes pikaajalisele kogemusele ning kasutusele võetud metoodika põhineb lähenemisel, mis on toonud positiivseid tulemusi ka mujal maailmas. Tugila puhul kasutatakse individuaalset lähenemist ning võetakse arvesse iga noore elu mõjutavaid erinevaid faktoreid. Tugila teenuse puhul lähtutakse noorte endi soovidest ning noored osalevad oma tegevuste kujundamisel.

„Teenust oli vaja, sest kui me koostöövõrku tegime, siis ikkagi väga hea asi ja oli oodatud see teenus. Selles mõttes muutus on toimunud ja see, et noorteni jõutakse on väga tähtis.“ (Personaaliintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Ka noortekeskuste logiraamatu andmetel põhineva analüüsi tulemused kinnitavad tegevuse asjakohasust ja eesmärgipärasust. Analüüsi järeldestes on välja toodud, et Tugila programm on edukalt toetanud noori, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitustel või on muudel põhjustel keerulises sotsiaalses ja majanduslikus olukorras.

Tugila puhul on üheks oluliseks noorteni jõudmise meetodiks **mobiilne noorsootöö, mida peetakse efektiivseks**, sest liigutakse just sinna, kus on noored, ega oodata noorte jõudmist noortekeskusesse. Meetmetegevuse läbiviija sõnul on mobiilse noorsootöö tagamine piirkondades, kus teenust pakutakse, tulemuste saavutamisel võtmetähtsusega. Ka enamik intervjueeritud teenuse pakkujaid näevad mobiilse noorsootöö tähtsust ning peavad seda NEET-noorteni jõudmisel oluliseks meetodiks.

„Mina olen 100% nõus, et mobiilne noorsootöö on see, millega NEET-noorteni jõuab. Mitte ainult NEET, sinna jõuab laiemalt noorteni ka, aga kindlasti ka NEET.“ (Fookusgruppiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

³⁷ 1. Noortekeskuste logiraamatu „Noorte Tugila“ statistiliste andmete analüüsi aruanne (2017). Avo Trumm, Kairi Kasearu, TÜ ühiskonnateaduste instituut. Kättesaadav: <https://ank.ee/wp-content/uploads/2017/04/Logiraamatu-statistiline-anal%C3%BC%C3%BCs-28.03.2017.pdf>

2. Noortekeskuste logiraamatu „Noorte Tugila“ statistiliste andmete analüüsi aruanne: Programmis osalemise dünaamika aastatel 2016-2017 (2018). Avo Trumm, Kairi Kasearu, TÜ ühiskonnateaduste instituut. Kättesaadav: https://ank.ee/wp-content/uploads/2018/07/%E2%80%99ENOORTETUGILA%E2%80%99C2015-2017STATISTILISTEANDMETEANALU_U_SIAUANNE-1.pdf

3. Noortekeskuste Logiraamatu „Noorte Tugila“ statistiliste andmete analüüsi aruanne: Programmis osalemine ja noortele suunatud tegevuste dünaamika aastatel 2016-2018 (2018). Avo Trumm, Kairi Kasearu. Kättesaadav: <https://ank.ee/wp-content/uploads/2019/01/Noorte-Tugila- raport-2015-2018.pdf>

Erinevate osapoolte sõnul esineb NEET noorte puhul teenusest väljalangemist, kuna NEET noore olukorras olevate noortega **usaldusliku suhte loomine on aeganõudev protsess** ning seetõttu ei saa vaid numbriliste tulemusteni jõudmist prioriseerida. Meetmetegevuse läbiviija sõnul on see normaalne, et osade noortega kontakti loomisega läheb lihtsalt kauem aega.

„Ja on ka osade noorte poolt tagasilükkamine. Meie lähtepunkt on see, et lükkab kolm korda tagasi, aga tuleme poole aasta pärast tagasi. Laseme tal settida.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Seega näitab vahehindamine, et Tugila programm on eesmärgipärane ja asjakohane tegevus. Lisaks planeeritule on Tugila programmi raames mõjutatud positiivselt suurt hulka noori, kes küll ei olnud NEET staatuses, kuid kelle puhul oli suur risk sinna langeda. Seega on Tugila programmi positiivne mõju avaldanud laiemalt ka noortele, kes ei kuulu teenuse otsese sihtrühma hulka, mistõttu on tegevust hinnatud üle ootuste eesmärgipäraseks ja asjakohaseks.

TULEMUSLIKKUS

Intervjueeritud osapoolte sõnul on **teenuse rakendamine olnud tulemuslik** ning lühikese perioodi vältel, mil teenus on toiminud, on abi saanud suur hulk raskemas olukorras noori. Samuti on tulemuslikkusele kaasa aidanud kvaliteedi nõudmine ning teenuse pikaajalisusele keskendumine. Lisaks leiavad teenuse läbiviijad, et Tugila puhul on väga oluline, et teenus on loodud paindlikuna ning võimaldab aidata erinevate taustade ja erinevates olukordades noori. Sealjuures on võimalik aidata ka selliseid noori, kes NEET staatusesse veel ei ole jõudnud.

„Mäletan, et kui teenus algas, siis koostööpartnerid ei saanud aru, et kui olime noorega rääkinud, miks me teda kohe üle ei andnud. Näiteks Töötukassale. Aga kui me tahame pikaajalist muutust, siis noore olukorra mõistmine võtab kauem aega. Mingil hetkel partnerid tajusid ja nüüd on koostöö väga hea.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Tugiteenusel on see hea asi ja tahame HTM-i selle eest tänada, et me võime tegeleda ka noortega, kes ei ole jõudnud NEET noorte staatusesse.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Teenuse tulemuslikkusest annab märku ka erinevate osapoolte kinnitus **koostöö ning võrgustike toimimise** osas. Hea koostöö võimaldab noorteni paremini jõuda ja teenuse kohta infot võimalikult palju levitada. Noore toetamiseks toimub tihe koostöö erinevate institutsioonide (nt kohalikud omavalitsused, Eesti Töötukassa, Rajaleidja, ettevõtted, kultuuriasutused, haridusasutused jne) ja spetsialistidega. Elluviija sõnul on noored üha enam ka ise teenuse vastu huvi üles näidanud.

„Aja jooksul tõesti mis on hästi läinud, on see, et on võidetud koostööpartnerite usaldus, Töötukassa ja Rajaleidja nõustajad ja mõned koolid väga selgelt teavad, mis see on.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

„Tänu sellele, et see teenus on, on koostöö erinevate osapooltega on kasvanud ja on palju NEET noori jõudnud täiskasvanute gümnaasiumisse ja on saanud toetust.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Minu töös on see, et kui ma alustasin, siis ma pidin hästi palju ise kontakte otsima ja hästi palju vaeva nägema selleks, et noori saada. Nüüd ma olen jõudnud oma tööga sinna, et ise tulevad noored minu juurde rohkem juba, ma ei pea neid nii palju taga ajama ja numbreid kätte saama. Noored teavad, juba kirjutavad ise, see on minu meelest hästi positiivne.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

Tulemuslikkust mõjutab erinevate osapoolte sõnul otseselt nii **rahaline kui inimressurss**, sest nõudlust tegevuse järele on rohkem kui seda pakkuda suudetakse. Murekohana on välja toodud **NEET noortega tegelevate spetsialistide puudus**. Leitakse, et sellistele ametikohtadele kandideerib inimesi vähe ning tihti ei oma nad vajalikke oskusi ja kogemusi, kuid kandideerijate seast tuleb valik teha ametikoha täitmiseks. Lisaks nähakse, et tulemuslikkuse tõstmiseks oleks vaja riskinoortega tegelevatele noorsootöötajatele

rohkem spetsiifilisi koolitusi ning teadmiste arendamist just konkreetsete tegevuste osas, sh näiteks mobiilne noorsootöö.

„NEET noorte osas on nii rahalise kui inimressurssi puudus, see on väga tulemuslik tegevus, Logiraamat võimaldab analüüsi teha, NEET noorte arv väheneb. Rahalise ressurssi puudus – töötajate palgakulu ja kulu noore kohta, eriti kui on keeruline ja pikemat suhtlust nõudev noor. Peale palgakulu nt transport ja sellised asjad, et aidata noor takistustest mööda.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

“Kõik käib selle ümber et on inimeste puudus, erialase spetsialiseerumisega inimeste puudus. Inimesi oleks vaja välja koolitada ja õpetada.” (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Praegu on küll tunda, eriti just riskinoortega töötades on kõvasti puudu sellistest spetsiifilistest teadmistest.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

Samuti loodetakse tuleviku osas rohkem tähelepanu pööramist sellele, et **NEET noorte vanemad saaksid tuge**, et nad omakorda oskaksid toeks olla oma lastele. Samuti peetakse oluliseks, et jätkusuutlikkuse tagamiseks peaks NEET noortele suunatud teenus arenema samamoodi nagu noortega seotud probleemid ja küsimused. Näiteks on spetsialistide sõnul vaja tähelepanu pöörata rohkem sellele, kuidas riskinoortega tegelevate spetsialistide teadmisi tõsta selles osas, kuidas internetis leviv võib NEET noori mõjutada. Toodi välja, et üha enam tuleks keerulistes olukordades noorte puhul jälgida, millised on nende veebiharjumused. Näiteks võivad muredega võitlevad noored sattuda erinevate äärmuslike liikumiste, kes oma tegevust internetis läbi videote või muul moel propageerivad, mõjuvalda.

„Tallinnas on kujunemas probleem sellega, et me võime noort toetada, aga lähihõimlased-lapsevanemad või hooldajad või lähisugulased, kes seda noort peaksid toetama, nende toetusoskused on olematud.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

„Et praegusel hetkel me ei ole arvestanud sellega, et noored on niivõrd haavatavad, näiteks kogu see Sinise Äratuse teema on Eestimaale juba sisse valgunud. Ja siis on sellised grupid, et kuna need YouTube'i algoritmid töötavad selliselt, et kui noormees vaatab teatud sorti videoid, siis varem või hiljem ta jõuab mingite äärmusgruppideni.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

Tegevuse tulemuslikkuse tõstmiseks soovitasid NEET noortega tegelevad spetsialistid nii intervjuudel kui noortevaldkonnaga tegelevad spetsialistid noortemeetme vahehindamise raames toimunud mõttetalgutel, et NEET noortega tegelemisel oleks kasutada ka **virtuaalse nõustamise võimalust**. Selline lähenemine aitaks veelgi paindlikumalt jõuda erineva taustaga noorteni ja seeläbi tõsta teenuse tulemuslikkust. Virtuaalse nõustamise võimalus aitaks paremini pakkuda tuge just nendele noortele, kes ei tunne ennast silmast-silma suheldes mugavalt ning kellel pole võimalik spetsialistiga kohtuda ajaliste või asukohaga seotud piirangute tõttu. Paindlikku virtuaalset nõustamist on edukalt kasutatud Nopi Üles tegevuse puhul.

Tegevuse „Raskemates oludes (NEET) noorte jaoks tugimeetmete käivitamine“ juures jälgitakse tegevuse spetsiifilise väljundnäitajana teenust saanud 15–26-aastaste NEET noorte arvu ning 2018. aasta sihttasemeks oli seatud 8600 noort. **Kokkuvõtvalt, perioodil 2015–2018 pakuti tugiteenuseid kokku 7893 noorele** (arv sisaldab ka korduvsisenejaid). Programmi rakendab 47 noorsootööasutust 56 KOV-is (haldusreformi järgse arvestuse kohaselt). Programmist oli väljunud 5887 noort, kellest 3269-l oli programmist väljumisest möödas 6 kuud. 2225 noore jaoks oli väljumine edukas – nad ei ole enam NEET staatuses ning on jõudnud tagasi kooli, tööle või praktikale. Lisaks sellele on alates programmi algusest Tugila töötajate ekspertteadmisi kasutatud veel 2395 NEET staatusesse sattumise riskis oleva noore abistamiseks, keda ei ole tegevuse spetsiifilisse väljundnäitajasse loetud. Seirearuande kohaselt oli 2018. aasta lõpu seisuga 68,1% NEET noortest 6 kuud peale Noorte Tugila programmist lahkumist väljunud NEET noore staatusest. **Sellela on ületatud ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 2018. aasta näitaja „Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15-26) osakaal, kes 6 kuud peale**

tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest“ vahe-eesmärk³⁸, mille kohaselt pidi 40% tugimeetmetes osalenud NEET noortest 6 kuud peale tegevusest lahkumist olema väljunud NEET noore staatusest. Tegevuse spetsiifilise väljundnäitajani 2018. aastal ei jõutud, kuid elluviija on tegevust sellegipoolest tulemuslikuks hinnanud, sest teenuse mõju avaldub üle-eestilise Tugila võrgustiku loodavast toest ning positiivsest mõjust NEET noorte olukorrale Eesti erinevates piirkondades. Tugila programmis on ka palju noori, kes on 6 kuud hiljem aktiivsed mõnes noorsootöö tegevuses (nt on noor välismaale vabatahtlikuks läinud, viib ellu mõnda noorteprojekti vms). Neid noori ei loeta küll tulemuslikkuse mõõtmisel indikaatori sisse, kuid sellegipoolest on tegemist olulise näitajaga, sest mitteaktiivsest noorest on saanud aktiivne noor. Tegevuse väljundnäitajate täitmisest annab ülevaate Tabel 9.

TABEL 9. TEGEVUSE 6.3 RAKENDUSKAVA TULEMUSNÄITAJA NING TEGEVUSE SPETSIIFILISE VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Väljundnäitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Teenust saanud NEET noorte (vanuses 15-26 a) arv	0	8600	7983	15 000	15 000
Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15-26) osakaal, kes 6 kuud peale tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest	36%	40%	68,1%	n/a	50%

Allikas: „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01. 2015-31.12.2017 ja 01.01.2018-31.12.2018 kohta.

Vaatamata sellele, et tegevuse spetsiifilise väljundnäitaja sihttasemeni 2018. aastal ei jõutud, on tegevus siiski tulemuslik, arvestades et niivõrd keerulise sihtrühma puhul **ei ole võimalik tulemuslikkust vaid väljundnäitaja põhjal hinnata**.

„Kõige keerulisem indikaator on teenust saanud NEET noorte arv. See näitaja oleneb ka majanduse seisust. Sihtgruppi on tänase päeva seisuga jäänud raskem kontingent.“ (Meetmetegevuse läbiviija)

Meetmetegevuse läbiviija sõnul on tegevuse väljundnäitajatena teenust saanud NEET noorte arvu ning NEET noorte staatusest väljunud noorte osakaalu jälgimine asjakohane. Väljundnäitajatele seatud sihttaseme osas on erinevatel osapooltel ühine arusaam, et need on seatud küllaltki kõrgeks ning Statistikaameti poolt valminud NEET-noorte arvu prognoosi kohaselt nii palju sihtrühma noori enam ei leidu. Kuna ka **kõigi NEET noorteni jõudmine on äärmiselt keeruline**, ei ole tegevuse 2020. aasta sihttasemeni jõudmine reaalne.

„Tugila puhul – see oli uus teenus ja lihtsalt siis oli see kriis nii suur, et keegi ennustanud, et ta langeb statistiliselt nii kiiresti. Toona oli see läbi arvutatud osakaaluna ja siis pandud absoluutnumbrisse. Aga kui sul on 40 000 inimest, siis nendest 15 000 kätte saada on üks töö ja kui sul on näiteks 15 000 ja nendest kõiki vaja kätte saada, siis see on hoopis teine töö.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Tugila puhul on jätkusuutlikkuse tagamiseks planeeritud tegevuse läbiviija loodud tegevuskavas erinevaid riiklikke ja kohalikke tegevusi, mis jätkusuutlikkusele kaasa peavad aitama. Tugilad on planeeritud noortekeskuste juurde ning Tugila töötajad tegutsevad noortekeskuses ja on palgatud keskuste omanike (valdavalt KOV-ide) poolt. Niimoodi on tegevus ja teadmine rakendatud kohalikul tasandil, et see saaks hiljem ka edasi jätkuda. Tugila jätkusuutlikkuse tagamiseks on planeeritud tegevusi

³⁸ Vahe-eesmärk on seatud HTM käskkirja „Haridus- ja teadusministri 29. juuni 2015. a käskkirja nr 281 „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ elluviimiseks“ muutmine“ lisaga „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ toetuse andmise tingimused“.

ka järelejäänud ESF-i rahastuse perioodil (koostööseminar, tegevuskava, spetsialistide kompetentsi parandamine).

„Oleme terve aasta kohtunud erinevate osapooltega (Sotsiaalkindlustusamet, Töötukassa, Sotsiaalministeerium, HTM, ENTK, ANDRAS, SANA jne). Lisaks anname loenguid ülikoolides, et teadlikkust tõsta.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Sellegipoolest teeb tegevuse läbiviijale jätkusuutlikkuse osas muret **rahalise ressursi vähesus ning projektipõhisus**, mis seab ohtu vajaliku teenuse jätkumise. Tegevuse läbiviija sõnul ei ole KOV-id veel valmis teenust üle võtma ning läbiviija on arvamisel, et tegevuse **jätkumine on vajalik ja nõuab uuel rahastusperioodil jätkuvat toetust**, et KOV-ides tegevust juurutada. Seoses ESF rahastuse perioodi lõppemisega on vähenenud tegevuse eelarvelised vahendid, kuid samas on tegemist teenusega, millest sõltuvad keerulises olukorras noored, kellega on juba kontakt loodud. Teenuse mahu vähendamisel tekib risk juba kontakti saadud noorte „kaotamine“, mis võib selliste noorte tuleviku väljavaadetele mõjuda laastavalt.

„Kui riigil oleks võimalik toetada veel teatud aeg. Sest nii palju on olukord paranenud ja vaikselt hakkavad KOV-id sellest vajalikkusest aru saama. Kui natukene saaks veel ajapikendust, siis see oleks juba nii loomulik, et keegi ei küsiks enam. Huvitegevused on ju tavapäraseks muutunud. Me lihtsalt vajame aega, et hoiakut kujundada KOV-ides ja et noored ise oleks volikogudes, ka see aitab kaasa. Kui riigil oleks võimalik toetada näiteks mingi kättesaadavuse koefitsiendi alusel.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Väljakutse on ka tegelikult selles, et me näeme et meie programm on vajalik ja see toimib. Ja riik näeb, et KOV-id peaksid selle üle võtma. Aga see ebastabiilsus praegu, et kuidas see täpselt saab olema ja kas kõikidel KOV-idel on seda ressursi täna, et seda jätkata. Et ei tekiks olukorda, et KOV-idel poleks ressursi. Siis me kaotame need inimesed.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

„Esimesest perioodist teise minnes on palgafond põhimõtteliselt kaks korda vähenenud. Kui enne saime lubada, et inimesel on eelarve, et teha erinevaid tegevusi, siis nüüd on see kõik null. Kui see on nii miinimumis ja loodame et KOV võtab selle üle sellises praeguses segaduses, siis on tõenäosus see, et see on teenus mida on kõige lihtsam ära kustutada.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

Ka Tugila teenuse pakkujate sõnul on **tegevuse jätkumine vajalik ning selle mahtu ei tohiks vähendada**. Intervjuus osalenud teenuse pakkujate sõnul on tegevusega väga palju saavutatud ning noortega loodud kontakti ei tohiks kaotada. Vahehindamise raames intervjuueeritud teenuse pakkujad loodavad enda piirkonna KOV-ide toetusele, kuid selget plaani sellest, kuidas, kelle toel ja mis mahus teenus peale rahastuse lõppemist jätkub, vestluse toimumise ajal teenuse pakkujatel ei olnud.

“Seda tuleb nii analüüsida, et kui midagi hakatakse arendama, siis ei saa seda lõpetada kui see asi on arendushoo sisse saanud. Et lõpuks kui hakkab liikuma sisulisele poolele ja hakkab NEET noorte spetsiifika tekkima ja siis lõpetatakse toetus...” (Fookusgruupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

“Meil on plaan järgmise aasta keskpaigaks saada paika, mismoodi see teenus...sest praegu ma ei ütleks, et see teenus jääb samavormiliseks, mis ta täna on. See võib muutuda.” (Fookusgruupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

Nagu ka teiste noortemeetme tegevuste puhul, oodatakse ka Tugila teenuse tõhususe ja jätkusuutlikkuse võimendamiseks **rohkem koostööd koolidega**. Intervjuudes osalenud teenuse pakkujate sõnul on koolidel oluline roll koolist väljalangemisohus ja raskustes noorte märkamisel, kuid tihti tunnetatakse koolide poolt vastumeelsust koostöö tegemiseks. Koostöö parandamiseks oleks intervjuus osalenud teenuse pakkujate sõnul vaja luua koostöösuhteid spetsialisti ja koolide esindajate vahel. Samuti leidsid teenuse pakkujad, et NEET noortega tegelevad spetsialistid võiksid regulaarselt koolides käia.

„/.../ Koolidega nüüd sügisel tuleb hakata tegutsema, kuigi koolidega see saab olema suur väljakutse. Ma tahan näha kooli, kes ütleb, et meil on probleem.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

„Ma arvan, et see, et koolidega paremat koostööd teha on lihtsalt see, et luua isiklikke suhteid koolide esindajatega ja teine asi on süstemaatilisus – et kui on kokkulepe käia kord nädalas.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud teenuse pakkuja)

Intervjueeritud tegevuse läbiviija tõi enda kogemustele toetudes välja ideid, mis oleksid aidanud tegevust läbi viia veelgi efektiivsemalt. Meetmetegevuse läbiviija hinnangul saaks tegevuse tõhususe suurendamiseks **ühtlustada tegevusplaan teiste ESF meetme raames rakendatavate teenuste osas**, et NEET noori oleks võimalik paremini suunata teistesse tegevustesse. Tegevuse läbiviija tõi välja, et on esinenud olukordi kus ei ole võimalik noori suunata teistesse tegevustesse, kuna konkreetse asukoha noorele ei olnud tema piirkonnas vajalikul hetkel tegevust toimumas. Näiteks ei olnud meetme rakendamise perioodi alguses kõikides piirkondades veel KOV KTG programmi raames tegevustega alustatud. Kuigi ESF nooretmeetme tegevuste puhul ei ole eesmärgiks kõikide tegevuste üheaegne toimumine, vaid need on ellu kutsutud kindlatel eesmärkidel, siis on Tugila tegevuse läbiviija arvamusel, et erinevatel tegevustel oleks suurem mõtestatus ja mõju, kui oleks veelgi enam jälgitud, et tegevuste ajaraamid oleksid kooskõlas.

Teise näitena tõi meetmetegevuse läbiviija välja, et esines olukordi, kus noort oli keeruline teise tegevusse suunata, sest tema piirkonnas ei toimunud tegevust, millesse ta sobiks vanuseliselt. Näitena tõi tegevuse läbiviija välja, et ESF malevate korraldamises on kujunenud olukord, kus malevate gruppidesse on enamasti oodatud kuni 19 aastased noored (st toimub vähe malevaid, kuhu on oodatud ka üle 19 aastased). Tekkinud olukord võib olla läbiviija hinnangul tingitud sellest, et malevate hanketingimustes on sihtrühmana määratletud – noored vanuses 7–26 aastat, kuid eelkõige noored vanuses 13–18 aastat. Läbiviija sõnul annab täpsustus „eelkõige“ signaali malevate korraldajatele kui NEET noortega tegelevatele spetsialistidele, et malevad ongi üldiselt kuni 18 aastastele noortele suunatud (sarnased probleemid esinesid ka STEP-programmi raames, vt ka alaptk 5).

Meetmetegevuse läbiviija sõnul saaks Tugila teenust ja teisi NEET noortele mõeldud teenuseid tõhustada ning võimendada ka **valdkonnaülese süsteemse lähenemisega** läbi sihtgrupi osas täpsete kokkulepete tegemise. Hetkel on vastuolusid erinevate teenuste tulemuslikkuse hindamise osas ning seetõttu on raskendatud sama sihtrühmaga tegelevate teenusepakkujate vaheline koostöö.³⁹ Kuna tulemuslikkust hinnatakse erinevalt (näiteks ühe teenuse puhul on tulemuslikkus teenuses osalemine, teisel näiteks, et peab olema jõudnud 6 kuud hiljem haridusse; või ühe teenuse puhul jälgitakse teenuses olemist 6 kuud ja teise puhul 2 aastat). Kui aga lahendada juhtumit koos, tekitab see tegevuse läbiviija sõnul olukorra, kus ühel teenuse osutajal on aega küll ja teine peab olema väga efektiivne, sest jälgimise periood hakkab lõppema. Ühtlustamine spetsialisti vaatest tekitab läbiviija sõnul vähem tõlgendamise võimalusi, sest ajaline ressurss on piiratud ning konkreetsete kokkulepete tegemisel on töö efektiivsem.

„/.../ Tuleb vaadata kõiki neid dokumente ja ühtlustada. Vastuolu dokumentide vahel on meeletu. Võime mõelda, et ongi tegevus mingile sihtrühmale aga siis me ei saa eeldada, et me teeme koostööd. Kokkulepped peavad olema konkreetsed ja arusaadavad.“ (Personaalintervjuus osalenud meetmetegevuse läbiviija)

KOKKUVÕTE

Tegevuse rakendamine on olnud **asjakohane ja eesmärgipärane**, kuna edukad tulemused omavad suure kaaluga positiivset mõju raskustes noorte tuleviku väljavaadetele ning ühiskonna jätkusuutlikkusele laiemas pildis. Lisaks sellele on Tugila töötajad **positiivselt mõjutanud paljusid noori, kes olid NEET**

³⁹ NEET noorte toetamisega seotud osapoolte poolt sihtgrupi erinevalt mõistmist ja sellest tulenevaid piiranguid tegevuse stabiilsuse ja osapoolte vahelise koostöö osas on uuritud ka magistritöös „NEET-noorte toetamise koostöömudeli edasiarendamine Euroopa Komisjoni Noortegarantii Eesti tegevuskava elluviimise näitel“.

staatusesse langemise riskis – just seetõttu on tegevus hinnatud „üle ootuste“. Intervjueeritud osapoolte sõnul jõutakse keerulise sihtrühmani tegevuse raames edukalt ning tänu Tugila teenuse loomisele on abi saanud suur arv keerulises olukorras noori. Paljud neist on NEET staatusest tänu saadud abile väljunud. Tegevus rakendub üle Eesti igas maakonnas, omades seeläbi olulist positiivset mõju läbi võrgustike tekkimise, tagades teenust pakkuvate noortekeskuste tugevnemise ning üle-eestilise noorsootöötajate pädevuse.

Tegevuse tulemuslikkus on hinnatud ootuspäraseks. Olgugi et tegevuse „Raskemates oludes (NEET) noorte jaoks tugimeetmete käivitamine“ tegevuse spetsiifilise näitaja sihttasemeteni ei ole täielikult jõutud, on täidetud tegevusele seatud rakenduskava tulemusnäitaja sihttase. Tulemuslikkust positiivselt mõjutava tegurina nähakse vahehindamises osalenud tegevusega seotud osapoolte poolt loodud koostöövõrgustikku, mis võimaldab spetsialistidel noorteni paremini jõuda ning võimaldab info liikumist NEET noortega seotud osapoolte vahel.

Vahehindamise raames tehtud analüüsi põhjal on elluviija plaane ja juba tehtud samme arvesse võttes tegevuse **tõhusus ja jätkusuutlikkus hinnatud ootuspäraseks**. Kuigi Tugila teenuse puhul on veel küsimärgiks paljude KOV-ide valmidus teenus üle võtta, on meetmetetegevuse läbiviija aktiivselt tegutsemas jätkusuutlikkuse tagamiseks läbi erinevate riiklike ja kohalike tegevuste.

JOONIS 4: TEGEVUSE 6.3 VASTAVUS HINDAMISKRITEERIUMITELE

	ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
<i>Asjakohasus ja eesmärgipärasus</i>			
<i>Tulemuslikkus</i>			
<i>Tõhusus ja jätkusuutlikkus</i>			

4.4. TEGEVUS 6.4 „TEADMISTE SUURENDAMINE NOORTEST JA NOORTELE SUUNATUD TEGEVUSTE MÕJUST“

Tegevuse **eesmärgiks on andmepõhiste tehnoloogiliste uuenduste kasutuselevõtt noortevaldkonnas**. Esialgselt oli TAT-is tegevus jaotatud kaheks alapunktiks⁴⁰, kuid need liideti tõdemusel, et praktikas ei ole tegevuste eraldi hoidmine vajalik. Tegevuse **väljundnäitajana hinnatakse tervikliku noorte- ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi valmimist**.

2015. aastal alustati tervikliku noorte ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi kontseptsiooni väljatöötamist. 2016. aastal oli eesmärkideks seatud noorte olukorra kohta info koondamine ning tõrjutusriskis noorte seisundi hindamine. Selle saavutamiseks viidi läbi noortevaldkonna tervikliku seire- ja analüüsisüsteemi hetkeolukorra ja arenguvajaduste analüüs, viidi läbi kaks uuringut ning sõlmiti leping Statistikaametiga eesmärgiga välja arendada noortevaldkonna andme- ja analüüsisüsteem.

2017. aastal ilmus noorteseire aastaraamat "Mitte- ja informaalne õppimine" ning valmistati ette 2018. aasta noorteseire aastaraamatu kontseptsioon. 2017. aastal uuendati avalikkusele suunatud noorteseire tulemuste edastamise instrumente (sh uuendati indikaatorid ning uuringute loetelu ja viidi läbi platvormi uuendus). 2017. aasta lõpuks oli välja töötatud noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi eelnõu mõjuhindamise terviklahendusena. Lisaks valmistati ette mitmed koostöökokkulepped ning algatati koostööprojektid, telliti uuringud. 2017. aastaks seatud eesmärgid eelnevalt nimetatud tegevuste näol saavutati.

⁴⁰ 6.4.1. Parema teadmise saavutamine noorte tõrjutusriski põhjustest ja 6.4.2. Noortele, sh tõrjutus-riskis noortele suunatud tegevuste mõju hindamine

2018. aastal valmis noorteseire aastaraamat teemal „Noored ja osalus“ ning valmis ka uuringu „Noorte osalus otsustusprotsessides“ lõppraport. Samuti koostati noortevaldkonna tervikliku mõjuhindamise mudeli „Seire- ja analüüsisüsteem kvaliteedi ning mõju analüüsiks ja arendamiseks noortevaldkonnas“ esmane eelnõu. Vastavalt mõjuhindamise mudeli tegevuskavale on kavandatud koostöös Statistikaametiga riikliku noortestatistika tulevikulahendus, mille käivitamine oli planeeritud 2019. aasta III kvartalis. 2018. aasta tegevusi võib üldiselt pidada õnnestunuteks, küll aga ei õnnestunud käivitada ülikoolides noortevaldkonna arengut toetavaid projekte hanke korraldamisel esinenud raskuste tõttu. Tegevuse käivitamine planeeriti 2019. aastasse. **2018. aasta lõpuks ei ole veel valminud noorte- ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteem, kuid tegevuse elluviija sõnul toimub selle elluviimine vastavalt plaanidele, sest esialgselt plaanist välja töötada üks mõju hindamise instrument, on liigutud tervikliku mõjuhindamise süsteemi väljatöötamise juurde.**

TABEL 10. TEGEVUSE 6.4 TEGEVUSE SPETSIIFILISE VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2014–2023

Tegevuse spetsiifiline väljundnäitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutus tase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Välja on töötatud terviklik noorte- ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteem ⁴¹	0	1	0	1	1

Allikas: „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01. 2015–31.12.2017 ja 01.01.2018–31.12.2018 kohta.

Käesolevas vahehindamises ei hinnata tegevust 6.4 hindamiskriteeriumite lõikes, kuna tegemist ei ole otseselt noortele suunatud teenusega. Sellegipoolest saab tegevuse elluviija ning teiste osapoolte hinnangute põhjal väita, et tegemist on olulise tegevusega. Andmete ja statistika jätkuv arendamine on valdkonna arengu jaoks äärmiselt oluline. Tegevuse elluviija sõnul on eesmärgiks luua analüüsisüsteem, mis võimaldaks edaspidi rakendada andmepõhist planeerimist nii ministeeriumite kui KOV-ide tasandil.

„[---] seire temaatika, parem teadmine, tehisintellektile mõtlemine ja suurtele andmetele mõtlemine, et kuidas kasutada. See on veel tundmatu maailm. Aga KOV-id ei suuda ise seirega tegeleda. Üle-eestilises dimensioonis, nt noorte olukord erinevate piirkondade vaates, võrdlus KOV-idega, teenuste kättesaadavus – seda oleks vaja teha ja see on riigi tasandil. Aga see nõuab veel tohutut avastamist. Suurandmete kasutamine ja nende põhjal avaliku teenuse disain, see on Eestis alles arenemas avalikus sektoris. Läbimurde saavutamiseks on vaja tegelemist. Nt tänavanoored, kui sa tead roheline kaardi aktiveerimise järgi Tallinnas väljumiste kontsentratsiooni samal ajal kui peaks toimuma õppetöö – saab tänavapatrullile öelda, et kus peaks tähelepanu pöörama. Või näiteks saab näha, kuidas liiguvad vene noored, millist trajektoori ja selle järgi planeerida infot ja kommunikatsiooni. Andmete abiga saab efektiivsemalt teha.“ (Personaalintervjuus osalenud tegevuse elluviija)

Elluviija sõnul on **tegevuse rakendamist aeglustavad asjaolud** madal andmealane teadlikkus, vähene ja heitlik andmekorje ning ebaselgused andmete säilitamise ja kaitsmise osas. Samuti ei toimu palju noortevaldkonna alast teadus- ja arendustegevust ning seetõttu on andme- ja teadmispõhiste süsteemi juurutamine raskendatud. Tegevuse elluviija sõnul pööratakse palju tähelepanu koostööle ülikoolidega, et hoogu anda noortevaldkonna alaste projektide ja uurimustööde teostamisele.

Tegevuse elluviija sõnul on vaatamata lõppeesmärgi mittesaavutamisele juba toimumas **positiivseid muutuseid** ning noortestatistika tähtsust on hakatud mõistma. Statistikaamet on noortestatistikale pööranud rohkem tähelepanu, kaardistades noorte kohta infot andvad riiklikud andmekogud ning andes

⁴¹ Tegevuse 6.4 väljundnäitaja sõnastus oli eelnevalt järgmine: „Noorteseire süsteemi baasil on välja arendatud mõjuhindamise mudel“. Seda täpsustati Haridus- ja teadusministri 3.07.2018 käskkirja nr 1.1-2/18/274 alusel.

esmakordselt välja noortestatistika aastaraamatu⁴². Samuti on hakanud andmete tähtsust rohkem mõistma KOV-ide juhid ning noortega tegelevad praktikud.

Elluviija hinnangul võimaldavad tegevusele ette nähtud ressursid lahenduse väljatöötamist ning riigieelarveline toetus võimaldab noorteseire baastegevuse jätkumist, kuid arenduste jaoks on vaja lisatuge.

4.5. TEGEVUS 6.5 „KOMMUNIKATSIOONI- JA TEAVITUSTEGEVUS“

Tegevuse eesmärgiks on erinevates meediakanalites meetme tegevuste regulaarne kajastamine ja pakutavate teenuste ning tulemuste tutvustamine. Lisaks on kommunikatsiooni ja teavitustegevuse eesmärgiks pakkuda tuge partneritele ning hangete võitjatele kommunikatsiooni korraldamisel. **Vastavalt TAT-ile on tegevuse näitaja „Loodud ja elluviidud kommunikatsioonistrateegia“.** Tegevust 6.4 ei hinnata vahehindamise puhul jälgitavate kriteeriumite lõikes, kuna tegemist ei ole otseselt noortele suunatud teenusega, vaid iga-aastaselt planeeritava toetava tegevusega. Järgnevalt antakse ülevaade kommunikatsiooni ja teavitustegevuste elluviimisest.

ESF-i noortemeetme kommunikatsiooni ja teavitustegevusi viiakse ellu vastavalt kommunikatsioonistrateegiale⁴³ ning aastaplaanile. Kommunikatsiooni peaeesmärgiks on toetada ESF-i noortemeetme eesmärgi ning tõsta erinevate programmi raames toimuvate tegevuste tuntust. Kommunikatsioonistrateegias konkreetsed eesmärgid on programmi (tegevussuundade) kvaliteetse elluviimise tagamine; programmi tegevustest mitmekülgse teavituse tagamine; ja noorsootööst mitmekülgse ja positiivse teavituse tagamine.

Kommunikatsiooni planeeritakse lähtuvalt erinevate sihtrühmade teabevajadustest. Sihtrühmadena eristatakse kahe suure grupina sisemist (programmi ja tegevuste elluviimise eest vastutavad inimesed) ning välimist (teised programmi tulemuste saavutamiseks olulised osapooled) sihtrühma. Kommunikatsiooni peasõnumiks on: *Looma noortele võrdsed ja mitmekülgse võimalused ennast teostada, et vähendada noorte vahelist ebavõrdsust ning toetada nende konkurentsivõimet.* Lisaks eristatakse nelja kommunikatsiooni alamsõnumit.

Kommunikatsiooni viiakse läbi erinevates kanalites – sh meedias (trükimeedia, televisioon ja raadio); ENTK ja partnerite kodulehekülgedel ning sotsiaalmeedias; sündmustel, koolitustel ning seminaridel; noorteinfoportaalil Teeviit; ENTK uudiskirjas ning läbi elektrooniliste ja trükitud materjalide. Kommunikatsioonitegevusi aitab läbi viia partner ning perioodil 2016–2018 oli meediapartneriks kommunikatsioonibüroo Dalton. Partneri ülesandeks on elluviija sõnul tehniline pool – meedialahenduste väljapakumine ning meediakanalitega suhtlemine.

Kommunikatsiooni ja teavitustegevuse jälgimiseks monitooritakse igakuiseid meediakajastusi, mida kajastatakse ENTK kodulehel⁴⁴. Lisaks hinnatakse kommunikatsioonitegevusi sisemiste sihtrühmade ning tegevuste läbiviijate rahulolu ja sotsiaalmeedia kajastuste kaudu.

ENTK kommunikatsiooni ja teavitustegevuse koordinaatori sõnul on kohaliku meedia tasandil kajastuste korraldamine enamasti tegevuste läbiviijate korraldada, samas kui ENTK keskendub üleriiklikule meediale. Küll aga ei ole siin ranget piiritlemist ja teatud tegevuste puhul teostab elluviija kommunikatsiooni ka kohaliku meedia tasandil. Kommunikatsiooni korraldatakse nii televisioonis, raadios, printmeedias kui ka veebis (sh uudisportaalid ning sotsiaalmeedia). Sotsiaalmeedia kajastusi konkreetsete tegevuste ja teenuste kohta, eriti Facebookis, eeldatakse tegevuste läbiviijatelt. **Kommunikatsioonitegevuse eesmärgid on iga-aastaselt täidetud.**

⁴² https://www.stat.ee/valiaanne-2018_eeesti-piirkondlik-areng-2018

⁴³ Toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ kommunikatsioonistrateegia

⁴⁴ <https://entk.ee/toetused/esf-programm/#ESF%20meediakajastused>

5. TEGEVUS 2.7.2 „ÕIGUSRIKKUMISE TAUSTAGA NOORTE TÖÖTURULE KAASAMINE“

STEP on nõustamisel põhinev sihtsuunitlusega programm õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks ning nende toetamiseks tööle või õppima asumisel ning seal püsimisel. Programm põhineb Taanist pärit programmi *High:Five*-i meetodil. STEP-programmiga liitunud noor saab võimaluse osaleda nõustamisteenuses ning vastavalt iga noore unikaalsele profiilile ning tööandjate ja õppeasutuste võimalustele luuakse võrgustik, mis võimaldab noorel leida endale sobiv töö ja tööandjal endale sobiv töötaja (või suunatakse noor õppima).⁴⁵ Erinevate vahehindamise raames intervjueritud osapoolte sõnul on võtmetähtsusega võrgustikutöö ja koostöö eri asutuste vahel, kuna sihtrühm ei ole kergesti leitav (nt mõne andmebaasi kaudu). Märkimisväärne on, et programmis makstakse noorele tööturule vastavat palka (mitte näiteks miinimumpalka nagu mõnes teises tööturuprogrammis), mis on tööturule sisenemist soodustav tegur.

STEP-programmi elluvijaks on SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond ning elluvijaja partner on SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.

STEP-programmi sihtrühmaks on süüteo toimepanemise eest karistusõiguslikult vastutusele võetud 15–26-aastased noored, kes ei õpi ega tööta, ning nõustajad, tööandjad, tööandjapoolsed mentorid, politseiametnikud ja koostööpartnerite spetsialistid. Kõigi vahehindamise raames intervjueritud osapoolte sõnul on sihtrühma noorte puhul tegu raske sihtrühmaga. Sama kinnitas ka 2019. aastal valminud STEP-programmi mõju vahehindamine – kõigil programmi sisenenud noortel esineb vajadusi psühhosotsiaalse toe järele, ligikaudu pooled (52%) programmis osalejatest omavad tõsisemat kokkupuudet sõltuvusainetega (narkootikumid, alkohol) ning pea pooltel (48%) osalejatest maksmata võlad suuruses vähemalt 1000 eurot.⁴⁶ ESF andmekorje andmete kohaselt on ligi 10% programmis osalenutel määratud raske või sügav puue.

Tegevus 2.7.2 panustab rakenduskava tulemusnäitajasse „Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud pärast tegevusest lahkumist on väljunud NEET-noore staatusest“.

EESMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHASUS

2018. aasta alguses kaotati Eestis alaealiste komisjonid ning hakati suuremat rõhku asetama taastava õiguse põhimõttele. See areng on erinevate intervjueritud osalenute sõnul toonud kaasa positiivse muutuse, kuna igale noorele lähenetakse individuaalsemalt:

„See on hea, et süvenetakse konkreetsetesse nooresse, kust tulenevad tema probleemid ja kuidas saaks midagi parandada. /.../ Praegu süvenetakse tervesse peresse ja rohkem. On individuaalsem lähenemine ja see on kindlasti positiivsem.“ (Personaalintervjuus osalenud prokuratuuri esindaja)

Ka STEP-programmi puhul toodi erinevate osapoolte poolt välja, et programmi tugevus on just individuaalne lähenemine igale noorele, et selgitada välja tema vajadused ning leida sobivaim tööandja. Sellest hoolimata ilmnes STEP-programmi intervjuudes enim probleemina erinevate noorte sotsiaalse/või tervishoiuprobleeme leevendavate või lahendavate programmide vähesus. Nagu STEP mõjuhindamine näitas, on programmis osalevatel noortel keskmiselt pooltel juhtudel vajadus kas psühhosotsiaalse toe, sõltuvusravi või võlanõustamise järele. Nii tööandjate, prokuratuuri kui politsei esindajatega läbiviidud intervjuudes ilmnes, et kuigi noor võiks STEP-programmi sihtrühma sobida, vajab ta STEP pakutava toe kõrval komplekssemat lähenemist, mille sarnast aga Eestis hetkel ei ole võimalik saada kas seepärast, et teenust ei ole olemas või ei ole see kättesaadav:

⁴⁵ Vt ka STEP-programmi koduleht, <http://step.ee>.

⁴⁶ MTÜ Stories for Impact (2019) STEP-programmi mõju vahehindamine.

„Programme on palju, aga kui ongi see konkreetne noor, kellel on need konkreetsed probleemid, siis ikka ei leia sellist kohta, kuhu teda panna. Või ei ole kohti. Või on järjekorrad hästi pikad. /.../ Kohati need noored, kes kõige rohkem abi vajavad, nendega ei ole kuskile pöörduda.“ (Personaalintervjuus osalenud politsei esindaja)

„Kui on esmakordne [rikkuja], siis sinna [programmi] ei saada teda, aga kui näed, et laps on juba sõltuvuses, siis ei ole kuskil mingit abi. Neid tüdrukuid ja poisse on ikka meeletult palju. Et kui on pudel terve liiter ja on hästi väikene poiss või tüdruk, siis vaatad et kuidas talle mahub. Seal peab olema ikka kõva töö, et sul on 2 promilli ja sa seisad ja räägid normaalselt. See on väga sellistel 14–15-aastastel. et kes neid võiks aidata.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud noorsoopolitseinik)

„Ühest rikkumisest teiseni, selles vahemikus tihtipeale ei jõuta midagi teha. Tihtipeale on 3–4 rikkumist, enne kui see noor üldse kuskile saab.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud noorsoopolitseinik)

Programmi eesmärgiks on suunata noor tööturule või õppima. Vahehindamise raames intervjueeritud tööandjad tõid aga välja, et noortel puudub tihti piisav taju tööturu toimimise kohta. Seejuures ei kirjeldatud seda vaid STEP vahendusel värvatud noorte kohta, vaid ka laiemalt. Ebarealistlikud ootused on nii töötasu, -aja kui -koormuse osas. See nõuab tööandjatelt ootuste juhtimise oskust ning selgitustööd elementaarsetel teemadel, nt kuidas ja miks tööl käiakse, milliseid makse ja miks vaja maksta on ning miks tööandja ei soovi noort „mustalt“ tööle võtta. Lisaks tõid tööandjad näiteid, kus noorel oli mitmeid halbu kogemusi varasemate tööandjatega, kes polnud valmis noores tööharjumust tekitama, mispärast on uuel tööandjal noorega vaja teha nõ „topelttööd“:

„Noortele tuleb kõik täpselt ette öelda, kuna nad ei oska ise mõelda. Kui neil tekib probleem ja nad ei oska edasi tegutseda, siis tuleb kohe reageerida ja appi minna. Vahel nad kardavad teisi inimesi, kunagi ei tohi nende peale häält tõsta, tuleb suuta naeratus näol riielda.“ (Personaalintervjuus osalenud tööandja)

„Et ta saaks aru, kus ta töötab, mis ta tunnitasu on, miks see nii on, kui palju ta kuus võib teenida, kui palju ta tööd võib teha.“ (Personaalintervjuus osalenud tööandja)

„Üldjuhul 15-aastased on väga hirmunud ega tea mida intervjuul vastata. Peaaegu mõttetu on küsimusi esitada. Noortel pole teadmisi erinevate valdkondade või oskuste kohta. Isegi koristusteenus võib olla nii-öelda täisteadus.“ (Personaalintervjuus osalenud tööandja)

Tööandjate ettepanekul võiks seepärast selliseid teemasid põhjalikumalt käsitleda ka STEP-programmi nõustamistegevuste raames, et noorel kujuneks arusaam tööelust enne töökohale asumist. Selline ettevalmistus programmi poolt suurendaks tööandjate hinnangul eduka töösuhte tõenäosust.

Noorte vanus on eduka värbamise juures kohati takistav tegur. Näiteks tööandjatega läbiviidud intervjuudest ilmses, et programm on nõ „sobilikum“ täisealistele noortele, kuna alaealiste värbamine seab tööandjate jaoks piirangud, mis panevad neid pigem alaealisi mitte palkama. Ka programmi elluviijad on täheldanud suuremat väljalangemist alaealiste puhul. Teisalt on STEP elluviija partner näinud, et programm oleks asjakohane ka vanematele kui 26-aastastele, ent üle 26-aastased ei kuulu enam programmi sihtrühma.

Samuti ilmses, et STEP-programmi sihtrühma leidub ka mujal Eestis, kuid hetkel on programm kättesaadav vaid Tallinnas ja Harjumaal. Kirjeldati ka juhtumeid, kes noor kolib Harjumaal piiridesse, et oleks võimalik STEP-programmi raames töökoht leida. Vajadus STEP-programmi järele ka väljaspool Tallinna ja Harjumaad ilmses just teiste noortemeetme tegevuste raames läbi viidud intervjuude käigus, kui intervjuueeritavad kirjeldasid, et nende piirkonnas STEP-sarnaseid programme ei leidu, kuigi selleks on vajadus. Eestis leidub ka teisi noorte tööturule sisenemist toetavaid programme (nt Töötukassa „Minu esimene töökoht“, Skillmills, „Esimene samm tööellu“, jne), ent ka need ei ole disainitud abistama niivõrd keerulist sihtrühma nagu on õigusrikkumise taustaga NEET-noored.

Elluviija partneri sõnul suunatakse kõik noored, kes programmi sihtrühma ei sobitu edasi teiste tegevuste või teenusepakujate poole. Samuti soovitatakse mõningatele noortele konkreetseid tööandjaid, ent see

toimub elluviija partnerite või nõustajate vabatahtlikkuse alusel. Paraku kirjeldati aga ka juhtumeid, kus noor vajalikkude tuge ei saanud:

„Minul tekitas küsimusi see, et kuhu jäi kõik see tugi ja nõustamine, mida koguaeg räägiti koolitustel. Keegi isegi ei proovinud teda toetada või nõustada. Algul kui programmi reklaamiti, siis jäi kõrvu see, kuidas [noori] aidatakse ja nõustatakse ja erinevad spetsialistid, psühholoogid jne. Siis ma sain aru, et neil ei olegi sellist inimest seal.“ (Personaalintervjuus osalenud politsei esindaja)

TULEMUSLIKKUS

Tegevus toetab noortevaldkonna arengukava üldeesmärki ja alaeesmärki 2 „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“. Tegevuse raames pakutakse nii noortele kui noore tööle võtnud tööandjate nõustamist, et tõsta ja toetada nende tööturule sisenemise või õppima asumise ja seal püsimise võimekust. Samuti kujundatakse avalikkuse ja tööandjate seas toetavat arvamust sihtrühma noore tööle võtmisest. Selle tulemusel paraneb nende noorte tööhõivevalmidus ja väheneb tõrjutusriski negatiivne mõju tööturule sisenemisele või õppima asumisele ning tööga toimetulemisele.⁴⁷ STEP-programm panustab rakenduskava tulemusnäitajasse „Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud pärast tegevusest lahkumist on väljunud NEET-noore staatusest“. 2018. aastaks oli vahe-eesmärgiks seatud 33%, kuid tegelik täitmine osutus mõnevõrra madalamaks (21%) (vt Tabel 11).⁴⁸

Programmi raames alustati noorte värbamisega 2016. a alguses. 2016. a lõpuks oli teenust saanud 32 noort, neist töölepingu sõlminud 7 noort ja õppima asunud 1 noor. 2017. a lõpuks oli teenust saanud 75 noort (sh 67 unikaalset noort), neist töölepingu sõlminud 23 noort (sh 22 unikaalset noort). 2018. a lõpuks oli teenust saanud 121 noort (sh 109 unikaalset noort), neist töölepingu on sõlminud 32 noort (sh 31 unikaalset noort) ja õppima asunud 6 noort (neist üks STEP-töö järgselt).⁴⁹

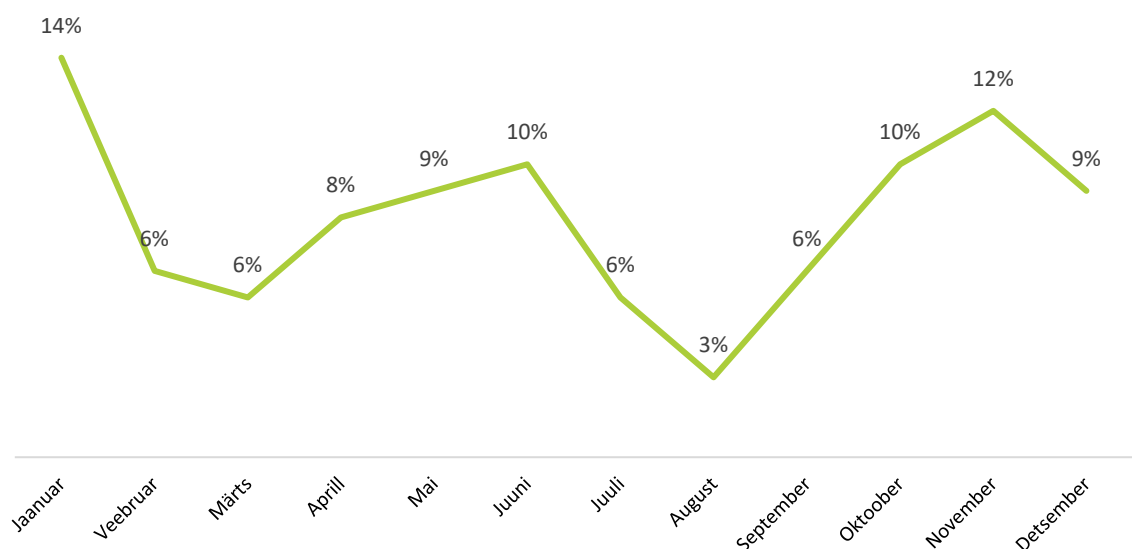
Mõjuhindamise (2019) kohaselt viibis üle poole (59%) osalejatest **programmis 16–60 päeva ning pea pooled (47%) noortest käisid vähemalt ühel töövestlusel**. Nendest omakorda pooled (s.o 50%) **jõudsid töövestlusele 11–30 päeva jooksul** pärast programmi sisenemist. Programmi läbinud noori oli veidi üle kolmandiku - neist 82% läks tööle ning ülejäänud õppesse. ESF andmekorje andmete kohaselt on näha mõningast hooajalisust – enim väljutakse programmist vahemikus aprill – juuni ning oktoober – november ning veebruaris (vt Joonis 5). E-päevikute kohaselt on **katkestamistest oluline osa toimunud kuu-paari jooksul peale STEP tööandja juurde tööle asumist**.⁵⁰

⁴⁷ Siseministri 01.01.2016 käskkirja nr 1 3/5 „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“ eelnõu seletuskiri.

⁴⁸ „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta.

⁴⁹ „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta.

⁵⁰ MTÜ Stories for Impact (2019) STEP-programmi mõju vahendamine.

JOONIS 5. PROGRAMMIST VÄLJUMINE KUU LÖIKES (2016-2018), N=108⁵¹

Allikas: ESF andmekorje andmed

STEP-programm panusena rakenduskava väljundnäitajatesse jälgitakse nii **programmi teenust saanud noorte arvu** kui ka **programmi läbinud noorte arvu**. Mõlema väljundnäitaja 2018. aastaks seatud sihttasemed olid 2018. aasta lõpu seisuga täidetud veidi enam kui poole ulatuses (vastavalt 58% ja 54%) (vt Tabel 11). 2021. a sihttasemed on täidetud vastavalt 34% ja 32% ulatuses. Kui 2018. aastaks oli planeeritud programmi teenust saanute arvuks 210 noort, siis tegelikkuses oli teenust saanud 121 noort; programmi oli samal perioodil läbinud sihttasemena seatud 70-st noorest 38 noort (s.o 54% 2018. a sihttasemest). ESF andmekorje andmete kohaselt töötas peale programmist väljumist 6 kuu möödudes 21 noort, s.o 19% programmi sisenenud noortest ja 63% programmi läbinud noortest.⁵² Tegevuse spetsiifilised väljundnäitajad olid 2018. a seisuga täidetud, st välja oli töötatud programmi kirjeldus ning valminud oli programmi mõju raport.

TABEL 11. TEGEVUSE 2.7.2 VÄLJUNDNÄITAJATE JA TULEMUSNÄITAJATE SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2016—2023

Näitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Toetava tegevuse panus rakenduskava väljundnäitajasse					
Programmi teenust saanute arv	0	210	121	360	360
Programmi läbinud noorte arv	0	70	38	120	120
Toetava tegevuse spetsiifilised väljundnäitajad					
Programmi kirjelduste arv	0	1	1	1	1
Programmi mõju raportite arv	0	1	1	2	2

⁵¹ Seireandmete kohaselt on programmist väljunud 109 noort, ESF andmekorje andmete kohaselt 108 noort. Elluviija sõnul tuleneb andmete erisus ühe noore programmi korduva sisenemise erinevast arvestamisest.

⁵² ESF andmekorje andmed ei võimalda näha, mitu noort on 6 kuu möödudes õppes. Protsendi arvutamisel on arvestatud seireandmeid, mille kohaselt on programmi läbinud 34 noort (seirearuande järgi on see arv 38). Elluviija sõnul tuleneb andmete erisus ühe noore programmi korduva sisenemise erinevast arvestamisest.

Näitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Toetatava tegevuse panus rakenduskava tulemusnäitajasse					
Tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud pärast tegevusest lahkumist on väljunud NEET-noore staatusest	0	33%	21%	33%	33%

Allikas: „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta; Siseministri 01.01.2016 käskkirj nr 1 3/5 „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“.

STEP-programmi tulemuslikkust on mõnevõrra negatiivselt mõjutanud käivitamisele kulunud oodatust pikem aeg ning kitsalt defineeritud sihtrühma leidmine. Sellegipoolest on programmi elluviija partneri hinnangul **STEP nüüdseks hästi käivitunud**, mistõttu võib eeldada ka programmile seatud sihttasemete senisest hoogsamat täitumist ning lõppeesmärgini jõudmist. Sellele aitab kaasa, et programmi alane teadlikkus on olemas erinevatel strateegiliselt olulistel partneritel, s.o PPA, Töötukassa, prokuratuur, vanglad jt, kes on ka noorte programmi suunajateks.

Kuna tegu on keerulise sihtrühmaga ning iga tööturule sisenenud noort võib seepärast käsitleda kui edulugu, on programmi väljundnäitajatele lisaks **senise praktika käigus tekkinud teisi indikaatoreid**, mis samuti tulemuslikkust hinnata aitavad. Näiteks mõjuhindamise käigus defineeriti **eduindikaator nimega „Hea Tulemus“**, mida võiks arvestada juhul, kui noor on iseseisvalt töö leidnud, kui noor on STEP-tööl 6 kuu pärast või kui 6 kuu jooksul STEP-töö katkestanud noor lahkus mõne teise tööandja juurde. „Hea Tulemus“ on seni saavutanud samuti veidi üle kolmandiku (36,5%) kõigist osalejatest.⁵³ Ka intervjuus osalenud elluviija partner kirjeldas, kuidas noored on STEP-programmi meeskonnaga hiljem ühendust võtnud:

„Nad on meile hiljem ise ka öelnud, et oli see meie nõustaja, see üks täiskasvanu, kes temasse uskus ja siin me ei pane kätt ette, kui ta leiab ise omale sobivama töökoha kui see, mis meie talle leidsime.“

Samuti toodi mõjuhindamises ja intervjuudes esile n-ö „**sõbra soovitus**“ näitajat, mis juhul soovitab samasse sihtrühma kuuluva sõbrale STEP-is osalemist programmis osalev noor:

„See on kõige parem reklaam STEP-ile ma arvan.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Täiendavalt leiti mõjuhindamise käigus, et programmis on edukamad noored, kelle puhul nõustajad **pole vestlustel tuvastanud vaimse ja/või füüsilise tervisega seotud tegureid**, mis vähendaksid oluliselt argieluga toimetulekut või elukvaliteeti. Ent **narkootikumidega seotud õigusrikkumise(t) taust** vähendab noorte poolt programmi edukalt läbimise tõenäosust.⁵⁴ **STEP-programmis tehakse koostööd erinevate teiste programmidega** nt MDFT, SÜTIK, VALIK, Jalad alla, Puhas tulevik, kuid nagu eespool kirjeldatud, ei leidu alati noore vajadustele leiduvaid teenuseid või ei ole need piisavalt kiiresti kättesaadavad, mis mõjutab ka STEP-is osalemist ja seeläbi tegevuse tulemuslikkust.

Intervjuudes ilmnes probleemkohana ka **võlakohustusega noore (seaduslikult) töötamise motivatsioon**. Intervjuudes kirjeldati olukorda, kus sellistel noortel võlanõude töötasust maha arvestamisel jääb noorele oodatust väiksem töötasu, mistõttu kaob peagi motivatsioon töötada. See näitab ühelt **poolt vajadust noortele suunatud võlanõustamise teenuse järele**, kuid teisalt tasuks tööandjate ettepanekul kaalumist, kas **STEP sihtrühma puhul tasuks kohtutäitureid teavitada, et noor sai tööle ning nõudeid mõneks ajaks peatada või vähendada**. Ühe tööandja ettepanekul võiks **Töötajate registris olla võimalik teha märke, et**

⁵³ MTÜ Stories for Impact (2019) STEP-programmi mõju vahehindamine.

⁵⁴ MTÜ Stories for Impact (2019) STEP-programmi mõju vahehindamine.

noor on värvatud STEP-programmiga või võiks kohtutäituritega tegeleda STEP töötajad, kuna kohtutäiturite nõuetega tegelemine on tööandjale suur aja- ja bürookraatlik koormus:

„Kui ma siis võtan selle noore tööle ja siis mulle tuleb kohtutäituri nõue. Siis tuleb teine. Tuleb kolmas. Ja tuleb nädala-kahe jooksul seitsmest kohast. See tähendab minu jaoks iga päev temaga rääkimist. Ja mis tal siis lõpuks kätte jääb. Ma ei saa ju talle panna kõrgemat palka.“ (Personaalintervjuus osalenud tööandja)

„See on natuke nagu surnud ring. Et noor maksab riigile võlga, samal ajal saab riigilt tuge, nt toimetulekutoetust, kuna ta ei tule toime. See puudutab ühte kindlat sihtrühma, ja näeme, et nad jäävad mustalt töötama.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

„Ja kõik need SMS-laenud jne, ei suuda neist aru saada. Ja üle ühe on mu töötajatel need kaelas. Siis soovitan neile, et tee kasvõi mõnda aega rohkem tööd, et need kaelast saada. Sellest tuleb rohkem rääkida.“ (Personaalintervjuus osalenud tööandja)

Selleks, et tõsta programmi läbimise tõenäosust, mis mõjutab ühtlasi ka tegevuse tulemuslikkust, leidsid mitmed intervjuudes osalenud osapooled, et **pikendada tuleks noore toetamise perioodi kestust**. Kui praeguse korralduse kohaselt lõppeb noore nõustamine tööle saamisega, kus nõustamise rolli võtab üle tööandja poolne mentor, siis **praktiliselt vajab noor tööle asumise järel samuti palju tuge**. Ka mõjuhindamine näitas, et programmist välja kukkumise tase on kõrgeim mõne kuu möödudes. Tööandjate soovitusel võiks nõustaja või tugisik noorega soovi korral esimesed korrad ka tööandja juures kaasas käia, et noort julgustada:

„STEP lisaväärtus võiks olla tugisik esimese kahe nädala jooksul /.../ võiks tihedalt olla. Hiljem harvemini. Noortega läheb kauem sisseelamine ja vaja on rohkem tööandja tuge.“ (Personaalintervjuus osalenud tööandja)

„Näeme probleemsete noorte pealt, et tal pole harjumust, et ta peab järgmine päev sinna tööandja juurde vestlusele minema, hommikuks äratuse panema, õigel ajal magama minema jne. Võib-olla pere on juba ka ise probleemne ja perel on ka tugisikut kõrvale vaja et see pere ei saa selle noorega hakkama.“ (Personaalintervjuus osalenud prokuratuuri esindaja)

Tööle asumise järgne lisanõustamine võiks vajaduspõhiselt kättesaadav olla 6 kuu jooksul, st jätkuda ka peale prooviaja lõppu. Ühe intervjuus osalenud tööandja ettepanekul võiks kaaluda ka **töösuhte algusesse mõnepäevase katseperioodi seadmist**, mis aitaks selgitada, kas töö ja töökoht noorele meeldivad. Kuigi taoline mõnepäevane katseperiood ei ole kehtiva töötamist reguleeriva seadusandlusega kooskõlas, iseloomustab see tööandja ettepanek, et otsitakse võimalusi, kuidas vähendada mõlema osapoolte jaoks töösuhtesse astumisega kaasnevat pinget vastastikuse sobivuse osas.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

STEP-programmi näol on tegu **olulise ja vajaliku programmiga, mis toetab keerulist sihtrühma**, s.o õigusrikkumise taustaga NEET-noored. Erinevate osapoolte sõnul on taolise programmi järele vajadus ka tulevikus. Seda toetab asjaolu, et STEP-programmi on senise elluviimise käigus pidevalt arendatud, et vastata sihtrühmade (s.o nii noored kui noorte soovitajad) vajadustele. Nii on näiteks suurendatud venekeelset võimekust või loodud koostöömodelid asutustega, kes noori potentsiaalselt programmi soovitavad.

Programmi tõhusust mõjutavad mitmed tegurid, mida on juba käsitletud asjakohasuse ja eesmärgipärasuse ning tulemuslikkuse alapeatükkides. Ka tõhususe ja jätkusuutlikkuse aspektis nähtus vahehindamise raames läbiviidud intervjuudest, et **praegusel kujul on programmi raames pakutav tugi enamike noorte jaoks ebapiisav ning nad vajavad täiendavat tuge oma psühholoogilise-, finants-, tervishoiu või sotsiaalsete probleemide lahendamiseks**. Sellele välisele mõjutegurile on keeruline vastata, kuna Eestis ei leidu piisavas mahus selliseid tegevusi või ei ole need kättesaadavad. Sellele täiendavalt tõstatasid eelkõige nii prokuratuuri kui politsei esindajad probleemina ka **üleüldist vähest infot projektipõhiste tegevuste sisu ja kestuse kohta**:

„Muret tekitab see, et palju asju on projektipõhised. Väga hea projekt, aga lõppeb ära, aga võiks edasi minna. /.../ et oleks üks inimene jooksvalt kursis, mis programmid on hetkel töös ja mis on lõppenud, mis on uued, millega pole veel jõutud kurssi viia või mida meile pole tutvustatud. /.../ Mingid asjad siin on, et hakkad vaatama ja uurima selle kohta internetist ja siis vaatad, et, oi, ta on juba ära lõppenud.“
(Personaalintervjuus osalenud prokuratuuri esindaja)

STEP meeskonda kiideti nende aktiivse suhtluse ja abivalmiduse eest. Lisaks varasemalt välja toodud arenguvõimalustele, mis olid eelkõige seotud noortega eduka töösuhte loomise ja seeläbi tegevuse tulemuslikkuse tõstmisega, tõid nii politsei kui prokuratuuri esindajad (kui noorte programmi suunajad) välja, et tegevust saaks täiustada veelgi ka nende jaoks. Näiteks soovisid nad tulevikus **saada senisest rohkem tagasisidet selle kohta, kuidas noorel töökohal läheb. Erinevate noore programmi suunajate kaasamine ja infoväljas hoidmine ka noore programmi sisenemise järel seob ka neid programmi tulemustega ning tihendab koostööd.**

„Võiks rohkem tagasisidet olla. Praegu kipub olema, et kui on esmakordne kontakt noorega, siis antakse tagasisidet. Edasi vaid siis kui tekib probleeme. Aga tegelikult ka koostööprotsess, tagasiside tööle või õppima mineku kohta.“ (Personaalintervjuus osalenud prokuratuuri esindaja)

„Meie ka näeme, et STEP areneb ja tahaks arengutega kursis olla. Samuti huvitav kuulda, kuidas on läinud ja millised on olnud tulemused. Samuti sellest, millised probleemid on tekkinud ning seda laiemas ringis arutada. /.../ Kaasamine lisab tööindu, et sa näed, et su töö on mõtet. Kui noorega tegeleda, siis temast võib ju täiesti korralik kodanik Eestile kasvada ning sinna tasub panustada.“
(Personaalintervjuus osalenud prokuratuuri esindaja)

Eri osapoolte soovitusel tuleks võimalusel suurendada koostööd noore vanematega, et nad oskaksid noort tööturule sisenemisel kodukeskkonnast toetada. Näiteks fookusgruupiintervjuus osalenud noorsoopolitseinikud tõid mitmeid näiteid, kus väärtetoime pannud noore vanemad ei näe vastutust endal, vaid eeldavad, et politsei leiab noorele tõhusa mõjutusviisi ja nõ „kasvatab“ noort.

Kuna STEP-programmi sihtrühmal on mitmekülgsed vajadused, on programmi tegevuse raames **arendatud koostöösuhted mitmete teiste tegevustega**, nt Skillmills programmi, MDFT ja SPIN-programmiga. Samuti on koostöö KOV-idega, lastehaigla, laste turvakeskusega ning Tallinna perekeskusega. Elluviija partneri sõnul võiks aga **senisest enam toimuda ühiseid kohtumisi samast meetmest rahastatud tegevustele**. Samuti võiksid olla **meetme raames tegevuste läbiviijate kontaktid ja info, kes mida teeb, sellele lisaks ühised infokohtumised või -kirjad, kuidas kellelgi läheb. Seni on koostöö põhinenud isiklikele kontaktidele, kuid huvi oleks rohkema koostöö järele teiste noortemeetme tegevustega.**

STEP-programmi raames on loodud **koostöömudelid** Töötukassa, PPA ja prokuratuuriga ning loomisel on mudelid vanglate (kriminaalhooldajad) ja Päästeametiga. Elluviija partneri sõnul on STEP olnud algusest peale üles ehitatud vabatahtlikele soovitudele. Tulenevalt 2018. aastal jõustunud seadusemuudatusega mittekariistuslike meetmete osas võimaldab koostöömudel noori STEP-i kui sotsiaalprogrammi suunata. Koostöömudelil on kirjeldatud erinevate osapoolte rollid ja ülesanded erinevates etappides, sh STEP-programmi sihtrühma hulka kuuluva noore leidmisel (talle tema võimaluste tutvustamine), programmi suunamisel ning hilisem tagasisidestamiseprotsess. Selline mudel on näiteks prokuratuuri esindaja sõnul aidanud koostööle kaasa, kuna erinevate osapoolte vahel on ühiselt kokku lepitud rollijaotus ja tegevused.

Selline koostöömudel toetab projekti jätkusuutlikkust, eeldusel, et programm on keskselt koordineeritud.

Rahastusmudeleid tegevuse raames välja kujunenud ei ole. Vahehindamise seisuga ei ole võimalik öelda, kuidas tagatakse tegevuste finantsjätkusuutlikkus programmi lõppedes, kuna elluviija partner ei ole veel loonud väljumisstrateegiat. Tegevuse keerulisest sihtrühmast tulenevalt leidis aga elluviija partner, et tegevus võiks olla rahastatud riigieelarvest.

Elluviija partneri hinnangul on **STEP-programmile eraldatud ressursid olnud senise arengutaseme saavutamiseks küll piisavad, kuid arendustegevused nõuavad rohkem rahalist ja inimressurssi**. Kõige suurem väljakutse on hoida nõustajate palgatase konkurentsivõimelisel tasemel. Samuti on vajadus värvata täisajaga kommunikatsioonispetsialist, koordinaator ja tööandjate konsultant. Kõik need

ametikohad on ka praegu olemas, aga osajalise koormusega. Lisaks ilmnes vajadus meeskonna täiendavate supervisioonide järele, et maandada keerulise sihtrühmaga töötamiselt tekkivat tööstressi ja vältida läbipõlemist.

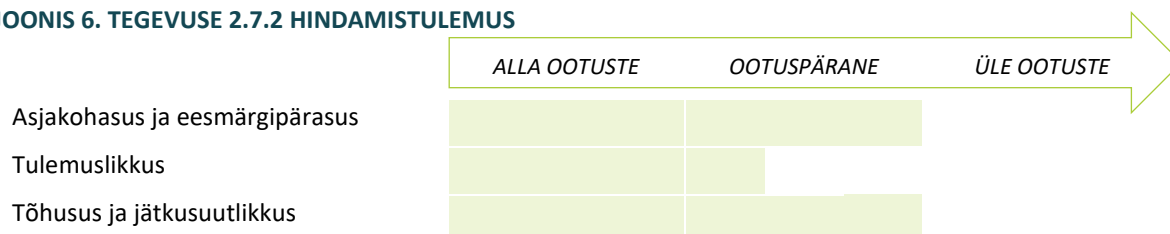
KOKKUVÕTE

STEP-programmi näol on tegu **asjakohase ja eesmärgipärase programmiga, mis toetab keerulist sihtrühma**, so õigusrikkumise taustaga NEET-noori. Programmi elluviimise vältel on sisse viidud mitmeid muudatusi, et paremini vastata sihtrühmade vajadustele, nt suurendatud võimekust tegelemaks venekeelsete noortega või loodud koostöömudelid noorte soovitajatega, et eri osapooled mõistaksid paremini oma rolli. Vahehindamine aga näitas, et **praegusel kujul on programmi raames pakutav tugi enamike noorte jaoks ebapiisav ning nad vajavad täiendavat tuge oma psühholoogilise-, finants-, tervishoiu või sotsiaalsete probleemide lahendamiseks**. Lisaks ilmnes vajadus pakkuda STEP-programmi ka mujal Eestis. Eelnevast tulenevalt on hinnatud tegevuse asjakohasust ja eesmärgipärasust ootuspäraseks.

Kuigi STEP-programmi tulemuslikkust on mõnevõrra negatiivselt mõjutanud käivitamisele kulunud oodatust pikem aeg ning kitsalt defineeritud sihtrühma leidmine, on programmi läbiviijate hinnangul **STEP nüüdseks hästi käivitunud**, mistõttu võib eeldada ka programmile seatud sihttasemete senisest hoogsamat täitumist ja planeeritud sihttasemeteni jõudmist. Tulemuslikkuse parandamiseks tuleks veelgi enam erinevatel viisidel toetada kõiki osapooli, so noored, tööandjad kui programmi meeskond. Tegevuse tulemuslikkus on küll indikaatorite täitmise vaatenurgast alla ootuste, kuid kuna senise elluviimise käigus on programmi arendatud, võib eeldada ka tulemuslikkuse paranemist, mistõttu on tegevust hinnatud osaliselt ootuspäraseks.

Programmi elluviimise protsessi on järjepidevalt tõhustatud ning tõhusust toetavad ka loodud koostöömudelid. Kuna elluviija partner ei ole veel välja töötanud väljumisstrateegiat, et ole võimalik anda hinnangut programmi finantsjätkusuutlikkusele. Vahehindamise raames läbiviidud andmeanalüüsi põhjal on senistele arengutele tuginedes programmi tõhusus ja jätkusuutlikkus hinnatud ootuspäraseks.

JOONIS 6. TEGEVUSE 2.7.2 HINDAMISTULEMUS

6. TEGEVUS 2.7.3 „RISKIS OLEVATELE NOORTELE ARENGUVÕIMALUSTE PAKKUMINE PROGRAMMI SPIN ABIL“

SPIN on spordil põhinev kogukondlik ennetusprogramm, millega võimaldatakse noortel sisustada oma vaba aega sportimise, huvitegevuse ja eluuskuste arendamisega vähendades nii noorte riskikäitumist. SPIN põhineb **Inglismaalt pärit spordiprogrammil Kickz (praegu nimega Kicks)**. SPIN-i raames toimub **nädalas kolm sessiooni**, milles on **ühildatud nii jalgpalli mängimine kui eluuskuste sessioon**. Viimases käsitletakse kohustuslike teemadena grupi väärtuste, enesejuhtimise, enesekindluse, lödvestumistehnikate, meeskonnatöö, konfliktide lahendamise, enda heaolu (stressiga toimetulek ja tervislik eluviis, suhted ja armastus) jm teemasid. Sessioone viivad ellu spetsiaalse väljaõppe saanud treenerid ja abitreenerid.⁵⁵

Täiendavalt viiakse läbi sessioone **koos Eesti jalgpallikoondise tuntud jalgpallurite või jalgpalliklubidega**. Samuti on koostöös erinevate asutustega toimunud **temaatilised sessioonid**. Näiteks PPA-ga sessioonid liiklusohutuse, kiusamise ja kohtinguvägivalla teemadel, Tallinna Spordi- ja Noorsooameti mobiilsete noorsootöötajatega sessioonid tervislikust toitumisest, Swedbankiga sessioonid rahaasjade planeerimisest ja säästmisest ning Päästemetiga koostöös sessioonid tuleohutusest jm. Lisaks on toimunud külaskäigud osalejate valitud vaba aja veetmise kohtadesse (nt Nõmme seikluspark, *lasergame*, *paintballi* keskus, kardirada, Super Skypark jt). MTÜ SPIN sõnul aitavad need tegevused täita üht programmi olulist põhimõtet – **kuulata ja arvestada ka noorte endi arvamusega tegevuste planeerimisel ja elluviimisel**.⁵⁶

SPIN-i osalejate leidmisel on **oluline roll nii vastava tegutsemispiirkonna lastekaitsespetsialistidel, noorsootöötajatel, noorsoopolitseinikel kui koolidel**, seejuures nii klassijuhatajatel kui sotsiaalpedagoogidel, kes aitavad kaardistada (potentsiaalseid) osalejaid. Eri osapooled toetavad programmi meeskonna jõudmist konkreetse noore ja tema pereni tegevustes osalemiseks ning seal püsimiseks. Noore tegevuses osalemise jooksul toimub piirkondliku võrgustiku liikmete vahel süsteemne mitmesuunaline infovahetus noore tegevuses osalemisest ning tema arengust sotsiaalsete ja enesejuhtimise oskuste omandamisel.

SPIN-programmi **sihtrühma kuulub 10–18-aastane noor**, kes vastab programmis osalemiseks vähemalt kahele järgnevale kriteeriumile:

- elab riskiperes (politsei ja omaavalitsuste sotsiaaltöötajate riskiperede andmebaasi alusel);
- on koolis kõrgendatud tähelepanu all (probleemid koolikohustuse täitmisega ja halvad õpitulemused, käitumisprobleemid, kiusaja või kiusatava roll);
- on omanud või omab kokkupuudet politseiga (erinevad õigusrikkumised);
- on sotsiaalselt tõrjutud ja omab majanduslikult vähe võimalusi osaleda huvitegevuses.

SPIN elluviija on **SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond** ning elluviija partner on **MTÜ SPIN**.

SPIN on pälvinud mitmeid auhindu, nt *UEFA Childrens Foundation* aastaauhind 2017. ja 2018. a ning märgitud eduka projektina muuhulgas Euroopa Komisjoni poolt nii 2017. a (*BeInclusive* spordiauhinnad) kui 2018. a, mil *European Crime Prevention Network* valis SPIN-programmi viie Euroopa parima kuriteoennetuse projekti sekka.⁵⁷

⁵⁵ „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ seirearuanne perioodi 01.12.2014–31.12.2018 kohta.

⁵⁶ „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ seirearuanne perioodi 01.12.2014–31.12.2018 kohta.

⁵⁷ „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ seirearuanne perioodi 01.12.2014–31.12.2018 kohta.

SPIN-programm panustab rakenduskava tulemusnäitajasse „Osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtrühmale suunatud tegevused läbinud“.

EESMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHAUS

SPIN-programmi keskmes on ennetustegevus läbi jalgpalli ning huvi jalgpalli vastu seob noori, kes programmis osalevad. Ühe intervjuus osalenud treeneri sõnul on loodud koostöösuhet teiste jalgpalliklubidega, kellega näiteks korraldatakse ühiseid turniire. See **aitab paremini vastata noorte huvidele ja ootustele.** SPIN-i elluviimise käigus loodi programmi väliselt lisavõimalus, mis veelgi suurendab programmi eesmärgipärasust ja asjakohasust. Nimelt **annab noortele perspektiivitunnet** ühe klubiga tehtud kokkulepe, et kui noored kasvavad SPIN-programmi vanusegrupist välja või soovivad jalgpalliga tõsisemalt tegeleda, on neil võimalik treeningutega professionaalses jalgpalliklubis jätkata.

Fookusgruupiintervjuudes osalenud noortele meeldib SPIN-programm väga ning kuigi kõigile noortele ei meeldi samaväärselt jalgpallile eluuskuste sessioonid, tajuvad noored selle vajalikkust. Enim toodi fookusgruupiintervjuudes näiteid omandatud oskustest, mis on **seotud meeskonnatöö või konfliktide lahendamisega.**

Lisaks eluuskuste sessioonides planeeritud baasteemadele (nt meeskonna loomine, koostöö, probleemide lahendamine, eesmärkide seadmine jm) on programmi elluviijad toonud enda initsiatiivil juurde **parasjagu ühiskondlikult aktuaalsete või programmi sessioonide raames üles kerkinud teemade käsitlemise.** Selle tulemusel mõistavad noored paremini meeskonnas või ühiskonnas aset leidvaid protsesse. Nii on programmi positiivne mõju riskikäitumise ennetamisele veelgi suurem.

„Ja kui on näiteks mingi konkreetne konflikt piirkonnast, nt pagulastega seotud konflikt Põhja-Tallinnas, siis pole halba ilma heata, siis see on üks praktiline reaalsest elust võetud näide, mida me saame grupis arutada, teades et meil on siin nii eesti kui vene emakeelega kui ka pagulasnoori. Et kuidas noored üldse sellesse teemasse suhtuvad, millised kokkulepped me saame teha ja kuidas saame koostööd teha, et me ei jõuaks sellisesse punkti, kus me tegeleme raske tagajärgjega.“
(Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Selleks, et noorte huvidele ja vajadustele veelgi paremini vastata, toodi erinevaid võimalusi. Näiteks ühe treeneri hinnangul võiks olla rohkem trenniväliseid lisategevusi. Tema unistuseks on viia programmi noori välismaale vaatama mõnd rahvusvahelist jalgpallimatši, et noored saaksid tajuda sealset atmosfääri.

Märkimisväärne on, et programmi läbinud noorte osakaal on pea 100%-line ja väljalangevus vähene. SPIN-programmis osalemise katkestamises ei ole näha üheseid põhjuseid, nt piirkond või sugu. Treenerite hinnangul lahkub noor enamasti trennis siis, kui neil muutuvad huvid. Osalemises on täheldatud ka muutusi, st kui ühel aastal grupp töötab hästi, aga järgmisel on probleeme. Neil juhtudel toetatakse gruppi täiendavalt, et varasem rütm taastada. Näiteks kirjeldas elluviija partner, et **programmis osalevad noored vajavad eelkõige stabiilsust,** mistõttu erinevad muudatused võivad kohal käimist mõjutada:

„Kui muutub koht, treener, aeg, see kõik soodustab püsivuse kaotamist ja see võtab aega, et saada see tagasi. Aga me oleme sellest õppinud. Me ei ava ühtegi piirkonda, kui meil pole head kohta ja kahte treenerit.“

Treenerid töid ka näiteid, kus saavad teated, et mõni nende grupi noor on sattunud probleemidesse. Seejuures esineb seda eelkõige suveperioodil, mil programmil on suvepauz. **Seepärast tuleks võimalusel leida ja soovitada noortele suviseid tegevusi, mis neid SPIN suvepauzi ajal hõivatuna hoiavad, et hoida SPIN-programmi raames noorte käitumises saavutatud tulemusi.**

Seega näitab vahehindamine, et SPIN-programm on eesmärgipärane ja asjakohane tegevus. Ent nii koostöö jalgpalliklubidega (seejuures SPIN sihtrühma noortele tulevikuks sihi andmine) kui ka päevakohaste lisateemade käsitlemine eluuskuste sessioonide raames lisavad SPIN-programmi eesmärgipärasusele ja asjakohasusele lisaväärtuse. Seetõttu on SPIN-programmi eesmärgipärasuse ja asjakohasuse kriteeriumile antud hinnang „üle ootuste“.

TULEMUSLIKKUS

SPIN-programm panustab rakenduskava tulemusnäitajasse „Osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtrühmale suunatud tegevused läbinud“. 2018. aastaks oli eesmärgiks seatud 70%, mis täideti planeeritust rohkem (97%) (vt Tabel 12).⁵⁸ Tegevus toetab nii noortevaldkonna arengukava üldeesmärki kui alaeesmärki 2 „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“. See tähendab, et tegevuse raames pakutakse noortele võimalust sisustada vaba aega, omandada eluks ja tööturul osalemiseks vajalikke oskusi, mistõttu on kaudseks tulemuseks noorte suurem kaasatus ühiskonnas ning osalemine tööturul ja hariduses.⁵⁹

ESF toel alustati SPIN-i elluviimisega 2015. a jaanuaris Tallinnas (Põhja-Tallinn ja Lasnamäe) ja Ida-Virumaal, kus on registreeritud kuritegude arv kõrgem ning ühtlasi ka noortel suurem tõenäosus hakata riskivalt või delinkventselt käituma.⁶⁰ 2018. a lõpuks on tegevusega ESF-i väliselt teiste rahastusallikate toel laienetud ka väljaspoole Tallinna – nii Narva, Tartu ja Rakvere linna ning Viimsi valda).

SPIN-programmi panusena rakenduskava väljundnäitajasse jälgitakse nii **programmi teenust saanud noorte arvu** kui ka **programmi läbinud noorte arvu**. Kui esimese väljundnäitaja 2018. aastaks seatud sihttase oli 2018. aasta lõpu seisuga täidetud 106% ulatuses, oli programmi läbinud noorte arv planeeritust ligikaudu poole suurem (206%) (vt Tabel 12). 2021. a sihttasemest on täidetud vastavalt **64%** ja **88%**. Seejuures on tähelepanuväärne, et kui planeeriti, et 2021. a **70%** programmis osalenud noortest on selle läbinud, on programmi läbimise määr juba 2018. a lõpu seisuga olnud **97%**. Vahehindamisse kaasatud osapoolte hinnangul on tegevusele seatud indikaatorid asjakohased ning soovitusi nende muutmiseks ei tehtud. Samuti on täidetud 2018. aastale seatud tegevuse spetsiifilised väljundnäitajad – ellu on viidud 4,5 hooaega ning valminud on esimene programmi mõjude hindamise raport.

TABEL 12. TEGEVUSE 2.7.3 VÄLJUNDNÄITAJATE JA TULEMUSNÄITAJATE SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2016—2023

Näitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Toetava tegevuse panus rakenduskava väljundnäitajasse					
Programmi teenust saanute arv	0	600	639	1000	1000
Programmi läbinud noorte arv	0	300	619	700	700
Toetava tegevuse spetsiifilised väljundnäitajad					
Elluviidud hooegade arv	0	4	4,5	6	6
Programmi mõjude hindamise raportite arv	0	1	1	2	2
Toetatava tegevuse panus rakenduskava tulemusnäitajasse					
Osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtrühmale suunatud tegevused läbinud	0	50%	97%	70%	70%

Allikas: „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ seirearuanne perioodi 01.12.2014–31.12.2018 kohta; Siseministri käskkirja 03.07.2015 nr 1-3/145 „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“.

SPIN-programm on seni olnud tulemuslik – programm liigub ESF vahendite toel seatud indikaatorite kursil. ESF väliste vahendite toel on aga nõudlusele vastamiseks laienetud uutesse piirkondadesse ning

⁵⁸ „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ seirearuanne perioodi 01.12.2014–31.12.2018 kohta.

⁵⁹ Siseministri käskkirja „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ eelnõu seletuskiri, Siseministri 03. juuli 2015 käskkirja nr 1-3/145 lisa 5.

⁶⁰ Siseministri käskkirja „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ eelnõu seletuskiri, Siseministri 03. juuli 2015 käskkirja nr 1-3/145 lisa 5.

seeläbi on ka programmist osa saanud noorte hulk suurem. Eri osapoolte hinnangul toimib programm hästi ning rollijaotus on selge:

„Igaühel on olemas oma ülesanded ja funktsioonid, kõik toimib väga hästi“. (Personaalintervjuus osalenud treener)

2019. aastal valmis SPIN-programmi perioodi 2015–2018 mõju hindamise esimene vahe raport. Hindamistulemused tuginevad kooli kontaktisikute, treenerite kui ka noorte hinnangutele, mida koguti programmiga liitumisel ja iga hooaja lõpul. Hindamine näitas, et **kõigis SPIN-programmi tegevuspiirkondades paranesid osalejate seas juba ühe hooajalise osalemise järel õppeedukus** (keskmine paranemine 8,6%) ja **koolikäitumine** (keskmine paranemine 7%) ning **koolikohustuse täitmine paranes 30%.**⁶¹ Seejuures olid õppeedukuse ja käitumise hinnang seda kõrgemad, mida aktiivsem oli noore osalus SPIN-programmis. Ka treenerite hinnangud kinnitasid positiivset muutust – nende hinnang osalejate aktiivsusele, osalemisele ja agressiivsuse vähenemisele paranes 14% esimese osaletud hooaja jooksul.⁶² Noorte osalusele on seatud ootus, et osaletakse vähemalt 70 kontakttunni ulatuses. Mõjuhindamine aga näitas, et muutus kinnistub noortes keskmiselt 280 tunni ehk kahe aastaga.

Ka fookusgrupiintervjuudes osalenud treenerid kirjeldasid **laste käitumises toimunud positiivseid muutuseid** – näiteks on lapsed muutunud enesekindlamaks ja avatumaks. Intervjuudes toodi näiteid, kus lapsed mõjutavad ilmselgelt koolis või kodus toimuv, mis on eriti oluline **treeneritel muutusi lastes märgata ja sel teemal nendega vestelda**. Näiteks üks treener kirjeldas olukorda, kus SPIN-programmis osalev tüdruk ütles, et ema teda ei armasta. Treener selgitas seejärel, et ema teda kindlasti armastab, kuid võib-olla on emal hetkel oma mured, millest ta ei taha tütrele rääkida, emast tuleks aru saada ja teda toetada. Sellega suunas treener tüdruku mõtted olukorra mõistmisele ning hiljem ütles tüdruk ise, et kõik on korras ja ema teda ikkagi armastab.

SPIN-i osalejate leidmisel on **oluline osa piirkonna lastekaitse spetsialistidel, noorsootöötajatel, noorsoopolitseinikel ja koolidel**, kes aitavad leida (potentsiaalseid) osalejaid ning ka motiveerivad noori SPIN-i. Sellele lisaks levib hea sõna ka noorte endi seas ning soovatakse sõpru kaasa võtta. Näiteks **soovitaksid** kõik fookusgrupiintervjuudes **osalenud noored SPIN-programmi ka oma sõpradele**. Lisaks kirjeldasid noored näiteks, kuidas tulid mõne jalgpalliklubi trennist, kuna spordiklubides on range suhtumine, puudub individuaalne lähenemine ja lisatugi ning SPIN-i õhkkond on üldiselt positiivsem. Ka intervjuudes kiideti treenerite lähenemist ja nende häid isikuomadusi. Elluviija partneri sõnul on SPIN sihtrühma noortega oluline **noortega vahetult suhelda ja programmi tutvustada**. Paberkuul infost ei ole kasu. Uute piirkondade avamisel korraldatakse avaüritusi, mis hõlmavad avapidu ja näidistreeningut. Lisaks korraldatakse vastavalt vajadusele ka koolides osalejate värbamiseks näidistreeninguid.

Noorte jaoks veelgi suurema muutuse saavutamiseks pakkusid intervjuus osalenud treenerid välja, et **senisest enam tuleks kaasata programmis osalevate laste vanemaid**. Juba praegu kutsutakse vanemaid näiteks üritustele ja väljasõitudele, kuid vajadus oleks nendega eraldi rääkida laste kasvatamise ja sellega seotud igapäevaste probleemide osas. Samamoodi võiksid noori SPIN-programmi suunavad spetsialistid kaasata ka sellesse protsessi senisest enam vanemaid, et **vanemat kohe SPIN-i tegevusse kaasata ja nende teadlikkust parandada**.

Kuigi sihtrühmaks on hetkel noored, kes vastab vähemalt eelpool toodud kahele kriteeriumile, on elluviija partneri soov on **(teiste tegevuste kaasabil) jõuda rohkem ka nende noorteni, kes ei ole veel rikkumisi toime pannud, et ennetada ja vähendada sekkumistegevusi**.

Seega on SPIN-programmi tulemuslikkuse osas saavutatud oodatud tulemused. Ent kuna programmi läbinud noorte osakaal on planeeritust ligikaudu poole kõrgem ning programmi kõrgele nõudlusele vastamiseks on ESF väliste vahendite toel laienetud uutesse piirkondadesse, mis läbi on ka programmist osa saanud noorte hulk suurem, on tegevuse tulemuslikkust hinnatud „üle ootuste“.

⁶¹ Bär&Sons (2018) Vahearuanne. SPIN-programmi mõju osalejate, treenerite ja kooli kontaktisikute hinnangul 2015-2018.

⁶² Bär&Sons (2018) Vahearuanne. SPIN-programmi mõju osalejate, treenerite ja kooli kontaktisikute hinnangul 2015-2018.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Elluviija partneri ambitsioon on jõuda SPIN-programmiga üle Eesti 2029. aastaks. Erinevate käesoleva vahehindamise raames läbi viidud intervjuude käigus üle Eesti toodi esile SPIN-programmi olemasolu või soovi programm piirkonda tuua, mis **kinnitab huvi ja vajadust programmi jätkamise ja laienemise vajaduse järele.**

Kuigi SPIN-programmi oli ESF rahastuse toel planeeritud rakendada Tallinnas, Harjumaal ja Ida-Virumaal, on juba praegusel perioodil **ESF väliste rahastusallikate toel laienetud ka teistesse piirkondadesse.** Erinevate osapoolte sõnul haldusreformi negatiivset mõju ei tajutud, kuna programm oli selleks ajaks veel vähe laienenud. Positiivsena tajuti muutust Tallinnas, kus linnaosavalitsustes on suurenenud toetus SPIN-ile ning ollakse valmis varasemast enam ka programmi panustama.

Elluviija partner tõi välja **kolm aspekti**, mis on eduka programmi rakendamise aluseks:

1. **Järjepidev mõju hindamine**, mis aitab järjepidevalt mõista, milliste oskuste arendamisele on programmil mõju ja millistele mitte ning selle alusel programmi sisu arendada. Samuti võimaldavad mõjuhindamise tulemused anda tagasisidet senistele koostööpartneritele. Mõjuhindamise meetodika on oluline mõne aja tagant üle vaadata.
2. **Kogukondlikkus ja koostöö**, mis tähendab otsesõnu „koos tööd“ ning kogukondlikkust, mis läbi „*SPIN koondab enda ümber need partnerid, kes muidu enamasti puutuvad tagajärgedega kokku, aga kes tahaks rohkem näha ennetavaid tegevusi ja on valmis selle nimel töötama*“.
3. **Rahastus**, mis tähendab tegevuse rahastuse korraldust moel, et säilitada võimekus jätkata ka ühe rahastusallika kadumisel. SPIN näitel on kaasatud lisaks ESF rahastusele ka KOV ja erasektori rahastus.

Nii elluviija kui SPIN-programmi erinevate osapoolte hinnangul on **SPIN-programmiga jätkamisel oluline tagada keskne koordineeritus riiklikult ning lisaks koordineeritus igas piirkonnas.** Elluviija partneri sõnul võib see väiksemates piirkondades olla ka abitreeneri teine roll, mis tähendaks, et sama inimene on kursis nii eluoskuste sessiooni osa, vahetab võrgustiku liikmetega infot ja korraldab gruppide tegevust. Suuremates piirkondades on kindlasti vajadus koordinaatori järele. Praegu on piirkonna koordinaator kolmes piirkonnas: Tallinnas, Ida-Virumaal ja Tartus, mis toetab olulisel määral elluviija partnerit. Elluviija partner näeb piirkonna koordinaatoril ka rolli olla teadlik teistest piirkonnas aset leidvatest tegevustest ning et eri osapooled (nt KOV, kool, politsei) teeks uute programmide valimisel teadliku valiku:

„Vahel tundub kohtumistel, et ega need inimesed ei teadnud, mida tehakse. Oluline, et keegi koguaeg tooks välja suur pilti./.../ Kas kool teadvustab, miks ta seda programmi võtab ning kas see on talle parim. Et oleks läbimõeldum, mis on igapähe eripära.“

Ka juba praegu uude piirkonda laienemisel korraldatakse koostöökohtumine, kus **kaardistatakse teised noortele suunatud tegevused piirkonnas** ning selle põhjal **otsustatakse ka edasised koostöösuhted** nende tegevuste või nende läbiviijatega. **SPIN-programmi puhul saab esile tuua tihedat koostööd teiste noortemeetme tegevustega.** Koostöö oli näiteks ka kogukonnapraktika ja mobiilsete töötubade tegevusega, mis on tähelepanuväärne noortemeetme eesmärgi silmas pidades. Seejuures kui tegevuste sihtrühmad vanuseliselt ei kattunud, et noorte suunal koostööd teha, toimus koostöö näiteks tegevuse elluviimisega seotud praktiliste kogemuste vahetamise näol. Sellegipoolest tõi elluviija partner välja, et **noortemeetme tegevuste vahel tuleks leida täiendavaid koostöökohti, et noorte vajadustele veelgi paremini vastata:**

„Minu jaoks on oluline, et kõik osapooled teadvustaksid teisi tegevusi, mis on selle meetmega seotud. Millised noored on sinna oodatud, kuidas liituda. Oluline, et oleks teadlikkus olemas. Seda peaks ilmselt keegi koordineerima. /.../ Et meil peab olema piirkondades see inimene, kelle funktsioon on hoida seda võrgustikku ja teha nendega tööd ja teiseks tagada see, et meie sihtrühma noored koordineeritult jõuaks meie programmi ja püsiks seal programmis.“

Seejuures on koostöösuhte loomise kõrval oluline panustada ka nende säilitamisse:

„Aga see on üks aspekt, mis meie kiireid arenguid ja kasvamisi mõjutab ja mida pean kogu aeg arvestama. See ei püsi niisama. Nende inimestega tuleb kogu aeg kontakti hoida. See võrgustik vajab infot, vajab innustamist, vahel ka tagant lükkamist, või, sageli tagant lükkamist.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

SPIN-programmi raames on loodud koostöömodelid nii KOV-ide kui ka kõigis kogukondades võrgustiku näol. Neid nimetatakse SPIN-i kohalikeks juhtrühmadeks. Juhtrühma kuuluvad minimaalselt koolide esindajad, noortekeskus(t)e ja politsei kontaktsikud, treenerid ja abitreenerid ja vastavalt vajadusele teiste asjakohaste programmide läbiviijate esindajad. Elluviija partneri sõnul on **koostöö eduka toimimise aluseks ambitsiooni seadmine, pidev infovahetus** (nt koolid saavad arenguraporteid) ning nõ **töövõitude jagamine**:

„Ka meie partnerite põhiküsimus on, et kaua see kestab ja nende koostööd mõjutab see, milline on see vastus või vähemalt ambitsioon. Kui mina oleksin erinevates piirkondades ettevalmistavas faasis oelnud, et programm kestab vaid paar aastat või päris täpselt ka ei tea kui kaua, siis tõenäoliselt oleks märksa keerulisem seda võrgustikku ja koostööd teha.“

„Aga see oli jah algusest peale, et koostöö osapooltel peab oleme järjepidev tagasiside ja info, et kuidas meil läheb ja võimalus ise kaasa rääkida, võimalus ise välja pakkuda lahendusi. Et kogu valdkonna ülene vastutus ei saa olla ainult sellel partneril, kes seda teeb.“

„Kui ma saan ka näiteks kooli tugispetsialistilt positiivset tagasisidet, kuidas noorega on peale SPIN-iga liitumist toimunud positiivsed muutused ning [linna nimi] sain politseilt kirja, kuidas mõjus positiivselt ühele noorele SPIN-is osalemine. Sellest väljalangemine ja uuesti liitumine. Sellised pisiasjad on väga innustavad.“

Selleks, et hästitoimivaid koostöömudeleid oleks võimalik üle võtta ka teiste tegevuste puhul, tuleks tegevuste vahel senisest enam kogemusi jagada, et **erinevate tegevuste läbiviijad saaksid teineteise õnnestumistest ja ebaõnnestumistest õppida**.

Lisaks on SPIN-programmi raames loodud rahastusmodelid, kus programmi toimimist toetavad ESF välistes piirkondades nii KOV-id kui partnerid erasektorist. Elluviija partneri sõnul on rahastusmodelite leidmine ja rakendamine oma olemuselt müügitöö:

„Jah, selleks et saada koostööle tugispetsialistiga, lastekaitse ametnikuga, politseiga, potentsiaalse erasektori rahastajaga lähen ikkagi müüma. Minul peavad olema argumendid, kogemused, konkreetne mudel, et nad tuleks kaasa. Peab olema valmis suhtumiseks, et keegi ei tule niisama kaasa.“

Elluviija partneri sõnul on nende rahastusmodeli aluseks koostöökokkulepe, selge vajadus SPIN-programmi järele, valmisolek panustada piirkonna võrgustiku kokku toomisesse, kaasrahastuse pakkumine, et katta aastaks tegevuse elluviimise põhikulud (sisaldab treeneri ja abitreeneri palka, materjale ja vahendeid programmi läbiviimiseks) ning saali või väljakute rendi tasumist. Kui KOV on nende tingimustega nõus, tehakse eelkaardistus potentsiaalsetest osalejatest ning SPIN otsib treeneri ja tugispetsialisti, misjärel sõlmitakse koostööleping.

SPIN-programmi elluviimise käigus on väljakutseks osutunud laienemisega seotud ressursi puudus, mida on lahendatud ESF väliste rahastusallikate otsimisega. SPIN rakendamisel on olnud ka teisi õppimiskohti, kus elluviimise käigus ilmnunud raskuskohtadele on jooksvalt lahendusi leitud. Näiteks ei osatud tegevuse planeerimisel ette näha vajadust luua täiendav koordinaatorite süsteem. Sellistes mõnevõrra ootamatutes olukordades on elluviija partneri sõnul oluline roll olnud nii rakendusüksusel kui -asutusel, kes lahendusi aitavad leida, et lisanduvad tegevused abikõlblikud oleksid:

„Ilma, et ma peaksin seda ütlema, tõesti need kontaktid kes meil seal on, mõtlevad kogu aeg ise kaasa ja küsivad, et kuule mul tekkis selline mõte, et võib-olla võiks seda niipidi lahendada-teha. Ma arvan, et see ametnike suhtumine on ka, mida võin eeskujuks anda teistele.“

„Millise ambitsiooni nad annavad partnerile ja kuidas nad ise ka seda ambitsiooni toetavad. Selles on Siseministeeriumiga super koostöö.“

Väljakutseks on osutunud ka **inimressursi leidmine ja hoidmine olemasolevate ressursside juures**, mille lahenduseks pakutakse lisaks palgale SPIN-i ka kui arenguprogrammi treenerite ja tugispetsialistide (abitreenerite) jaoks. Selleks, et säilitada töötajate rahulolu ja pidev areng toimuvad neile 6 korda aastas supervisioonid, et **säilitada nende motivatsiooni ja toetada professionaalset arengut**:

„Seda tuuakse ka välja ning see motiveerib jätkama. Eelmisel aastal 100% Tallinna tiim jätkas. Samas toimub üsna suur liikumine noorsootöötajate, koolide kui KOV tugispetsialistide seas. See on see koht, kuhu organisatsioonid peavad finantsiliselt panustama, et volavus oleks väiksem.“

Viimastel aastatel aset leidnud palkade tõusuga on sammu peetud erinevate SPIN-programmidele omistatud auhindadega kaasnenud rahalised preemiad abil, mida on võimalik paindlikumalt kasutada kui ESF rahastust.

Elluviija partneri hinnangul **võiks säilida riiklik koordineeritus ja baasrahastus, et säilitada kvaliteetne programmi mudel ja selle juhtimismehhanism**. Samuti võiks riikliku rahastutega olla osa gruppe, kus sõltumata KOV rahastusest on oluline SPIN-i gruppide tegevus (näiteks sarnasel põhimõttel nagu praegu kõrgema alaealiste õigusrikkumiste taseme alusel). Tegevuskulud mujal piirkondades võiks olla kaetud piirkonna KOV eelarvest.

Seega näitab vahehindamine, et SPIN-programmi tõhusus ja jätkusuutlikkus on vastanud ootustele. SPIN-programmi läbiviijate initsiatiivil viiakse läbi koostöökohtumisi ja on loodud koostöömodelid, mis aitavad kaasa programmi tõhususele ning noortemeetme eesmärgi täitmisele läbi sotsiaalsete ja tööturule sisenemiseks vajalike oskuste parandamise. Loodud koostöö- ja rahastusmodelid aitavad kaasa programmi jätkusuutlikkusele. Seetõttu on programmi tõhususe ja jätkusuutlikkuse kriteeriumi osas hinnatud programmi „üle ootuste“.

KOKKUVÕTE

Kokkuvõttes on SPIN-programmi näol tegu üle ootuste **asjakohase ja eesmärgipärase tegevusega**. Programmi tugevus on, et eluoskuste sessioonides käsitletakse lisaks baasteemadele päevakajalisi teemasid, mis noorte arengut igakülselt toetavad. Samuti antakse sihtrühma noortele läbi jalgpalliklubidega tehtava koostöö siht tulevikuks. Programmi arendatakse pidevalt ning arvestatakse noorte huvid ja arvamused.

Tegevuse **tulemuslikkus ja tõhusus** on ESF vahendite toel maksimaalselt ära realiseeritud. Programmi läbinud noorte osakaal on planeeritust ligikaudu poole kõrgem ning programmi kõrgele nõudlusele vastamiseks on ESF väliste vahendite toel laienetud uutesse piirkondadesse, mis läbi on ka programmist osa saanud noorte hulk suurem. SPIN-programmil on **olnud palju koostöökohti teiste meetmetegevustega**, mis toetab meetme eesmärkide saavutamist. Programmi laienemise ja jätkumise järele on ilmnunud suur huvi ning **jätkusuutlikkuse tagamiseks on loodud erinevad koostöö- ja rahastusmodelid**, mis on ülevõetavad uutesse piirkondadesse sisenemisel. Neil põhjustel on SPIN-programmi tulemuslikkusele ning tõhususele ja jätkusuutlikkusele antud hindamisskoor „üle ootuste“.

JOONIS 7. TEGEVUSE 2.7.3 HINDAMISTULEMUS

	ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			

7. TEGEVUS 2.7.4 „RISKIKÄITUMISE ENNETAMINE NING VÕRGUSTIKUTÖÖ MEETODIL RISKIS OLEVATE PEREDE PROBLEEMIDE VÄLJASELGITAMINE JA LAHENDAMINE NING TURVALISE ELUKESKKONNA ARENDAMINE“

Tegevusel **2.7.4 „Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“** on neli alategevust, millel on ühine eesmärk: võimaldada maakondliku ja kohaliku tasandi juhtidel ja valdkondlikel spetsialistidel omandada paremaid oskusi, töövahendeid ja -meetodeid, et aidata kaasa õnnetuste ja õigusrikkumiste vähenemisele ning ennetada laste käitumisprobleeme.⁶³ Samuti on eesmärk juurutada võrgustikutöö põhimõtteid ja hõlbustada infovahetust, et edendada kohalikul tasandil turvalise elukeskkonna kujundamist ning riskis olevate noorte ja perede probleemide kindlakstegemist ja lahendamist.⁶⁴

Tegevuse 2.7.4 alategevusteks on:

- „Käitumisoskuste Mängu arendamine ja laiendamine õpilaste koolis toimetuleku parandamiseks ja riskikäitumise ennetamiseks“ (edaspidi VEPA Käitumisoskuste Mäng);
- „andme- ja teabevahetuslahenduse loomine võrgustikutöö tõhustamiseks“ (edaspidi andme- ja teabevahetuslahendus);
- „lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede kindlakstegemine ning nende probleemide lahendamine võrgustikutöö meetodil“ (edaspidi MARAC);
- „maakondliku võrgustikutöö edendamine turvalisuse suurendamiseks“ (edaspidi MTN).

Tegevus 2.7.4 koos selle alategevustega **toetab ÜKP fondide rakenduskava suuna „Sotsiaalse kaasatuse suurenemine“ eesmärgi täitmist**, st tegevus kaasab ja parandab tööhõivevalmidust noorte, sh tõrjutusriskis noorte seas. Tegevus 2.7.4 koos selle alategevustega aitab vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsete olude mõju, ennetada tõrjutusriski või suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust.

Tegevus 2.7.4 koos selle alategevustega **toetab noortevaldkonna arengukava üldeesmärgi ja alaeesmärgi 2 „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“**. Tegevuse 2.7.4 alategevuste raames pakutavad tegevused on suunatud käitumisprobleemide, õppe edukuse langemise ja koolist väljalangemise ennetamiseks, mis läbi paraneb nende noorte tulevane tööhõive valmidus ning väheneb sotsiaalse tõrjutuse tekkimise risk.⁶⁵

Tegevus 2.7.4 tervikuna ega ükski selle alategevus ÜKP fondide rakenduskava tulemusnäitajasse ei panusta.

Järgnevalt on esitatud vahehindamise tulemused nelja alategevuse lõikes.

⁶³ Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkiri 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

⁶⁴ Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkiri 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

⁶⁵ Siseministri 18.09.2015 käskkiri nr 1 3/170 Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ eelnõu seletuskiri.

7.1. ALATEGEVUS 2.1 „KÄITUMISOSKUSTE MÄNGU ARENDAMINE JA LAIENDAMINE ÕPILASTE KOOLIS TOIMETULEKU PARANDAMISEKS JA RISKIKÄITUMISE ENNETAMISEKS“

VEPA⁶⁶ Käitumisoskuste Mäng (edaspidi ka VEPA) on tõenduspõhine ennetusprogramm I ja II kooliastme õpilastele, mis põhineb USAs PAXIs instituudis arendatud PAX *Good Behaviour Game*’l. **VEPA eesmärgiks on ennetada noorte käitumisprobleeme ja õppeedukuse langemist läbi positiivse ja õppimisele suunatud õhkkonna loomise klassis ning õpilaste positiivse käitumise tunnustamise.** VEPA metoodika koosneb töövahenditest ja märguannetest, mille kasutamine suurendab õpilaste oskusi oma käitumise ja emotsioonide kontrollimiseks.⁶⁷ VEPA on tõenduspõhise mõjuga ning erinevad uuringud on muuhulgas näidanud, et VEPA rakendamine koolikeskkonnas vähendab õpilaste käitumisprobleeme, sh vägivaldset või agressiivset käitumist, koolikiusamist ning depressiooni tekke ja kuritegeliku käitumise tõenäosust. Lisaks ennetab see sõltuvusainete tarvitamist ning suurendab õpiedukust.⁶⁸

Eestis alustas Tervise Arengu Instituut (TAI) SIM finantseerimisel VEPA Käitumisoskuste Mängu piloteerimisega 2014/15 õppeaastal. Perioodil 2015-2021 on ESF toetuse abil (sisaldab EL struktuuritoetust ja riiklikku kaasfinantseeringut) VEPA Käitumisoskuste Mängu elluvijaks **SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond** ja elluvijja partneriks **TAI**.

Programm on Eestis väga hästi vastu võetud ning nõutud. Koolide arv on aastate lõikes järjepidevalt kasvanud:

- 2015/16. õa-l liitunud **21 kooli** (sh 6 kooli piloteerimise faasist, mida rahastas SIM);
- 2016/17. õa-l liitunud **42 kooli** (sh 13 kooli jätkasid metoodika rakendamisega);
- 2017/18. õa-l liitunud **46 kooli** (sh 22 kooli või õpetajat jätkasid metoodika rakendamisega);
- 2018/19. õa-l liitunud **39 kooli** (sh 19 kooli jätkasid metoodika rakendamisega).⁶⁹

2019/2020. õppeaastaks on VEPA metoodikaga liitunud kokku **129 kooli**.⁷⁰

Alategevuse **sihtrühmaks** on põhikooli I ja II kooliastme õpilased, õpilaste vanemad, kooli personal ning õpetajakoolituse õppejõud.

EESMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHAUS

2017. aastal viidi läbi VEPA vahehindamine⁷¹, mis näitas, et tegu on asjakohase ja hästi rakendatud programmiga. Hindamisse kaasatud õpetajad olid tajunud positiivset mõju läbi toimunud muutuste: kontakt õpilastega oli parem, laste meeleolu parem, õpetaja oli enesekindlam ning vajadus klassis korda hoida oli vähenenud. Samuti hinnati kõrgelt nii mentorite kui TAI-poolset tuge. Seejuures leiti vahehindamises, et erinevate osapoolte vaheline koostöö ja suhtlus on seoses VEPA kasutamise intensiivsusega – kui õpetajal kaob tugistruktuur, vaibub ka VEPA kasutamine. Vahehindamine näitas, et VEPA metoodika kvaliteedi ja jätkusuutlikkuse tagab eelkõige metoodika süsteemne rakendamine koolides, hästitoimiva mentorisüsteemi edasine toetamine ja näiteks mentori rolli tähtsustamine metoodika koolisisises levikus.⁷² Käesolev hindamine näitas, et 2017. a vahehindamise raames tehtud soovitusel on VEPA edasisel elluviimisel arvesse võetud ning järk-järgult VEPA rakendamisel sisse viidud.

⁶⁶ Lühend sõnadest „veel parem“.

⁶⁷ Vt ka VEPA Käitumisoskuste Mängu kodulehekülge: <https://vepa.ee>.

⁶⁸ Täpsem informatsioon PAX Good Behaviour Game’i kohta on kättesaadav PAXIS instituudi koduleheküljelt: <http://paxis.org/products/view/pax-goodbehavior-game>.

⁶⁹ „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuande perioodi 01.07.2015-31.12.2018 kohta.

⁷⁰ Terviseinfo, VEPA mänguga liitunud koolid, kättesaadav: www.terviseinfo.ee/et/tervise-edendamine/koolis/vepa-mang/liitunud-koolid (vaadatud 21.08.2019).

⁷¹ Tatar, M. jt (2017) VEPA Käitumisoskuste Mängu rakendamise vahehindamine, Balti Uuringute Instituut.

⁷² Tatar, M. jt. (2017) VEPA Käitumisoskuste Mängu rakendamise vahehindamine, Balti Uuringute Instituut.

Selle tulemusel vastab VEPA veelgi paremini eri osapoolte vajadustele ja ootustele, mis on oluliselt suurendanud VEPA asjakohasust ja eesmärgipärasust.

Ka VEPA Eestis rakendamise alase teadustöö senised tulemused kinnitavad programmi positiivset mõju ning annavad soovitusi laiendada VEPA kasutamist Eesti algkoolides.⁷³ Nimelt näitasid tulemused positiivset mõju laste vaimsele tervisele esimese VEPA aasta lõpus ning teisel aastal mõju püsis ja isegi tugevnes. Samuti täheldati positiivseid kestvaid tulemusi õpetaja enesetõhususe hinnangutele ning klassi käitumisele. Ka ilmnes VEPA positiivne mõju õpilaste kodukeskkonnas.⁷⁴

Vahehindamise raames intervjueritud elluvijja partneri hinnangul on VEPA oluline, kuna selle **sihtgrupp on noorealine ning varajased ennetustegevused vähendavad hilisemat riskikäitumist, depressiooni või uimastite tarvitamist**⁷⁵. Lisaks aitab VEPA elluvijja partneri hinnangul koolis luua toetavat psühhosotsiaalset õhkkonda ning aitab kaasa õpilaste avatusele ja tõstab soovi koolis käia. Sama kinnitasid ka fookusgruupiintervjuudes osalenud õpetajad:

„Kuidagi rahulikud olid need lapsed. Olid tõised ja rahulikud. Õpihimu oli ka. Olid sõbralikud ja arvestasid teineteisega.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud õpetaja)

Ka üks fookusgruupiintervjuus osalenud juhtkonna liige kirjeldas, et **otsus VEPA programm koolis kasutusele võtta tugines selle tõenduspõhisusele ja tegevustele, mis aitavad koolis luua positiivset õhkkonda** (vt ka allolev foto, millel on näha õpilaste ja õpetajate koostöös määratletud eesmärgid).

FOTO 1. ÜHE INTERVJUUS OSALENUD KOOLI SEINALT

VEPA elemendid toetavad õpetaja tööd kui metoodikat õigesti kasutada ning see hoiab kokku tundi segavatele käitumistele kuluvat aega. Seda kinnitasid ka fookusgruupiintervjuudes osalenud õpetajad. Seepärast peaks VEPA metoodika fookusgruupiintervjuudes osalenud õpetajate soovitusel sisalduma ka

⁷³ Streimann, K.; Selart, A.; Trummal, A. (2019) Effectiveness of a Universal, Classroom-Based Intervention (PAX GBG) in Estonia: a Cluster-Randomized Controlled Trial; *Prevention Science*, Springer.

⁷⁴ Streimann, K.; Selart, A.; Trummal, A. (2019) Effectiveness of a Universal, Classroom-Based Intervention (PAX GBG) in Estonia: a Cluster-Randomized Controlled Trial; *Prevention Science*, Springer.

⁷⁵ Vt näiteks ka UNODC (2015), Gellam et al (2008), Braddick et al (2009), Aas et al (2004),

õpetaja väljaõppes, kuna annab (eriti uutele õpetajatele) toimivad meetodid, mis aitavad õppetööd korraldada ja tunnis korda hoida:

„Reageerimiskiirused. Mul ei olnud enne aimugi, kuidas lapsed suudavad nii kiiresti ühelt tegevuselt teisele minna. Taimeril on võluvõim. Tööpoolest nad tahavad kõik väga kiiresti ära toimetada oma asjad, et kas asjad tuua-panna või juba midagi muud teha. See oli suur avastus mulle, et kuidas aeg võib sulle kasu tuua.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud õpetaja)

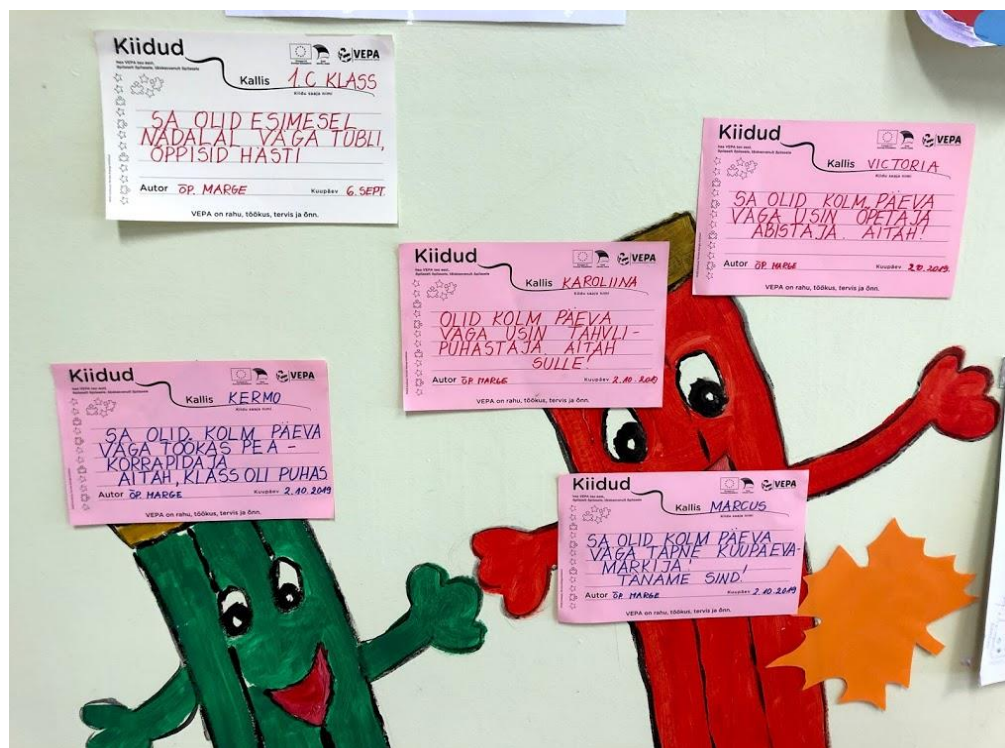
Ka fookusgruupiintervjuudes osalenud **õpilased leidsid, et VEPA aitab neil paremini õppida**. Küsimusele, kas VEPA meeldiks ka teistele lastele, vastas näiteks üks fookusgruupiintervjuus osalenud 2. klassi õpilane järgnevalt:

„Nad [teised õpilased] õpivad nii, et nad ei saa ise sellest aru ja siis neil on nii tore, sest nad ei pea enam nii palju pingutama, et nii palju õppida, vaid nad õpivad nagu kohe selle ära.“

Fookusgruupiintervjuudest nähtus, et õpilased mõistavad, et positiivne käitumine on tunnustatud ning oodatud ning see loob klassis õppetööks parema õhkkonna. Küsimusele, mis ei ole VEPA käitumine, vastasid fookusgruupiintervjuudes osalenud õpilased kokku järgnevalt: lärmamine, teiste asjade puutumine, lõhkumine, teistele ei tohi halvasti öelda, ei tohi lüüa, teisi ei tohi norida, ropendada ka ei tohi, ei ütle halvasti, ei karju kellegi peale, ei narri, ei kiusa, ei varasta, ei ole pahatahtlik. Üks õpilane kirjeldas ka pikemalt, mis on tema jaoks VEPA käitumine:

„Enne mõtled, kas see on õige käitumine või ei ole õige käitumine, et pärast ei peaks kahetsema, et see oli nii vale käitumine“.

FOTO 2. ÜHE INTERVJUUS OSALENUD KOOLI SEINALT

VEPA kasutamist mõjutavad tegurid on eelkõige koolikliima, -kultuur, õpetaja motivatsioon ning õpetaja ja mentori vaheline koostöö. VEPA metoodika rakendamine on koolides katkenud, kui õpetaja koolist lahkub. Lisaks on olukordi, kus õpetaja on VEPA-t valesti rakendanud, mis ei too kaasa oodatud tulemusi ning mistõttu pole ka teised õpetajad samast koolist soovinud metoodikat kasutama hakata. Elluviija partneri aga ka fookusgruupiintervjuudes osalenud õpetajate sõnul on olnud õpetajaid, kes ühe õppeaasta järel ei ole VEPA metoodikat edasi kasutanud. Seejuures ei pruugi VEPA-t kasutanud klassil olla enam

õpetajat, kes VEPA metoodikat edasi kannaks. Intervjuus osalenud õpilaste sõnul oli metoodika neil hästi meeles ja see meeldis neile. **See näitab, et metoodika kasutamise poolelijätmisel tuleks koolides täiendavalt selgitada metoodika järjepideva kasutamise olulisust ning leida võimalusi, et iga VEPA kasutusele võtnud klassis jätkuvalt metoodika kasutamine ka siis kui näiteks nende klassijuhataja metoodikat ei soovi kasutada.**

Seega näitab vahehindamine, et VEPA Käitumisoskuste Mäng on eesmärgipärane ja asjakohane tegevus. Iga-aastaselt kogutud tagasiside ja 2017. a läbiviidud vahehindamise tulemuste põhjal on rakendamise perioodil VEPA metoodikat ja korraldust täiendatud, et see veelgi paremini vastaks sihtrühmade vajadustele ja ootustele. Eesti koolides kogutud andmete põhjal läbi viidud teadustöö kinnitas VEPA positiivseid tulemusi, mis näitab, et metoodikal on positiivne mõju ka Eesti koolides. Sellest tulenevalt on VEPA Käitumisoskuste Mängu asjakohasuse ja eesmärgipärasuse kriteeriumile antud hinnang „üle ootuste“.

TULEMUSLIKKUS

VEPA Käitumisoskuste Mäng toetab ÜKP fondide rakenduskava eesmärki, kuna aitab vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsete olude mõju, ennetada tõrjutusriski või suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust. Samuti toetab tegevus noortevaldkonna arengukava üldeesmärki ning alaeesmärki 2 „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“. VEPA Käitumisoskuste Mäng on mh suunatud käitumisprobleemide, õppeedukuse langemise ja koolist väljalangemise ennetamiseks, mis läbi paraneb noorte tulevane tööhõive valmidus ning väheneb sotsiaalse tõrjutuse tekkimise risk.⁷⁶

Ajavahemikus 2015–2021 oli planeeritud kumulatiivselt projekti kaasata 220 klassi ning 4500 õpilast nii eesti- kui ka vene õppekeelega koolidest. Ent tulenevalt VEPA populaarsusest Eesti koolides sihttasest muudeti ning nüüd on planeeritud projekti kokku kaasata **7500 õpilast**. Elluviija sõnul viitab koolide oodatust suurem nõudlus VEPA järele, et koolid vajavad VEPA-suguste ennetustegevuste toetust, et koolikeskkonda kujundada.

„Hetkel on nõudluse tipp, kuna õpetajad annavad nii positiivset tagasisidet.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Alategevuse panus rakenduskava väljundnäitajasse on **ennetusteenusest kasusaajate arv**. Kui 2018. aastaks oli planeeritud kasusaajate arvuks 3300 õpilast, siis tegelikkuses oli 2017/18 õppeaasta lõpuks kasusaajate arv 3425 õpilast. Seega on 2018. aastaks seatud indikaator aasta lõpu seisuga täidetud **104%** ning lõppeesmärgist on täidetud 46% (vt Tabel 13). 2018/19 lisandus 1474 õpilast, seega on lõppeesmärgist (7500) täidetud 65% (n=4855).⁷⁷ Tegevuse spetsiifiline väljundnäitaja „programmi rakendavate õpetajate arv“ täideti 2018. a seisuga 159% ulatuses, ning seega on lõppeesmärgist on täidetud 77%. Tegevusele seatud tulemusnäitaja „programmi rakendavate õpetajate arv“ 2018. a vahe-eesmärk on täidetud 159% ulatuses ning „mittesoovitud käitumiste arv“ on langenud planeeritust enam (33% vs 44%) (vt Tabel 13). Vahehindamisse kaasatud osapoolte hinnangul on tegevusele seatud indikaatorid asjakohased ning soovitusi nende muutmiseks ei tehtud.

⁷⁶ Siseministri 18.09.2015 käskkiri nr 1 3/170 Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ eelnõu seletuskiri.

⁷⁷ „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–01.08.2019 kohta.

TABEL 13. ALATEGEVUSE 2.1 VÄLJUNDNÄITAJATE JA TULEMUSNÄITAJATE SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2016—2023⁷⁸

Näitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutustase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Toetava tegevuse panus rakenduskava väljundnäitajasse					
Ennetusteenusest kasusaajate arv	500	3300	3425	7500	7500
Toetava tegevuse spetsiifiline väljundnäitaja					
Programmi rakendavate õpetajate arv	20	160	254	330	330
Toetatava tegevuse spetsiifiline tulemusnäitaja					
Mittesoovitud käitumiste keskmine arv	Mõõdetakse lga õppeaasta alguses	Väheneb kolmandiku võrra	44%	Väheneb kolmandiku võrra	Väheneb kolmandiku võrra

Allikas: „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015-31.12.2018 kohta; Siseministri 18.09.2015 käskkiri nr 1 3/170 „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ (viimati muudetud 27.03.2019).

Tegevusele seatud esialgsed indikaatorid täideti planeeritust kiiremini, mistõttu tõsteti sihttasemeid, et koolide huvile vastu tulla. Tulemuslikkust kinnitab ka asjaolu, et nii fookusgruppides osalenud õpilastele, õpetajatele kui juhtkonnaliikmetele VEPA väga meeldis:

„VEPA on õpetajate poolt täielikult heaks kiidetud ja mina ei ole pidanud peaaegu üldse sekkuma. /.../ Seda debatti, et kas VEPA-t võtta või jätta, see on jäänud ära.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud juhtkonna liige)

Ka fookusgruupiintervjuudes osalenud õpilastele meeldis VEPA väga. **Enim toodi metoodika puhul välja, et see on lõbus, aitab õppida ning soodustab liikumist.** Ühe fookusgruupiintervjuu lõpus küsimusele, kas keegi soovib midagi vestlusele lisada, vastasid õpilased läbisegi järgnevat: „VEPA on lahe“, „VEPA on äge“, „VEPA on super“.

Koolides toimunud fookusgruupiintervjuudes selgus, et **VEPA leiab kasutust ka õpilase kodukeskkonnas või mujal väljaspool kooli.** Fookusgruupiintervjuus osalenud õpilased tõid enim näiteid kiitude andmisest või saamisest ning käemärkide kasutamisest:

„Väiksele vennale olen andnud kiidu, kuigi ta veel ise ei saa aru.“

„Vanemad on andnud mulle kiidu, kui ma olen oma toa ära koristanud.“

„Me mõtlesime ise ka kodus käemärgid välja. [näitab märki] See tähendab vaherahu, et ma olen praegu hästi närvis.“

Õpetajad on **kaasanud lapsevanemaid näiteks klassi visiooni koostamisse** ning võrrelnud õpilaste ja nende vanemate poolt koostatud visiooni. Samuti on õpetajad andnud **arenguvestlustel** lapsevanematele suuniseid mõningate elementide kodus kasutusele võtmiseks, näiteks nõ aeglasemate laste puhul taimer. Ka olid mõned õpetajad tutvustanud lapsevanematele „VEPA Kodu“ materjali. Ka TAI poolt kogutud lapsevanemate tagasisidest selgus, et VEPA-st on mõnevõrra või palju kodus oma lapselt kuulnud 87% lapsevanematest.⁷⁹ Enim on laps rääkinud hääletoonidest, VEPA vaikusest või näidanud VEPA käemärke (35%) ning kiidusid (33%). **See näitab, et on jätkuvalt oluline selgitada VEPA teemasid ka lapsevanematele, et nad oskaksid lapsega VEPA teemal kaasa rääkida, nt kiidut vastu võtta ja ka lapsele**

⁷⁸ Tegevuse väljundnäitaja lõplik sihttase muudeti 4500-lt 7500-le Siseministri 27.03.2019 käskkirja nr 1-3/29 alusel. ÜKP rakenduskavas sihttasest muudetud ei ole.

⁷⁹ Tagasisidet andis 216 lapsevanemat, sh 21 venekeelset vastajat.

ise kiidusid teha, või saaksid aru, mida tähendab „spleem“. Tagasisidet andnud lapsevanemate hinnangul on VEPA enim õpetanud lastele tähelepanelikkust, märkamist, teistega arvestamist, mõistmist, oskust kuulata (21%); kuulekust, distsipliini, reeglite/kokkulepete järgimist, paremat käitumist (16%); või keskendumist, rahulikkust, vaikset olemist (12%). Veidi üle veerandi lapsevanematest on ka ise kodus mõnd VEPA elementi kasutada proovinud ning enim on kasutatud kiidusid või taimerit (vastavalt 28% ja 23%).⁸⁰

Üks fookusgruupiintervjuus osalenud juhtkonna liige lisas, et **lapsevanema rollis hindab ta kõrgelt kooli panust suunata lapsevanemaid oma lapse käitumises rohkem positiivset märkama ja esile tooma:**

„/.../ mu laps läks 1. klassi. Ja kui ise olen lapsevanema rollis ja näen, millistele olulistele aspektidele õpetaja keskendub läbi selliste kiidu kirjutamiste. Minule kui lapsevanemale on see selge sõnum, et kuivõrd olulised on sellised positiivsed väärtused ja hoiakud, mida ma tahan näha ja ma ootan lapsevanemana koolilt konkreetseid käega katsutavaid juhiseid, kuidas oma last suunata. Minu kui lapsevanema otsus on see, kas ma võtan selle abi vastu või ma ei võta. Aga vähemalt kool on olnud proaktiivne ja näidanud, kuhu suunas võib suhtlemine ja käitumine oma lapsega liikuda ja millised hoiakud on siis kasulikud.“

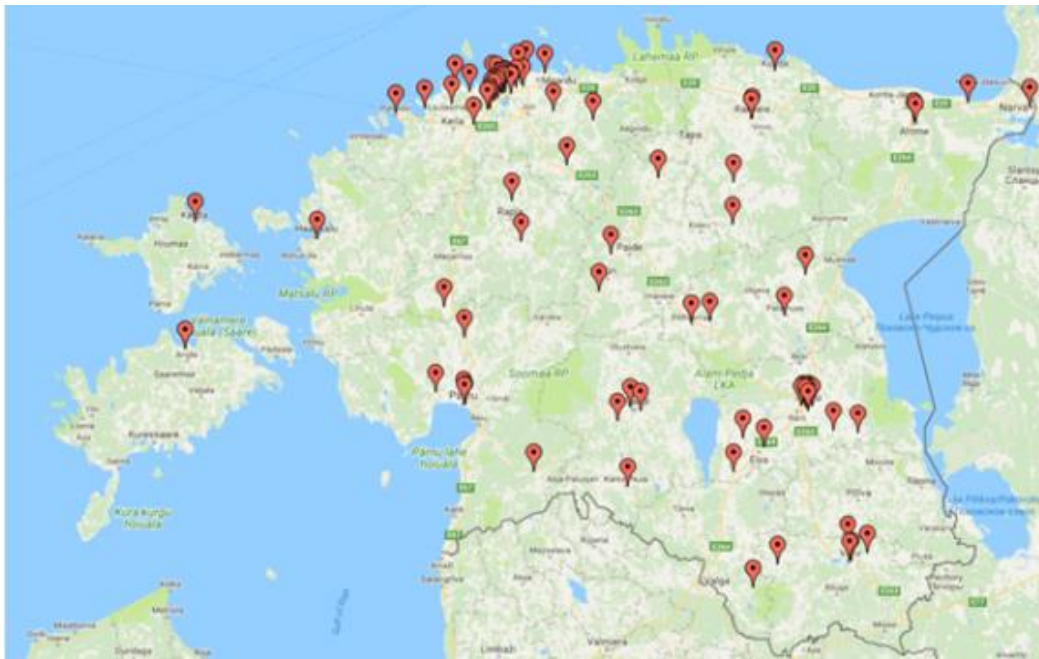
Elluviija partneri sõnul on **senine kogemus näidanud, et metoodika sobib hariduslike erivajadustega (HEV) lastele.** Sama kinnitasid ka fookusgruupiintervjuudes osalenud õpetajad. Õpetajatele on antud ka täiendavad juhiseid, kuidas HEV õpilastega VEPA-t rakendades toimida. Lisaks on VEPA mentorite seas eripedagoogi haridusega mentoreid, kes sel teemal õpetajaid nõustavad ja kogemusi aitavad vahetada. Programmiga on juba liitunud mitu väikeklassi õpetajat ning möödunud aastal liitus ka erivajadustega lastele spetsialiseerunud kool, kus õpib nii kõne-, kuulmis- kui muude erivajadustega noori. Kuigi PAXIS instituudi poolt on koostatud erivajadustega laste temaatikale fokusseeritud õppematerjal, ei ole seda veel ressursipuuduse tõttu eesti keelde tõlgitud.

Seni on olnud raskuskoht venekeelsete koolide kaasamine, kuna seal oodatakse elluviija partneri sõnul rohkem personaalset lähenemist, mis aitaks maha võtta õpetajate kahtlusi, kas VEPA metoodika toimib. 2018. aastal tehti eraldi uuring venekeelsete koolide seas, et saada rohkem teada nende ootustest. See aitab elluviija partneri sõnul neile paremat lähenemist leida. Kuigi venekeelsete koolide seas võib kohata teatavat skeptilisust, leidub juba koole, kus VEPA tunnid hästi toimivad. Samuti on lisandunud venekeelseid mentoreid ning sotsiaalmeediasse on loodud venekeelne info- ja suhtluskanal.

2018. aasta lõpu seisuga on VEPA-ga liitunud koolid igast maakonnast (vt Joonis 8). Elluviija partneri sõnul soovitakse täiendavalt laieneda Ida-Virumaale. Elluviija partneri sõnul on huvi tärganud ka rohkemate venekeelsete koolide seas.

⁸⁰ TAI edastatud lapsevanemate tagasiside materjal, 2018. Mõju-uuringu väliste koolide VEPA õpetajatel paluti saata e-kooli kaudu lapsevanematele kiri koos lingi ja palvega anda lühikest tagasisidet metoodika kohta (ei ole teada, kui paljud õpetajad seda tegid). Andmekogumine toimus perioodil 9.03. - 04.04.2018.

JOONIS 8. VEPA-GA LIITUNUD KOOLID, 09.01.2019

Allikas: Terviseinfo.ee⁸¹

Pikk ootejärjekord on koolides tekitanud aga rahulolematust ning soovitakse, et iga aasta saaks VEPA meetodika koolitusi rohkem õpetajaid, seejuures et korraga saaksid koolitusel osaleda kõik nt 1. või 2. klassi õpetajad:

„Kui mingi kool tahab liituda, siis tal on kindlasti mingi eesmärk eksole. Et see on küll, et kui mingit muutust soovitakse näha, siis muutus saab tulla siis, kui on see kriitiline miinimum. Ehk kui on 3-4 klassi ja kõik hakkaksid korraga tegema ja kõik liiguksid sealt korraga edasi. Kui vaid üks klass teeb neljast, siis see ei too kaasa muudatust.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud juhtkonna liige)

Elluviija partneri hinnangul on oluline ka teiste toetavate programmide (nt SPIN, MDFT) kättesaadavus piirkonnas, et noortele ja nendega seotud osapooltele pakutavad **tegevused moodustaksid terviku ja omaksid seeläbi suuremat mõju**. Samuti tuleks senisest enam vaadata, kuidas erinevad süsteemid ja struktuurid teineteist toetavad ning milline on näiteks vastava piirkonna või kooli vajadustele vastav teenuste või tegevuste pakett. Kuna VEPA-t rakendatakse koolikeskkonnas, on eri osapoolte hinnangul vajalik suurendada koostööd haridusvaldkonnaga, et jõuda strateegiliste lähenemiste osas ühiste arusaamadeni.

VEPA laienemisel on lähtutud **põhimõttest, et ühes koolis võetakse VEPA laialdasemalt kasutusele**. Ka ühe VEPA-t neli aastat kasutanud kooli õpetajad ja juhtkonna liige rääkisid fookusgrupiintervjuus, et selline põhimõte aitab nii õpetajat kui juhtkonda õpilastega suhtlemisel. Kui õpetajad töid näiteid asendustundidest, kus saavad kasutada samu tähelepanu püüdmise, vaikuse saavutamise või tagasiside andmise elemente, siis juhtkonna esindaja kirjeldas, kuidas saab kiiresti anda õpilasele edasi, mida tema ootab kasutades näiteks vaikuse käemärki, mis toob kohese tulemuse. Juhtkonna esindaja kirjeldas täiendavalt, et see on koolijuhi seisukohast oluline, et koolis oleksid seatud ühised põhimõtted soovitud käitumisele ning VEPA võimaldab kiiresti ja häält tõstmata soovitud käitumist saavutada:

„Kui on teada, et kõik õpilased on ühtses inforuumis /.../ siis ma oskan kasutada meetodeid, mis kõnetavad kõiki. Et kas ta on 2B või 3A, vaid ma tean, et need käitumisstandardid on harjutatud,

⁸¹ Terviseinfo, VEPA mänguga liitunud koolid, kättesaadav: www.terviseinfo.ee/et/tervise-edendamine/koolis/vepa-mang/liitunud-koolid (Viimati vaadatud 22.08.2019)

juurutatud ja igas keskkonnas, nii nende konkreetsetes klassis kui kooli peal tervikuna. Kõik erinevad aineõpetajad teavad rakendada. /.../Ja ma räägin nendega nõ samas keeles ja tean, et neil on platvorm, kuhu minu jutt jõuab paremini kohale.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud juhtkonna liige)

„Algkooli klassidega on esmaspäeviti kogunemine aatriumis. Ja selleks, et saada kiirelt kõigi tähelepanu, kasutatakse suupilli või käemärki, sest kõik tunnevad seda. Sellesuhtes on hea koostööd teha, väärtussüsteem ja õhkkonna loomise süsteem on üks ja see sama. Kõik tunnevad käemärke ja tunnevad käitumise ära ja reageerivad sellele vastavalt.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud juhtkonna liige)

Seega näitab vahehindamine, et VEPA Käitumisoskuste Mängu tulemused on olnud ootuspärased. Sellele lisaks on koolide suurest nõudlusest tingituna tegevusele seatud indikaatorid täidetud (so ennetusteenustest kasusaajate (õpilaste) ja metoodikat kasutavate õpetajate arv) planeeritust varasemalt, mistõttu on nende sihttasemeid tõstetud. Samuti on metoodika kasutusele võetud planeeritust rohkemates koolides ja VEPA metoodika on kasutusel kõigis Eesti maakondades. Neil põhjustel on VEPA Käitumisoskuste Mängu tulemuslikkusele antud hinnang „üle ootuste“.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Vahehindamine näitab, et VEPA rakendamine on tõhus ning vastab erinevate osapoolte vajadustele ja ootustele. Tõhususe parandamisele on aidanud kaasa mitmete 2017. a vahehindamise raames tehtud soovitude elluviimine. **Mitmete osapoolte jaoks** (so elluviija partner, õpetajad, juhtkonna liikmed) **valmistab VEPA Käitumisoskuste Mängu rahastuse ebakindlus probleeme ja rahulolematust. VEPA jätkusuutlikkust mõjutab ebaselgus ja ebakindlus tulevase rahastuse osas.** Ka elluviija leidis, et koolide huvi VEPA Käitumisoskuste Mängu vastu oli oodatust suurem ning meetme planeerimisel oleks tegevusele pidanud rohkem ressursi planeerima. Programmi nähakse eri osapoolte poolt osana riiklikust hariduspoliitikast ent mitte projektipõhise tegevusena. Seda toetavad ka VEPA senised tulemused programmi mõju osas.

Koolides läbi viidud fookusgrupiintervjuud õpetajate ja juhtkonna liikmete seas näitasid, et koolide ootus on VEPA keskne riiklik koordineeritus. Koolides oli sarnane nägemus koolipoolse rahalise panuse osas. Kui koolimentorite töötasu kompenseerimise osas oldi avatud, siis kumbki intervjuueeritud kool metoodika ülipositiivsetest tulemustest hoolimata rohkemaks rahaliseks panustamiseks valmis polnud, põhjendusega et see peaks olema riikliku hariduspoliitika osa:

„Mina arvan, et see on ebaeetiline raha küsida sellise asja [programmi rakendamise kaasnev litsentsitasu] eest. /.../ Aga mentorile me maksame ise. Et sealt tuli see palve, et kas me saame tasustada seda [mentori töötasu]. /.../ Et kui kõik läheb raha peale, siis...” (Fookusgrupiintervjuus osalenud juhtkonna liige)

„Ainus skepsis ja pettumus minu poolt on see, et kui programm on üles ehitatud väga headele alustele ja nüüd EL rahad... Et paratamatult sellist asja ei saa üles ehitada projektipõhisusele. Et suurelt hakkame pihta, siis kolm aastat ja siis on kõik. /.../ Et see on väga suur pettumus. Et väga tugev programm, väga headele alustele üles ehitatud, konkreetset monitoorit ja toob kasu ning kui see jääb projektipõhiseks.. Projektipõhiselt me ei saa sellist haridust üles ehitada.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud juhtkonna liige)

Ka praeguse elluviija partneri nägemuses peaks tulevikus säilima keskne koordineeriv roll, et oleks **tagatud arendustegevus ja hoitaks rakendamise kvaliteeti**. Täiendavalt on ilmnunud huvi metoodikat rakendama hakata lasteaedades, ent selle jaoks ei ole hetkel ressursse võimalik eraldada.

Koostöö osas tõi elluviija partner välja, et hea koostöö on nii SIM-i, JUMI-i, SOM-i kui mitmete teiste seotud tegevuste elluvijatega. Viimased on tekkinud pigem isiklike kontaktide või muu asutuste vaheliste koostöö pinnalt (nt TAI koostöö teiste asutustega tervisenõukogude juures). Erinevaid koostöövõimalusi on loonud ka VEPA mentorid, kes on tegevad ka mõne teise tegevuse juures, nt vanemlusprogramm „Imelised Aastad“. SPIN-programmi läbivijatega on vahetatud kogemusi, kuidas edukamalt KOV-ideni jõuda.

Kuna VEPA-t rakendatakse koolis, oodatakse senisest tihedamat koostööd HTM poolt. Lisaks on eri osapoolte jaoks arusaamatud mõned strateegilised otsused:

„Tehakse erinevaid projekte, aga pole jätkusuutlikkust. Osadele ei tagata jätkusuutlikku rahastust. Peaks oleme ühine nägemus. Laste elukaar on selline ja kuidas selle juures noori toetatakse. Terviseedendus peaks olema juba lasteaias ja läbivalt.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Koolides toimunud fookusgruupiintervjuudes tõstatus ka küsimusena, mis saab siis, kui õpilased VEPA vanuserühmast välja kasvavad, st milline oleks sobilik jätkuprogramm. Intervjuudes kirjeldati, kuidas mõningaid VEPA elemente kasutatakse ka näiteks 6. või isegi 9. klassis, kuid neil puhkudel pole tegu tervikliku metoodika rakendamisega (millel on tõenduspõhine mõju). **Seega oleks vajalik koolidele pakkuda lahendusi, kuidas õpilaste vanemaks saades VEPA programmi kasutamisest nõ välja astuda ning milliseid teisi metoodikaid VEPA järel kasutada, et jätkata ennetustegevus(te)ga õpilaste seas.**

VEPA tegevuse siseselt hindavad aga VEPA õpetajad ja mentorid kõrgelt programmi raames toimuvaid koostöötegevusi – suve- ja talvekoolid, teiste koolide külastused, koolitused jm, mis nende motivatsiooni VEPA-t aktiivselt kasutada tõstavad.

Tegevuse raames on välja kujunenud elluviimist toetav rahastusmudel, kus kool tasustab koolimentori tasu. Mentori palk on võrdsustatud õpetaja palgaga. Selline lahendus on 2019/2020 õa seisuga kasutuses 42 koolis (sh üks venekeelne kool). Intervjuudest selgus, et koolimentoritel on mitmeid eeliseid, nt juba olemasolev kontakt kolleegidega ja pidev kohalolu koolis. Koolimentorite korraldust pidasid hästi toimivaks nii õpetajad kui mentorid ise. Lisaks hindasid koolimentorid kõrgelt võimalust kasutada piirkonnamentorit. Otsust koolimentoriks hakata kirjeldas üks fookusgruupiintervjuus osalenud õpetaja järgmiselt:

„Ma ei tea, tundsin, et võiksin neid ju kenasti aidata. Et ma olen läbi käinud selle. Ja see, kes meil maakonna mentor on /.../ ta andis mulle julgust, et kui jään hätta, saan mina tema poole pöörduda ja praegu on küll väga kenasti läinud. Olen tundides käinud ja siis pärast seda on meil arutelud olnud ja päeva peale siin arutame mitu korda.“

Kuigi koolimentorite süsteem on üks võimalus rahastussüsteemi reguleerida, nähtus ka selle teema juures eri osapoolte tagasisidest vajadus keskse koordineerituse ja arendussüsteemi järele. Seejuures toimib hetkel väga hästi piirkonnamentorite toetussüsteem.

Nii elluviija kui elluviija partneri sõnul on VEPA kiirest laienemisest tulenevalt probleeme inimressursi puudusega. Arusaadavalt nõuab rohkemate õpetajate ja mentorite haldamine, nendega (lisaks koolide juhtkondadega) suhtlemine, kvisioonid jm tegevused rohkem aega. Samuti on loodud 2017. aastal valminud vahehindamise soovitusel täiendavaid infokanalid, mis võimaldavad õpetajatel ja mentoritel kogemusi jagada ning mida nad kõrgelt hindavad, kuid mille haldamine taaskord nõuab täiendavat aega elluviija partneri poolt. Samuti nõuab mitmeaastane VEPA rakendamine uute, innovaatiliste kaasamistegevuste pidevat arendamist, et eri osapooltel motivatsiooni hoida. Ressursiprobleemi lahenduseks asub elluviija partneri juures perioodi lõpuni tööle veel üks töötaja, et hallata VEPA rakendamise seotud administratiivset koormust.

KOKKUVÕTE

Kokkuvõttes näitavad vahehindamise tulemused, et **VEPA Käitumisoskuste Mäng üle ootuste asjakohane ja eesmärgipärane ennetustegevus**, mille positiivne mõju on kinnitust leidnud ka Eesti koolides läbi viidud teadusuuringus. Iga-aastaste tagasisideküsitluste ning 2017. a vahehindamises tehtud soovitusete elluviimise tulemusena vastab VEPA veelgi paremini eri osapoolte ootustele ja vajadustele ning aitab saavutada koolides positiivset mõju. Metoodika on kohendatud sobivaks nii eesti- kui venekeelsetele õpilastele, see sobib HEV lastele ning kaasatud on ka lapsevanemad.

VEPA Käitumisoskuste Mängu senine rakendamine on olnud tulemuslik. **Koolide suurest nõudlusest tingituna** on tegevusele seatud indikaatorid täidetud (so ennetusteenustest kasusaajate (õpilaste) ja metoodikat kasutavate õpetajate arv) planeeritust varasemalt, mistõttu on erinevaid sihttasemeid

tõstetud. Samuti on metoodika kasutusele võetud planeeritust rohkemates koolides. Neil põhjustel on VEPA Käitumisoskuste Mängu tegevust hinnatud üle ootuste tulemuslikuks.

Kuigi VEPA programmi senine rakendamine on olnud üle ootuste tõhus, kuna olemasolevate ressursside juures on võimalik olnud suurendada VEPA programmist osa saavate õpetajate ja õpilaste arvu, mis läbi on programm jõudnud rohkemate õpilasteni. Ent **selle kõrval on alla ootuste VEPA jätkusuutlikkus** – kuigi programm on koolides nõutud ning programmiga on rahul nii koolide juhtkonna esindajad, õpetajad kui õpilased, ei ole planeeritust oluliselt kiirema laienemise tõttu VEPA-l kindlat väljumisstrateegiat. Nii ei ole ka selge, kas seniste rahaliste vahendite lõppemisel 2020. aastal VEPA rakendamine vajatud ulatuses ja kujul jätkub. Seepärast on tegevuse tõhususe ja jätkusuutlikkuse koondhinnang „osaliselt ootuspärane“.

JOONIS 9. ALATEGEVUSE 2.1 HINDAMISTULEMUS

	ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			

7.2. ALATEGEVUS 2.2 „ANDME- JA TEABEVAHETUSLAHENDUSE LOOMINE VÕRGUSTIKUTÖÖ TÕHUSTAMISEKS“

Loodav andme- ja teabevahetuslahendus võimaldab KOV lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatel, politseiametnikel ja SKA töötajatel kasutada politsei ning teiste osapoolte infosüsteemide andmeid.⁸²

Andme- ja teabevahetuslahenduse eesmärgiks on lihtsustada infovahetust, juhtumikorraldust ning aidata paremini planeerida sekkumist ning riskis olevatele isikutele ja peredele (sh noortele) kiiremat ja tõhusamat toetust ja teenuseid nende probleemide lahendamisel.⁸³

Alategevuse sihtrühmaks on riskis olevate isikute ja peredega vahetult töötavad spetsialistid.

Andme- ja teabevahetuslahenduse elluviijaks on **SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond** ja elluvijja partneriks **PPA**.

Andme- ja teabevahetuslahendus valmib 2020. aasta märtsis. Seetõttu ei ole veel võimalik hinnata tegevuse tulemuslikkust ning esitatud on vaid vahehindamise tulemused tegevuse eesmärgipärasuse ja asjakohasuse ning tõhususe ja jätkusuutlikkuse osas.

EESEMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHASUS

Loodav andme- ja teabevahetuslahendus on elluvijja partneri sõnul väga oluline ja vajalik tööriist, **et vähendada bürokraatiat spetsialistide töös, mille arvelt jagub edaspidi rohkem aega abivajavate isikute, sh noorteni jõudmiseks:**

„Ma näen realselt kui palju see hoiab kokku meie ametnike aega ja tagab selle, et kõik info on ühes kohas. /.../ Täna meil on andmebaas, dokumendihaldusbaas, siis on veel mingi koht. Ja siis kui üks paneb ühte ja teine teise ja pärast on vaja mingit terviklikku infot selle lapse või lähisuhtevägivalla juhtumi kohta, siis suhteliselt raskelt leiad üles selle.“ (Personaalintervjuus osalenud elluvijja partner)

⁸² Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkirjaga 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

⁸³ Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkirjaga 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

Lahenduse loomisel on kaardistatud hetkeolukord ning kogutud tagasisidet erinevate maakondade politseiametnikelt, KOV lastekaitse- ja sotsiaaltöötajatelt ning SKA lastekaitse osakonna töötajatelt.⁸⁴ Kokku kaasati sellesse protsessi pea 150 ametnikku. Kaasamise tulemusel selgus, et **lahendus aitab muuhulgas suunata ametnike tegevuse rõhu reageerimiselt ennetusele**. Lisaks hinnati, et lahendus **loob eeldused ka rohkemale võrgustikutööle**. Nimelt kui seni on võrgustikukohtumistel kulunud suur osa ajast infovahetusele, siis automaatselt vahetuva info korral saavad ametnikud end juba enne kohtumist kurssi viia ning kohtumisel keskenduda enam klientide jaoks lahenduse leidmisele.⁸⁵ Sellele lisaks saavad eri osapooled info, kes on juhtumiga tegelema hakanud ning nii on võimalik kiiremini ja tõhusamalt infovahetust pidada kui on teada konkreetsed osapooled, kelle poole täiendava infopäringuga pöörduda.

Samuti on koostatud **andmekaitsealane mõjuhinnang**, mis aitas välja selgitada andme- ja teabevahetusega seotud riskid.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Elluviija partneri sõnul on **lahenduse loomisel olnud väga hea koostöö eri osapoolte vahel**, millele on aidanud kaasa asjaolu, et kõik näevad oma rolli ja vastutust lahenduse välja töötamise protsessis.

Elluviija partneri sõnul on andmevahetuslahenduseks **eraldatud rahaline ja ajaline ressurss olnud piisavad**. Oodatust mahukam on olnud vajadus inimressursi järele, mis on seotud erinevat tüüpi aruandlusega. Seejuures on suur abi olnud elluviija poolsest toest.

Lahenduse loomisel tekkinud viivitus oli tingitud mitmest asjaolust. Esiteks kulus kauem aega arendamisega seotud osapoolte vahel koostöölepingute sõlmimiseks, et leida kõigile sobiv koostöö kokkulepe ja lepingutingimused. Samuti tuli ära oodata SMIT teiste arenduste lõppemine, et oleks võimalik andme- ja teabevahetuslahenduse arendustööga alustada. Elluviija partneri sõnul oleks protsessi tõenäoliselt võinud kiirendada IT-analüütiku varasem kaasamine, et ta oleks kaasa rääkinud ka juba arendajatele suunatud lähteülesande koostamisel. Samas ei ole teada, kas SMIT arendajad oleksid varem olnud valmis arendustööga alustama.

Lahendus valmib märtsis 2020. aastal. Enne lahenduse valmimist on juba aasta algusesse planeeritud **edasikoolitajate koolitus**, millele järgnevate kuude jooksul **koolitatakse politseiametnikud prefektuuride ning KOV töötajad SKA poolt**. Elluviija partneri hinnangul ei too andme- ja teabevahetuslahenduse kasutuselevõtt kaasa spetsialistide töös suurt muutust:

„Tööprotsessis ei ole suur muutus. Teadmine on olemas, toimingud ma niikuinii sisestan, nüüd ma saan vajutada nuppu „saada“.“ (Personaalintervjuus osalenud elluviija partner)

Lahendus toob kaasa kiiremad protsessid, mis läbi jõuab info kiiremini erinevate osapoolteni. See vähendab oluliselt eri osapoolte ajakulu ning halduskoormust.

KOKKUVÕTE

Kokkuvõttes on andme- ja teabevahetuslahendus osaliselt üle ootuste asjakohane ja eesmärgipärane arendus, kuna aitab kokku hoida eri spetsialistide (so eelkõige politseiametnike, KOV lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate ning SKA töötajate) bürokraatiale kuluvat ajakulu ning loob rohkem aega abivajavate isikuteni jõudmiseks. Samuti **parandab see võrgustikutööd ning tõhustab spetsialistide teabevahetust** eri juhtumitega tegelemisel.

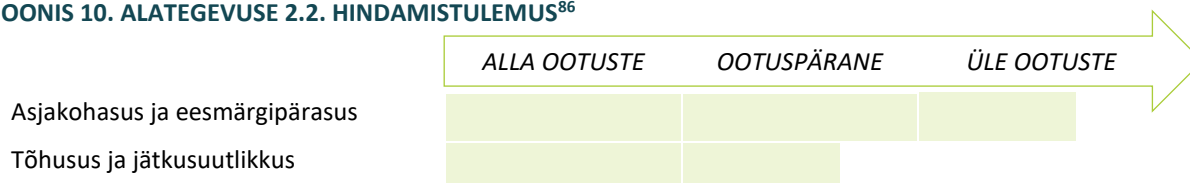
Kuigi lahenduse arendusprotsess on planeeritust kauem aega võtnud, eeldatakse lahenduse valmimist märtsis 2020. aastal ning juba on planeeritud sama aasta algusesse vajalikud koolitustegevused, et eri spetsialistid saaksid lahenduse oma töös kasutusele võtta. Lahenduse senine väljatöötamine on olnud

⁸⁴ „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015-30.06.2019 kohta.

⁸⁵ „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015-30.06.2019 kohta.

tõhus ning viitab, et lahendus on jätkusuutlik. Seega on tegevuse hindamistulemus tõhususe ja jätkusuutlikkuse hindamiskriteeriumi lõikes „osaliselt ootuspärane“.

JOONIS 10. ALATEGEVUSE 2.2. HINDAMISTULEMUS⁸⁶

7.3. ALATEGEVUS 2.3 „LÄHISUHTEVÄGIVALLA ALL KANNATAVATE NOORTE JA PEREDE KINDLAKSTEGEMINE NING NENDE PROBLEEMIDE LAHENDAMINE VÕRGUSTIKUTÖÖ MEETODIL“

Alategevuse 2.3 „Lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede kindlakstegemine ning nende probleemide lahendamine võrgustikutöö meetodil“ sisuks on MARACi (*Multi-Agency Risk Assessment Conferences*) Eestile kohandatud mudeli piloteerimine ja rakendamine kõikides Eesti piirkondades. **MARAC on juhtumikorralduse mudel lähisuhtevägivalla all kannatavate noorte ja perede abistamiseks, et vähendada peres korduvalt ohvriks langemise ja õigusrikkumiste arvu.**⁸⁷

Alategevuse sihtrühmaks on lähisuhtevägivalla all kannatavad inimesed ning nendega vahetult kokkupuutuvad spetsialistid (edaspidi ka MARAC võrgustikud), s.o KOV sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad, politseiametnikud, ohvriabitöötajad ning teised riskis olevate perede probleemide lahendamiseks seotud spetsialistid. Alategevuse raames on tutvutud ka teiste MARAC-i rakendavate riikide, s.o Soome, Inglismaa ja Šotimaa praktikatega. Samuti on toimunud igas piirkonnas võrgustikukoolitused ning infopäevad, mille fookuses on olnud DASH (*Domestic Abuse, Stalking and Harassment and Honour Based Violence*) riskihindamine või MARAC-iga seotud koostöö.⁸⁸ MARAC-i juba pikemalt rakendanud piirkondadele on toimunud ka tagasisideseminarid.

MARACi elluvijaks on **SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond** ja elluviija partneriks **SKA**.

EESMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHAUS

Vahehindamine näitab, et **MARAC võrgustike näol on tegu eesmärgipärase ja asjakohase tegevusega**, mis on käivitunud ajal, mil ka **ühiskonnas on suurenenud valmisolek teemaga tegelemiseks**. Viimastel aastatel on läbi viidud mitmeid teavitustegevusi, mille tulemusel on suurenenud lähisuhtevägivallaga seotud pöördumiste arv. MARAC on samal perioodil suutnud olukorra muutusele reageerida (st mudelid võeti üle Eesti kasutusele planeeritust kiiremini) ja vastata muutunud intensiivsusele. Seega vastab MARAC planeeritust paremini vägivallaga kokkupuutunud osapoolte vajadustele. Erinevate arengute, sh MARAC tulemusel ei pea kannatanu enam käima mitmes kohas juhtunust rääkimas, vaid saab ühte kohta pöörduda ja sama info jõuab vajalike osapoolteni. Selle tulemusel on kõik võrgustikuliikmed ühises infoväljas ning lahendavad juhtumeid ühiselt ja teineteise ametikohast teadaoleva info põhjal varasemast terviklikuma lähenemisega ja tulemuslikumalt:

„Koostöö on olnud hästi hea. Aitab mõista pere probleeme laiemalt ja olemust, mis on ainult abiks. Muidu jõuab paberil neli rida sellest, mis on juhtunud. Aga see ei päde.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

⁸⁶ Tulemuslikkust pole võimalik hinnata, kuna lahendus valmib märtsis 2020. aastal.

⁸⁷ Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkirjaga 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

⁸⁸ „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015-31.12.2018 kohta.

„Kümme pead on ikka parem kui üks pea. Kui istud korraga selle laua taha maha ja kõik pakuvad erinevaid variante kes on tugivõrgustikus või spetsialistid. Minu jaoks see on väga palju aidanud.“
(Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Intervjuudes nähtus, et **tegevuse sihtrühma, lähisuhtevägivalla all kannatavad inimeste, sh noorte ja laste turvalisuse suurendamine on võtmetähtsusega** ning otseselt seotud ka noortemeetme eesmärkidega:

„Vägivallast puudutatud pered, et see väga sügavalt puudutab neid. Et nad mingi hetk ei olegi võimelised enam tööd tegema. Nende seisund on kriitiline ja kui rääkida MARACi puhul kõrge riskiga vägivallast, siis seal ongi selliseid inimesi, kes ei suuda enam tööd teha ja enne nad tuleb vägivallast välja aidata enne kui nad on võimelised teistele teenustele või tagasi tööle jõudma.“
(Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Fookusgruupiintervjuudes osalenud võrgustikuliikmete sõnul on oluliseks lisaväärtuseks (kuigi seda pole eesmärgina sõnastatud), et **MARAC-i tulemusel on võrgustikus ühtne arusaam, mis on vägivald ning teemat käsitletakse samade terminitega, mis aitab tulemuslikumalt erinevaid juhtumeid käsitleda:**

„Selliseid vaidlusi, et kas ta menetluse annab kätte [s.o kas on võimalik alustada kriminaalmenetlust] ja ega ta ei valeta, selliseid asju küll võrgustikus enam ei tõstatu. /.../ see on küll hästi hea, et ei ole nii, et hakkame oma närve rikkuma, et võrgustikus vaidlema, mis on vägivald ja mis mitte.“
(Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

„MARAC-is kõik ei ole ka kriminaalmenetlus. Ja ei ole nii, et kannatanud peab igatepidi ära tõestama, et ta sobib programmi ja siis me võtame.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Selleks, et lähisuhtevägivalla all kannatavate inimeste vajadustele veelgi paremini vastata, leidsid eri osapooled, et võrgustikku tuleks kaasata laiemalt võimalike ohvritega kokkupuutuvad osapooled, seejuures eelkõige **meditsiinivaldkonna töötajad ning haridusvaldkonna esindajad (koolid):**

„Osades koolides on ikka see mentaliteet, et kooliseinte vahelt mitte midagi välja lasta ei tohi. See on ikka selline maineküsimus.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

„Lapsed veedavad koolis ja lasteaias suurema osa ajast. Siis need inimesed, kes lastega töötavad, siis et nemad suudaksid märgata ja selle info edasi anda. Tihtipeale õpetajad ütlevad, et „ma ei ole nüüd kindel, kas see on see koht“. Aga ta ei anna edasi ka. Et ta jätab enda teada selle.“
(Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

„Me oleme alati koolitustel ka rääkinud, et kui teil on mingi väike infokild, siis võib-olla ta mingisse suuremasse mosaiiki sobitub väga hästi. Aga kui meil seda kildu pole, siis me ei saa seda tervikpilti kokku. Kes ei taha kogukonnas konflikti minna ja nii edasi.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

„MARAC-i mõistes on koolid ja lapsed nii suur ressurss just vägivalla märkamise osas, sest need lapsed on vahel see ainuke indikaator, mis on ainuke, kust me üldse midagi näeme. /.../ Koolikäitumine oli hästi selliseid küsimusi tekitav pluss nad jäid tunnis magama. Seal pikalt kestis selline alarmeeriv periood. Ja siis selgus, et nad igal öösel valvavad oma isa, et isa ära ei tapetaks. Ja seal tuli [juhtum] siis kooli sotsiaalpedagoogi kaudu. Tegelikult ta suunas veel muusikaterapeudi juurde need lapsed ja siis tema kaudu hakkas see asi hargnema. Ja seal on kõik osapooled nii tohutult olulised, et sa ei tea kunagi selle loo dünaamikas, kes sellest praost sisse saab piiluda.“ (Gruupiintervjuus osalenud elluvijja partner)

Ka **elluvijja partneri sõnul ei ole hetkel veel loodud toimivat silda sotsiaal- ja tervishoiusüsteemi vahel**, sh põhimõtted, kuidas ohvritest teada antakse, kuidas ohvreid hinnatakse, mis on andmevahetuse võimalused jne. Samuti peaks elluvijja partneri hinnangul olema lähisuhtevägivalla teema prioriseeritud ka HTM tasemel, et ka sealt antaks samu sõnumeid, mis tänaseks siseturvalisuse-, sotsiaal- ja justiitsvaldkonnas ning **haridusvaldkonna töötajatele oleks samuti loodud süsteemne lähenemine, et abivajajaid senisest paremini märgata, osata neid aidata ning vägivallast puudutatud lastega käituda.**

Samuti on ilmnenud vajadus **vägivalda pealt näinud või sellega kokku puutunud lastele suunatud sotsiaalprogrammide järele**, mis oleksid täiendavaks abiks lisaks tänastele lastekaitse tegevustele. Ühes fookusgrupiintervjuus osalenud prokuratuuri esindaja hinnangul on lähisuhtevägivalla juhtumites ligikaudu lapsed seotud 80% juhtudel:

„Kui ma pean otsustama vägivallatsejast isa saatuse ja ma loen seda kolme lehekülge, mis mul toimikus on, siis ma ei tea... need „keegi tegi kellelegi haiget“ on jäämäe veepealne osa tegelikult. Lugu on hoopis sügav, juhtum kestab aastaid. Juhtum, kus meil peksmine kestab 8 aastat, aga täna on meil juhtum laual, kus on kirjas ainult väikene kehaline väärkohtlemine. 8-aastane poiss oleks vaja kuidagi tule alt välja tuua ja ema ka muidugi.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Teises fookusgrupiintervjuus tõi piirkonna prokurör välja, et noortel on tihti puudu kellestki, kellega lihtsalt rääkida:

„Ega kõige hullem ongi see, et nendega ei räägita. Et oleks inimene, kes räägib nendega täiesti tavalistest maailma asjadest, aga lihtsalt räägib.“

Lisaks tuleks elluviija partneri hinnangul tegeleda lisaks kõrge riskiga juhtumitele⁸⁹ ka keskmise riskiga juhtumitega, kuna Soome ja Inglismaa kogemuse põhjal esineb selles grupis enim tapmisi. Samuti on ilmnenud vajadus üle-eestilistele **vägivallatsejale suunatud sotsiaalprogrammi või muu korraldusliku mehhanismi järele**.

Seega näitab vahehindamine, et MARAC on eesmärgipärane ja asjakohane tegevus. Tegevus on ellu kutsutud ajal, mil suurenes ühiskondlik valmisolek teemaga tegeleda. Viimastel aastatel on erinevate teavitustegevuste tulemusel suurenenud lähisuhtevägivallaga seotud pöördumiste arv. MARAC on samal perioodil suutnud olukorra muutusele reageerida (st mudelid võeti üle Eesti kasutusele planeeritust kiiremini) ja vastata muutunud intensiivsusele. Seega vastab MARAC planeeritust paremini vägivallaga kokkupuutunud osapoolte vajadustele. Samuti on tegevuse lisaväärtusena paranenud ja ühtlustunud võrgustikuliikmete arusaam vägivallast ja selle vormidest ning juhtumeid käsitletakse seetõttu tulemuslikumalt. Neil põhjustel on MARAC hinnatud üle ootuste eesmärgipäraseks ja asjakohaseks tegevuseks.

TULEMUSLIKKUS

MARAC toetab ÜKP fondide rakenduskava eesmärki, kuna aitab vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsete olude mõju, ennetada tõrjutusriski ning suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust. Samuti toetab tegevus noortevaldkonna arengukava üldeesmärki ning arengukava 2. alaeesmärki „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“.

2016. aastal alustas esimesena MARACi mudeli piloteerimist Põlva piirkond. 2017. aastal liitusid piloteerimisega Haapsalu ja Rakvere/Lääne-Virumaa piirkonnad. 2018. aastal laieneti Saaremaa, Valga, Jõhvi, Pärnu, Viljandi ja Võru piirkonda.⁹⁰ **Tulenevalt sihtrühmade vajadusest MARAC mudel üle Eesti kasutusele võtta, laienetakse 2019. aasta lõpuks üle Eesti.**

Alategevuse väljundnäitajaks on **ennetusteenusest kasusaajate arv**. 2018. aastaks seatud indikaator on aasta lõpu seisuga **veidi enam kui kahekordselt täidetud (226%)** (vt Tabel 14). Kui 2018. aastaks oli planeeritud kasusaajate arvaks 100 inimest, siis tegelikkuses abistati samaks ajaks 226 inimest. Tulenevalt lähisuhtevägivalla aktuaalsusest ja võrgustike tulemuslikust tööst on tegevusele 2021. a seatud tulemusnäitaja täidetud 75% ulatuses, mis näitab, et lõpptaseme saavutamiseks tõenäoliselt probleeme ei esine ning eeldada võib pigem näitaja ületäitmist.

⁸⁹ Kõrge riskiga juhtumite all peetakse silmas ohtu ohvri elule ja tervisele.

⁹⁰ „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta.

TABEL 14. ALATEGEVUSE 2.3 VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2016—2023

Näitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutus-tase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Ennetusteenusest kasusaajate arv	0	100	226	200	300

Allikas: „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta; Siseministri 18.09.2015 käskkirj nr 13/170 „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ (viimati muudetud 27.03.2019).

2019. aastal MARAC mudeli kasutusele võtnud piirkonna fookusgruupiintervjuus selgus, et mudel aitab juhtumitele senisest paremini läheneda, mistõttu see ka **koheaselt aktiivselt kasutusele võeti**:

„Alguses oli 2-päevane koolitus enne MARACi kasutuselevõttu. Ja siis samal päeval tegimegi juba esimese kohtumise ja ülejärmisel päeval oli esimene koosolek.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Kuigi probleemiks ei ole juhtumite vähesus, vajab elluviija partneri sõnul **veel aega võrgustikutöö täiustamine, selle nõ sisse töötamine ning spetsialistide pädevus lähisuhtevägivalla teemadega tegemisel, st juhtumite tuvastamisel ja riskide hindamisel**. Samas on elluviija partneri sõnul näha MARAC mudelit kasutavate võrgustike mitmekülgseid töö tulemusi:

„Täna me näeme juba kui palju on selle mõju olnud võrgustikutööle, süsteemsusele, struktureeritusele. Ja seda mitte ainult kõrge riskiga juhtumites, vaid teistes juhtumites ka. Nt alaealised õigusrikkujad, nendega töös mõned piirkonnad on ikkagi võtnud oma kasutusse neid töövahendeid, mis ongi mõistlik.“ (Personaalintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

MARAC võrgustikega läbiviidud intervjuudest nähtus, et mida pikemaajaliselt oli mudel kasutusel olnud, seda mitmekülgsemalt lähisuhtevägivalla teema ja võrgustikutöö teemat käsitletakse ning oli leitud erinevaid kohti arenguks. Seejuures olid välja toodud arengukohad seotud nii võrgustikutöö korralduse, aga ka valdkondlikele arenguvajadustele osutamisega, näiteks menetluses laste ütluste käsitlemine või vägivalla pealt näinud lapse hooldusõiguse küsimus. **See näitab, et MARAC mudeli kasutuselevõtu järel hakkavad arenguvajadused ilmnema mõne aja järel, võrgustikutöö täiustub ning valdkondlike arenguvajadustele vastamiseks on oluline olla valmis protsesside parandamise või poliitikakujundamise tasandil vastama.**

Nii elluviija partner kui võrgustikud leidsid, et MARAC mudeli rakendamise käigus selgub palju õppe- ja arenduskohti ning mitmed teemad vajavad veel läbi katsetamist ja lahti mõtestamist. Eri osapoolte sõnul on tulemuste osas oluline, et **võrgustikutöö raames tulevad välja kõrge riskiga perede puhul teiste teenuste vajadused ja see võimaldab võrgustikul konstruktiivselt rakendada piirkonnas vajaminevaid meetmeid**, sh lastele ja noortele. Kokkuvõttes kirjeldas elluviija partner, kuidas MARAC-i senise elluviimise käigus on paljud asjad end juba hästi tõestanud:

„Kõikide nende MARAC-i asjadega, mis on põnev, samas ka väljakutse, et kohati läheb piloot ja praktika segamini. Väga paljud asjad on end juba nii hästi tõestanud, kuigi meil see põhjalik mõjude analüüs tuleb alles. Aga see praktikas toimib hästi, spetsialistid kiidavad.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Intervjuudes tegid sihtrühmad mitmeid ettepanekuid MARAC tegevuse **tulemuslikkuse tõstmiseks, ent soovitusel on valdavalt seotud üldise teenuste kättesaadavuse eri sihtrühmade lõikes**. Enim toodi välja **koostöö ja koosmõju saavutamise vajalikkust erinevate tegevuste vahel**:

„Meie eesmärk on vaadata kogu tervikut, mitte keskenduda ainult ühele inimesele.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Nagu eespool mainitud, soovitakse **tõhusamat ja sisukamat koostööd haridus- ja tervishoiuvaldkonnaga**. Samuti nähti **vajadust tugevdada KOV sotsiaaltööd**, kuna seni on olukordi, kus lastekaitse ei oska juhtumisse sekkuda ega tea ka, kust täiendavat abi saaks. Samas piirkonnas selgus, et MARAC kohtumiste tulemustel on see teadmine piirkonna lastekaitsetöötajatel paranenud, ent see võib olla probleemiks mujal.

Samuti leiti, et **edukaks MARAC-i toimimiseks on oluline, et ametnike vahel ei oleks tuntavaid hierarhiaid** ning MARAC-is teeksid kõik koostööd võrdsetena:

„Et prokurör on nii palju kõrgemal, et käed värisevad ja et äkki ma võin rääkida. Samamoodi uurijatega. Võtame hästi võrdselt ja ei nõua, et see asi oleks tehtud, vaid saame rääkida omavahel ja nii. Et need, kes on jõustruktuurid, need dikteerivad, et pead ju koputama ja kummardama. Ja teeme koostöökohtumise, kui tahad infot vahetada. Aga nüüd MARAC-is ongi niivõrd elementaarne, et see on niipidi.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Tulemuslikkuse säilitamiseks ja tõstmiseks on elluviija partner **ette näinud vajaduse lisarahastuse järele**, et lisaks algsetele koolitustele MARAC-i kasutuselevõtul saaks arendustegevuste raames mudeli kasutamist kinnistavate tegevustega toetada MARAC võrgustikke nende töös. Eri osapooled leidsid ühiselt, et MARAC rakendamise käigus ilmneb vajadus pidevate arendustegevuste järele, kuna juhtumite arutamise käigus kerkivad esile uued teemad, mida on vaja tõstatada või koolitusvajadus kindlate teemade osas. Nt meditsiini kaasamine, et mõista ka, milline näiteks on juhtumisse kaasatud osapoolte olukorra kliiniline põhi. Arendustegevused aitavad kaasa, et ka tulevikus vastatakse sihtrühmade vajadustele.

Samuti kerkis erinevate intervjuude raames üles soov või konkreetsemad ettepanekud **kogemuste vahetamiseks nii Eesti-siseselt ja rahvusvahelisel tasemel**. Praegu on näiteks võimalus minna MARAC-i vaatlema Põlvasse, kes on üks esimesena Eestis loodud MARAC võrgustikest. Uute MARAC võrgustike koolitajatel olnud võimalus tutvuda Šotimaa praktikatega, kus juhtumite iseloom ja spetsialistide sekkumistehnikad erinevad senistest lähenemisest Eestis. Koolitajate ettepanekul võiks taolistel õppereisidel osaleda korraga terve piirkonna võrgustik, et ühiselt rahvusvahelistest juhtumitest õppida.

Seega näitab vahehindamine, et MARAC mudeli rakendamine on olnud tulemuslik. Tulenevalt nõudlusest on MARAC mudel üle Eesti kasutusele võetud planeeritust varem. Tegevusele seatud 2018. a väljundnäitaja (ennetusteenusest kasusaajate arv) on täidetud veidi enam kui kahekordselt. Ka mudeli tööriistu on eri osapoolte poolt kasutusele võetud planeeritust rohkem, mis on positiivset mõju osutanud võrgustikutööle, süsteemsusele ja struktureeritusele. Lisaks ilmnes, et mida pikemaajaliselt oli mudel kasutusel olnud, seda mitmekülgsemalt lähisuhtevägivalla teema ja võrgustikutöö teemat käsitletakse ning leitud erinevaid kohti järjepidevaks arenguks. Neil põhjustel on alategevust 2.3 hinnatud üle ootuste tulemuslikuks.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Erinevate osapoolte hinnangul on senine MARAC mudeli rakendamine näidanud, et **tegu on vajaliku tööriistaga lähisuhtevägivallaga kokkupuutuvate inimeste abistamiseks**. Kõigi osapoolte hinnangul tuleks **mudeli kasutamist jätkata ning regulaarselt otsida arenduskohti, et kannatanute sihtrühma senisest veelgi paremini abistada**. Nagu eelnevalt mainitud, siis tuleks **läbivalt rohkem kaasata haridus- ja meditsiinivaldkonda**, et juhtumitele veelgi terviklikumalt läheneda.

Nii elluviija partner kui sihtrühmad leidsid, et mudeli rakendamisele aitab kaasa, et teema osa riiklikest strateegiatest ja eri tasanditel mõistetakse teemat sarnaselt. Spetsialistide sõnul on vaja jätkuvalt teha teavitustööd, et inimesed, sh lapsed ja noored, tunneks ära, mis on vägivald ja teaksid, kuhu pöörduda:

„Kui oleme klassides vägivalla teemad läbi rääkinud, siis laps helistab 112-e, et näe üks vanem peksab teist ja palub abi. Või kui on nooremad õed-vennad, siis läheb ohutumasse kohta nt õue ja kutsub abi.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

„On juhtumeid, kus on seksuaalne ja füüsiline vägivald ja inimesed ikka küsivad, et kas see on vägivald.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Tegevuse elluviimine on tihedalt seotud ka teiste noortemeetme tegevustega. MARAC sihtrühma mõjutavad nii olemasolevad ennetus- kui sekkumistegevused. Erinevates intervjuudes mainiti näiteks sünergiat maakondlike turvalisuse nõukogude (MTN) tegevusega (vt alategevus 2.4), kuna mitmel juhul võrgusiku või nõukogu liikmed kattuvad:

„Oleme pannud suunad selliselt paika, et politsei ja maakonna suunad kattuvad, mitte nii, et kõik kablutavad kuskile eri suundadesse ja on eri probleemid. Ei, võtame fookuse ühte. Saame siin ka jagada, mis seal räägitakse.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Samas olid mõned MARAC liikmed pessimistlikud selle osas, kui suur on teadlikkus MARAC-ist MTN liikmete seas ning ühes MTN-s ei nähtud vajalikuks, et MTN ja MARAC-i vahel oleks infovahetust. **Samas on see võimalus peegeldada piirkondlikke arenguvajadusi laiemale turvalisuse tasandile, mistõttu võiks kahe tegevuse vahelist koostöövõimalust senisest enam teadvustada kõikides maakondades.**

Lisaks mainiti intervjuudes noortemeetme tegevustest korduvalt STEP-, SPIN- ja Tugila programmi kui noori toetavaid tegevusi. Ent jällegi ilmnes, et piirkondlikult ei ole võimalused võrdsed, st Tallinnast ja Harjumaalt ning SPIN-programmi levialast väljaspool on noortele suunatud tegevused piiratumad. ESF väliselt toodi korduvalt esile MDFT (mitmedimensiooniline pereteraapia), vanemlusprogramm „Imelised Aastad“, SÜTIK, Valik, MAPPA (*Multi-agency public protection arrangements*) ja *Caring Dads* programmi. Samuti **on oodata positiivset mõju loodavast andme- ja teabevahetuslahendusest**, mis parandab andmevahetust KOV lastekaitse- ja sotsiaaltöötajate, politseiametnike ja SKA töötajate vahel (vt ka alategevus 2.2).

Ühes MARAC võrgustikus tõstatus **kriitikana erinevate tegevuste projektipõhisus ja kehv kättesaadavus suurematest linnadest või keskustest väljaspool**, mis mõjutab abivajavatele inimestele abi osutamist ja juhtumi lahenduse suunas liikumist. Samas kinnitasid kõik osapooled, et nii kannatanutele kui teistele osapooltele osutatavad sotsiaalprogrammid on väga olulised. Programmide saamine mingisse piirkonda nõuab eri osapoolte kõrget teadlikkust olemasolevatest võimalustest ning võib olla ühe ametkonna pikaajalise lobitöö tulemus:

„MDFT on ka olnud kogu aeg. Nii kui ta tuli, nii me sealt saba ja sarvedega kohe haarasime. Kui võimalik, siis me noore kohe sinna ka suuname. Algusest saati on probleemiks olnud see, et noored on juba nii augus. Tegelikult MDFT peaks olema palju varem see sekkumine. Kui märgid tulevad. /.../ Aga siis need terapeutid, vahepeal olid siin järjekorrad pool aastat. Tegelikult on sekkumist vaja kiiresti.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

„/.../ võiksid olla nagu pikemaajalised ja et need läheksid tööle, sest need ei jõua korrektselt töölegi minna, enne kui nad saavad läbi. Tulemustest siis rääkimata.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Sellest nähtub, et parandada on vaja erinevate sotsiaalprogrammide kättesaadavust üle Eesti. Samuti oleks vaja senisest paremini esitada ülevaade olemasolevatest programmidest, koos seda puudutava infoga (sihtrühm, kestus, maksumus jne). Lisaks peaks senisest paremini olema koordineeritud lõppevate programmide kohta info jagamine, kuna tihti tuleb spetsialistidele mõne projektipõhise tegevuse lõppemine üllatusena:

„Mis on veider läbi aastate, et me peame ise otsima. Et ahah, me oleme kohaldanud sellist ja sellist [programmi] ja siis avastame, et oi, see enam ei toimigi ja siis on järgmine, kuni sinnamaani, et siis ise asutuse siseselt oleme teinud listi, kus on siis valik, mis hetkel toimivad. Pidevalt, iga nädal vaadatakse üle, mis [programmid] toimivad, mis ei toimi, kui on vaja midagi, siis oleme selle nüüd teinud. Muidu pidid küll otsima ühe ministeeriumi kodulehelt ja teise lehelt ja kuuled kellegi käest, et on või ei ole ja see on täiesti ebanormaalne.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Fookusgrupiintervjuudes osalenud MARAC-i võrgustikud kirjeldasid, kuidas ka varasemalt toimus koostöö näiteks ümarlaua vormis. Ent võrdluses MARAC mudeliga ei olnud siis nii selgelt jaotatud vastutus, rollid ning oli kaasatud vähem osapooli. Samuti võis varem langeda suurem vastutus ühele spetsialistile, kuid MARAC võrgustiku liikmed kirjeldasid, et neil on praeguseks parem tajus **jagatud vastutusest ning suurem meeskonna tunne:**

„Võib-olla see on ka, et kui ma helistan ühele, siis ma jagan seda infot ette, mida tegema peaks, ainult temaga, aga vahepeal meil sekkub [MARAC juht], et ei-ei sina ei pea kõike ise tegema ja tegelikult saavad teised ka neid asju teha. Et ta vahepeal need ülesanded ära, et ei pea mina üksipäini tegema.“ (Fookusgruupiintervjuus osalenud MARAC võrgustiku liige)

Elluviija partneri sõnul aitab MARAC-i toimimisele laiemalt kaasa ühiste sõnumite esitamine eri osapoolte poolt. Samuti rõhutati head koostööd eri osapoolte vahel, so elluviija ja teiste ministeeriumitega:

„Imagoloogilises mõttes, et siin on hästi hea nõunike töö. Et kui MARAC-i eesmärk on teha spetsialistide vahelist koostööd, siis meil arendustiimis on ka hästi hea koostöö nii SIM-i kui SOM-iga kui PPA-ga. Mistõttu me anname täna hästi ühesuguseid sõnumeid välja, mis on hästi suur võit. /.../ MARAC oli just ka presidendi kõnes sees. Ja et PPA juht kasutab seda terminit, et see on juba peavoolus.“ (Gruupiintervjuus osalenud elluviija partner)

„Mina tunnen SIM-ist väga suurt tuge. Nagu reaalselt. Seal on meie oma ametnikud ja nõunikud, kellega on väga suurepärase koostöö. Kuni sellise sisulise aruandluseni välja, mille võlu ma kohe ei osanud märgata.“ (Gruupiintervjuus osalenud elluviija partner)

Elluviija partneri hinnangul oli MARAC mudeli kasutuselevõtul mitmeid soodustavaid tegureid. Esiteks oli hea mudeli kasutuselevõtu aeg, kuna ühiskonnas on suurenenud avatus lähisuhtevägivalla teema käsitlemiseks:

„Teema on olnud pildis ja läbi selle on ühiskonna vajadus, avatus ja ka spetsialistide soov selle mudeli järgi järsult viimastel aastatel jooksul kasvanud. Mistõttu vahel tekkis kohati nagu isegi küsimus, et kas meie nõ riigina suudame olla samm või pool sammu ees sellest ühiskonnast. Täna mulle tundub, et me suudame seda, aga korra oli see nihe. Et me ise kutsusime neid underground-MARAC-ideks või pörandaalusteks MARAC-ideks, et järsku tekkisid MARAC-id enne meie koolitusi. Et huvi ja vajadus oli olemas, lood olid ilmselgel olemas, lood on alati olemas olnud. Head näited olid olemas. Väga hästi hakkas ta tööle kui oli esimeste MARAC-ide eduelamus juba olemas.“ (Gruupiintervjuus osalenud elluviija partner)

Eri osapoolte sõnul toimub MARAC-i mudeli rakendamise kõrval pidev koostöö ka teiste valdkonnaülestes töörühmade ja ümarlaudade kaudu. Kuna valdkonnas on viimastel aastatel toimunud suured arengud võimaldavad sellised koostöötegevused analüüsida läbi erinevad detailid, et ühtlustada valdkondlikku tegevust ja vältida dubleerimist. Elluviija partneri sõnul on lisaks MARAC-ile memorandumite tegevuskava⁹¹ palju laiem ja kõik selle tegevused on integreeritud MARAC-iga, või toetavad üksteist vastastikku. Elluviija partneri sõnul oli see üle ootuste positiivne tulemus:

„Seda me ei lootnud. Meil on selleks aastaks selline plaan ja kõik ei ole ainult piloot, millest me alguses rääkisime, vaid see ongi ametlik riiklik praktika, millega me edasi läheme ja ilma milleta me ei saa. Tuul on tiibades ja entusiasm siinamaani.“ (Gruupiintervjuus osalenud elluviija partner)

Samuti on positiivset mõju omanud mudeli kasutamisele võtmise ajastatus – esmalt võeti aega (sh oodati haldusreformi tulemusi), mõeldi tegevused läbi, eestindati ning toetati võrgustikke mudeli kasutuselevõtul. Samuti otsustati mudeli kasutuselevõtu esialgsest ajakavast loobuda ning mudelid üle Eesti kiiremini kasutusele võtta, mis on aidanud paremini sihtrühmade vajadustele vastata.

Ainsa raskuskohana tõid nii elluviija partner kui sihtrühmad välja ohvriabi varasema korrapärase süsteemi, mistõttu olid mõned spetsialistid loonud nõ omad meetodid, mistõttu nad ei olnud esmalt aldis MARAC mudelit kasutusele võtma. Samuti on endiselt raskuskohaks sarnasel põhjusel haridus- ja meditsiinivaldkonna kaasamine võrgustikutöösse:

⁹¹ Vt ka lähisuhtevägivalla all kannatanu kaitse memorandumit ja tegevuskava lähisuhtevägivalla vähendamiseks ning ennetamiseks Eestis aastatel 2019–2023: www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/ennetustegevus/vagivallaennetus.

„Minu jaoks oli üllatus see, et kui keeruline on veenda mingeid spetsialiste oma seda raskelt sisse küntud vagu muutma või stiili. Ja teistmoodi tegema. Ja see on loogiline, et kui sa oled hingega seda teinud ja sul ei ole võimalust süsteemiks, siis sa ise käid oma raja sisse, sul on oma stiil ja oma kontaktid. /.../ Aga samas on toimimise eeldus see, et me teeme kõike ühtmoodi ja meil on see arusaam ja siis saame improviseerida. Siis saame seda nimetada konstruktiivseks improviseerimiseks, kui sul on see põhi selge. See oli kõige huvitavam ja kõige raskem.“ (Grupiintervjuus osalenud elluviija partner)

Erinevad MARAC-i rakendamise osapooled on **oma töös kõrgelt motiveeritud**, mis on oluline tegur mudeli rakendamise protsessis. Senise rakendamise seisukohalt ja jätkusuutlikkuse osas on väga oluline, et **esimesed Eesti MARAC võrgustikud jagavad kogemusi hiljem MARAC-i kasutusele võtnud võrgustikega**, et soodustada õppimisprotsessi teineteise kogemusest:

„Meil plaan nägigi ette, et kõige paremini võiks toimida, kui praktikud praktikutele oma kogemuse näitel seda infot annavad. /.../ Päris elulised näited, need töötavad, me ei kahtle keegi, et need on töötanud. Ja et need on Eesti oma praktika. Muidugi see MARAC päris palju liitis ka ametkondi. Seda nii suurt efekti ma ei oodanud.“ (Grupiintervjuus osalenud elluviija partner)

Samuti on vajalik, et **2019. aasta lõpuks on MARAC võrgustikud tegutsevad üle Eesti**. Senise tegevuse raames on ilmnenud, et regionaalselt on olukord erinev. Mõjutavad tegurid on intensiivsus, s.o juhtumite arv, varasem võrgustiku koostöö ning olemasolevad võimalused, so kui kaugele on võimalik abivajajaid aidata. Samuti toodi välja, et näiteks Harjumaal on võrgustikutööga probleeme ning esinevad tugevad valdkondade vahelised konfliktid, mis on nii isiklikud kui tegevuste põhised. See on mõjutanud koostöösse panustamist:

„Selle asemel, et eos murduda nende kõnede ees, mille ees sa seisad seoses mingi juhtumikorraldusega. Inimesed on ilmselt nii ülekoormatud, et ilmselt juba mõte sellest kokku tulemisest on nii väsitav, et kohati ei jõua selleni. Kohati ei jõua näha selles seda konstruktiivsust.“

Elluviija partneri hinnangul vajab mudeli sisse töötamise järel mudeli töös hoidmist, mida võiks sarnasele praegusele korraldusele **tulevikus teha keskne riiklikust rahastusest finantseeritud koordinaator või moderaator**, kelle peamiseks kontaktiks on iga MARAC-i juhid. Tulevase korralduse alusel on oluline tagada nii MARAC-ide koolitamine, täiendamine, motiveerimine, ühtlustamine kui tagasisidesüsteem. Juba tegutsevate MARAC-ide töös on näha, et piirkondlikud praktikad on mõnevõrra erinevad, mistõttu on oluline nii tagasisidesüsteem, ühtlustamine kui võrgustike toetamine.

Tegevuse ressursid on eri osapoolte sõnul olnud piiratud. Suurim väljakutse on seotud MARAC planeeritust kiirema laienemisega üle Eesti, millega planeeriti ümber ka perioodiks seatud eelarvelised vahendid:

„Ressursid on hästi piiratud ja eelarve saab /.../ otsa, aga mina ei näe mingit muud võimalust ja see oli ainuvõimalik, et seda oli sel aastal väga vaja. Ma ei kujuta muud moodi ette ja kõik kajas, et see peaks nii olema.“ (Grupiintervjuus osalenud elluviija partner)

Rahaliste ressursside vähesuse tõttu on eri osapooled juba otsinud lisarahastust teistest allikatest. Näiteks elluviija partner on rahastanud osa tegevusi SKA ohvriabi valdkonnale suunatud eelarvest. Ühes MARAC võrgustikus toodi näide, kus mitmeaastase MARAC mudeli rakendamise järel oli uute võrgustikuliikmete, sh haldusreformi tulemusel liitumisel vajadus uuesti koolitus läbida, milleks leiti rahaline ressurss omal käel. **Selleks, et järgnevatel aastatel toime tulla planeeritust varasema laienemisega seotud arengutega**, esitas SIM lisarahastuse taotluse. Valitsus kiitis 30.05.2019 heaks rahandusministri ettepaneku ühtekuuluvuspoliitika fondide tulemusreservi jaotamise kohta, mille raames sai täiendavat toetust ka MARAC. See võimaldab planeeritud tegevuste, sh arendustegevustega jätkata peale esialgse rahastuse lõppemist (2020. aastal) ka edaspidi:

„See oli hädavajalik summa. Meil on esimene ring peal alles ja see kõik vajab kinnistamist kindlasti. Et see on üks praktika ja selle praktika elus hoidmine on üks selline teenus, ilma milleta ei saa elus hoida.“ (Grupiintervjuus osalenud elluviija partner)

KOKKUVÕTE

MARAC võrgustikutöö mudeli näol on tegu **üle ootuste eesmärgipärase ja asjakohase ning oodatust tulemuslikuma tegevusega**. Tegevust viiakse ellu ajal, mil ühiskonnas on teemaga tegelemiseks suurem avatus ning lähisuhtevägivallast teatatakse rohkem; ning mudeli kasutuselevõtuga suudetakse ka lähisuhtevägivallaga kokku puutunud osapoolte vajadustele paremini vastata, kuna on tagatud valmisolek juhtumitega võrgustikutöö põhimõttel tegeleda, mis ei ole ohvrile koormav. Kuigi seda pole eesmärgina sõnastatud, on **MARAC-i tulemusel paranenud arusaam, mis on vägivald ning teemat käsitletakse samade terminitega, mis aitab tulemuslikumalt erinevaid juhtumeid käsitleda**.

Tulenevalt sihtrühmade vajadusest MARAC mudel üle Eesti kasutusele võtta, on 2019. aasta lõpuks mudel kasutusele võetud üle Eesti, mis on kiirem laienemine kui esialgselt planeeritud. Samuti on nii jõutud rohkemate abivajajateni kui esialgselt planeeritud (st tegevuse väljundnäitaja 2018. aastaks on täidetud enam kui kahekordselt). Seejuures ilmnes vahehindamise käigus, et mida pikemaajaliselt oli mudel kasutusel olnud, seda mitmekülgsemalt lähisuhtevägivalla teema ja võrgustikutöö teemat käsitletakse ning oli leitud erinevaid kohti arenguks. **Neil põhjustel on tegevuse tulemuslikkus on hinnatud „üle ootuste“**.

Tegevuse senine **elluviimine on olnud tõhus** ning teiste rahastusallikate toel on tehtud rohkem, kui algselt ESF vahendite toel plaaniti. MARAC mudeli rakendamise seotud osapooled on kõrgelt motiveeritud. Samas ei ole tegevusel veel väljumisstrateegiat, mistõttu on tegevuse tõhusus ja jätkusuutlikkus hinnatud ootuspäraseks.

JOONIS 11. ALATEGEVUSE 2.3 HINDAMISTULEMUS

	ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			

7.4. ALATEGEVUS 2.4 „MAAKONDLIKU VÕRGUSTIKUTÖÖ EDENDAMINE TURVALISUSE SUURENDAMISEKS“

Tegevuse tulemusel on loodud igasse maakonda maakondlik turvalisuse nõukogu (MTN), **eesmärgiga edendada ja juurutada maakonna tasandi koostöös valdkondade ülest riigiasutuste, KOV-ide ja asutuste ning erasektori ja vabaühenduste ja kogukondade vahelist võrgustikutöö põhimõtet, suurendades seeläbi kohalikul tasandil turvalise elukeskkonna kujundamist**.⁹² MTN moodustati esmalt maavanemate korraldustega, millega nimetati nõukogu koosseis ning ülesanded.⁹³ Tulenevalt riigireformist ja maavalitsuste tegevuse lõppemisega 2017. a lõpus, restructureeriti MTN-d ning moodustati taas 2018. aastal maakondliku omavalitsuste liidu juhatause otsusega, arenduskeskuse nõukogu korraldusega või vallavalitsuse korraldusega. Alates 2018. a viivad MTN tegevusi ellu **maakondlikud arendusorganisatsioonid (MARO-d)**⁹⁴ SIM ja MARO vahel sõlmitud koostöölepingu alusel.

Tegevuse elluvijaks on **SIM korrakaitse- ja kriminaalpoliitika osakond**.

⁹² Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkiri 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

⁹³ Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkiri 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

⁹⁴ Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks, Siseministri käskkiri 18.09.2015 nr 1-3/170, viimati muudetud 27.03.2019 käskkirjaga nr 1-3/29.

EESMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHASUS

Vahehindamise raames läbiviidud intervjuudest nähtus, et tegu on eesmärgipärase ja asjakohase tegevusega, mis on aidanud säilitada ja kohati ka parandada koostööd kohalikul tasandil erinevate siseturvalisuse küsimuste arutamise ja lahenduste leidmise läbi:

„Kui me varasemalt ajasime igaüks rohkem nii-öelda oma asja, siis nüüd on aru saadud, et me peamegi turvalisuse tõstmiseks koos tegema“. (Fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liige)

MTN-de tööd toetab asjaolu, et tegu on juhtide tasandil võrgustikuga. Läbi viidud fookusgrupiintervjuudes kirjeldati, et kuigi maakonna tasandil oli ka varasemalt võrgustikke (nt maavalitsuste komisjonid ja nõukogud), **on MTN tegevuse tulemusel koostöö selgemini eesmärgistatud ning kohati ka spetsiifiliste teemade käsitlemiseks teemapõhisteks töörühmadeks jaotatud.** Samas ilmnes, et selline korraldus ei ole nõukogudes läbivalt sarnane, vaid lähtub iga maakonna vajadustest ja varasemast koostööst. **MTN-des on igal maakonnal on võimalus kujundada ja struktureerida oma maakonna jaoks toimiv struktuur ja töökorraldus.**

Fookusgrupiintervjuudes kirjeldati, et viimastel MTN-de senise tegevusaja ja selle raames toimunud vajalike ümberstruktureerimiste tulemusel nii koostöö, võrgustikutöö kui suhted läinud paremaks, st **MTN on ennast nõ sisse töötnud.** Näiteks ühes fookusgrupiintervjuus ilmnes, et kuigi algselt oli nõukogusse kuulunud üle 20 inimese, struktureeriti nõukogu töö ümber, sellele jäi keskne roll ning sellele lisaks loodi alakomisjonid (nt kriisikomisjon, uimastiennetuskomisjon jne), et koostöö oleks **fokuseeritum ja tõhusam:**

„Meil ei ole ju mõtet kõiki neid tegevusi arutada 24-liikmelise kambaga.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liige)

Samas ei leidnud fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liikmed, et see on praktika, mida teised MTN-d peaksid tingimata üle võtma, kui nende enda varasem korraldus on hästi toiminud. Samuti ilmnes, et kui mõnedes MTN-s arutatakse ka konkreetseid juhtumeid, st kasutatakse juhust, et maakonnas on valdkondlikud spetsialistid kokku tulnud.

Fookusgrupiintervjuudes osalenud nõukogude liikmed peavad MTN-de töös kõige **olulisemaks võrgustikuliikmete motiveeritust.** Kuigi nõukogude liikmete motivatsiooni võib mh sõltuda piirkonna poliitilisest olukorrast (sh valimiste eelne ja järgne aeg), restruktureerimisest, rollide täpsustamisest, kriisilukordadest vmt, ei esine intervjuueeritud nõukogude liikmete sõnul sellega neil nõukogu töös osalemise motivatsiooniga probleeme. Samuti kiideti **nõukogu tegevuse selget koordineeritust.**

Fookusgrupiintervjuudes osalenud **nõukogude liikmed on tajunud ka turvalisemate kogukondade tekkimist,** millele on nende hinnangul kaasa aidanud suurem inimeste valmisolek oma kogukonda panustada, aga näiteks ka sotsiaalmeedia kanalid, mille vahendusel saab kohalikus kogukonnas toimuvaga vahetult kursis olla.

TULEMUSLIKKUS

MTN tegevus toetab ÜKP fondide rakenduskava eesmärki, kuna aitab läbi turvalise elukeskkonna kujundamise vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsete olude mõju, ennetada tõrjutusriski või suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust. Samuti toetab tegevus noortevaldkonna arengukava üldeesmärki ning arengukava alaeesmärki 2 „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“. MTN-de tegevuse tulemusel suurendatakse kohalikul tasandil turvalise elukeskkonna kujundamist, mis läbi väheneb noorte risk olla tõrjutud ning noortevaldkonna toimimine on mõjusam, kuna tegevuse tulemusel on paranenud võrgustikutöö.

Tegevuse tulemuslikkust **mõjutas 2017. a lõpus aset leidnud riigireform,** mille tulemusel lõpetati seniste nõukogude ellu viijate maavalitsuste tegevus, ning mille tõttu tuli kõik nõukogud 2018. aastal uuesti moodustada. Ent nõukogude taasloomisega on **täidetud nii 2018. kui 2023. aastaks seatud väljundnäitaja täies ulatuses** (vt Tabel 15). Tegevuse tulemuslikkuse osas on oluline, et MTN-d tegutsevad üle Eesti kõikides maakondades. Vahehindamisse kaasatud osapoolte hinnangul on tegevusele seatud indikaator

asjakohane ning soovitusi selle muutmiseks ei tehtud. **Seega näitab vahehindamine, et tegevus on olnud tulemuslik.**

TABEL 15. ALATEGEVUSE 2.4 VÄLJUNDNÄITAJA SIHTTASEMED JA NENDE TÄITMINE 2016—2023

Näitaja	Algtase	Sihttase 2018	Saavutus-tase 2018	Sihttase 2020	Sihttase 2023
Maakondlike turvalisuse nõukogude arv	0	15	15	15	15

Allikas: „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta; Siseministri 18.09.2015 käskkiri nr 13/170 „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks“ (viimati muudetud 27.03.2019).

Fookusgrupiintervjuudes leiti, et kuigi erinevad koostööl põhinevad tegevused leidsid aset ka enne MTN-de loomist, on **nõukogude töö tulemusel paranenud infovahetus, osapooled tunnevad paremini teineteist**, sh teavad kelle poole spetsiifilise probleemiga pöörduda ning nii ollakse paremini kursis, milline erinevate MTN tegevuse teemavaldkondades parasjagu maakonna olukord on. See aitab liikmetel oma valdkonnas lahenduste väljatöötamisel lähtuda terviklikumast pildist, mistõttu võib eeldada uute arengutega laiemat mõju saavutamist. Samuti leiti, et **teadlikkus erinevatest tegevustest on oluline, kuna see aitab vastata paremini ja noorte vajadustele**. Sarnaselt teistele tegevustele tõstati intervjuudes ebapiisav koostöö koolidega, mis takistab noortele õigeaegse abi pakkumist:

„Me saame aasta lõpus teada, et mõni laps pole koolis käinud.“ (Fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liige)

Samuti on loodud **koostöösuhteid teiste MTN-dega seniste kogemuste või parimate praktikate jagamiseks erinevate teemade käsitlemisel**. Näiteks ühes MTN-ga läbi viidud fookusgrupiintervjuus kirjeldati koostööd nelja külgneva naabermaakonna MTN-i vahel, kellega mõnele teemale maakonnaülelalt lähenetakse (nt maakonna terviseprofiilidega seotud teemade käsitlemiseks). Antud näites algatas maakondade ülese koostöö initsieeris üks MTN ning kuna see oli tulemuslik, on taolisest kohatisest maakonnaülesest koostööst saanud antud piirkonnas tava. Selliste koostöösuhete arendamine aitab MTN liikmetel õppida teiste maakondade kogemustest ja vahetada häid praktikaid erinevate teemadele lähenemiseks või nende käsitlemiseks.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Vahehindamine näitas, et tegevusele eraldatud ressursside piires on saavutatud planeeritud tulemused. **Tegevuse jätkusuutlikkuse tagab vajadus nõukogu tööd käigus hoida, et vastata maakonna turvalisuse ja tervise teemade haldamisega seotud vajadustele**. Ühe fookusgrupiintervjuus osalenud MTN liikmete ettepanekul võiks tulevikus sarnaste tegevuste puhul olla vähem ette kirjutatud, kuidas nõukogu tööle eraldatud ressursse kasutada. See võimaldaks lähtuda maakonna/piirkonna eripäradest ning ühe nõukogu liikmete sõnul näiteks rohkem tunnustada tegevuste eestvedajaid, kes hoiavad koordineerivat rolli (praeguse struktuurivahendite abikõlblikkuse reeglite kohaselt ei ole võimalik MTN eelarvest preemiaid maksta).

Jätkusuutlikkuse osas on oluline, et MTN tegevus ja siseturvalisuse teemaga seotud tegevused on sätestatud rahvatervise seaduses, mille kohaselt on turvalise elukeskkonna kujundamine KOV-ide ühiselt täidetav ülesanne. Võrgustikutöö arendamist toetavad **SIM ja MARO-de vahel sõlmitud koostöölepingud** turvalisuse suurendamiseks maakonna tasandil ning MTN iga-aastastes tegevustes kokkuleppimiseks. Nõukogu liikmete sõnul toetab nende tegevust asjaolu, et **siseturvalisuse ja tervise teema on keskselt koordineeritud ja jõustatud**:

„See oli oluline, et Siseministeerium tuli selle turvateemaga jõuliselt üles. Kuna ma ise olen Sotsiaalministeeriumi haldusalas olnud, see on nii pehme asi olnud, see tervis. Ja ikkagi sa ei suuda

selle sotsiaali pealt kisendada ja ei kuulda ka ja jõudu ei ole, et ta jääb pehmeks ja vähemtähtsaks. Aga nüüd see Sisemini jõud, kuigi seda raha on jube vähe, aga see jõud on tulnud sealt kaasa. Et pigem me selle tervisega purjetame seal turvalisuse tuules. Et see on teinud selle meie teema tähtsaks kogu riigi tasandil.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liige)

Nõukogu liikmed on kokku puutunud (so nii teadlikkus kui koostöö või tegevuste läbiviimine) ka mitmete teiste noortemeetme tegevustega, kuid see **sõltub kui kättesaadavad tegevused erinevates maakondades on**. Seejuures avaldati kriitikat, et kõik loodud tegevused või programmid ei ole kättesaadavad üle Eesti, vaid jäävad tihti Harjumaa-keskseteks. Lisaks toodi noortele suunatud tegevuste puhul toodi üldiselt välja laste ja noortega töötajate madalat palka ning probleeme läbipõlemisega, mistõttu on keeruline noortega töötajaid, sh noorsootöötajaid leida:

„Tegelikult kui neid programme teeme, siis võiksime vaadata üle Eesti. Mitte nii, et need lõppevad Tallinnaga ära.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liige)

„Need uurijad, kes tegelevad lastekaitseprobleemidega, põlevad nii kiirelt läbi, et siin ei ole midagi teha. See näitab, et see ei ole nii lihtne, et võtame ja teeme ja kõik on okei.” (Fookusgrupiintervjuus osalenud nõukogu liige)

KOKKUVÕTE

Vahehindamine näitas, et igasse maakonda loodud maakonna turvalisuse nõukogude näol on saavutatud tegevusele seotud eesmärgid, so juurutatud on maakonna ja kohalikul tasandil koostöös valdkondade ülest avaliku, era- ja kolmanda sektori ja kogukondade vahelist võrgustikutöö põhimõtet, mis aitab kaasa piirkonnas turvalise elukeskkonna kujundamisele. Vahehindamise raames läbiviidud intervjuud näitasid, et leitud on töökorraldus, mis vastab vastava maakonna vajadustele ning MTN-d on end sisse töötnud. Seepärast on tegevuse asjakohasus ja eesmärgipärasus hinnatud ootuspäraseks.

Vahehindamise läbiviimise ajaks on loodud 15 MTN-i. Kuigi nõukogude tööd mõjutas riigireform, lahendati olukord aegsasti ja konstruktiivselt, mille tulemusel alustasid MTN-d tööd uuenenud koosseisudega 2018. aastal. MTN tegevus on erinevates maakondades erinev ning lähtub iga maakonna vajadustest. Enim tõstatati intervjuudes tegevuse tulemusena asjaolu, et infovahetus on paranenud, maakonna tasandil tuntakse üksteist paremini ning probleemide lahendamisele või tegevuste planeerimine on varasemast terviklikum. Neil põhjustel on tegevuse tulemuslikkust hinnatud ootuspäraseks.

Nõukogude tegevuse raames loodud teemapõhiseid komisjone või leitud koostöökohti teiste ümbritsevate MTN-dega, et ühiselt mõnede teemadele läheneda. Seeläbi on tõhustunud nõukogude tegevus. MTN tegevuse jätkusuutlikkuse tagamisele aitab kaasa püsiv vajadus siseturvalisuse ja tervise teemaga maakonnas keskselt ja ka kohalikul tasandil tegeleda. Samuti toetab jätkusuutlikkust nõukogude liikmete kõrge motivatsioon üheskoos teiste valdkondade esindajatega panustada. Seepärast on tegevuse tõhusust ja jätkusuutlikkust hinnatud ootuspäraseks.

JOONIS 12. ALATEGEVUSE 2.4 HINDAMISTULEMUS

Asjakohasus ja eesmärgipärasus

Tulemuslikkus

Tõhusus ja jätkusuutlikkus

ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE

8. KOKKUVÕTE JA HINDAMISTULEMUSED

Statistikaameti andmete kohastelt on Eestis viimastel aastatel noorte osakaal kogu rahvastikust aasta-aastalt vähenenud. Sarnane trend jätkub kuni aastani 2020 ning seejärel on oodata noorte arvu kasvu. Peamisteks noori puudutavateks aktuaalseteks teemadeks on kõrge töötuse määr, väljaränne, suur mitteõppivate, mittetöötavate ning koolitustel mitteosalevate (NEET) noorte arv, piirkondlik ebavõrdsus ning ka tervisega seotud probleemid. Kirjeldatud probleemide ennetamiseks ja lahendamiseks tuleb muuhulgas tähelepanu pöörata noorte toetamisele nende tööturule sisenemise ettevalmistamiseks ja tööturul edukaks hakkama saamiseks. Noorte töötusel võivad olla pikaajalised ning kaugeleulatuvad isiklikud ja sotsiaalmajanduslikud tagajärjed. Uuringute kohaselt on inimestel, kes ei leia noorena tööd, raskusi töö leidmisega ka hiljem ja lisaks sellele teenivad nad suurema tõenäosusega madalat palka ning võivad hilisemas elus jääda töötuks. Võttes arvesse Eesti vananevat rahvastikku, siis on noorte edukas tööturule kaasamine oluline tööturгу puudutav tegur.

Eesmärgiga vähendada vaesusest tulenevat mõju haridus- ja karjäärivalikutele, ennetada noorte sotsiaalse tõrjutuse ja tööturuprobleemide tekkimist ja toetada noorte aktiivsete eluhoiakute kujunemist, kutsuti 2014. aastal ELi struktuurivahendite toel ellu **meede „Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu“**. Meetme raames rakendavad HTM ja SIM nelja meetmetegevust vastavalt oma haldusala tegevussuundadele ja eesmärkidele järgmiselt:

HTM haldusala meetmetegevused

- **2.7.1 „Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele“**, mille eesmärk on noorte kaasamine ja tööhõivevalmiduse parandamine noorte, sh tõrjutusriskis noorte seas.

SIM haldusala meetmetegevused

- **2.7.2 „Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“**, mille eesmärk on suurendada õigusrikkumise taustaga noorte tööhõivet ning toetada nende otsust asuda tööle või õppima ja püsida tööl või õppimas.
- **2.7.3 „Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“**, mille eesmärk on spordil põhineva kogukondliku ennetusprogrammi abil luua noortele lisavõimalused sisustada oma vaba aega, osaleda sporditegevuses ning omandada eluks vajalikke oskusi.
- **2.7.4 „Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“**, mille eesmärgiks on juurutada võrgustikutöö põhimõtteid ja hõlbustada infovahetust, et edendada kohalikul tasandil turvalise elukeskkonna kujundamist ning riskis olevate noorte ja perede probleemide kindlakstegemist ja lahendamist; ning võimaldada maakondliku ja kohaliku tasandi juhtidel ja valdkondlikel spetsialistidel omandada paremaid oskusi, töövahendeid ja -meetodeid, et aidata kaasa õnnetuste ja õigusrikkumiste vähenemisele ning ennetada laste käitumisprobleeme.

Käesolev vahehindamine võttis kvalitatiivselt kokku meetmetegevuse elluvijate, nende partnerite, KOV esindajate, erinevate noortevaldkonna ekspertide ja noorte enda kogemused ja hinnangud meetmetegevuse rakendamisele. Vahehindamise eesmärk oli hinnata meetmetegevuste **asjakohasust (eesmärgipärasust) ja tulemuslikkust ning tõhusust ja jätkusuutlikkust**. Hinnatav periood on 2015–2018. Järgnevalt on välja toodud **peamised tulemused hindamiskriteeriumite lõikes ja soovitusel**.

EESMÄRGIPÄRASUS JA ASJAKOHASUS

Vahehindamise tulemused näitavad, et **noortemeetme raames loodud tegevused vastavad täielikult neile seatud eesmärkidele**. Tegevused **suurendavad noorte tööhõivevalmidust** (nt malevad, kutseid ja ameteid tutvustavad laborid, kogukonnapraktika, projektikonkurss „Nopi Üles“, Tugila programm, STEP-programm) ning **aitavad vähendada tõrjutust ja ebavõrdsust** läbi noortele arenguvõimaluste pakkumise, nende

motiveerimise, sotsiaalsete oskuste parandamise ning võrgustikutöö edendamise noorte ja nende perede toetuseks (nt KOV koostöörühpid, Tugila, SPIN-programm, VEPA Käitumisoskuste Mäng, MARAC mudel, maakondlikud turvalisuse nõukogud).

Senisest põhjalikumalt võiks tegevuste raames läbivalt käsitletud olla **tööturu toimimise teema**. See aitaks kujundada noortel realistlikke ootusi ning vähendaks soovi mustalt töötada. Näiteks vajavad noored enne tööle asumist paremat ülevaadet maksudest, nende tasumise põhjustest ja vajalikkusest ning töötasu, -aja ja -koormuse korraldusest.

Meetme eesmärkide täitmisele **aitab kaasa noorte kõrge rahulolu loodud** tegevustega, mida kinnitas vahehindamises osalenud noorte või nendega töötavate spetsialistide positiivne tagasiside. Sealjuures ei täheldatud olulisi erinevusi rahulolus tulenevalt noorte soost, vanusest, elukohast või muudest tunnustest. Vahehindamisse kaasatud noored hindasid eriti kõrgelt tegevusi, mis andsid neile praktilisi tööturul rakendatavaid oskuseid (nt projektikonkurss „Nopi Üles“, kogukonnapraktika). Samuti hinnati kõrgelt tegevusi, mis õpetasid noortele sotsiaalseid oskusi (nt VEPA, SPIN-programm).

Kitsaskohana ilmnes vaid, et **osad tegevused ei ole kättesaadavad üle Eesti** (nt STEP- ja SPIN-programm), kuna need on planeeritud aset leidma vaid valitud maakondades. Vajadus nende järele ilmnes aga ka mujal. Näiteks VEPA puhul on küll laienetud üle Eesti, kuid nõudlus programmi järele viitab, et laiendada tuleks veelgi. HTM haldusallas kuuluvad noortele pakutavad tegevused on kättesaadavad üle Eesti, kuid tegevuse jätkuva laiendamise läbi oleks võimalik jõuda veelgi rohkemati noorteni. Lisaks ilmnes, et tegevused küll toetavad, kuid mitte vajalikul määral kompleksprobleemidega noori, kel on vaja näiteks ka psühholoogilist tuge, sõltuvus-, finants- ja võlanõustamist või tööd terve perega.

Vahehindamise raames intervjueriti vaid tegevustes osalenud noori. Neilt aga küsiti, kas neil on sõpru, kes seotud tegevustes ei osale, kuigi kuuluvad ka sihtgruppi. Noorte sõnul tuleneb tegevustes **mitteosalemine** peamiselt sellest, et neil puudub selleks huvi ning oma aega eelistatakse kasutada muul viisil. Tegevuste katkestamise osas täheldasid intervjueritud noored, et selliseid juhuseid on harva, kus keegi oleks tegevustes osalemise pooleli jätnud. Vahehindamises osalenud noortega töötavate spetsialistide sõnul tuleneb **tegevustes osalemise katkestamine** eelkõige noorte huvide muutumisest. Lisaks on noortega töötavate spetsialistide sõnul katkestatud tegevustes osalemist tulenevalt noore suuremast toe vajadusest (nii oma perelt või teistest teenustest), et näiteks oma terviseprobleemidele abi saada.

Vahehindamise tulemusel saab järeldada, et nii rakenduskava kui meetme tegevuste väljund- ja tulemusnäitajad on asjakohased meetme eesmärkide saavutamise hindamiseks. Meede on ellu kutsutud toetamaks noorte tööhõivevalmidust ning vähendada vaesuse mõju noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu ning näitajad on suunatud selle mõõtmiseks. Samuti aitavad näitajad mõõta nii seda, kui palju noori on tegevustesse sisenenud, aga ka seda, kui paljud on tegevuse lõpuni läbinud. Ka vahehindamisse kaasatud osapooled leidsid, et kasutatavad näitajad on asjakohased tegevuste tulemuste mõõtmiseks. Indikaatori muutmine tõstatus vaid STEP-programmi puhul, kus arvestada võiks ka neid noori, kes on programmis viibimise ajal iseseisvalt töökoha leidnud (vs töökoht leitakse STEP-programmi poolt).

Meetme tegevuste mõju võiks lisaks juba kasutatavatele arvulistele indikaatoritele hinnata näiteks **kvalitatiivsete tulemuste alusel** (noorte ja nendega töötavate spetsialistide edulood, positiivsed kogemused), nt NEET noortele suunatud tegevuste puhul.

TULEMUSLIKKUS

Euroopa Komisjoni ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava suuna „Sotsiaalse kaasatuse suurenemine“ eesmärk nr 7 on kaasamine ja tööhõivevalmiduse parandamine noorte, sh tõrjutusriskis noorte, seas. Vahehindamise tulemused näitavad, et noortemeetme tegevused vastavad antud eesmärgile täiel määral. Tegevused annavad noortele kogemusi ja suurendavad valmisolekut tööturule edukaks sisenemiseks. Lisaks aitavad need ka vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsete olude mõju, ennetada tõrjutusriski või suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust ning aktiveerida NEET noori.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 **üldeesmärk on pakkuda 7–26-aastastele noortele võimalusi arenguks ja eneseteostuseks, et toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.**⁹⁵ Vahehindamise tulemused näitavad, et noortemeetme tegevustega on parandatud noorsootöö kättesaadavust ja laiendatud noortele suunatud tegevuste hulka. See näitab, et noortemeetme tegevused on panustanud noortevaldkonna arengukava üldesmärgi saavutamisse.

Arengukavas on seatud ka **neli strateegilist eesmärki**⁹⁶:

1. **Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks.** Vahehindamise tulemused näitavad, et noortel on rohkem võimalusi olla kaasatud ning rohkem tegevusi leidmaks oma huvidele vastavat väljundit. Meetme tegevustega aidatakse kaasa noortele turvalisema ja sallivama elukeskkonna loomisele ning pakutakse piisavalt eneseteostusvõimalusi (, et tulevikus oma potentsiaali tööturul realiseerida.
2. **Noorel on väiksem risk olla tõrjutud.** Vahehindamise tulemused näitavad, et noortemeetme tegevustega on vähendatud noorte riski olla tõrjutud. See on toimunud nii läbi noorsootöö tegevuste kättesaadavuse parandamise ja tegevused on laienenud piirkondadesse, kus neid varem ei olnud. Paranenud võrgustikutöö tulemusel jõutakse ennetustegevustega rohkemate riskis noorteni ning luuakse võimalused/tingimused noorel olukorrast väljumiseks tuge.
3. **Noore osalus otsustes on rohkem toetatud.** Vahehindamise tulemused näitavad, et noortemeetme tegevused on suurendanud ka noorte osalust.
4. **Noortevaldkonna toimimine on mõjusam.** Vahehindamise raames intervjueritud noored olid valdavalt nii noorsootöö kui teiste pakutud võimalustega rahul. Teisalt ilmnas vahehindamise teiste sihtrühmadega läbiviidud intervjuudes, et erinevate valdkondade vahel saaks koostööd parandada.

Perioodil 2014–2018 on ÜKP fondide rakenduskava kahe tulemusnäitaja 2018. aastale seatud vaheeesmärgid pea kõikide tegevuste raames täidetud (va STEP-programm). ÜKP tulemusnäitajasse „**osakaal noortemeetmest kasusaajatest, kes on sihtgrupele suunatud tegevused läbinud**“ panustavad tegevused 2.7.1 („Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele“) ja 2.7.3 („Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“). **Tulemusnäitaja 2018. saavutustase on 89,3%.** Tegevus 2.7.1 („Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele“) raames oli 2018. aasta vahe-eesmärgiks seatud 87,5%, mis ületati (89,3%).⁹⁷ Tegevus 2.7.3 raames oli 2018. aasta vahe-eesmärgiks seatud 70%, mis samuti ületati (97%).⁹⁸

ÜKP tulemusnäitajasse „**tugimeetmetes osalenud NEET noorte (vanuses 15–26) osakaal, kes 6 kuud peale tegevusest lahkumist on väljunud NEET noore staatusest**“ panustavad tegevused 2.7.1 ja 2.7.2 „Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“. **Tulemusnäitaja 2018. saavutustase on 67,5%.** Tegevus 2.7.1 raames oli 2018. aasta vahe-eesmärgiks seatud 40% mis ületati (68,1%).⁹⁹ Tegevus 2.7.2 raames oli 2018. aasta vahe-eesmärgiks seatud 33%, mis alataideti (21%).¹⁰⁰

⁹⁵ Noortevaldkonna arengukava 2014–2018, Haridus- ja Teadusministeerium, kättesaadav: www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

⁹⁶ Noortevaldkonna arengukava 2014–2018, Haridus- ja Teadusministeerium, kättesaadav: www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

⁹⁷ „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01.2015–31.12.2017 ja 01.01.2018–31.12.2018 kohta.

⁹⁸ „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil“ seirearuanne perioodi 01.12.2014–31.12.2018 kohta.

⁹⁹ „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks“ seirearuanded perioodide 01.01.2015–31.12.2017 ja 01.01.2018–31.12.2018 kohta.

¹⁰⁰ „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks“ seirearuanne perioodi 01.07.2015–31.12.2018 kohta.

Vabariigi Valitsuse 31. jaanuari 2019. a korralduse nr 34 "Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja" kinnitamine" lisas 2018. aastale seatud väljundnäitajate osas on esinenud nii ala- kui ületäitmist (vt Tabel 16).

2018. a planeeritud sihttasemed on ületatud tegevuse 2.7.1 väljundnäitaja „noorsootöö teenustes osalejate koguarv“ lõikes (102%), tegevuse 2.7.3 mõlema väljundnäitaja „programmi teenust saanud noorte arv“ ja „programmi läbinud noorte arv“ lõikes (106% ja 206%) ning tegevuse 2.7.4 väljundnäitaja „ennetusteenustest kasusaajate arv“ lõikes (126%).

Alatäidetud on 2.7.1 väljundnäitaja „noorsootöö teenustes osalejate koguarv sh teenust saanud NEET noorte arv (vanuses 15–26 a)“ (92%) ning tegevuse 2.7.2 mõlemad väljundnäitajad, s.o „programmi teenust saanud noorte arv“ ja „programmi läbinud noorte arv“ (58% ja 54%).

TABEL 16. VABARIIGI VALITSUSE 31. JAANUARI 2019. A KORRALDUSE NR 34 "PERIOODI 2014–2020 STRUKTUURITOETUSE MEETMETE NIMEKIRJA" KINNITAMINE" LISAS SEATUD VAHE-EESMÄRKIDE SAAVUTAMINE

Nr	Tegevus	Väljundnäitaja	Aasta	Saavutatud tase 2018	Planeeritud sihttase	Täitmise %	Võrdlus sihttasemega
2.7.1	„Ebavõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatõe pakkumine NEET noortele“	Noorsootöö teenustes osalejate koguarv	2018	132 913	130 000	102%	+2%
			2023		198 000	67%	-33%
		sh teenust saanud NEET noorte arv (vanuses 15–26 a)	2018	7893	8600	92%	-8%
			2023		15 000	53%	-47%
2.7.2	„Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“	Programmi teenust saanud noorte arv	2018	121	210	58%	-42%
			2023		360	34%	-66%
		sh programmi läbinud noorte arv	2018	38	70	54%	-46%
			2023		120	32%	-68%
2.7.3	„Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“	Programmi teenust saanud noorte arv	2018	639	600	106%	+6%
			2023		1000	64%	-36%
		sh programmi läbinud noorte arv	2018	619	300	206%	+106%
			2023		700	88%	-22%
2.7.4	„Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“	Ennetusteenusest kasusaajate arv	2018	3651	2900	126%	+26%
			2023		4300	85%	-15%

Vahe-eesmärkide saavutamist on mõjutanud erinevad sisemised ja välised tegurid. Mitmed tegevused olid Eestis uued ning nende käivitamisele ja siinsele **sihtrühmale kohandamisele kulus oodatust kauem aega**. Mõnede tegevuste avaldas negatiivset mõju 2017. a lõpus aset leidnud **haldus- ja riigireform**, mille käigus korraldati ümber senised koostöösuhted või töökorraldus (nt KOV koostöörühmad, MTN). NEET-noortele suunatud tegevuste vahe-eesmärkide täitmist mõjutas asjaolu, et nende noorte puhul on tegu **raskesti kättesaadava sihtrühmaga**.

Nii tegevuste elluviimisele kui ka seatud vahe-eesmärkide saavutamisele avaldas positiivset mõju näiteks **suur nõudlus ja sihtrühmade suur huvi tegevuste järele**. Sel põhjusel tõsteti TAT-is kõrgemaks varasemalt seatud indikaatoreid näiteks tegevuse 6.2 „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“ või tegevuse 2.7.4 alategevuste VEPA ja MARAC puhul, et nõudlusele ja sihtrühmade vajadustele vastata.

Enamike meetme tegevuste puhul võib vahehindamise tulemuste põhjal eeldada nii ÜKP fondide rakenduskavas kui meetme tegevustele seatud lõpp-eesmärkide täitmist. Tulenevalt NEET-noorte arvu prognoosist, et pruugi 2023. aastal olla nii palju NEET-noori nagu on seatud rakenduskava väljundnäitajas (15 000), mistõttu ei pruugita selle sihttasemeni jõuda. Vahehindamise seisuga on meetme tegevuse 2.7.2 seatud sihttasemete täitmine seni läinud visalt, ent programmi pideva arendamise ja eri osapoolte vahel läbiviidava koostöö tõhustamise tulemusel võib eeldada sihttasemete varasemast kiiremat täitmist. Sel põhjusel võib eeldada ka 2021. aastaks seatud sihttasemeteni jõudmist.

Lõppeesmärkide saavutamist soodustavad eelkõige see, et kõik tegevused on end praeguseks n-ö sisse töötnud ning juba on tähelepanu pööratud tegevuste elluviimise käigus ilmnenu kitsaskohtadele, mille lahendamiseks on tegevuste korraldusse sisse viidud vajalikke muudatusi, et sihtrühmade vajadustele paremini vastata või elluviimise protsessi tõhustada.

Lõppeesmärkide saavutamist **võib takistada rahalise ressursi vähesus ning jätkusuutlikkuse tagamine läbi alternatiivsete** rahastusallikate, mis avaldab mõju ka tegevuste elluviimisega seotud töökohtade tagamisele. Järgnevate aastate jooksul vähenevad ESF rahastusperioodi lõppemise tõttu tegevuste mahud, samas kui nõudlus on tegevustega vähemalt samas mahu jätkata. Seepärast tuleks eesmärkide saavutamiseks ja jätkusuutlikkuse tagamiseks jätkuvalt tegeleda meetmetevõime elluviija partnerite ja läbiviijate võimega.

Meetmetevõime sihtrühmade teadlikkus neile suunatud tegevustest on meetme rakendamise perioodi vältel paranenud. Vahehindamise käigus intervjueritud noored olid üldjuhul teadlikud erinevatest meetme raames elluviidavatest tegevustest. **Teadlikkust tuleks parandada tegevuste läbiviijate (s.o ka elluviija partnerid) vahel.** Palju oleks õppida **teeneteise kogemustest**, kuna mitmete tegevuste raames on edukalt ületatud erinevad tegevuste arendamisega seotud raskused ning nendest õppetundidest oleks kasu ka teistele. Samuti oleks kasu, kui kummagi ministeeriumi esindajad oleksid esindatud teeneteise haldusala tegevuste juhtrühmades, et olla paremini kursis tegevuste sisu ja tegevuste käiguga.

Samuti **tuleks suurendada koostööd noorsootöö, haridus-, sotsiaal- ja siseturvalisuse valdkonna spetsialistide vahel**, suurendamaks läbiviidavate noortemeetme tegevuste vahelist sünergia. elluviijate Kuigi erinevate meetme tegevuste juures tegutsevad juhtrühmad, kus on kaasatud kõik antud valdkondade ministeeriumi tasandi esindajad, näitas vahehindamine, et enamjaolt on koostöö hetkel pigem juhuslik või isiklikel kontaktidel põhinev. Samuti tuleks suurendada koostööd formaalse ja mitteformaalse hariduse vahel, et jõuda abivajavate noorteni võimalikult vara.

Tegevuste tulemuslikkuse tõstmiseks tuleks **jätkuvalt küsida tegevuste sihtrühmadelt tagasisidet**, et vastata sihtrühmade ootustele ja vajadustele ka edaspidi ning reageerida võimalikele muutustele. Samuti tuleks jätkuvalt pöörata tähelepanu sellele, et **noori kaasatakse** tegevuste planeerimisel ja nende seisukohti arvestatakse.

TÕHUSUS JA JÄTKUSUUTLIKKUS

Vahehindamise raames intervjueritud tegevuste rakendajate (elluviijad, partnerid, teenusepakkujad) hinnangute alusel **tuleks kõiki meetme tegevusi ka struktuurivahendite rahastuse lõppemisel jätkata.** Kõigile tegevuste elluviijatele on seatud kohustus tagada tegevuste jätkusuutlikkus, kuid **paljudel puudus vahehindamise läbiviimise ajal veel kindel visioon**, kuidas jätkusuutlikkust kindlustada. Tegevuste väljumisstrateegiad töötatakse välja järgnevate aastate jooksul.

Samas leidis tegevusi, kus olid loodud koostöö- ja rahastusmodelid, mis tegevuste jätkusuutlikkust aitavad tagada. **Koostöömodelid** on välja kujunenud näiteks SPIN, STEP-, Tugila programmi raames. Lisaks sellele on oma olemuselt koostöömodelid MARAC, MTN ja KOV koostöögruppide tegevused. SPIN-programmi raames loodud kohalikeks juhtrühmadeks nimetatud koostöömodelid nii KOV-ide kui ka kõigis kogukondades võrgustiku näol. Juhtrühma kuuluvad vähemalt koolide esindajad, noortekeskus(t)e ja politsei kontaktisikud, treenerid ja abitreenerid ja vastavalt vajadusele teiste asjakohaste programmide elluviijate esindajad. Elluviija partneri sõnul on koostöö eduka toimimise aluseks **ambitsiooni seadmine**,

pidev infovahetus (nt koolid saavad arenguraporteid) ning nõ **töövõitude jagamine**. STEP-programmi raames on loodud koostöömodelid Töötukassa, PPA ja prokuratuuriga ning loomisel on modelid vanglate (kriminaalhooldajad) ja Päästeametiga. STEP on üles ehitatud vabatahtlikele soovitudele. Tulenevalt 2018. aastal jõustunud seadusemuudatusega mittekarakteristlike meetmete osas võimaldab koostöömodel noori STEPi kui sotsiaalprogrammi suunata. Koostöömodelis on kirjeldatud erinevate osapoolte rollid ja ülesanded erinevates etappides, sh STEP programmi sihtrühma hulka kuuluva noore leidmisel (talle tema võimaluste tutvustamine), programmi suunamisel, hilisem tagasisideandamiseprotsess. Selline mudel on näiteks prokuratuuri esindaja sõnul aidanud koostööle kaasa, kuna aitab koostööpartneritel ühiselt mõista rollijaotust ja tegevusi. Tugila programmi puhul on tegevuse käivitades tekkinud **koostöövõrgustikud, mis võimaldavad noortega tegelevatel spetsialistidel üksteist toetada ning omavahel informatsiooni ja kogemusi jagada**. Samuti on koostöö oluliselt paranenud läbi KOV KTG-de rakendamise, mis on viinud noorsoovõrgustiku tekkimiseni, läbi mille on võimendust ja tuge leidnud just väiksemad KOV-d. HTM-i haldusala tegevuste puhul koostöömodelina loodud ka elluvijate kvartaalsed kohtumised, kus kõik 2.7.1. tegevuste elluviimisega seotud osapooled annavad ülevaate tegevuste elluviimise hetkeseisust ning ühiselt arutatakse õnnestumiste ning ebaõnnestumiste üle.

Rahastusmodelid on välja kujunenud SPIN-programmi raames ning osaliselt ka VEPA Käitumisoskuste Mängu raames. SPIN-programmi raames loodud modelid, kus programmi toimimist toetavad ESF välistes piirkondades nii KOV-id kui partnerid erasektorist. Rahastusmodeli aluseks on **koostöökokkulepe, selge vajadus SPIN-programmi järele, valmisolek panustada piirkonna võrgustiku kokku toomisesse, kaasrahastuse pakkumine**, et katta aastaks tegevuse elluviimise põhikulud (sisaldab treeneri ja abitreeneri palka, materjale ja vahendeid programmi läbiviimiseks) ning saali või väljakute rendi tasumist. **VEPA Käitumisoskuste Mängu elluviimise raames on välja kujunenud elluviimist toetav rahastusmudel, kus kool tasustab koolimentori tasu** ¹⁰¹. Koolimentorite süsteem aga ei toeta täielikult tegevuse jätkusuutlikkust, kuna nii selle kui ka piirkonnamentorite süsteemile lisaks on eri osapoolte tagasisidepõhjal vajadus keske koordineerituse ja arendussüsteemi järele. Tegevuse 2.7.1 alategevuse kutselaborite pakkuja Merkuur OÜ on läbi rahastuse taotlemise suutnud tegevustega peale hankelepingu lõppemist jätkata. KOV KTG-de raames on suuremale osale noortele pakutavatele tegevustele leitud jätkamise võimalus läbi KOV-ide endi rahastuse. Samuti ilmnes, et ESF-i rahastuse eest soetatud vahendid võimaldavad KOV-idel paljusid ESF toel loodud noortele suunatud tegevusi jätkata.

Taolised rahastus- ja koostöömodelid oleksid rakendatavad ka teistes tegevustes. Mudelite loomise eelduseks on, et **mudeli osapooltel on samad eesmärgid, huvid koostööd teha ja ühiselt panustada ning selge rollijaotus**. Mudelite ülevõtmist toetab tegevuste **järjepidev tulemuste monitoorimine** (nt mõju hindamine või kogutud tagasiside summeerimine), mida on võimalik esitada mudeli teistele osapooltele, kellelt oodatakse kas ajalist või rahalist panustamist (vastavalt kas tegu on koostöö- või rahastusmodeliga). Samuti võimaldab see **järjepidevalt tegevust arendada ning ka tegevuse/teenuse korraldusega seotud osapooltele tagasisidet anda**. See on aluseks edasisele koostööle, aga ka kogukondlikkuse tekkimisele, kuna töötatakse ühiselt samade eesmärkide nimel ning positiivsed tulemused on töövõidud kõigi jaoks.

Vahehindamine näitas, et tegevused, mis on suunatud samale sihtrühmale (nt samas vanuses ja sama piirkonna noored) **toetavad ja täiendavad üksteist nii eesmärkide saavutamise kui erinevate võimaluste loomise osas**. Samal ajal oleks **erinevatele NEET-noortele suunatud tegevuste osas võimalik koostööd tõhustada** erinevate ministeeriumite (SOM, HTM, SIM) vahel ja seeläbi tegevuste vahelist sünergia suurendada.

Peamiste eduteguritena on meetme tegevuste osas välja toodud elluviimise **käigus tõhustunud koostöö noortega tegelevate spetsialistide vahel, terviklikum lähenemine noortele, noorsootöö suurenenud väärtustamine ning noorte varasemast suurem kaasamine tegevuste planeerimisel**. Samuti on kaasa aidanud tegevuste järjepidev mõju hindamine (nt STEP- ja SPIN-programm), mis aitab tugevdada programmide elluviimisega seotud osapoolte vahel kogukondlikkust.

¹⁰¹ Selline lahendus on 2019/2020 õa seisuga kasutuses 42 koolis (sh üks venekeelne kool).

Tegevuste elluviimise raames on enim **probleeme valmistanud noortega töötavate spetsialistide madal palgatase, suur läbipõlemise oht ning üldine spetsialistide puudus**. Samuti ilmnes, et koostöö mõnede osapoolte vahel saaks olla tihedam, kuid seni on tegutsetud pigem omaette (nt riskinoortele suunatud tegevuste läbiviijad).

Meetme elluviimise käigus on tegevustega laienetud üle Eesti, kuid siiski leidub veel katmata piirkondi. Igasse KOV-i laienemine toetaks senisest veelgi edukamalt meetmetegevuste eesmärkideni jõudmist, noorte seas tõrjutuse ning ebavõrdsuse vähenemist. Vahehindamise raames ilmnes, et mitmete regionaalselt piiritletud tegevuste järele (nt STEP, mis on vaid Tallinnas ja Harjumaal) on vajadus ka mujal Eestis, nt programmile viidati intervjuudes, mida viidi läbi Põlvamaal ja Ida-Virumaal.

Vahehindamine näitas, et **kuigi pikemas perspektiivis vähenevad ESF rahastusperioodi lõppemise tõttu tegevuste mahud, on teenuste järele suur nõudlus**. Seepärast tuleks tegevuste mahtude osas järjepidevalt hinnata sihtrühma suurst, arvestada nõudlusega ning pakkuda sellele vastavas mahus teenuseid.

Mitme tegevuste elluviijate nägemuses peaksid jätkusuutlikkuse tagama KOV-id, kes tegevused struktuurifondide rahastuse lõppedes üle võtavad (nt KOV koostöögrupid, Nopi Üles, malevad, MTN). Samas **ei ole kõik KOV-id selleks suutelised ja vajavad jätkuvat võimestamist ja tuge**. Mitmete tegevuste läbiviijad leidsid aga, et keerulisest sihtrühmast ja temaatikast tulenevalt peaksid tegevused tulevikus olema vähemalt osaliselt rahastatud riigieelarvelistest vahenditest (nt STEP-programm, MARAC, Tugila programm).

Käesoleval ESF rahastusperioodil (perioodi lõpp 31.12.2023) on vaja rohkem lisatoetust eelkõige kolmele tegevusele:

- 1. Tugila programm** (ESF rahastuse lõpp 31.12.2021). Selle tegevuse rahastus väheneb ESF rahastusperioodi lõppemise tõttu, kuid samas on tegemist teenusega, millest sõltuvad keerulises olukorras noored. Teenuse mahu vähendamisel tekib risk juba kontakti saanud noorte „kaotamiseks“, mis võib nende tuleviku väljavaadetele mõjuda laastavalt. Samuti seab vähenenud rahastus ohu alla tegevuse jätkusuutlikkuse juurutamise läbi KOV-ide, sest tegevuse läbiviija ning teenuse pakkuja sõnul vajatakse veel aega ja tuge teenuse vajalikkuse mõistmise osas ning hoiakute kujundamisel.
- 2. VEPA Käitumisoskuste Mäng** (ESF rahastuse lõpp 31.12.2020). Tulenevalt suurest nõudlusest on mänguga laienetud algselt planeeritud oluliselt kiiremini, mistõttu ei ole hetkel VEPA-I kindlat väljumisstrateegiat. Samuti nõuab mitmeaastane VEPA rakendamine uute, innovaatiliste kaasamistegevuste pidevat arendamist, et eri osapooltel motivatsiooni hoida. Tulenevalt kiirest laienemisest ning 2017. a vahehindamise soovitude järel loodud lisategevustest ilmnesid rakendamise käigus väljakutsena ka inim- ja ajaressursi vähesus, mille lahendusena asub elluviija partneri juures perioodi lõpuni tööle veel üks töötaja.
- 3. STEP-programm** (ESF rahastuse lõpp 31.12.2021). Programmile eraldatud ressursid on senise arengutaseme saavutamiseks olnud küll piisavad, kuid arendustegevused nõuavad rohkem rahalist ja inimressurssi. Kõige suurem väljakutse on hoida nõustajate palgatase konkurentsivõimelisel tasemel. Samuti on vajadus värvata täisajaga kommunikatsioonispetsialist, koordinaator ja tööandjate konsultant. Kõik need ametikohad on ka praegu olemas, aga osajalise koormusega. Lisaks ilmnes vajadus meeskonna täiendavate supervisioonide järele, et maandada keerulise sihtrühmaga töötamiselt tekkivat tööstressi ja vältida läbipõlemist.

Vahehindamise käigus ilmnes läbivalt, et meetmetegevuste raames on **vaja tõhustada koostööd formaalse ja mitteformaalse hariduse vahel**. Seejuures on oluline, et koolid mõistaksid rohkem mitteformaalse hariduse tähtsust, sh kuidas see noori toetab ning oma rolli noorte tegevustesse suunamisel.

Lisaks ilmnes vajadus **tõhustada koostööd tervisevaldkonnaga**. Läbivalt ilmnes erinevate tegevuste raames läbi viidud intervjuude käigus, et probleeme valmistab asjaolu, et psühholoogiline abi ei ole peamiselt eelkõige järjekordade tõttu noortele kättesaadav. Tervisevaldkonna kaasamiseks on mõnede tegevuste raames koostöösuhteid juba algatatud (nt MARAC), kuid intervjuuieritute sõnul on tihti

tervishoiutöötajate kaasamine keeruline. Seejuures võib abi olla teema prioriseerimisest riiklikul tasandil ning koostöökokkulepete sõlmimisest ministeeriumite vahel. Meetme ressursid on planeeritud perioodi lõpuni, mistõttu ei ole nendeks tegevusteks vajalikud ressursid leitavad meetme raames.

8.1. HINDAMISTULEMUSED

Järgnevalt on esitatud vahehindamise tulemused meetmetegevuste ja hindamiskriteeriumite lõikes ning meetme koondhinnang (vt Tabel 17). Tabelis on näha ka tulemused nelja meetmetegevuse tulemused, kuid neile omistatud hinnangute põhjendused on leitavad iga vastava tegevuse alapeatükis.

Vahehindamise tulemused näitavad, et perioodil 2015–2018 meetme ja selle tegevuste tulemuslikkus ning tõhusus ja jätkusuutlikkus on olnud ootuspärased, samas kui tegevuste asjakohasus ja eesmärgipärasus on osaliselt ületanud ootusi.

Eesmärgipärasuse ja asjakohasuse osas on meetmele tervikuna antud hinnang „üle ootuste“, kuna meetme raames elluviidud tegevuste raames on suudetud ette näha noorte ja noortevaldkonna vajadusi. Lisaks on kõikide tegevuste raames järjepidevalt läbi viidud arendustegevusi, mis aitavad samuti paremini vastata ajas muutuvatele vajadustele. Meetme tegevused tervikuna vastavad neile seatud eesmärkidele, st suurendavad noorte tööhõivevalmidust ning aitavad vähendada tõrjutust ja ebavõrdsust läbi noortele arenguvõimaluste pakkumise, nende motiveerimise, sotsiaalsete oskuste parandamise ja võrgustikutöö edendamise noorte ja nende perede toetuseks.

Tulemuslikkuse hindamiskriteeriumi osas on meetmele tervikuna antud hinnang „ootuspärane“. Vahehindamine näitas, et tegevused vastavad nii Euroopa Komisjoni ÜKP fondide rakenduskava suuna „Sotsiaalse kaasatuse suurenemine“ seatud eesmärgile kui ka Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üld- ja alaeesmärkidele. Kuigi osade tegevuste raames on juba neile seatud väljund- ja tulemusnäitajad üle täidetud ning mõnede tegevuste puhul on sihtrühmade suurest nõudlusest ja tõhusast rakendusmehhanismist tulenevalt võimalik olnud varasemaid indikaatoreid tõsta, ei ole jällegi osade tegevuste puhul planeeritud sihttasemeteni jõutud. Seetõttu on meetmeüleselt tulemuslikkust kokkuvõttes hinnatud ootuspäraseks.

Tõhususe ja jätkusuutlikkuse hindamiskriteeriumi osas on meetmele tervikuna antud hinnang „ootuspärane“. Vahehindamine näitab, et kõik meetme tegevused on edukalt käivitatud ning rakendusprotsess on perioodi jooksul tõhusamaks muudetud. Samuti on loodud koostöö- ja rahastusmudelid, mis tegevuste jätkusuutlikkust aitavad tagada ning need oleksid ülevõetavad ka teiste tegevuste raames. Kuigi tegevuste elluvijatele on seatud kohustus tagada tegevuste jätkusuutlikkus, puudus paljudel veel kindel visioon, kuidas jätkusuutlikkust kindlustada. Kuigi pikemas perspektiivis vähenevad ESF rahastuse lõppemise tõttu teenuste mahud, on teenuste järele jätkuvalt suur nõudlus. Mitmete tegevuste puhul peaksid jätkusuutlikkuse tagama KOV-id, samas ei ole kõik KOV-id selleks suutelised ja vajavad jätkuvat võimestamist ja tuge. Neil põhjustel on meetme tõhusust ja jätkusuutlikkust kokkuvõttes hinnatud ootuspäraseks.

TABEL 17. VAHEHINDAMISE TULEMUSED MEETMETEGEVUSTE JA HINDAMISKRITEERIUMITE LÖIKES

MEETMETEGEVUS	HINNANGUD		
	ALLA OOTUSTE	OOTUSPÄRANE	ÜLE OOTUSTE
Tegevus 2.7.1 „Ebvõrdsete olude mõju vähendamine, tõrjutuse ennetamine ja noorte tööhõivelisuse toetamine, sh lisatoe pakkumine NEET noortele“			
Tegevus 6.1 „Noorsootöö teenuste kättesaadavuse suurendamine ja tõrjutusriskis noorte kaasamine“			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
Tegevus 6.2 „Noorte konkurentsivõime tõstmine ja noorte tööeluga kokkupuute suurendamine“			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
Tegevus 6.3 „Raskemates oludes (NEET) noorte jaoks tugimeetmete käivitamine“			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
HTM HALDUSALA MEETMETEGEVUSTE KOONDHINNANG			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
Tegevus 2.7.2 „Õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamine“			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
Tegevus 2.7.3 „Riskis olevatele noortele arenguvõimaluste pakkumine programmi SPIN abil“			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
Tegevus 2.7.4 „Riskikäitumise ennetamine ning võrgustikutöö meetodil riskis olevate perede probleemide väljaselgitamine ja lahendamine ning turvalise elukeskkonna arendamine“			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
SIM HALDUSALA MEETMETEGEVUSTE KOONDHINNANG			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			
MEETME KOONDHINNANG			
Asjakohasus ja eesmärgipärasus			
Tulemuslikkus			
Tõhusus ja jätkusuutlikkus			

8.2. SOOVITUSED

Vahehindamise tulemuste alusel soovitage järgmist:

Soovitus	Viide	Adressaat
Meetmeülene		
1. Intervjueeritud noored on välja toonud, et teenuste kohta levib info kõige paremini „noorelt noorele“, mistõttu võiks tegevustes osalenud noori värvata näiteks info levitamiseks või mentoritena. Seepärast on oluline noori kaasata veelgi rohkem tegevuste ja teenuste kohta info ja kogemuste jagamisel.	Lk 31 2. lõik; lk 48 3. lõik; lk 52 2. lõik.	Tegevuste elluviijad ja partnerid
2. Erinevate tegevuste läbiviimisel on mitmeid õnnestumisi ja ebaõnnestumisi, millest oleks teistel tegevuste läbiviijatel palju õppida, kuid need kogemused jäävad enamjaolt jagamata. Rakendusasutuste esindajad ei ole kuulu alati teineteise haldusala tegevuste juhtühmadesse. Senised koostöökokkupuuted HTM ja SIM tegevuste ellu- ja läbiviijate vahel tuginevad pigem isiklikele tutvustele ega ole süsteemsed. Seepärast tuleks meetmetegevuste elluviimisega seotud osapooltele teha kättesaadavaks info ja kontaktid teiste sama piirkonna meetmetegevuste kohta, korraldada tutvustus- ja koostöökohtumisi, ning jagada nii rakendus- kui elluviija asutuste vahel regulaarselt infot protsessi kohta.	Ptk-d 4-8.	Meetmetegevuste elluviijad koostöös partneritega
3. Noored vajavad enne tööle asumist paremat ülevaadet töötamise põhjustest, maksudest, maksude maksmise põhjustest, töötasu, -aja ja -koormuse korraldusest, et neil ei oleks põhjendamatuid ootusi või soovi mustalt töötada. See aitab kaasa ka pikemaajaliste töösuhete kujunemisele. Seepärast tuleb tegevuste raames käsitleda senisest põhjalikumalt tööturu toimimise teemat.	Lk 45 1.-2. lõik.	Tegevuste elluviijad ja partnerid
4. NEET noortega töötavate osapoolte eesmärgid ja tulemuslikkuse mõõdikud on seatud erinevalt, mistõttu on raskendatud nende igapäevane koostöö. Ühtsetel alustel NEET-noortele teenuste osutamine aitaks jõuda rohkemate noorteni ja neid senisest tõhusamalt toetada. Seepärast tuleks NEET-noorte teemale süsteemsemalt läheneda. See eeldab HTM, SOM ja SIM koostööd ning ühtsete suundade ja eesmärkide sõnastamist.	Lk 40 1. lõik; lk 45 4.-5. lõik.	HTM, SOM, SIM
5. Parema koostöö tagamiseks ja tulemuste saavutamiseks tuleks korraldada koolitusi erineva valdkonna spetsialistidele, kes tegelevad sama sihtgrupiga. Selle tulemusel on spetsialistidel sarnasemad teadmised, tekib	Lk 24 2. lõik; lk 36 5. lõik.	HTM ja SIM

Soovitus	Viide	Adressaat
tugevam koostöövõrgustik ja mõistetakse paremini teise valdkonna spetsialisti rolle ja igapäevaprobleeme. Seepärast tuleb korraldada rohkem ühiseid koolitusi erineva valdkonna spetsialistidele.		
SIM haldusala tegevuste ülene		
6. Eri osapoolte sõnul ei taju vanemad oma vastutust lapsevanemana, mistõttu on vajadus neid senisest enam erinevatesse tegevustesse kaasata, et nad oleksid rohkem lapse elus toimuvaga kursis ja oskaksid teda toetada. Vajadus lapsevanemaid senisest enam kaasata ilmnes nii STEP- kui SPIN-programmi raames. VEPA Käitumisoskuste Mängu raames lapsevanemaid juba kaasatakse ja seda tuleks jätkata. Seepärast tuleks leida võimalusi suurendada koostööd noorte vanematega.	Lk 50 2. lõik; lk 55 4. lõik; lk 64 3.-4. lõik.	SIM haldusala tegevuste elluviijad ja partnerid
Tegevus 2.7.1		
7. Tegevuse jätkusuutlikkuse peaksid tagama KOV-id, kes koostöögruppide tegevuse üle võtavad. Samas nähtus, et kõik KOV-id ei ole selleks veel suutelised. Seepärast tuleks KOV koostöögruppide jätkusuutlikkuse tagamiseks võimestada ja toetada KOV-e. Samuti tuleks kaardistada põhjused, mis takistavad osadel KOV-idel sarnast koostöömudelit iseseisvalt jätkata. Sellest tulenevalt tuleks planeerida KOV-e võimestavad tegevused. Näiteks leida toetusvõimalused muudest programmidest või jagada parimaid praktikaid, koostöögruppide tegevuse jätkamise tagamiseks.	Lk 22 5. lõik.	Elluviija
8. Intervjuudest on välja tulnud, et noortele suunatud tegevusi nähakse noortele karjääriinfo edastamise võimalusena. Ka noored ise on maininud, et sooviksid rohkem infot, mis neid karjäärivaliku osas otsuste tegemisel suunaksid. Seepärast tuleks karjääriinfot järjepidevamalt integreerida erinevatesse tegevustesse.	Lk 29 1. lõik; lk 30 4. lõik.	Tegevuste läbiviijad
9. Noored hindavad kõrgelt läbi praktilise kogemuse õppimist ja leiavad, et sellel on oluline väärtus ka tuleviku töökohta puudutavate otsuste tegemisel. Teenuste arendamisel peaks veelgi enam pakkuma võimalusi, kus noored saaksid praktilisi kogemusi. Seepärast tuleks korraldada rohkem vabatahtliku tööga seotud ja praktilist töökogemust pakkuvaid tegevusi.	Lk 29 1. lõik; lk 30 4. lõik.	HTM
10. Kogukonnapraktika on paljudele noortele esmane koostöö ja praktilise töö tegemise kogemus. Läbi ühekordse tegevuse ei juurdu noortes soov ühiskonda panustada. Seetõttu tuleks noortele sarnast tegevust pakkuda juba alg-	Lk 29 1. lõik.	HTM

Soovitus	Viide	Adressaat
ja põhikoolis, et vabatahtliku töö osas soovivat suhtumist juba varakult võimendada. Seepärast tuleks luua kogukonnapraktika analoogprogrammid ka noorematele õpilastele.		
11. Hetkel on projektitaotluse esitamine üles ehitatud selliselt, et noored peavad olema aktiivsed Facebookis. Noortemeetme tegevuste fookuses on võrdsete võimaluste tagamine, aga samas on teenuses osalenud noorte sõnul ka selliseid noori, kes Facebooki ei kasuta. Seega võiks olla alternatiivne võimalus oma ideele rahastust saada. Noorte hinnangul võib praegune formaat ennast mingi hetk ka ammendada ning teistsuguse võimaluse pakkumine võiks mõjuda konkursile ka „värskenduskuurina“. Seepärast tuleks „Nopi Üles“ projektikonkursis osalemist võimaldada ka noortele, kes Facebookis aktiivsed ei ole.	Lk 27 3. lõik; lk 31 2. lõik	Tegevuse läbiviija
12. Tugila teenuses osalevaid noori nõustatakse üldiselt vahetute kohtumise kaudu. NEET noortele teenuse osutamisel oleks asjakohane kasutada lisaks virtuaalse nõustamise võimalust. Selline lähenemine aitaks veelgi paindlikumalt jõuda erineva taustaga noorteni ja seeläbi tõsta teenuse tulemuslikkust. Näiteks on selline lahendus edukalt toiminud projektikonkursi „Nopi Üles“ puhul, kus noortele pakutakse nõustamist Skype teel. Seepärast võiks noortele Tugila teenuse osutamisel kasutada lisaks virtuaalset nõustamist.	Lk 37 1. lõik	Tegevuste läbiviijad
13. Teatud tegevuste puhul on välja tulnud, et puudub võimekus teenust pakkuda venekeelsetele noortele. Meetmeüleselt peaks olema tagatud elluviija partnerite võimekus tegevus ka venekeelselt läbi viia, et jõuda ka venekeelsete noorteni. Näiteks võiks seda rakendada hanketingimustes. Tegevuste puhul, kus venekeelne võimekus on olemas, tuleks seda jätkuvalt silmas pidada. Seepärast tuleks (jätkuvalt) kindlustada tegevuste venekeelne võimekus.	Lk 30 5. lõik.	Tegevuste läbiviijad
14. Ameteid tutvustavate töötubade aktiivsem ja süsteemsem läbiviimine akadeemilises keskkonnas, sest koolis on võimalik teenust kindlas vanuses noortele pakkuda ning on lahendatud ka noorte kohale saamise probleem. Vahehindamise raames ilmnes intervjuudes, et koolides töötubade läbiviimine on noorteni jõudmise seisukohast efektiivne, kuid seda ei rakendata piisavalt. Lisaks sobiksid töötoad integreerituna koolis pakutavasse karjääriõppesse. Samamoodi sobiks Nopi Üles projektikonkursi analoog integreerituna ettevõtluskursuse raames. Seepärast tuleks ameteid tutvustavaid töötubasid läbi viia koolides senisest süsteemsemalt. Samuti tuleks leida	Lk 27 2. lõik; lk 31 4. lõik.	Tegevuse läbiviijad, HTM

Soovitus	Viide	Adressaat
võimalusi ka teiste kooliealistele noortele suunatud tegevuste läbi viimiseks koolides.		
15. Kuigi tegevuse 2.7.1 raames oli plaanis välja töötada noorte- ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteem, ei ole seda veel välja töötatud. Seepärast tuleks jätkuvalt välja töötada noorte- ja noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteem, et pakkuda asjakohaseid alusandmeid noortevaldkonnas andmetele põhistatud otsuste tegemisel. Andmestiku olemasolu toetaks uue ESF rahastusperioodi tegevuste paremat planeerimist ja asjakohaste alg- ja sihttasemete seadmist.	Ptk 4.4.	Elluviija ja HTM
Tegevus 2.7.2		
16. Vahehindamine näitas, et STEP-programmi sisenenud noortest läbivad programmi vaid ligikaudu kolmandik noori. Ka intervjueritud tööandjad kirjeldasid, et noored vajavad töösuhte alustamise järel lisatuge, mille järele ajas vajadus järk-järgult väheneb. Seepärast tuleks jätkata noore toetamisega ka nende tööle asumise järel. Noortega usaldusliku suhte loonud nõustaja võiks noort vajaduspõhiselt toetada kuni 6 kuud, s.o ka peale katseaja lõppemist, et suurendada tööturul püsimise tõenäosust.	Lk 49, 2. lõik.	STEP-programmi elluviija partner
17. Osapoolte sõnul antakse praegu tagasisidet vaid siis, kui noorel tekivad probleemid, nt ta ei ilmu tööle. Huvi tuntakse aga ka positiivsete olukordade vastu, st kui suunatud noor sai tööle ja jäi tööle. Seepärast tuleks anda noori programmi suunavale osapoolele senisest rohkem tagasisidet selle kohta, kas noor läks tööle ning kuidas tal läheb.	Lk 50, 1. lõik.	STEP-programmi elluviija partner
Tegevus 2.7.4		
18. VEPA Käitumisoskuste Mängu planeeritust kiirem laienemine on toonud olukorra, kus tegevuse elluviimiseks planeeritud ressursid lõppevad 2020. aastal ning hetkel puudub väljumisstrateegia. Samas on programmi järele koolide poolt suur nõudlus ning programmilt oodatakse laienemist veel uutesse koolidesse. Seepärast tuleks leida vajalik rahastus, et jätkata veel käesoleva perioodi jooksul VEPA programmi rakendamist koolides ning nõudlusele vastata, jätkates uute koolide vastuvõtmise ja õpetajate koolitamisega. Programmile peaks jääma keskne koordineeritus, et hoida rakendamise kvaliteeti ning viia läbi arendustegevusi.	Lk 67, 2. lõik.	VEPA elluviija ja elluviija partner.

9. SUMMARY IN ENGLISH

According to data from Statistics Estonia, in recent years the proportion of young people to the total population has been decreasing year after year in Estonia. This trend is projected to continue until 2020, following which a growth in the number of young people is expected. The primary topical issues related to young people are the high unemployment rate, emigration, the high number of young people not in education, employment or training (NEET), regional inequality, and health problems. In order to prevent and resolve the above-described issues, attention must be paid to supporting young people in preparing them for entry into and successful coping in the labour market, among other things. Youth unemployment could have long-term and far-reaching personal and socio-economic consequences. According to research, people who fail to find work when they are young will subsequently have problems finding a job. Furthermore, they are likely to earn less and could become unemployed in later life. Given Estonia's aging population, the successful inclusion of young people in the labour market is an important factor influencing the labour market.

In 2014, the **measure 'Improving the employability of young people and reducing the impact of poverty by improving the accessibility of youth work services'** was initiated with the support of EU structural funds with the aim of reducing the impact of poverty on education and career choices, preventing the occurrence of social exclusion and the employability problems of young people, and supporting the development of an active attitude to life among young people. The Ministry of Education and Research and the Ministry of the Interior implement four activities within the framework of the measure in compliance with the actions and objectives of their respective area of government:

The activities of the measure within the area of government of the Ministry of Education and Research

- **2.7.1 'Reduction of the effect of unequal conditions, prevention of exclusion and supporting the employability of young people, including the provision of additional support to NEET young people'**, the objective of which is to include young people and improve their employability, which comprises young people exposed to an exclusion risk.

The activities of the measure within the area of government of the Ministry of the Interior

- **2.7.2 'Inclusion of young people who have committed an offence in the labour market'**, the objective of which is to increase the employment rate of young people who have committed an offence and support their decision to start working or studying or to remain employed or studying.
- **2.7.3 'Providing developing opportunities for risk youth through the SPIN programme'**, the objective of which is to create additional opportunities for young people to spend free time, participate in sports and develop life skills through a community prevention programme based on sports.
- **2.7.4 'Prevention of risk behaviour and identification and resolution of problems of families at risk by using agency work methods, and development of secure living environment'**, the goal of which is to introduce the principles of agency work and facilitate the exchange of information with the aim of improving the shaping of a safe living environment at local level, identifying and resolving the problems of young people and families at risk, and enabling the county and local level managers and specialists to acquire better skills, working tools and methods so that they can effect a decrease in the number of accidents and offences and prevent children's behavioural issues.

This interim evaluation quantitatively summarises the experiences and opinions of the representatives of the organisations who implement the activities, together with their partners, representatives of local municipalities, experts in youth work and young people themselves, concerning the implementation of the respective activity of the measure. The objective of the interim evaluation was to assess the **relevance and**

purposefulness, effectiveness, and efficiency and sustainability of the measure activities. The evaluation period is 2015-2018. **The main results by evaluation criteria and suggestions** are outlined below.

RELEVANCE AND PURPOSEFULNESS

The results of the interim evaluation indicate that **the activities created within the framework of the youth measure completely correspond to the set objectives.** The activities **improve the employability of young people** (e.g. youth summer work programmes, labs introducing professions and occupations, community practice, Pick Up programme, STEP programme) and **help reduce exclusion and inequality** by offering development opportunities for young people, motivating them and improving their social skills as well as promoting agency work to support young people and their families (e.g. cooperation groups of local authorities, Youth Prop Up programme, SPIN programme, VEPA Behavioural Skills Game, MARAC model, county safety board).

The subject of the **functioning principles of the labour market** should be discussed more thoroughly within the framework of the activities. This approach would help young people to have realistic expectations and lessen their wish to work undeclared. For example, young people need to be more informed about taxes, the reasons for and need to pay taxes, and the principles of arrangement of wages, working time and work load before they take up employment.

The fulfilment of objectives of the measure are **encouraged by the satisfaction of the young people**, which was confirmed by the positive feedback given within the interim evaluation by young people or specialists working with them. At the same time, no significant differences were detected in the level of satisfaction of young people depending on their gender, age, place of residence or other characteristics. The young people who took part in the interim evaluation particularly valued activities that gave them practical skills to be used in the labour market (e.g. Pick Up programme, community practice). Activities that taught young people social skills (e.g. VEPA, SPIN programme) were also ranked high.

One particular issue identified was that some activities (e.g. STEP programme and SPIN programme) are **not available across Estonia** because they have been planned to be implemented in select counties. A need for these activities was also revealed in other regions. For example, VEPA has been expanded to cover the entire country; however, the demand for the programme indicates that it needs to be introduced even more. The activities offered to young people within the area of government of the Ministry of Education and Research are available across Estonia; still, much more young people could benefit from it if the activity was more widespread. In addition, the existing activities provide support, but they do not support to the extent that young people with several problems who need also psychological support, addiction, financial, and debt counselling or work with the whole family are facilitated.

During the interim evaluation, only the young people that had participated in the activities were interviewed. They were asked whether they had any friends belonging to the target group who do not participate in the related activities. According to the young people, the main reason for **non-participation** in the activities is lack of interest and a preference to spend time otherwise. As for discontinuing participation in the activities, the young people interviewed explained that there were very few cases where somebody stopped participating in the activities. According to the specialists working with young people, **discontinuation of participation in the activities** is primarily due to young people's changed interests. The specialists working with young people also said that ending participation in the activities is linked to the need for support (from their own family or other services), for example, young people receiving help with their health problems.

Based on the results of the interim evaluation, it can be concluded that the output indicators and result indicators of the operational programme and measures are appropriate for evaluating the goals of the measure. The measure has been commenced to support youth employability and reduce the impact of poverty through access to youth work services, and the indicators are aimed at measuring it. Additionally, the indicators help to measure how many young people have entered the activities as well as how many of them have completed the activity. Most parties participating in the interim evaluation also found that

the indicators were appropriate for measuring the results of the activities. The issue of changing an indicator was raised in relation to the STEP programme where the number of young people who have independently found a job when participating in the programme could be included (vs. a job that is found by the STEP programme).

The impact of the activities of the measure could be evaluated using **qualitative results**, in addition to numeric indicators, (success stories of young people and specialists working with them, positive experiences), e.g. in relation to the activities intended for NEET young people.

EFFECTIVENESS

Objective 7 of the operational programme axis ‘Reinforcing social inclusion’ of the European Commission Cohesion Policy Funds is to improve the inclusion and employability of young people, including young people at risk of exclusion. The results of the interim evaluation show that the activities of the youth measure completely correspond to this objective. The activities give young people relevant experience and increase their readiness to enter the labour market successfully. In addition, these activities help reduce the effect of poverty or other unequal conditions, prevent the exclusion risk and improve the social inclusion of young people at risk of exclusion, and activate NEET young people.

The general objective of the Youth Field Development Plan 2014-2020 is to **provide opportunities for young people aged 7-26 years for self-development and self-realisation, to support the formation of a cohesive and creative society**.¹⁰² The results of the interim evaluation indicate that the activities of the youth measure have improved the availability of youth work and extended the volume of activities designed for young people. This shows that the activities of the youth measure have contributed to the achievement of the general goal of the youth field development plan.

The development plan has set out **four strategic sub-goals**¹⁰³:

1. **Young people have more choices in terms of discovering their own creative and developmental potential.** The results of the interim evaluation show that young people have greater opportunities of being included and more activities in finding an output to match their interests. The activities of the measure help create a safer and more tolerant living environment for young people, and a sufficient number of personal fulfilment opportunities are offered to realise their potential in the labour market in the future.
2. **Young people are at a lower risk of exclusion.** The results of the interim evaluation show that the activities of the youth measure have helped reduce the exclusion risk of young people. This has been achieved through the improved availability of youth work activities and the introduction of the activities in regions where they have not been offered previously. Improved agency work has assisted in reaching young people exposed to risk with preventive activities, and opportunities/conditions are created to support young people to exit the situation.
3. **Greater support for the participation of young people in decision-making.** The results of the interim evaluation show that the activities of the youth measure have also increased the participation rate of young people.
4. **The youth field operates more efficiently.** The young people interviewed during the interim evaluation were usually satisfied with the youth work and other opportunities offered. However, the interviews with the secondary target groups of the interim evaluation revealed that cooperation between the different fields could be improved.

In the 2014-2018 period, the interim goals set for 2018 of the two result indicators of the Cohesion Policy Funds operational programme have been fulfilled for almost all activities (except for the STEP programme).

¹⁰² Youth Field Development Plan 2014-2018, Ministry of Education and Research, available at: www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

¹⁰³ Youth Field Development Plan 2014-2018, Ministry of Education and Research, available at: www.hm.ee/sites/default/files/noortevaldkonna_arengukava_2014-2020.pdf

The activities 2.7.1 'Reduction of the effect of unequal conditions, prevention of exclusion and supporting the employability of young people, including the provision of additional support to NEET young people' and 2.7.3 'Providing developing opportunities for risk youth through the SPIN programme' contribute to the Cohesion Policy Funds result indicator **'the proportion of people benefiting from the youth measure who have completed the activities designed for the target group'**. The indicator's achievement level of 2018 was 89,3%. For activity 2.7.1, the target set for 2018 was 87.5%, which was exceeded (89.3%).¹⁰⁴ For activity 2.7.3, the target set for 2018 was 70%, which was also exceeded (97%).¹⁰⁵

Activities 2.7.1 'Reduction of the effect of unequal conditions, prevention of exclusion and supporting the employability of young people, including the provision of additional support to NEET young people' and 2.7.2 'Inclusion of young people who have committed an offence in the labour market' contribute to the Cohesion Policy Funds result indicator **'the proportion of NEET young people (aged 15-26) who have participated in the support measures and exited the status of a NEET young person 6 months after the activity'**. The indicator's achievement level of 2018 was 67,3%. For activity 2.7.1, the target set for 2018 was 40%, which was exceeded (68.1%).¹⁰⁶ For activity 2.7.2, the target set for 2018 was 33%, which was under-achieved (21%).¹⁰⁷

The output indicators set for 2018 in the annex to Order No. 34 of 31 January 2019 of the Government of the Republic 'Approving the "List of structural funds measures for 2014-2020"' have been over-achieved and under-achieved (see Table 18).

The target levels planned for 2018 in regard to the output indicator of activity 2.7.1 'the total number of participants in youth work services' (102%), the output indicators of activity 2.7.3 ('the number of persons who have availed of a programme service' and 'the number of young people who have completed the programme') (106% and 206%, respectively) and the output indicator of activity 2.7.4 'the number of people benefiting from prevention services' (126%) have been over-achieved.

The output indicator of activity 2.7.1 ('the total number of participants in youth work services'), including the number of NEET young people who have availed of the service (aged 15-26) (92%) and both output indicators of activity 2.7.2, i.e. 'the number of persons who have availed of a programme service' and 'the number of young people who have completed the programme' (58% and 54%, respectively) have been under-achieved.

Fulfilment of the interim goals was influenced by various internal and external factors. Several activities were new in Estonia and **more time than expected was spent on launching and adapting them to the local target group**. The state reform undertaken at the end of 2017 had a negative impact on some of the activities, resulting in rearrangement of former cooperation relationships or organisation of work (cooperation groups of local authorities, MTN). Fulfilment of the interim goals of the activities directed at NEET young people was influenced by the factor that **this target group is very hard to reach**.

The **high demand and strong interest** among target groups positively affected the implementation of the activities and achievement of the set interim goals. For this reason, the earlier conditions for granting support' indicators for the activity 6.2 'Improving competitiveness and exposure to work life of young people' or the sub-activities (VEPA and MARAC) of activity 2.7.4 were increased to respond to the demand and the needs of target groups or to improve the efficiency of the implementation process.

¹⁰⁴ Monitoring reports for the periods of 1.1.2015-31.12.2017 and 1.1.2018-31.12.2018 for the project 'Conditions for granting support for the inclusion of young people at risk of exclusion and improving employability of young people'.

¹⁰⁵ Monitoring report for the period of 1.12.2014-31.12.2018 for the project 'Conditions for granting support to offer development opportunities to young people through the SPIN programme'.

¹⁰⁶ Monitoring reports for the periods of 1.1.2015-31.12.2017 and 1.1.2018-31.12.2018 for the project 'Conditions for granting support for inclusion of young people at risk of exclusion and improving employability of young people'.

¹⁰⁷ Monitoring report for the period of 1.12.2014-31.12.2018 for the project 'Conditions for granting support to offer development opportunities to young people through the SPIN programme'.

TABLE 18. FULFILMENT OF INTERIM GOALS SET OUT IN ANNEX TO ORDER NO. 34 OF 31 JANUARY 2019 OF THE GOVERNMENT OF THE REPUBLIC 'APPROVING THE "LIST OF STRUCTURAL FUNDS MEASURES FOR THE PERIOD OF 2014-2020"'

No.	Activity	Output indicator	Year	Achieved level	Planned target level	Completion %	Comparison with the target level
2.7.1	"Reduction of the effect of unequal conditions, prevention of exclusion and supporting the employability of young people, including the provision of additional support to NEET young people"	Total number of participants in youth work services	2018	132 913	130 000	102%	+2%
			2023		198 000	67%	-33%
		incl. the number of NEET young people who have received a service (aged 15-26)	2018	7 893	8 600	92%	-8%
			2023		15 000	53%	-47%
2.7.2	"Inclusion of young people who have committed an offence in the labour market"	The number of persons who have received a programme service	2018	121	210	58%	-42%
			2021		360	34%	-66%
		The number of young people who have completed the programme	2018	38	70	54%	-46%
			2021		120	32%	-68%
2.7.3	"Providing developing opportunities for risk youth through the SPIN programme"	The number of persons who have received a programme service	2018	639	600	106%	+6%
			2021		1 000	64%	-36%
		The number of young people who have completed the programme	2018	619	300	206%	+106%
			2021		700	88%	-22%
2.7.4	"Prevention of risk behaviour and identification and resolution of problems of families at risk by using agency work method, and development of secure living environment"	The number of people benefiting from prevention services	2018	3 651	2 900	126%	+26%
			2021		4 300	85%	-15%

The interim evaluation results give reason to believe that most of the final goals set in the operational programme of the Cohesion Policy Funds and for all the activities of the measure will be achieved. As a result of the forecast on the number of NEET-youth in Estonia, there may not be as many NEET-youth in 2023 as is set in the operational programme's 2023 output figure (15000), which is why this target level may not be reached. As at the interim evaluation, reaching the target levels set for activity 2.7.2 of the measure has been a struggle; however, as a result of continuous development of the programme and cooperation between parties, quicker fulfilment of the target levels can be assumed. This leads us to believe that the target levels set for 2021 will be achieved.

A **facilitating factor** in achieving the final goals is that all the activities are functional, and the issues that have arisen in the course of implementation of the activities have been addressed by making necessary changes to better meet the needs of the target groups or to enhance the effectiveness of the implementation process.

Fulfilment of the final goals **could be impeded by a shortage of funds and by ensuring sustainability through alternative financing sources**. This affects the ability to maintain the jobs related to the implementation of the activities. In the following years, the volume of the activities will reduce due to the

ending of the ESF financial period, however, current demand is to continue with the activities at least in the same volume. Hence, the partners and those implementing the activities of the implementing organisation should be empowered to achieve the goals and ensure sustainability.

Awareness among the target groups of the activities about the activities designed for them has improved during the implementation period of the measure. The young people interviewed during the interim evaluation were generally aware of the activities implemented within the framework of the measure.

Awareness should be improved among those implementing the activities (incl. the partners of the implementing organisation). There are several learning experiences that could be shared with each other, as some have successfully overcome the various difficulties that appeared in the development or implementation process. It would also be beneficial if representatives from both ministries were represented in the steering groups of each other's activities in order to be better informed about the content and progress of the activities.

Cooperation between youth work as well as social and internal security specialists should be extended in order to improve the synergy between the activities of the youth measure. Although steering committees are working together with the activities, involving ministries' representatives, the interim evaluation revealed that cooperation is rather sporadic and more often than not based on personal contacts. Cooperation between formal and non-formal education should be enhanced to reach young people in need of support as early as possible.

In order to increase the performance of the activities, the **target groups of the activities should be asked for feedback to ensure the activities meet the expectations and needs of the target groups in future and react to possible changes.** It must be constantly ensured that young people are included in the planning of the activities and that their opinions are taken into account.

EFFICIENCY AND SUSTAINABILITY

According to the assessment of those implementing the activities (implementing organisation, partners, service providers) who were interviewed, **all the activities of the measure should be continued after financing from the structural funds ends.** All organisations who implement the activities have been obliged to ensure the sustainability of the activities, **but at the time of the interim evaluation many lacked a concrete vision on how to ensure sustainability.** The exit strategies of the activities will be worked out in the following years.

Even so, there are activities with cooperation and financing models in place that help ensure the sustainability of the activities. For example, **cooperation models** have been developed in the framework of the SPIN, STEP and Tugila programmes. In addition, MARAC, MTN and local authorities' cooperation group activities are cooperation models by their nature. Local steering parties were formed in the course of the SPIN programme and are a cooperation model in the form of a network in local authorities as well as in all local communities. A steering party consists, at a minimum, of representatives of schools, representatives of youth centre(s) and the police, coaches and assistant coaches and, if necessary, representatives of other relevant programme implementors. According to a partner of the implementing organisation, successful cooperation is based on **having ambitions, a constant exchange of information** (e.g. schools receive development reports) and the so-called **sharing of work results.** **Within the framework of the STEP programme, cooperation models have been developed with the Unemployment Insurance Fund, the Police and Border Guard Board and the Prosecutor's Office, and models with prisons (probation supervisors) and the Rescue Board are being developed.** The STEP programme relies on voluntary recommendations. Pursuant to the amendment of legislation in regard to non-punitive measures, which entered into force in 2018, the cooperation model helps direct young people to the STEP and social programmes. The cooperation model describes the roles and duties of different parties in different phases, including finding young people belonging to the STEP programme target group (introducing a young person the options available to her or him), referring him or her to the programme and the later feedback process. For example, according to a representative of the Prosecutor's Office, this model has enhanced cooperation, as it helps the cooperation partners understand the division of roles and

activities according to common principles. In the case of the Tugila programme, cooperation models have emerged that allow youth specialists to support each other and share information and experience among themselves. Cooperation has also improved significantly through the implementation of local authorities' cooperation group activity, where a youth network has emerged through which especially smaller local governments have been empowered and supported. Cooperation has also been fostered within the Ministry of Education's area of activities in a form of quarterly meetings, where all parties involved in the implementation of 2.7.1. activities will provide an overview of the current status of the implementation of the activities, and successes and failures will be discussed.

Financing models have been developed within the framework of the SPIN programme and, partly, the VEPA Behavioural Skills Game. Models have been worked out within the framework of the SPIN programme where the functioning of the programme is supported in regions not covered by the ESF by local authorities and private sector partners. A financing model is based on **a cooperation agreement, a clear need for the SPIN programme, the readiness to contribute to bringing together a regional network and offering co-financing** to cover the main costs of the implementation of the activity for a year (which includes wages for a coach and an assistant coach, materials and means for carrying out the programme) and rental of a hall or fields. A financing model has been developed within the framework of the **VEPA Behavioural Skills Game and supports the implementation of the activity whereby a school pays a school mentor fee**¹⁰⁸. The school mentor system does not fully support the sustainability of the activity as, in addition to the regional mentor system, there is a need for a centralised coordination and development system based on the feedback provided by different parties. Merkuur, who carries out the sub-activity of activity 2.7.1 „Mobile workshops” has been able to proceed with activities after the expiration of the procurement contract by applying for extra funds. Some local authorities' cooperation groups have been able to continue the activity on the local authority's own budget. In addition, the equipment purchased with the ESF funding will allow local authorities to continue several activities which have previously been commenced with the support of the ESF.

Similar financing and cooperation models could be applicable to other activities. The prerequisite of creating such models is that the different parties have the **same goals, interests in cooperating and contributing together, and a clear distribution of roles**. The takeover of models is supported by the consistent monitoring of the results of the activities (e.g. impact assessment or summing up the collected feedback), which can be presented to other model parties who are expected to contribute either their time or finances (depending on whether it is a cooperation or funding model). It also allows for the consistent development of activities and giving feedback to the model parties. This is the basis for further cooperation and for the emergence of a sense of community, as parties work together for the same objectives and positive outcomes are a “work victory” for everybody.

The interim evaluation showed that **the activities designed for the same target group** (e.g. for young people of the same age and from the same region) **support and supplement each other in achieving goals and creating various opportunities**. Nevertheless, in regard to the different activities designed for NEET young people, it is possible to enhance cooperation between the ministries (Ministry of Social Affairs, Ministry of Education and Research, Ministry of Interior), and thereby improve synergy between the activities.

The main outlined success factors when implementing the activities of the measure **are enhanced cooperation between the specialists working with young people, a more holistic approach to young people, the increased valorisation of youth work and the improved inclusion of young people in the planning of the activities**. Constant assessment of the impact of the activities has been of assistance (e.g. the STEP programme and the SPIN programme) in helping strengthen commonality between the related parties when implementing the programmes.

¹⁰⁸ This solution is implemented in 42 schools (incl. one Russian-language school) as at the 2019/2020 school year.

The primary problems associated with the implementation of the activities are the low wages of the specialists working with young people, the significant burnout risk and the general deficiency of specialists. It was also revealed that cooperation between various parties could be stronger as the parties have so far mostly been acting on their own (e.g. those implementing the activities designed for young people at risk).

The activities have been introduced across Estonia in the course of implementing the measure; however, there are still regions not covered by the activities. The introduction of the activities in every local authority would even provide greater support in the achievement of the goals set for the activities of the measure and reduce exclusion and inequality among young people. The interim evaluation revealed that other regions of Estonia have a need for several regionally limited activities (e.g. STEP, which is offered only in Tallinn and Harju County), e.g. the programmes were referred to in the interviews conducted in Põlva County and Ida-Viru County.

The interim evaluation showed that **although due to the ending of the ESF financial period the volume of the services reduces, there exists a high demand for the services.** Consequently, the size of the target group in terms of the volume of the activities should be consistently assessed, and the demand should be taken into account and services should be offered in the relevant volume.

Several implementing organisations of the activities hold the view that sustainability should be secured by local authorities who will take over the activities once the financing from the structural funds ends (e.g. cooperation groups of local authorities, Pick Up, youth summer work programmes, MTN). However, **not all local authorities have the capacity to take over these activities** as they require continued empowering and support. Many of those implementing the activities found that due to a complicated target group and subject, the activities should be financed, at least partly, from the state budget (e.g. STEP programme, MARAC, Youth Prop Up).

Within this ESF funding period (end of period 31.12.2023), three activities require more additional support:

- **Youth Prop Up programme** (end of funding 31.12.2021). The financing for the activity is reducing due to the ending of the ESF financial period. However, young people experiencing complicated circumstances depend on this service. Reducing the volume of the service creates the risk of losing the contact already established with young people, which could have a serious effect on their future prospects. In addition, reduced financing threatens the sustainability of the activity when introduced through local authorities because, according to those implementing the activity and the provider of the service, they need more time and support to strengthen the understanding of the necessity for this service and to change attitudes.
- **VEPA Behavioural Skills Game** (end of funding 31.12.2020). Strong demand resulted in the introduction of the activity at a quicker pace than planned, which has led to a situation where VEPA has no certain exit strategy. Moreover, the multi-annual implementation of VEPA requires the constant development of new and innovative inclusion activities to keep the motivation of different parties alive. Due to quick expansion and the additional activities created in response to the suggestions provided during the 2017 interim evaluation, the shortage of human and time resources was a challenge that arose during the implementation. As a solution to this issue, one more person will be employed by the partner of the implementing organisation until the end of the period.
- **STEP programme** (end of funding 31.12.2021). Although resources allocated to the programme have been sufficient to achieve the current level of development, the development activities require more financial and human resources. The greatest challenge is to keep the wages of the advisers competitive. There is also a need to recruit a full-time communication specialist, a coordinator and an employer consultant. Although all these positions exist, the people filling the positions are employed part-time. Furthermore, the need for additional supervision of the team

was discovered in order to aid in the management of work stress and to avoid burnout as a result of working with complicated target groups.

During the interim evaluation, the **need to enhance cooperation between formal and non-formal education** within the framework of the activities constantly came up. What is important here is that schools should have a better understanding of the importance of non-formal education, including how it supports young people and how important a role it plays in directing young people to take part in the activities.

In addition, the need to **enhance cooperation with healthcare** was revealed. The interviews conducted in relation to the activities revealed that psychological help is not available to young people, especially due to waiting lists. In order to include the healthcare sector, cooperation relationships have been initiated within the framework of some activities (e.g. MARAC), although according to the interviewees, involving healthcare specialists is often complicated. Prioritising this subject at national level and concluding cooperation agreements between ministries may help. The funds of the measure are planned until the end of the period, which is why the funds necessary for these activities cannot be found within the framework of the measure.

9.1. EVALUATION RESULTS

The results of the mid-term evaluation are set out below in terms of the performance and evaluation criteria and the overall assessment of the measure (see Table 19). The table also shows the results of the four activities, however, the reasons for the assessments that have been awarded to them are found in the sub-chapter of each of those activities.

The results of the midterm assessment show that the performance and effectiveness of the measure and its activities in 2015 - 2018 have met the expectations, while the relevance and purposefulness of the activities have partially exceeded expectations.

In terms of purpose and relevance, the measure as a whole has been assessed "beyond expectations," as the activities carried out under the measure have been able to anticipate the needs of young people and the youth work field. Furthermore, development has been carried out consistently within all activities, which will also help to better meet the changing needs of time. The results of the interim evaluation indicate that **the activities correspond to the set objectives**. The activities **improve the employability of young people** and **help decrease exclusion and inequality** by offering development opportunities for young people, motivating them and improving their social skills as well as promoting agency work to support young people and their families.

The results of the measure within the evaluation criterion "effectiveness" meet the expectations. The results of the interim evaluation show that the activities of the youth measure completely correspond to the **objective of the operational programme axis 'Reinforcing social inclusion' of the European Commission Cohesion Policy Funds** and the **general and strategical objectives of the Youth Field Development Plan 2014-2020**. Output and performance indicators have been met within the framework of some activities. Some have raised previously set indicators due to high demand from target groups and an effective implementation mechanism. However, within some activities the planned target levels has not been met. For these reasons the overall results within the „effectiveness“ criterion are evaluated as „expected“.

The results of the measure within the evaluation criterion "efficiency and sustainability" meet the expectations. The interim evaluation indicates that all measure activities have been launched successfully and the implementation process has been made more efficient within the period. There were activities with cooperation and financing models in place that help ensure the sustainability of the activities. These models could be implemented also within other activities. The organisations who implement the activities are obliged to ensure sustainability of the activities but at the time of the interim evaluation many lacked a concrete vision on how to ensure sustainability. In the longer term, the volume of services is reducing

because of the end of the ESF financial period, however, there is a continuous high demand for the services. Several implementing organisations foresee that sustainability should be secured by local authorities, however, not all local authorities have the capacity to take over these activities and require continued empowering and support. For those reasons the “efficiency and sustainability” of the measure is evaluated “as expected”.

TABLE 19. RESULTS OF THE INTERIM EVALUATION IN TERMS OF THE ACTIVITIES AND EVALUATION CRITERIA

ACTIVITY	ASSESSMENT		
	BELOW EXPECTATIONS	EXPECTED	EXCEEDING THE EXPECTATION
Activity 2.7.1 “Reduction of the effect of unequal conditions, prevention of exclusion and supporting the employability of young people, including provision of additional support to NEET young people”			
Activity 6.1 “Increasing the accessibility of youth work services and inclusion of youth at risk of exclusion”			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
Activity 6.2 “Increasing the competitiveness of young people and increasing the exposure of young people with working life”			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
Activity 6.3 “Launching support measures for young people in difficult situation (NEET)”			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
ASSESSMENT OF ACTIVITIES IMPLEMENTED BY MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
Activity 2.7.2 “Inclusion of young people who have committed an offence in the labour market”			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
Activity 2.7.3 “Providing developing opportunities for risk youth through the SPIN programme”			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
Activity 2.7.4 “Prevention of risk behaviour and identification and resolution of problems of families at risk by using agency work methods, and development of secure living environment”			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
ASSESSMENT OF ACTIVITIES IMPLEMENTED BY MINISTRY OF INTERIOR			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			
TOTAL ASSESSMENT			
Relevance and purposefulness			
Effectiveness			
Efficiency and sustainability			

9.2. RECOMMENDATIONS

Based on the results of the interim evaluation, we suggest the following:

Suggestion	Addressee
Overall measure	
1. The young people interviewed have said that the best way to disseminate information about the services is from peer-to-peer. Consequently, the young people who have participated in the activities could be recruited to spread information or to mentor others. This is why it is important to include young people even more in sharing information and experience about the activities and services.	Implementing organisations of the activities and their partners
2. When implementing different activities, several successes and failures have occurred which could be learning lessons for others implementing the activities. Currently these experiences are not shared. The representatives of the ministries are not always members of each other's steering committees. Current cooperation, especially between the implementing organisations of activities of the Ministry of Education and Research and the Ministry of the Interior, mostly rely on personal connections and it is not systematic. Consequently, the parties involved in the implementation of the activities of the measure should be given access to information and contacts about other activities of the measure in the same region, introduction and cooperation meetings must be organised, and information about the progress should be shared between the ministries and the implementing organisations regularly.	Implementing organisation of the activities in cooperation with partners
3. Young people need a better understanding of the reasons to work, taxes, payment of taxes, the arrangement of wages, working time and work load before taking up an employment, so that they do not have any unjustified expectations or a wish to work undeclared. This will help to develop a longer-term employment relationship. Consequently, the subject of the functioning principles of the labour market should be discussed more thoroughly when carrying out the activities.	Implementing organisation of the activities and partners
4. The goals and performance indicators of parties working with NEET-youth are set differently, because of what their daily cooperation is difficult. Provision of services for NEET-youth on a uniform basis would help reach more young people and support them more effectively. Therefore, the field of NEET-youth should be approached more systematically. It requires Ministry of Education and Research, Ministry of Social Affairs and Ministry of Interior to cooperate and formulate common directions and objectives.	Ministry of Education and Research, Ministry of Social Affairs, Ministry of Interior
5. In order to ensure better cooperation and to achieve planned results, common trainings should be provided for specialists from different fields but who are involved working with the same target group. As a result, specialists will have more similar knowledge, a stronger cooperation	Ministry of Education and Research in cooperation with

Suggestion	Addressee
network of and better understanding of the roles and everyday problems of the specialists from other fields. Therefore, more common trainings should be provided for specialists with different thematic competence but who work with the same youth target group.	Ministry of Social Affairs and Ministry of Interior, and other parties working in the field
Across the activities of the Ministry of Interior	
6. According to different parties, parents do not perceive their responsibility as parents, and, therefore, there is a need to involve them in different activities more than before, in order to keep them informed about what is happening in their child's life and let them know how to support their child. The need to involve parents more than before was revealed during the STEP programme as well as the SPIN programme. Parents are already included in the VEPA Behavioural Skills Game and this approach should be continued. Consequently, opportunities must be found to increase cooperation with the parents of young people.	Implementing organisations of the activities within the area of government of the Ministry of the Interior and partners
Activity 2.7.1	
7. The sustainability of the activity should be secured by local authorities who will take over the activities. However, the interim evaluation showed that not all of them have the capacity to do it. For that reason, the local authorities should be empowered and supported in order to ensure the sustainability of the activity. Furthermore, the reasons which hinder local authorities to use a similar cooperation model on their own should be mapped. Based on this, empowering activities should be planned for the local authorities. Aid from other programmes has to be found and the best practices must be shared to secure the continuation of the activity of the cooperation groups.	Implementing organisation
8. The interviews have revealed that the activities intended for young people are seen as an opportunity to provide young people with career-related information. Young people themselves have mentioned that they would like to get more information to guide them when making a career choice. For this reason, career advice should be consistently integrated into different activities.	Those carrying out the activities
9. Young people value highly learning through practical experience and find it very valuable when making decisions regarding a future job. When developing services, more opportunities should be offered for young people to acquire practical experience. Therefore, there should be more activities which offer voluntary work and practical work experience.	Ministry of Education and Research
10. Community practice is the first cooperation and practical work experience for many young people. A one-off activity does not embed in young people a wish to contribute to society. Hence, young people should be offered a similar activity from primary and basic school to strengthen a positive attitude towards voluntary work at an early age.	Ministry of Education and Research

Suggestion	Addressee
For this reason, similar community practice programmes should be created also for younger pupils.	
11. Currently, the submission of a project application is arranged so that young people have to be active in Facebook. The focus of the activities of the youth measure is ensuring equal opportunities; however, according to young people who have used the service, there are young people who do not use Facebook. Consequently, there could be an alternative option to submit their application for financing their idea. In the opinion of the young people, the current format may become unusable at one point and offering a different option could refresh the competition. Therefore, an opportunity should be provided for young people not active on Facebook to participate in the Pick Up programme.	Organisation carrying out the activity
12. Currently youth participating in the Youth Prop Up programme are counselled by specialists in person. However, according to the opinion of different parties, virtual counselling could be enabled for NEET-youth. This approach would provide flexibility in reaching young people with different background and increase the efficiency of the programme. For example, this solution has been successful when providing the Pick Up programme where young people are offered advice though Skype. Therefore, virtual counselling should be provided within the Youth Prop Up programme.	Those carrying out the activities
13. Concerning certain activities, it has been revealed, that there is an inability to offer the service to young people speaking Russian. The capability of implementing organisation's partners to offer the activity in the Russian language should be ensured in the measure in order to reach young people speaking the Russian language. This requirement could be included in the procurement conditions, for example. Therefore, the capability of offering the activities in the Russian should be ensured.	Those carrying out the activities
14. More active and systemic organisation of workshops introducing professions in an academic environment because the service can be offered to young people of a certain age at school, which also resolves the question of how to get young people to participate. The interviews carried out within the evaluation showed, that carrying out workshops in schools is effective, but not implemented to a sufficient amount. Besides, these workshops could be integrated into career training offered at school. Similarly, an analogous project competition to Pick Up could be integrated into a course on entrepreneurship. Therefore, the workshops should be organised at schools more systematically. In addition, possibilities should be found to organise other activities whose target group is school-aged youth, to organise activities at schools.	Those carrying out the activities, Ministry of Education and Research
15. Even though a monitoring and analysis system was planned to be developed within activity 2.7.1, it has not been developed yet.	Organisation carrying out the activity and Ministry of

Suggestion	Addressee
Therefore, the monitoring and analysis system for youth and youth work should be developed to provide relevant base datasets for decision-making in the youth field. The existence of data will support better planning of the activities of the new ESF funding period and setting the appropriate initial and target levels.	Education and Research
Activity 2.7.2	
16. The interim evaluation showed that approximately one third of young people entering the STEP programme complete the programme. The employers interviewed explained that young people require additional support, which will gradually decrease in time, after they enter employment. Consequently, young people should be provided with continued support after they start employment. An adviser who has built a relationship of trust with young people could continue supporting them on a needs-basis up to 6 months, i.e. after the end of the probationary period to increase the probability of their continued participation in the labour market.	Partner of the implementing organisation
17. According to the interviewed parties, feedback is given only when young person experiences problems, e.g. s/he fails to appear at work. However, there is also interest in positive feedback, i.e. whether the young person has been hired and remained in employment. Consequently, the party that refers young people to the programme should be given more feedback on whether the young person was employed and how s/he is doing.	Partner of the implementing organisation
Activity 2.7.4	
18. More rapid expansion of VEPA Behavioural Skills Game than planned has resulted in a situation where the resources planned for the implementation of the activity will be used up in 2020 and currently no exit strategy is in place. At the same time, there is a high demand for the programme by schools and the programme is expected to be expanded to new schools. Consequently, necessary funds should be found to continue the implementation of the VEPA programme during current funding period, accepting new schools and training teachers. The programme should have centralised coordination to maintain the quality of implementation and carry out development activities.	Implementing organisation and its partner.

10. KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

- Aos, S., Lieb, R., Mayfield, J., Miller, M., Pennucci, A. (2004) Benefits and costs of prevention and early intervention programs for youth. Olympia: Washington State Institute for Public Policy.
- Braddick, F., Carral, V., Jenkins, R., Jané-Llopis, E. (2009) Child and Adolescent Mental Health in Europe: Infrastructures, Policy and Programmes. Luxembourg: European Communities.
- Bär&Sons (2018) SPIN-programmi mõju osalejate, treenerite ja kooli kontaktisikute hinnangul 2015-2018.
- Eesti Uuringukeskus (2018) "Noorte infomess Teeviit 2017" tulemuslikkuse hindamine.
- Ernst & Young Baltic AS (2015) Avaliku teenuse osutamise toimepiirkondade määratlemine.
- Ernst & Young Baltic AS (2016) Ettepanekud piirkondade määratlemiseks noorsootöö osutamiseks.
- Gellam, S.G. et al. (2008) „Effects of a Universal Classroom Behaviour Management Program in First and Second Grades on Young Adult Behavioural, Psychiatric, and Social Outcomes“, Drug and Alcohol Dependence, vol 95: lk S5-S28
- HaridusSilm; kättesaadav www.haridussilm.ee
- Kasearu, K. & Trumm, A. (2013) NEET – „Noored, kellega keegi ei arvesta ja kes kuskil ei käi?“, Noorteseire Eestis.
- Kasearu, K. & Trumm, A. (2018) „Noortekeskuste logiraamatu „Noorte Tugila“ statistiliste andmete analüüsi aruanne: Programmis osalemine ja noortele suunatud tegevuste dünaamika aastatel 2016-2018“, TÜ Ühiskonnateaduste Instituut.
- MTÜ Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik (2019) Kohalike omavalitsuste koostöögruppide Tallinna tegevussuuna tulemused. Poliitikaülevaade 5/ 2013.
- MTÜ Stories for Impact (2019) STEP-programmi mõju vahehindamine.
- Statistikaamet (2019) Eesti piirkondlik areng.2018. Noored Eestis.
- Streimann, K.; Selart, A.; Trumm, A. (2019) Effectiveness of a Universal, Classroom-Based Intervention (PAX GBG) in Estonia: a Cluster-Randomized Controlled Trial; *Prevention Science*, Springer.
- Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE (2016) Huvihariduse ja huvitegevuse pakkujad ning noorsootöötajad kohalikes omavalitsustes.
- Tatar, M. jt (2017) VEPA Käitumisuskuste Mängu rakendamise vahehindamine, Balti Uuringute Instituut.
- UNODC (2015) International Standards on Drug Use Prevention. United Nations Office On Drugs And Crime (UNODC), Vienna.

Õigusaktid või nendega seotud dokumendid

- Huvikooli seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017036?leiaKehtiv>.
- Noorsootöö seadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/104072017039?leiaKehtiv>.
- Noortevaldkonna arengukava 2014-2020, https://www.hm.ee/sites/default/files/nak_est.pdf.

- Noortevaldkonna programm, kättesaadav:
https://www.hm.ee/sites/default/files/9_noortepogr_2019_22.pdf.
- Tegevuskava Euroopa Liidu Noortegarantii elluviimiseks, Sotsiaalministeerium;
<https://www.sm.ee/et/noortegarantii>.
- Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava, kättesaadav:
www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/rakenduskava-2014-2020.

Meetmetegevus 2.7.1

- „Toetuse andmise tingimuste kehtestamine tegevuse „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine” elluviimiseks”, Haridus- ja teadusministri 29. juuni 2015. a käskkiri nr 281.
- „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks” seirearuanne perioodi 01.01.2015-31.12.2017 kohta.
- „Toetuse andmise tingimused tõrjutusriskis noorte kaasamiseks ja noorte tööhõivevalmiduse parandamiseks” kommunikatsioonistrateegia.

Meetmetegevus 2.7.2

- „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks”, Siseministri 01. jaanuari 2016 käskkiri nr 1 3/5.
- „Toetuse andmise tingimused õigusrikkumise taustaga noorte tööturule kaasamiseks” seirearuanne perioodi 01.07.2015-31.12.2018 kohta.

Meetmetegevus 2.7.3

- „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil”, Siseministri 03. juuli 2015 käskkiri nr 1-3/145.
- Siseministri käskkirja „Toetuse andmise tingimused noortele arenguvõimaluste pakkumiseks programmi SPIN abil” eelnõu seletuskiri, Siseministri 03. juuli 2015 käskkirja nr 1-3/145 lisa 5.

Meetmetegevus 2.7.4

- „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks”, Siseministri 18. septembri 2015 käskkiri nr 1-3/170.
- „Toetuse andmise tingimused riskikäitumise ennetamiseks, riskis olevate perede toetamiseks ning turvalise elukeskkonna arendamiseks” seirearuanne perioodi 01.07.2015-31.12.2018 kohta.

LISA 1. UURIMISKÜSIMUSED

Käesoleva vahehindamise uurimisküsimused olid järgnevad:

HINDAMISKRITEERIUM	UURIMISKÜSIMUSED
Eesmärgipärasus ja asjakohasus	- Kuidas/mil määral on meetme tegevused kooskõlas sihtgruppide vajadustega ning nende probleemidega, mille lahendamiseks tegevused loodi? - Kuidas hindavad sihtrühmad (arvestades nende sugu, vanust, elukohta ja muid olulisi tunnuseid vastavalt pakkuja hinnangule) tegevuste elluviimist, sh kuivõrd on tegevused nende jaoks kättesaadavad, huvitavad ning sihtgrupi ootustele ja vajadustele vastavad? - Kas rakenduskava ja meetme tegevuste väljund- ja tulemusnäitajad on asjakohased meetme eesmärkide saavutamise hindamiseks? Missugused indikaatorid võiksid meetme tegevuste tulemusi paremini mõõta? Missuguste indikaatorite abil võiks hinnata meetme tegevuste mõju? - Millised olid meetmetegevustes mitteosalemise või katkestamise põhjused?
Tulemuslikkus	- Mil määral aitavad elluviidavad tegevused saavutada ÜKP fondide rakenduskavas ja Noortevaldkonna arengukavas 2014–2020 seatud eesmärgid? - Mil määral on saavutatud ÜKP fondide rakenduskavas ja Vabariigi Valitsuse 23. augusti 2018. a korralduse nr 205 "Perioodi 2014–2020 struktuuritoetuse meetmete nimekirja" kinnitamine" lisas (edaspidi meetmete nimekiri) seatud vahe-eesmärgid? Millised tegurid (sh tegevuste välised – näiteks sotsiaal- ja majanduskeskkonnas toimunud muutused jm) on soodustanud või takistanud vahe-eesmärkide täitmist? - Milline on ÜKP fondide rakenduskavas ja meetmete nimekirjas seatud lõpp-eesmärkide (sihttasemetel) täitmise prognoos aastani 2023? - Millised tegurid võivad lõppeesmärkide saavutamist soodustada või takistada ning mida tuleb täiendavalt ette võtta nende eesmärkide saavutamiseks? - Milline mõju on läbiviidud tegevustel olnud noorte olukorrale, sh eelkõige nende tööhõivevalmidusele ja tõrjutuse vähenemisele ning võrdsetele võimalustele? - Kui suur on meetmetegevuste sihtrühmade teadlikkus neile suunatud tegevustest? Mida tuleks teha teadlikkuse suurendamiseks? - Millised on sihtrühmade ettepanekud tegevuste tulemuslikkuse tõstmiseks?

HINDAMISKRITEERIUM	UURIMISKÜSIMUSED
Tõhusus ja jätkusuutlikkus	• Kas ja mil määral tegevused üksteist täiendavad ja toetavad, nii eesmärkide saavutamise kui erinevate võimaluste loomise osas? • Millised on olnud meetme raames elluviidavate tegevuste peamised edutegurid ja probleemid (mis on töötanud hästi ja mida tuleb teistmoodi teha)? • Kuivõrd tegevuste geograafiline ulatus toetab meetme ja meetme tegevuste eesmärkide elluviimist? • Millises mahus võib olla vajadus meetme raames pakutavate teenuste järele pärast struktuurivahendite rahastuse lõppemist? • Millised on tegevuste rakendajate (elluviijad, partnerid, teenuseosutajad) ettepanekud tegevuste edasiseks (sh struktuurivahendite rahastuse lõppemise järel) elluviimiseks? • Millised (rahastus- ja koostöö) mudelid on meetme tegevustes välja kujunenud, mis toetavad tegevuste jätkumist pärast struktuurivahendite toetuse lõppu? Millised tegurid on toetanud nende mudelite toimimist ning millistel tingimustel on nad rakendatavad ka teistes tegevustes? • Millistele tegevustele on vaja rohkem ressursi veel sel toetusperioodil ja miks? • Milliste teiste täiendavate valdkondadega oleks vajalik meetmetegevuste raames koostööd tõhustada, et noorte heaolu üldiselt suurendada? Kas nendeks tegevusteks on vajalikud ressursid leitavad meetme raames?